

Actiecommissie Limburgse taal -
Óngerwaeg nao deil III

Limburgs óngerwaeg

Gebruik van het Limburgs
onder deel III van het Handvest
en prioriteringsadvies voor
deel III maatregelen.

provincie
Limburg

Actiecommissie Limburgse taal

ingesteld door Gedeputeerde Staten van Limburg
onder het Reglement *Actiecommissie Óngerwaeg nao deil III*

Adviesrapport deel III-agenda fase 1 Limburgs óngerwaeg

Advies gebruik van het Limburgs met dialectale variatie onder deel III van het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden

en

Advies prioritering van deel III-maatregelen voor nader onderzoek.

Datum: 6-7-2026
Kenmerk: 2026005
Status: definitief

Advies uitgebracht aan

- College van Gedeputeerde Staten van Limburg conform artikel 3.5 Reglement;
- Staotecomité van Provinciale Staten van Limburg conform artikel 1 Reglement jo. uitvoeringsprogramma *Same veur 't Limburgs* (p. 21).

Reden advies

Dit advies wordt uitgebracht op grond van:

- artikel 3.1 Reglement: invulling van de eerste fase van de deel III-agenda, inclusief aanbieding van de werkplanning voor de tweede fase;
- artikel 3.4 Reglement: vastlegging van de bevindingen en aanbevelingen van de Actiecommissie aan Gedeputeerde Staten en het Staotecomité van Provinciale Staten;
- artikel 3.5 Reglement en de adviesvraag van Gedeputeerde Staten van 21 januari 2026: vormgeving en borging van het mondelinge en schriftelijke gebruik van het Limburgs, met behoud van dialectale variatie, onder deel III van het Handvest;
- artikel 3.6, onder a, Reglement: maatregelen met meerwaarde voor een toekomstige deel III-bescherming;
- artikel 3.6, onder e, Reglement: eigen inzet van de Provincie Limburg met het oog op de deel III-bescherming.

Openbaarheid

Conform artikel 7.3 Reglement inzake de openbaarheid van adviezen en de Wet open overheid volgt openbaarmaking na behandeling van dit advies door het college van Gedeputeerde Staten en uiterlijk 6 weken na uitbrengen van dit advies.

Voorzitter,
Dr. Yuri Michielsen, MA, LL.M (Harvard)

Secretaris,
Mw. Diana Mommsers

Inhoudsopgave

Bestuurlijke samenvatting	4
Richtingwijzer 2050: waar willen we naartoe?	4
Bouwstenen: wat hebben we daarvoor nodig?	4
Routepanner 2030: wie doet wat en wanneer?	5
Doel 2030	5
 Samenvattingen onderzoek deel III-agenda fase 1	 6
Inleiding	6
Deel III	6
Kansrijke deel III-maatregelen	6
Recente ontwikkelingen: van kansrijk naar toekomstgericht	7
Aanbevelingen voor direct uitvoerbare acties	8
 Deeladvies 1: De Limburgse taal met dialectale variatie onder deel III van het Handvest	 9
Deeladvies 2: Prioritering maatregelen deel III van het Handvest	11
Artikel 8. Onderwijs	11
Artikel 9. Rechterlijke autoriteiten	13
Artikel 10. Bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten	14
Artikel 11. Media	17
Artikel 12. Culturele activiteiten en voorzieningen	19
Artikel 13. Economisch en sociaal leven	20
Artikel 14. Grensoverschrijdende uitwisselingen	22
 Deel III- agenda fase 1: Aanbevelingen voor direct uitvoerbare acties (overzicht)	 24
Deel III- agenda fase 2: Ondersteuning Actiecommissie	25
Deel III- agenda fase 2: Werkplan Actiecommissie 2026-2027 en richting 2030	27
 Achtergrondrapporten deel III-agenda fase 1	
Deeladvies 1: De Limburgse taal met dialectale variatie onder deel III van het Handvest	
Deeladvies 2: Prioritering maatregelen deel III van het Handvest	
Artikel 8 Handvest Onderwijs	
Artikel 9 Handvest Rechterlijke autoriteiten	
Artikel 10 Handvest Bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten	
Artikel 11 Handvest Media	
Artikel 12 Handvest Culturele activiteiten en voorzieningen	
Artikel 13 Handvest Economisch en sociaal leven	
Artikel 14 Handvest Grensoverschrijdende uitwisselingen	
 Overzicht (geprioriteerde) deel III-maatregelen	
Afkortingen	
Bronnenlijst	

Bestuurlijke samenvatting

Bestuurlijke samenvatting

Met *Limburgs óngerwaeg* rondt de Actiecommissie een jaar na haar instelling de eerste fase af van haar onderzoek naar een mogelijke deel III-bescherming van het Limburgs onder het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden.

De eerste fase laat zien dat een deel III-bescherming voor het Limburgs kansrijk én realiseerbaar is. Van de 68 mogelijke maatregelen binnen het Handvest identificeert de Actiecommissie er 51 als kansrijk voor nader onderzoek. Deze maatregelen hebben betrekking op onderwijs, rechtspraak, bestuur, media, cultuur, economie en sociaal leven, en grensoverschrijdende samenwerking.

De resultaten zijn uitgewerkt in twee deeladviezen. Het eerste deeladvies beschrijft hoe het Limburgs, met behoud van dialectale variatie, kan worden toegepast binnen deel III van het Handvest. Het tweede deeladvies brengt in kaart welke maatregelen het meest kansrijk zijn voor een toekomstige aanvraag. De deeladviezen worden samen aangeboden, omdat de dialectale variatie van het Limburgs mede bepaalt welke deel III-maatregelen het beste passen bij de Limburgse situatie.

Richtingwijzer 2050: waar willen we naartoe?

De keuze voor deel III-maatregelen hangt uiteindelijk af van de toekomst die Limburg voor het Limburgs voor ogen heeft. Daarom adviseert de Actiecommissie om de komende jaren niet alleen toe te werken naar een deel III-aanvraag, maar mede te investeren in een breed gedragen toekomstvisie voor de taal. De aanvraag in 2030 moet daarbij het resultaat zijn van een heldere langetermijnvisie, niet het vertrekpunt ervan.

De Actiecommissie stelt voor een Taalplan Limburgs 2030–2050 op te stellen. Dit plan beschrijft kort en in hoofdlijnen welke positie het Limburgs in de toekomst moet innemen en biedt een gezamenlijk kader voor beleid, investeringen en keuzes richting 2030 en daarna.

Bouwstenen: wat hebben we daarvoor nodig?

Om deze ambitie te realiseren zijn de komende jaren enkele belangrijke bouwstenen nodig. Op basis van de resultaten uit fase 1 doet de Actiecommissie de volgende aanbevelingen voor direct uitvoerbare stappen binnen de bestaande kaders, zowel algemeen als per domein:

- een provinciale talenquête;
- een structurele taalmonitor;
- verdere ontwikkeling van de Limburgse schrijftaal met ruimte voor dialectale variatie;
- een leerstoel en kennisinstituut voor de Limburgse taal en taaltechnologie;
- structureel gebruik van het Limburgs in debatten van Provinciale Staten;
- ondersteuning van Limburgstalige media;
- een sterkere verankering van het Limburgs in het cultuurbeleid.

Deze bouwstenen creëren mede de randvoorwaarden voor een realistische deel III-aanvraag in 2030.

Routepanner 2030: wie doet wat en wanneer?

In de tweede fase van de deel III-agenda bouwt de Actiecommissie voort op de resultaten uit fase 1. Met onderzoek, consultaties, taaltafels en gesprekken met deskundigen en maatschappelijke partners werkt zij in de perioden 2026–2027 en 2028–2029 aan vervolgadvisen en in 2030 naar een eindadvies voor de deel III-aanvraag.

Een belangrijk onderdeel is een advies voor een ontwerp van een provinciale kaderverordening Limburgse taal, waarin wordt uitgewerkt hoe met dialectale variatie kan worden omgegaan. Daarnaast wordt per beleidsdomein nader onderzoek verricht en worden waar nodig voorstellen ontwikkeld om bestaande initiatieven te versterken en nieuwe ontwikkelingen mogelijk te maken.

Voor het onderwijs gaat het bijvoorbeeld om de randvoorwaarden voor de ontwikkeling van kerndoelen, leerlijnen, opleidingen en professionalisering. Voor het bestuur wordt gewerkt aan voorstellen voor het gebruik van het Limburgs in het contact tussen burgers en overheid. Voor media, cultuur, economie en zorg worden voorstellen ontwikkeld om het Limburgs steviger te verankeren in beleid en voorzieningen.

Daarnaast adviseert de Actiecommissie om alle provinciale beleidsclusters te betrekken bij een integrale Routepanner 2030. Doel is om nu al de mogelijkheden binnen bestaande kaders te benutten om het Limburgs richting 2030 stap voor stap meer hoor- en zichtbaar te maken in de publieksgerichte communicatie in het publieke domein.

Doel 2030

Het doel is om in 2030 te komen tot een realistisch en breed gedragen voorstel voor een deel III-aanvraag. Dit voorstel wordt mede gebaseerd op een Taalplan Limburgs 2030–2050, een sterke kennisbasis en een uitvoerbare ontwikkelagenda. Zo kan zorgvuldig worden gekozen welke deel III-maatregelen het beste passen bij de Limburgse situatie én het meest bijdragen aan de toekomst van het Limburgs.

Een deel III-aanvraag is daarmee geen einddoel, maar een instrument om het Limburgs duurzaam te versterken. Uiteindelijk gaat het erom dat burgers, nu en in de toekomst, zelf kunnen kiezen óf, waar en wanneer zij Nederlands of (hun) Limburgs gebruiken. Onder het Handvest is het aan de overheid om de voorwaarden te creëren die deze keuzes mogelijk maken.

Dit rapport is opgesteld door de leden van de Actiecommissie Limburgse taal 'Óngerwaeg nao Deil III': Yuri Michielsen (voorzitter), Remco Vrinzen (vicevoorzitter), Lizette Colaris (lidmaatschap beëindigd op 1 juni) Vital Hanssen, Esther van Loo, Bastiaan van der Velden en Alexander Vervoort. Er is met een groot aantal personen gesproken in de totstandkoming van deze adviezen. Wij zijn hen zeer erkentelijk voor hun waardevolle bijdrage.

De belangrijkste resultaten van fase 1 worden hierna per beleidsdomein samengevat.

Samenvattingen onderzoek deel III-agenda fase 1

Inleiding

Fase 1 van de deel III-agenda heeft geleid tot twee deeladviezen. Het eerste advies beschrijft hoe het Limburgs, met behoud van dialectale variatie, kan worden toegepast binnen deel III van het Handvest. Daarbij staat centraal hoe het gebruik van het Limburgs kan worden ondersteund zonder dat een standaardtaal nodig is.

Het tweede advies brengt in kaart welke deel III-maatregelen het meest kansrijk zijn én passend voor de dialectale variatie van het Limburgs voor een aanvraag voor een deel III- bescherming van het Limburgs. De inschatting van kansrijkheid richt zich daarbij op zowel de nationale context (Den Haag) als de internationale context van het Handvest (Straatsburg).

Deel III

Deel III van het Handvest is verdeeld over de beleidsdomeinen onderwijs, rechterlijke autoriteiten, bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten, media, culturele activiteiten en voorzieningen, economisch en sociaal leven, en grensoverschrijdende uitwisselingen.

Deze zeven beleidsdomeinen van deel III omvatten 98 paragrafen en subparagrafen, die samen 68¹ afzonderlijke maatregelen vormen. (Sub-)paragrafen gekoppeld met “of” of “en/of” bieden een reeks van alternatieven binnen één maatregel, variërend van bescheiden tot zeer ambitieus. De keuze van één alternatief binnen zo’n reeks telt als één maatregel.

Om deel III van toepassing te verklaren moeten ten minste 35 afzonderlijke maatregelen worden gekozen. De keuze van maatregelen kan niet willekeurig zijn, maar moet in grote mate aansluiten bij de bestaande situatie in wetgeving, beleid en praktijk en de feitelijke taalsituatie.²

Kansrijke deel III-maatregelen

In dit advies wordt per beleidsdomein beschreven welke maatregelen voor de Limburgse situatie in aanmerking komen voor nader onderzoek. De prioriteit is bepaald op basis van de kansrijkheid van een aanvraag voor een deel III-bescherming en getoetst aan de bestaande situatie. Immers, hoe beter maatregelen aansluiten bij de bestaande situatie, des te realistischer en daardoor kansrijker zo’n aanvraag is.

Per maatregel zijn voor de bestaande situatie de volgende criteria getoetst:

Juridisch / bestuurlijk

1. Volgt de maatregel uit deel II van het Handvest?
2. Geldt de maatregel al voor Fries of Papiaments?
3. 0-meting: past de maatregel binnen bestaande wet- en regelgeving?
4. Wordt de maatregel daarin al toegepast voor Fries of Papiaments?

Sociaal-maatschappelijk / sociolinguïstisch

5. Is de maatregel realistisch?

¹ Of 61 als in artikel 9 Handvest “en/of” cumulatief is.

² Para 46 Toelichting ETS 148.

6. Is de maatregel al gangbaar?
7. 0-meting: dragen bestaande projecten al bij aan de maatregel?
8. Is de maatregel prioritair op basis van provinciale kaders:
 - a. Uitvoeringsprogramma *Same veur 't Limburgs*,
 - b. Berenschot-rapport,
 - c. Cultuur en Erfgoed voor iedereen 2024–2027?

Mede bekeken vanuit het UNESCO-kader voor taalvitaliteit³ kunnen uit deze eerste fase van het onderzoek van de Actiecommissie enkele aandachtspunten voor vervolgonderzoek worden afgeleid. Het Limburgs is nog relatief sterk aanwezig in informele en culturele contexten, maar staat onder druk door afnemende overdracht aan jongere generaties, beperkte institutionele verankering en een beperkte ontwikkeling van formele gebruiksdomeinen. Mogelijke aandachtspunten kunnen zijn versterking van de taaloverdracht en het gebruik in onderwijs, overheid en media, verdere codificatie en corpusontwikkeling, en ondersteuning van het Limburgs in digitale domeinen. Een leidende rol van de overheid, met een voortrekkersrol voor de Provincie Limburg, is hierbij een noodzakelijke randvoorwaarde om de beoogde doelstellingen te kunnen realiseren.

Recente ontwikkelingen: van kansrijk naar toekomstgericht

Nieuw is dat Nederland in 2025, zoals in maart 2026 bekend werd, aan de Raad van Europa heeft laten weten open te staan voor steun aan een deel III-aanvraag voor het Limburgs. Daarbij gaf Nederland aan dat eveneens maatregelen kunnen worden overwogen die pas op middellange of lange termijn effect hebben, en die dus verder reiken dan de bestaande situatie. Ook is er nu ruimte om, waar nodig en beter passend, per variant van het Limburgs een eigen aanpak te kiezen.⁴

Deze ontwikkeling maakt duidelijk dat fase 2 niet alleen kan gaan over de verdere uitwerking van kansrijke maatregelen, maar ook over de vraag welke toekomst voor het Limburgs wordt nagestreefd. Daarom adviseert de Actiecommissie om samen met betrokken partijen een Taalplan Limburgs 2030–2050 op te stellen met beknopte en heldere langetermijndoelen voor de taal. Dit taalplan biedt het kader om de meest passende deel III-maatregelen te kiezen en vormt, samen met het vervolgonderzoek, de basis voor een duurzame versterking van het Limburgs.

Totaaloverzicht aantal deel III-maatregelen

	Maatregelen	Paragrafen
Totaal	68	98
Minimum te kiezen	35	–
Geprioriteerd voor nader onderzoek	51	61

De Actiecommissie adviseert in totaal 51 maatregelen te prioriteren voor nader onderzoek in fase 2. Daarvan acht de Actiecommissie er momenteel 48 kansrijk en schat in dat 3 extra maatregelen mogelijk toekomstgericht in beeld kunnen komen. Van 1 kansrijke maatregel beveelt de Actiecommissie aan een alternatief te onderzoeken dat toekomstgericht in beeld zou kunnen komen.

³ Minasyan (2011); UNESCO (z.d.); UNESCO Ad Hoc Expert Group on Endangered Languages. (2003).

⁴ Council of Europe (2026), p. 41.

Daarnaast adviseert de Actiecommissie over concrete stappen, algemeen en per domein, die de Provincie Limburg direct kan zetten. Deze acties zijn gebaseerd op de resultaten van fase 1 en dragen bij aan een goede voorbereiding op een aanvraag voor deel III-bescherming van het Limburgs in 2030.

Aanbevelingen voor direct uitvoerbare acties

1. Taalplan Limburgs 2030-2050

Stel een “Taalplan Limburgs 2030-2050” op met een heldere toekomstvisie voor het Limburgs, kort omschreven in algemene doelstellingen. Dit taalplan is een noodzakelijke bouwsteen om richting te geven aan het taalbeleid voor de toekomst. Daarnaast helpt het taalplan bij het kiezen van die deel III-maatregelen die het meest bijdragen aan de gewenste toekomst van het Limburgs zodat deze kunnen worden opgenomen in een aanvraag voor 2030.⁵

2. Taalenquête Limburgs 2030-2050

Voer een provinciale taalenquête uit onder Limburgers om inzicht te krijgen in hun wensen, verwachtingen en ambities voor de toekomst van het Limburgs. De resultaten dienen als belangrijke bouwsteen voor het opstellen van het Taalplan Limburgs 2030-2050.

3. Taalmonitor Limburgse taal

Implementeer vanaf 2027 of 2028 de (momenteel in ontwikkeling zijnde) periodieke Taalmonitor Limburgse taal om op vaste momenten gegevens te verzamelen over het gebruik van het Limburgs, taalattitudes en de vitaliteit van de taal in verschillende maatschappelijke domeinen. Zo’n structurele monitoring biedt inzicht in ontwikkelingen door de tijd heen en vormt een basis voor de evaluatie en gerichte bijsturing van het taalbeleid.

4. Routeplanner 2030 Provincie Limburg ‘Limburgs in het publieke domein’

Verzoek alle provinciale beleidsclusters te onderzoeken hoe zij vanuit hun eigen beleidsterrein binnen bestaande kaders kunnen bijdragen aan het hoor- en zichtbaarder maken van het Limburgs in publieksgerichte communicatie in het publieke domein, en bundel deze mogelijkheden in een provinciale Routeplanner 2030.

⁵ Zie als voorbeeld Welsh Government. (2017) voor een toekomstvisie voor het Welsh.

Deeladvies 1: De Limburgse taal met dialectale variatie onder deel III van het Handvest

Het Limburgs is niet georganiseerd rond één standaardtaal, maar bestaat uit veel verschillende dialecten. Een standaardtaal voor het Limburgs is ook niet gewenst. Juist door deze bijzondere situatie is het des te belangrijker om aanvullende taalafspraken te maken. Dergelijke afspraken kunnen ervoor zorgen dat het Limburgs, met behoud van de dialectale variatie, breder inzetbaar wordt. Daarmee wordt zowel de huidige bescherming onder deel II als een mogelijke deel III-bescherming onder het Handvest ondersteund.

Taalafspraken schrijven niet voor hoe Limburgers moeten spreken of schrijven, en bepalen ook niet welk dialect gebruikt moet worden. De afspraken leggen alleen vast hoe met dialectale variatie kan worden omgegaan. Uitgangspunt daarbij is dat de gebruiker zelf bepaalt welk Limburgs hij of zij gebruikt. Zo ontstaat, zonder standaardtaal, toch duidelijkheid op de vraag “welk Limburgs?” wanneer onduidelijkheid is over gebruik in formele situaties. Het antwoord blijft: “dien Limburgs”.

Voor het mondeling gebruik van het Limburgs betekent dit dat het dialect van de spreker leidend is. Dat principe expliciet maken is belangrijk, juist omdat het Limburgs in de praktijk vooral als gesproken taal bestaat en gebruikt wordt. Ook voor het geschreven Limburgs geldt dat niet wordt vastgelegd wélk Limburgs mensen moeten schrijven of hóe zij dat moeten doen. Limburgers die dat willen moeten hun eigen Limburgs kunnen blijven schrijven op de manier die bij hun taalgebruik past.

De taalafspraken voor de schrijftaal zijn alleen bedoeld voor situaties waarin een onderliggende schrijfsystematiek praktisch nodig is, zoals voor lesmaterialen in het onderwijs of wanneer de overheid de taal voor schriftelijke communicatie wil gebruiken.

Bij het ontwikkelen van verdere taalafspraken voor de geschreven taal wordt aangesloten bij de bestaande Limburgse schrijftraditie en de Spelling 2003 voor de Limburgse dialecten. Dat gemeenschappelijke spellingsysteem biedt een praktische basis om de verschillende dialecten op schrift weer te geven, zonder dat één uniforme standaardtaal ontstaat. Zo kan het Limburgs, ook in formele domeinen, beter gebruikt worden, terwijl de dialectale rijkdom behouden blijft.

Om het bestaande spellingsysteem duidelijker en beter bruikbaar te maken, is verdere ontwikkeling nodig. Een spellingcommissie met taalkundigen kan praktische afspraken voorstellen over het schriftelijk gebruik van het Limburgs. Een klankbordgroep zorgt ervoor dat taal-, onderwijs- en maatschappelijke organisaties en gebruikers actief geconsulteerd worden over de ontwerpen en er zo dicht mogelijk bij betrokken zijn. Zo kan een praktisch inzetbare schrijftaal ontstaan met draagvlak voor alle dialecten, zonder één standaardtaal op te leggen.

Daarnaast is een taalkader, verankerd in een provinciale taalverordening, nodig. Omdat het Limburgs geen standaardtaal kent, biedt zo’n verordening een duidelijk en gezamenlijk uitgangspunt voor het gebruik van de dialectale variatie van de taal. Daarmee wordt verdere beleidsontwikkeling en uitvoering ondersteund en ontstaat een stevig fundament voor de toepassing van het Limburgs onder deel II van het Handvest en een mogelijke aansluiting bij deel III.

Aanbevelingen voor direct uitvoerbare acties

5. Instellen commissie actualisering Limburgse schrijftaal met dialectale variatie

De Actiecommissie adviseert om een permanente structuur in te richten voor de ontwikkeling, het beheer en de actualisering van de Limburgse schrijftaal, met behoud van dialectale variatie, ondersteund door een breed samengestelde maatschappelijke klankbordgroep.⁶

⁶ Para 5.2.3 Achtergrondrapporten deel III-agenda fase 1, Deeladvies 1: De Limburgse taal met dialectale variatie onder deel III van het Handvest.

Deeladvies 2: Prioritering maatregelen deel III van het Handvest

Artikel 8. Onderwijs

Overzicht aantal deel III-maatregelen

	Maatregelen	Paragrafen
Totaal	10	26
Minimum te kiezen	3	-
Geprioriteerd voor nader onderzoek	9	13

Kansrijk beoordeelde maatregelen

Het Handvest onderscheidt zes soorten onderwijs: voorschools onderwijs, primair onderwijs, voortgezet onderwijs, technisch en beroepsonderwijs, hoger onderwijs en volwassenenonderwijs. Daarnaast geeft het Handvest aanknopingspunten voor bescherming van de regionale taal in zaakvakken, docentenopleidingen en door toezichthoudende organen.

Voor bijna alle onderwijssoorten biedt het Handvest de mogelijkheid om het Limburgs volledig als voertaal te gebruiken. Daarnaast kan gekozen worden voor tweetalig onderwijs, waarbij minimaal de helft van het onderwijs in het Limburgs plaatsvindt. In vrijwel alle onderwijssoorten kan het Limburgs ook als apart vak worden aangeboden.

In sommige gevallen biedt het Handvest een alternatief voor volledig Limburgstalig onderwijs wanneer dat door voldoende ouders voor hun kinderen gewenst wordt. In het voorschools onderwijs kan in zo'n geval gekozen worden voor tweetalig onderwijs. In het primair, voortgezet en beroepsonderwijs kan Limburgs dan als vak worden aangeboden.

Binnen de huidige Nederlandse wet- en regelgeving bestaat al ruimte om het Limburgs in het onderwijs in te zetten, of als voertaal of als vak. Veel stappen zijn direct uitvoerbaar.

De grootste kansen liggen in een doorlopende leerlijn voor het Limburgs: van kinderopvang en basisschool tot voortgezet onderwijs, mbo, hoger onderwijs en volwassenenonderwijs. In de praktijk spreken veel pedagogisch professionals en docenten zelf Limburgs en groeit de behoefte aan ondersteuning, lesmateriaal, docententraining en taalbeleid. Initiatieven zoals Zjuulke, Meer Kansen met Meertaligheid (MKM) en Leef Limburgs bieden hiervoor al een eerste basis.

Een urgent aandachtspunt is de kwetsbare universitaire infrastructuur voor het Limburgs. De financiering van de leerstoel Taalcultuur in Limburg aan de Universiteit Maastricht loopt af in 2027, terwijl de huidige hoogleraar met emeritaat gaat. Hierdoor dreigt een belangrijke schakel in de academische verankering van het Limburgs weg te vallen.

Binnen de bestaande kaders ziet de Actiecommissie de volgende maatregelen voor het Limburgs in het onderwijs als kansrijk:

Artikel 8.1.a.ii – tweetalig voorschools onderwijs; (of 8.1.a.iii)

Artikel 8.1.b.ii – tweetalig primair onderwijs; of

Artikel 8.1.b.iii – Limburgs als vak in het primair onderwijs;

Artikel 8.1.c.iii – Limburgs als vak in het voortgezet onderwijs;

Artikel 8.1.d.iii – Limburgs als vak in het technisch en beroepsonderwijs; (of 8.1.d.ii)

Artikel 8.1.e.ii – Limburgs als vak in het universitair en ander hoger onderwijs;
Artikel 8.1.f.i – volwassenenonderwijs grotendeels of deels in het Limburgs; of
Artikel 8.1.f.ii – Limburgs als vak in het volwassenenonderwijs; of
Artikel 8.1.f.ii – Limburgs als vak in het volwassenenonderwijs aanmoedigen als autoriteiten geen bevoegdheid hebben.

Daarnaast worden de volgende maatregelen aanbevolen als belangrijke ondersteuning van de kansrijk geachte maatregelen of als noodzakelijke randvoorwaarde voor een goede uitvoering daarvan:

Artikel 8.1.g – onderwijs in Limburgse geschiedenis en cultuur;
Artikel 8.1.h – basisopleiding en bijscholing van docenten;
Artikel 8.1.i – inrichting van toezicht en monitoring op de uitvoering van taalbeleid in het onderwijs.

Bij de kansrijk beoordeelde maatregelen maakt de Actiecommissie wel een kanttekening bij het technisch en beroepsonderwijs. Een apart vak Limburgs sluit daar minder goed aan bij de praktijk. Voor mbo-studenten is vooral belangrijk dat zij leren het Limburgs te gebruiken in hun toekomstige beroep en in het contact met mensen. Daarom ligt het onderzoeken van maatregel 8.1.d.ii met mogelijkheden voor tweetalig onderwijs in het mbo meer voor de hand.

Van kansrijk naar toekomstgericht

Artikel 8 over onderwijs behoort tot de belangrijkste onderdelen van het Handvest. Onderwijs is, naast overdracht binnen het gezin, de belangrijkste manier om een taal te leren en door te geven.

Nu Nederland richting de Raad van Europa heeft aangegeven ruimte te zien voor maatregelen met een ontwikkelperspectief, wordt het belangrijk om in fase 2 ook onderwijsmaatregelen te onderzoeken die kunnen bijdragen aan langetermijndoelen voor het Limburgs. De Actiecommissie schat in dat de volgende maatregelen bij een toekomstgericht perspectief in beeld zouden kunnen komen:

Artikel 8.1.a.iii – volledig Limburgstalig voorschools onderwijs met als alternatief tweetalig onderwijs wanneer dat door voldoende ouders gewenst wordt; (of 8.1.a.ii)
Artikel 8.1.d.ii – tweetalig technisch en beroepsonderwijs; (of 8.1.d.iii)

De Actiecommissie adviseert daarom deze maatregelen mede in overweging te nemen voor nader onderzoek in fase 2.

Impact en risico's

Het Handvest gaat ervan uit dat een erkende regionale taal in het eigen taalgebied een plaats heeft in het onderwijs. Zeker wanneer de meerderheid van de bevolking die taal spreekt, ligt een sterke verankering in het onderwijs voor de hand. Zowel vroeger als vandaag is dit voor het Limburgs niet vanzelfsprekend, ook niet binnen Limburg.

Onderwijs is bij uitstek het domein om maatregelen te kiezen die bijdragen aan de toekomst van de taal. Daarbij verdienen de houding tegenover het gebruik van het Limburgs in het onderwijs, de rol van onderwijsorganisaties en leerkrachten en mogelijke zorgen over de invloed op het leren van het Nederlands extra aandacht.

De grootste uitdagingen liggen niet bij wetgeving, maar bij structureel beleid, samenwerking, deskundigheid, financiering en toezicht. provincies, gemeenten en onderwijsorganisaties kunnen hierin zelf

stappen zetten. Daarbij moet worden overwogen waar landelijke ondersteuning nodig of gewenst is binnen bestaande of nieuwe kaders.

Aanbevelingen voor direct uitvoerbare acties

6. Instellen leerstoel Limburgse taal en taaltechnologie

De Actiecommissie adviseert om in te zetten op de realisatie van een leerstoel Limburgse taal en taaltechnologie, gericht op de Limburgse taal met dialectale variatie, in samenhang met digitalisering en AI-toepassingen. Combineer de leerstoel met de voorstellen in het Advies Limburgs onder deel III betreffende de totstandkoming van een spellingsregeling voor de Limburgse taal met dialectale variatie.⁷ Deze aanbeveling sluit aan bij deel II van het Handvest en adviezen uit het Berenschot-rapport over het instellen van een fulltime leerstoel.

Artikel 9. Rechterlijke autoriteiten

Overzicht aantal deel III-maatregelen

	Maatregelen	Paragrafen
Totaal	15 ⁸	15
Minimum te kiezen	1	-
Geprioriteerd voor nader onderzoek	8 ⁹	9

Kansrijk beoordeelde maatregelen

Artikel 9 van het Handvest biedt belangrijke waarborgen voor het gebruik van regionale talen binnen de rechtspraak, in strafrechtelijke, civiele en administratiefrechtelijke zaken.

Het gaat daarbij om een tweetal type maatregelen: (1) het taalgebruik van het gerecht richting burgers en (2) het taalgebruik van burgers richting het gerecht. Onderscheid wordt gemaakt tussen maatregelen die zich richten op zowel mondeling als schriftelijk taalgebruik, uitsluitend schriftelijk en uitsluitend mondeling gebruik. Daarnaast bevat artikel 9 maatregelen over tolken en vertalingen, de rechtsgeldigheid van juridische documenten en de beschikbaarheid van rechtsbronnen in de regionale taal.

Het schriftelijke gebruik van het Limburgs door gerechten is momenteel niet realistisch zonder wetswijzigingen. Daarnaast is de juridische infrastructuur ingericht op het Nederlands als proces- en rechtstaal en bestaat voor het Limburgs geen eenduidige juridische terminologie.

Tegelijkertijd blijkt dat het gebruik van het Limburgs door burgers richting rechterlijke autoriteiten mogelijk en reeds gangbaar is. In veel gevallen ontbreken expliciete taalvereisten in wet- en regelgeving voor mondelinge verklaringen, bewijsstukken en procesverzoeken. Dit creëert ruimte voor gebruik van het Limburgs binnen procedures door burgers. De praktijk binnen de Rechtbank Limburg bevestigt dat Limburgstalige communicatie door de burger naar het gerecht al informeel wordt gefaciliteerd. Rechters en griffiers beschikken over actieve of passieve kennis van het Limburgs, en informeel vertalen komt regelmatig voor.

Binnen de bestaande kaders ziet de Actiecommissie de volgende maatregelen voor het Limburgs bij rechterlijke autoriteiten als kansrijk:

⁷ Para 5.2.3 Achtergrondrapporten deel III-agenda fase 1, Deeladvies 1: De Limburgse taal met dialectale variatie onder deel III van het Handvest.

⁸ Of 6 als in artikel 9 Handvest "en/of" cumulatief is.

⁹ Of 5 als in artikel 9 Handvest "en/of" cumulatief is.

*Artikel 9.1.a.ii – toelaten dat de gedaagde in strafzaken mondeling Limburgs kan gebruiken; **en/of***

Artikel 9.1.a.iii – toelaten dat de gedaagde in strafzaken mondeling Limburgs kan gebruiken en verzoeken of bewijsstukken in het Limburgs kan indienen;

*Artikel 9.1.b.ii – toelaten dat opgeroepen partijen in civiele procedures mondeling Limburgs kunnen gebruiken; **en/of***

Artikel 9.1.b.iii – toelaten van stukken en bewijs in het Limburgs in civiele procedures;

*Artikel 9.1.c.ii – toelaten dat opgeroepen partijen in administratieve procedures mondeling Limburgs kunnen gebruiken; **en/of***

Artikel 9.1.c.iii – toelaten van stukken en bewijs in het Limburgs in administratieve procedures.

Daarnaast worden de volgende maatregelen aanbevolen als belangrijke ondersteuning van de kansrijk geachte maatregelen of als noodzakelijke randvoorwaarde voor een goede uitvoering daarvan:

Artikel 9.1.d – inzet van tolken en vertalingen zonder extra kosten voor betrokkenen;

*Artikel 9.2.b – rechtsgeldigheid van juridische documenten in het Limburgs tussen partijen en ten aanzien van derden, mits de inhoud voldoende kenbaar wordt gemaakt; **of***

Artikel 9.2.c – rechtsgeldigheid van juridische documenten in het Limburgs tussen partijen.

Van kansrijk naar toekomstgericht

Omdat het mondelinge gebruik op dit moment reeds gangbaar is adviseert de Actiecommissie om het domein rechterlijke autoriteiten geen hoge prioriteit te geven. Artikel 9 behoort tot de meer complexe onderdelen van het Handvest. De nadruk ligt daarom op maatregelen die uitvoerbaar zijn binnen de bestaande wet- en regelgeving. Maatregelen die structureel schriftelijk gebruik van het Limburgs als rechtstaal door de rechter of vertaling van wetgeving vereisen, acht de Actiecommissie ook op langere termijn niet prioritair.

Impact en risico's

Een wettelijke borging en gefaseerde uitbreiding van de mogelijkheden voor burgers om bij het gerecht Limburgs te gebruiken kan bijdragen aan betere toegankelijkheid van de rechtspraak en een sterkere aansluiting bij Limburgstalige burgers.

Tegelijk zijn er aandachtspunten, zoals extra organisatie, beperkte beschikbaarheid van tolken en terughoudendheid van procesdeelnemers om Limburgs te gebruiken in de rechtszaal. Ook is het de vraag of er voldoende capaciteit beschikbaar is voor structurele ondersteuning.

Aanbevelingen voor direct uitvoerbare acties

7. Cursus recht en taal in het postacademisch onderwijs

De Actiecommissie adviseert om binnen de verplichte permanente educatie voor rechters en advocaten ondersteuning te bieden aan een postacademische cursus gericht op taalpsychologische en sociolinguïstische aspecten van taalgebruik door de rechterlijke macht, taalwetgeving en de positie van het Limburgs binnen de rechtspraak.

Artikel 10. Bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten

Overzicht aantal deel III-maatregelen

	Maatregelen	Paragrafen
Totaal	15	21

Minimum te kiezen	1	-
Geprioriteerd voor nader onderzoek	10	14

Kansrijk beoordeelde maatregelen

Artikel 10 van het Handvest gaat over de regionale taal in het bestuur en bij openbare diensten. Het artikel ziet zowel op (1) het taalgebruik van de overheid richting burgers als op (2) het taalgebruik van burgers richting de overheid. Daarnaast bevat het maatregelen over taalgebruik door gekozen volksvertegenwoordigers in vertegenwoordigende organen, het gebruik van tolken en vertalers, de werving, opleiding en overplaatsing van ambtenaren en het gebruik van de regionale taal in plaats- en persoonsnamen.

Nederlands is formeel de bestuurstaal. Tegelijk biedt de Algemene wet bestuursrecht (Awb) ruimte voor het gebruik van andere talen. Binnen die ruimte is een werkbaar balans mogelijk voor het gebruik van Limburgs door bestuursorganen en burgers, in aansluiting bij de praktijk waarin veel mensen Limburgs spreken. Deze ruimte sluit aan bij het bredere beleidsdoel van toegankelijke en begrijpelijke overheidscommunicatie.

Mondeling gebruik van het Limburgs binnen het bestuur is juridisch goed uitvoerbaar. Dit geldt vooral voor contact tussen ambtenaren en burgers, openbare dienstverlening en interne overleggen. In deze situaties bestaat al ruimte om taalgebruik af te stemmen op begrijpelijkheid en doelmatigheid.

Schriftelijk gebruik van het Limburgs is complexer. Formele besluiten van bestuursorganen moeten in de praktijk in het Nederlands worden opgesteld. Daarnaast is het Limburgs niet voldoende gestandaardiseerd om het op dit moment als schriftelijke bestuurstaal te gebruiken. Meerdere maatregelen van het Handvest die zien op het gebruik van de regionale taal door de overheid maken echter geen onderscheid tussen schriftelijk gebruik in besluiten en algemene communicatie. Deze maatregelen vallen daarom buiten de kaders van de Awb en worden door de Actiecommissie niet kansrijk geacht.

Het Limburgs is sterk aanwezig in de regio en wordt door veel inwoners gesproken en bijna alle inwoners begrepen. Ook mondeling gebruik in contact met de overheid is al gebruikelijk. Daarom zijn maatregelen uit het Handvest gericht op mondeling gebruik tussen overheid en burgers realistisch en uitvoerbaar.

Burgers kunnen in sommige gevallen schriftelijk met de overheid communiceren in het Limburgs, binnen de bestaande regels van de Awb. In de praktijk kan het dus mogelijk worden gemaakt dat burgers de overheid in het Limburgs aanschrijven. Dat is belangrijk voor het behoud en de erkenning van de taal op de lange termijn, ook als de bijbehorende bepalingen uit het Handvest niet meteen van toepassing zijn.

Binnen de bestaande kaders ziet de Actiecommissie de volgende maatregelen voor het Limburgs bij bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten als kansrijk:

*Artikel 10.1.a.ii – toestaan dat Rijksambtenaren mondeling het Limburgs gebruiken in contact met burgers; **of***

*Artikel 10.1.a.iii – toestaan dat burgers mondeling in het Limburgs bij de Rijksoverheid een aanvraag indienen en daarin een antwoord ontvangen; **of***

*Artikel 10.1.a.iv – toestaan dat burgers mondeling in het Limburgs bij de Rijksoverheid een aanvraag indienen; **of***

Artikel 10.1.a.v – toestaan dat burgers in het Limburgs bij de Rijksoverheid een document indienen;

Artikel 10.2.b – toestaan dat burgers mondeling of schriftelijk in het Limburgs bij de regionale of lokale overheid een aanvraag indienen;

Artikel 10.2.e – toestaan dat volksvertegenwoordigers bij de regionale overheid in debatten mondeling het Limburgs gebruiken;

Artikel 10.2.f – toestaan dat volksvertegenwoordigers bij de lokale overheid in debatten mondeling het Limburgs gebruiken;

Artikel 10.2.g – toestaan dat geografische namen, zoals plaatsnamen, straatnamen, enz. in het Limburgs gebruikt of aangenomen worden.

Artikel 10.3.b – toestaan dat burgers mondeling of schriftelijk in het Limburgs bij een openbare dienst een aanvraag indienen en daarin een antwoord ontvangen; of

Artikel 10.3.c – toestaan dat burgers mondeling of schriftelijk in het Limburgs bij een openbare dienst een verzoek indienen.

Daarnaast worden de volgende maatregelen aanbevolen als belangrijke ondersteuning van de kansrijk geachte maatregelen of als noodzakelijke randvoorwaarde voor een goede uitvoering daarvan:

Artikel 10.4.a – inzetten van tolken en vertalingen;

Artikel 10.4.b – werven en opleiden van ambtenaren;

Artikel 10.4.c – inwilligen verzoek Limburgstalige ambtenaren om in Limburg aangesteld te worden.

Artikel 10.5 – toestaan dat burgers een Limburgstalige achternaam gebruiken of aannemen.

Van kansrijk naar toekomstgericht

De uit artikel 10 geprioriteerde maatregelen behoren tot de beter uitvoerbare onderdelen van het Handvest. Deze maatregelen kunnen stap voor stap worden ontwikkeld via bestuurspraktijk en taalbeleid. Daarom adviseert de Actiecommissie een pragmatische en gefaseerde aanpak binnen de bestaande kaders.

De verdere ontwikkeling en codificatie van het Limburgs, met aandacht voor dialectale variatie en digitale mogelijkheden, bepalen, samen met de ontwikkeling van taalbeleid en bestuurspraktijk, in hoeverre schriftelijk gebruik van het Limburgs binnen het openbaar bestuur op langere termijn verder kan worden uitgebreid.

Impact en risico's

De Provincie Limburg heeft volgens het Convenant een voortrekkersrol bij het ontwikkelen van taalbeleid voor het Limburgs. Daarnaast heeft de overheid een belangrijke voorbeeldrol in het normaliseren van het gebruik van het Limburgs. Door het Limburgs stap voor stap meer te gebruiken, kunnen overheidsdiensten toegankelijker worden, kan de band tussen overheid en inwoners sterker worden en krijgt het Limburgs meer zichtbaarheid.

Tegelijk zijn er aandachtspunten. Het Limburgs is nog beperkt gecodificeerd, waardoor schriftelijk gebruik in formele besluiten lastiger is. Ook kunnen de uitvoeringskosten toenemen en is nog onduidelijk in hoeverre structurele inzet van tolken of vertalingen nodig is. Daarnaast kan de toepassing per bestuursorgaan verschillen, afhankelijk van de aanwezige taalvaardigheid.

Aanbevelingen voor direct uitvoerbare acties

8. Structureel gebruik Limburgse taal in debatten van Provinciale Staten

Maak praktisch mogelijk dat volksvertegenwoordigers bij de regionale overheid mondeling (hun) Limburgs structureel kunnen gebruiken in debatten, naar voorbeeld van de bestuurspraktijk in Provinciale Staten van Fryslân voor het Nedersaksisch en andere in Fryslân gesproken taalvariëteiten.¹⁰

¹⁰ Zie para 2 Achtergrondrapporten deel III-agenda fase 1, Deeladvies 2: Prioritering maatregelen deel III van het Handvest, Artikel 10. Bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten.

9. Informatie aan Statenleden gebruik Limburgse taal in debatten van Provinciale Staten

Informeer (nieuwe) volksvertegenwoordigers dat zij tijdens debatten en vergaderingen (hun) Limburgs mogen spreken en maak hen bewust van het belang van het gebruik van het Limburgs.

10. Cursus Limburgs voor niet-Limburgstalige medewerkers

Bied niet-Limburgstalige medewerkers van (decentrale) overheden een cursus Limburgs als tweede taal aan.

Artikel 11. Media

Overzicht aantal deel III-maatregelen

	Maatregelen	Paragrafen
Totaal	9	15
Minimum te kiezen	1	-
Geprioriteerd voor nader onderzoek	9	10

Kansrijk beoordeelde maatregelen

Artikel 11 van het Handvest gaat over het gebruik van regionale talen in traditionele en digitale media. Het omvat publieke en commerciële radio en televisie, audiovisuele producties en digitale media zoals websites, sociale media en podcasts.

Het Limburgs is al duidelijk aanwezig in de Limburgse media. Regionale en lokale publieke en commerciële media gebruiken het Limburgs in hun programma's op radio, televisie en digitale platforms. Het gaat daarbij vooral om gesproken gebruik van de taal. Uit de media-enquête van de Actiecommissie blijkt dat het Limburgs binnen een groot deel van de mediasector regelmatig wordt gebruikt en dat er brede bereidheid bestaat om dit gebruik verder uit te bouwen. Daarbij wordt het Limburgs vooral gezien als middel om herkenning, betrokkenheid en binding met het publiek te versterken.

Voor het Limburgs liggen de grootste kansen bij het ontwikkelen van beleid om structureel bestaande programmering mogelijk te maken. Daarbij sluiten vooral auditieve, audiovisuele en digitale media goed aan bij de huidige positie van het Limburgs als voornamelijk gesproken taal.

Binnen de bestaande kaders ziet de Actiecommissie de volgende maatregelen voor het Limburgs in de media als kansrijk:

Artikel 11.1.a.iii – voldoende voorzieningen treffen zodat publieke omroepen programma's in het Limburgs aanbieden;

Artikel 11.1.b.ii – het regelmatig uitzenden van Limburgstalige radioprogramma's aanmoedigen en/of vergemakkelijken;

Artikel. 11.1.c.ii – het regelmatig uitzenden van Limburgstalige televisieprogramma's aanmoedigen en/of vergemakkelijken;

Artikel 11.1.d – de productie en distributie van auditieve en audiovisuele werken in het Limburgs aanmoedigen en/of vergemakkelijken;

Artikel 11.2 – vrije ontvangst en heruitzending van media-aanbod in het Limburgs uit buurlanden

Artikel 11.3 – vertegenwoordiging van de belangen van gebruikers van het Limburgs in toezichthoudende organen van de media.

Daarnaast worden de volgende maatregelen aanbevolen als belangrijke ondersteuning van de kansrijk geachte maatregelen of als noodzakelijke randvoorwaarde voor een goede uitvoering daarvan:

Artikel 11.1.f.i – extra kosten dekken van media die het Limburgs gebruiken; of

Artikel 11.1.f.ii – bestaande regelingen voor financiële steun toepassen op audiovisuele producties in het Limburgs;

Artikel 11.1.g – opleiding van journalisten en andere medewerkers die werkzaam zijn binnen Limburgstalige media.

De Actiecommissie acht een Limburgstalige krant of andere regelmatig verschijnende geschreven publicaties momenteel minder kansrijk. Het geschreven Limburgs kent veel variatie en wordt beperkt gebruikt in de journalistieke praktijk. Toch blijkt uit de media-enquête dat er groeimogelijkheden zijn voor (digitale) geschreven publicaties in het Limburgs.

Van kansrijk naar toekomstgericht

Media zijn belangrijk voor de hoor- en zichtbaarheid, vitaliteit en ontwikkeling van het Limburgs. Anders dan in onderwijs of bestuur vinden veranderingen hier relatief snel doorgang.

Nu Nederland ruimte ziet voor maatregelen met een ontwikkelperspectief, is het belangrijk om in fase 2 ook te kijken naar de positie van het Limburgs in digitale media. Daarbij verdienen podcasts, sociale media en online videomateriaal bijzondere aandacht.

Uit de media-enquête blijkt dat veel mediaorganisaties meer Limburgs zouden gebruiken als automatische ondertiteling, spraaktechnologie en andere AI-toepassingen beschikbaar komen. Technologische ontwikkelingen kunnen daarom een belangrijke impuls geven aan de aanwezigheid van de Limburgse taal in de media.

Tegelijkertijd zal de verdere ontwikkeling van een bruikbare schrijftaal op langere termijn nieuwe mogelijkheden bieden voor geschreven journalistiek en online publicaties. De Actiecommissie schat in dat de volgende maatregel bij een toekomstgericht perspectief in beeld zou kunnen komen:

Artikel 11.1.e.ii – stimuleren van (online) krantenartikelen.

Impact en risico's

Versterking van het Limburgstalige media-aanbod kan zorgen voor meer hoor- en zichtbaarheid van de taal en een sterkere positie van het Limburgs in het publieke domein. Media spelen bovendien een belangrijke rol bij de overdracht van taal en cultuur aan jongere generaties.

Tegelijk zijn er aandachtspunten. Het gebruik van het Limburgs is vaak afhankelijk van individuele initiatieven en nog beperkt verankerd in beleid. Ook ontbreekt het vaak aan structurele financiering, waardoor veel projecten afhankelijk zijn van tijdelijke subsidies. De grootste uitdagingen liggen daarom niet bij de wetgeving, maar bij het structureel inzetten van het Limburgs in programma's en content, voldoende financiering, deskundigheid, taalondersteuning en het benutten van nieuwe technologie.

Aanbevelingen voor direct uitvoerbare acties

11. Bestuursafsprak financiering Limburgstalige media

Neem in een nieuwe bestuursafpraak voor de Limburgse taal een structurele financieringsafpraak op voor Limburgstalige media, naar voorbeeld van het Fries.¹¹ Aanvullende rijksmiddelen, gecombineerd met een provinciale bijdrage, kunnen bijdragen aan een duurzaam en veelzijdig media-aanbod in het Limburgs en geven uitvoering aan de verplichtingen uit het Handvest, ook onder deel II.

¹¹ Zie para 4.4 Achtergrondrapporten deel III-agenda fase 1, Deeladvies 2: Prioritering maatregelen deel III van het Handvest, Artikel 11. Media.

12. Limburgs en taaltechnologie

Investeer in de ontwikkeling van AI-toepassingen voor automatische ondertiteling, spraakherkenning, vertaling en andere digitale hulpmiddelen voor het Limburgs, zodat de inzet van de taal in de mediasector (en andere sectoren) verder wordt vergemakkelijkt.

Artikel 12. Culturele activiteiten en voorzieningen

Overzicht aantal deel III-maatregelen

	Maatregelen	Paragrafen
Totaal	10	10
Minimum te kiezen	3	-
Geprioriteerd voor nader onderzoek	8	8

Kansrijk beoordeelde maatregelen

Artikel 12 van het Handvest richt zich op de positie van regionale talen binnen het culturele leven. Het gaat daarbij om culturele productie en verspreiding, vertalingen, taalgebruik door culturele instellingen, het bijeenbrengen van archieven en documentatie, culturele activiteiten buiten het taalgebied en de plaats van taal en cultuur in het internationale cultuurbeleid.

Het Limburgs heeft binnen de culturele sector een sterke maatschappelijke aanwezigheid. De taal wordt gebruikt in literatuur, muziek, theater, film, erfgoedactiviteiten en volkscultuur. Tegelijkertijd is de ondersteuning grotendeels afhankelijk van particuliere initiatieven, vrijwilligers en projectsubsidies. Structurele verankering van het Limburgs in cultuurbeleid en culturele instellingen is beperkt.

De Actiecommissie concludeert dat vooral maatregelen die aansluiten bij de bestaande culturele praktijk kansrijk zijn. Daarbij gaat het niet alleen om behoud van cultureel erfgoed, maar ook om versterking van de zichtbaarheid, toegankelijkheid en duurzame verankering van het Limburgs binnen de culturele infrastructuur.

Binnen de bestaande kaders ziet de Actiecommissie de volgende maatregelen als kansrijk:

Artikel 12.1.a – bevordering van culturele productie en verspreiding in het Limburgs;

Artikel 12.1.b – bevordering van audiovisuele en tekstvertaling vanuit het Limburgs;

Artikel 12.1.c – bevordering van audiovisuele en tekstvertaling naar het Limburgs;

Artikel 12.1.d – integratie van het Limburgs en kennis over de taal binnen culturele activiteiten en instellingen;

Artikel 12.1.e – bevordering van voldoende taalcompetentie bij personeel van culturele instellingen;

Artikel 12.1.f – betrokkenheid van gebruikers van het Limburgs bij culturele voorzieningen en programmering.

Daarnaast wordt de volgende maatregel aanbevolen als belangrijke ondersteuning van de kansrijk geachte maatregelen en als noodzakelijke randvoorwaarde voor een goede uitvoering daarvan:

Artikel 12.1.g – organisatie met archief-, documentatie- en publicatiefunctie voor Limburgstalig cultureel erfgoed.

Van kansrijk naar toekomstgericht

Voor het culturele domein zijn met name maatregelen van belang die bijdragen aan een duurzame infrastructuur voor het Limburgs en aan een bredere toepassing van Limburgstalige producties binnen de

sector en buiten het taalgebied. De Actiecommissie schat in dat de volgende maatregel bij een toekomstgericht perspectief in beeld zou kunnen komen:

Artikel 12.1.h – dienst vertaling en terminologisch onderzoek

Impact en risico's

De culturele sector is één van de sterkste domeinen voor het Limburgs. Veel maatregelen sluiten aan bij bestaande praktijken en kunnen binnen de bestaande wettelijke en beleidsmatige kaders worden uitgevoerd. Daardoor biedt artikel 12 goede aanknopingspunten voor een toekomstige bescherming van het Limburgs onder deel III van het Handvest.

Tegelijkertijd is het Limburgstalige culturele veld versnipperd en ontbreekt het vaak aan structureel beleid en financiering. Om bestaande initiatieven te behouden en de verdere professionalisering van het gebruik van het Limburgs in de culturele sector mogelijk te maken, zijn duurzame ondersteuning en een stevige infrastructuur nodig. Dat geldt in het bijzonder voor archivering, documentatie, vertaling en terminologieontwikkeling.

Aanbevelingen voor direct uitvoerbare acties

13. Structureel verankeren Limburgse taal in Limburgs provinciaal cultuurbeleid

Veranker het Limburgs in het provinciale cultuurbeleid. Onderzoek daarbij de directe of indirecte discriminatie van culturele uitingen in het Limburgs in subsidieregelingen en andere administratieve belemmeringen. Neem bijdragen aan het gebruik, de zichtbaarheid en de ontwikkeling van het Limburgs expliciet als criteria mee in nieuw cultuurbeleid en nieuwe subsidieregelingen. Waardeer projecten extra die het Limburgs niet enkel symbolisch, maar eigentijds, functioneel en betekenisvol inzetten en zo bijdragen aan de Limburgse identiteit, cultuur en het immaterieel erfgoed, voor huidige en toekomstige generaties.¹²

14. Koppelen onderzoek naar vertaling en terminologie aan taaltechnologie

Verbind de ontwikkeling van vertaalvoorzieningen, terminologie en nieuwe toepassingen van het Limburgs aan de voorgestelde oprichting van een wetenschappelijk instituut voor de Limburgse taal.¹³ Dit instituut kan onderzoek, digitalisering, taaltechnologie en ondersteuning bundelen en zo de positie, toegankelijkheid en inzet van Limburgstalige cultuuruitingen versterken. Ook kan worden verkend of grootschalige producties over Limburg (mede) in het Limburgs kunnen worden gerealiseerd.

Artikel 13. Economisch en sociaal leven

Overzicht aantal deel III-maatregelen

	Maatregelen	Paragrafen
Totaal	9	9
Minimum te kiezen	1	–
Geprioriteerd voor nader onderzoek	5	5

Kansrijk beoordeelde maatregelen

Artikel 13 van het Handvest richt zich op het gebruik van regionale talen in het economisch en sociaal leven. Daarbij gaat het zowel om het wegnemen van belemmeringen voor het gebruik van het Limburgs als om

¹² Zie para 1 Achtergrondrapporten deel III-agenda fase 1, Deeladvies 2: Prioritering maatregelen deel III van het Handvest, Artikel 12. Culturele activiteiten en voorzieningen.

¹³ Para 5.2.3 Achtergrondrapporten deel III-agenda fase 1, Deeladvies 1: De Limburgse taal met dialectale variatie onder deel III van het Handvest.

actieve bevordering van de taal in sectoren waar inwoners elkaar dagelijks ontmoeten, waar ze werken en zorg verlenen en ontvangen.

Voor het Limburgs liggen de grootste kansen bij mondeling gebruik in publieke dienstverlening, zorg, maatschappelijke voorzieningen en economisch verkeer. In Limburg wordt het Limburgs in de praktijk al veel gebruikt in winkels, op de werkvloer, in verenigingen en binnen de zorg. Daarmee bestaat een sterke maatschappelijke basis voor verdere bevordering van het taalgebruik.

Binnen de bestaande Nederlandse wet- en regelgeving bestaat al ruimte om het Limburgs actief te stimuleren in het economisch en sociaal domein. Provincie, gemeenten, zorginstellingen en uitvoeringsorganisaties beschikken over instrumenten zoals subsidies, aanbestedingen, concessies, communicatiebeleid en samenwerkingsafspraken om het gebruik van het Limburgs verder te ondersteunen.

Binnen de bestaande kaders ziet de Actiecommissie de volgende maatregelen als kansrijk:

Artikel 13.1.b – tegengaan dat bedrijven in interne regels of documenten het gebruik van het Limburgs, in elk geval tussen Limburgs sprekkenden, uitsluiten of beperken.

Artikel 13.1.c – tegengaan van praktijken die het gebruik van het Limburgs bij economische of sociale activiteiten ontmoedigen.

Artikel 13.1.d – het gebruik van het Limburgs op andere manieren bevorderen en ondersteunen.

Artikel 13.2.b – activiteiten organiseren binnen de overheidssector om het gebruik van het Limburgs te bevorderen.

Artikel 13.2.c – waarborgen dat ziekenhuizen, verzorgingshuizen en andere zorginstellingen mensen waar mogelijk in het Limburgs kunnen ontvangen en verzorgen.

De Actiecommissie acht maatregelen gericht op schriftelijk gebruik in financiële documenten, veiligheidsvoorschriften en consumenteninformatie minder kansrijk. Door de beperkte codificatie van het Limburgs en het ontbreken van uniforme juridische terminologie ligt toepassing van deze maatregelen momenteel minder voor de hand.

Van kansrijk naar toekomstgericht

Artikel 13 biedt belangrijke mogelijkheden om het Limburgs zichtbaar en functioneel aanwezig te maken in het dagelijks leven van inwoners. Anders dan bij onderwijs of bestuur ligt de kracht van dit artikel vooral in maatschappelijke normalisering in alledaagse contacten.

Vanuit een toekomstgericht ontwikkelperspectief wordt het relevant om binnen bestaande kaders te kijken naar een meer structurele verankering van het Limburgs binnen publieke dienstverlening, regionale economie en zorg.

Impact en risico's

Het Limburgs wordt veel gebruikt in het dagelijks leven, maar meestal op informele basis en niet als onderdeel van vast beleid. Vooral in de publieke dienstverlening en de zorg kan het gebruik van het Limburgs zorgen voor betere communicatie, meer vertrouwen en een betere aansluiting bij inwoners. Dit geldt met name voor ouderen en andere kwetsbare groepen.

De belangrijkste uitdaging is niet wetgeving, maar het vergroten van bewustwording, kennis en structurele ondersteuning. In de zorg vraagt dit extra aandacht voor opleidingen, personeelsbeleid en taalbewustzijn. Ook is er weinig inzicht in situaties waarin het gebruik van het Limburgs wordt ontmoedigd of beperkt.

Provincie, gemeenten, zorginstellingen en maatschappelijke organisaties kunnen hier samen verdere stappen in zetten.

Aanbevelingen voor direct uitvoerbare acties

15. OV-concessie en gebruik Limburgse taal in publieksgerichte communicatie

Neem binnen de OV-concessie voorwaarden op en/of maak uitvoeringsafspraken om het Limburgs, met zijn dialectale variatie, mondeling en schriftelijk, hoor- en zichtbaar, te gebruiken in klantcontact, reizigersinformatie en andere publieksgerichte communicatie.¹⁴

Artikel 14. Grensoverschrijdende uitwisselingen

Overzicht aantal deel III-maatregelen

	Maatregelen	Paragrafen
Totaal	2	2
Minimum te kiezen	0	-
Geprioriteerd voor nader onderzoek	2	2

Kansrijk beoordeelde maatregelen

Artikel 14 van het Handvest richt zich op het bevorderen door de overheid van grensoverschrijdende samenwerking ten behoeve van regionale talen. Het artikel biedt twee mogelijkheden: (1) het benutten van bestaande internationale verdragen om contacten tussen gebruikers van dezelfde taal te bevorderen en (2) het ondersteunen van samenwerking tussen regionale en lokale overheden aan alle zijden van de grens.

Voor het Limburgs zijn beide maatregelen juridisch uitvoerbaar binnen de bestaande kaders. Nederland beschikt reeds over diverse verdragen met België, de Vlaamse Gemeenschap en Duitsland op het gebied van cultuur, onderwijs en grensoverschrijdende samenwerking. Daarnaast bestaan Euregionale samenwerkingsstructuren en verschillende bestuurlijke netwerken waarin samenwerking rond cultuur, identiteit en erfgoed plaatsvindt. Daarmee is een passende juridische basis aanwezig voor de nationale overheid, de Provincie Limburg en gemeenten om ook samenwerking rond de Limburgse taal verder te ontwikkelen.

Hoewel grensoverschrijdende contacten tussen Limburgse organisaties, verenigingen en overheden reeds plaatsvinden, zijn er momenteel nauwelijks structurele projecten die door de overheid gesteund worden en specifiek gericht zijn op de bevordering van de Limburgse taal. Tegelijkertijd bestaan aan alle zijden van de grens initiatieven en signalen van belangstelling voor het Limburgs, waardoor verdere samenwerking realistisch en kansrijk wordt geacht.

Binnen de bestaande kaders ziet de Actiecommissie daarom de volgende maatregelen als kansrijk:

Artikel 14.a – benutten van bestaande bilaterale en multilaterale verdragen om contacten tussen gebruikers van het Limburgs in Nederland, België en Duitsland op het gebied van cultuur, onderwijs, informatie, beroepsopleiding en permanente educatie te bevorderen;

Artikel 14.b – bevorderen en faciliteren van grensoverschrijdende samenwerking tussen regionale en lokale overheden in gebieden waar Limburgse taalvariëteiten worden gesproken.

¹⁴ Zie para 2 Achtergrondrapporten deel III-agenda fase 1, Deeladvies 2: Prioritering maatregelen deel III van het Handvest, Artikel 13. Economisch en sociaal leven.

Van kansrijk naar toekomstgericht

Grensoverschrijdende samenwerking biedt kansen om het Limburgs sterker te verbinden met de gemeenschappelijke cultuurhistorische ruimte waarin de taal zich ontwikkelt. Daarbij kan worden aangesloten bij bestaande netwerken en samenwerkingsverbanden in de Euregio. Op langere termijn kan worden onderzocht hoe samenwerking rond taal, cultuur, onderwijs en erfgoed structureler kan worden ingebed binnen bestaande grensoverschrijdende programma's en bestuurlijke afspraken.

Impact en risico's

Versterking van grensoverschrijdende samenwerking kan bijdragen aan de zichtbaarheid van het Limburgs, kennisuitwisseling stimuleren en de gedeelde culturele identiteit in het Limburgse taalgebied ondersteunen.

Tegelijkertijd bestaan er verschillen in taalattitudes, taalbeleid en bevoegdheidsverdeling tussen Nederland, België en Duitsland. Ook verschilt de formele status van het Limburgs per land. Deze verschillen vragen om een pragmatische aanpak waarbij samenwerking vooral wordt gezocht op terreinen waar reeds bestuurlijke en maatschappelijke contacten bestaan.

Aanbevelingen voor direct uitvoerbare acties

16. Verkennen structurele grensoverschrijdende samenwerking Limburgse taal

Verken samen met de Vlaamse Gemeenschap, Belgisch Limburg, Noordrijn-Westfalen en de Euregionale samenwerkingsverbanden mogelijkheden om bestaande grensoverschrijdende samenwerkingsprogramma's nadrukkelijker te benutten voor projecten rond de Limburgse taal en cultuur.

17. Faciliteren structurele grensoverschrijdende kennisuitwisseling Limburgse taal

Faciliteer een structurele kennisuitwisseling met provincies, gemeenten en andere relevante partners in België en Duitsland over beleid, initiatieven en ervaringen met regionale talen. Geef hieraan vorm via bestaande grensoverschrijdende netwerken, aangevuld met periodieke conferenties, themabijeenkomsten of informatiebulletins.

Deel III-agenda fase 1: Aanbevelingen voor direct uitvoerbare acties (overzicht)

Algemeen

1. Taalplan Limburgs 2030-2050¹⁵ (Vervolgadvies?)
2. Taalenquête Limburgs 2030-2050¹⁶
3. Taalmonitor Limburgse taal¹⁷
4. Routeplanner 2030 Provincie Limburg 'Limburgs in het publieke domein'¹⁸

Deeladvies 1: De Limburgse taal met dialectale variatie onder deel III van het Handvest

5. Instellen commissie actualisering Limburgse schrijftaal met dialectale variatie¹⁹

Deeladvies 2: Prioritering maatregelen deel III van het Handvest

Artikel 8. Onderwijs

6. Instellen leerstoel Limburgse taal en taaltechnologie²⁰

Artikel 9. Rechterlijke autoriteiten

7. Cursus recht en taal in het postacademisch onderwijs²¹

Artikel 10 – Bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten

8. Structureel gebruik Limburgse taal in debatten van Provinciale Staten²²
9. Informatie aan Statenleden gebruik Limburgse taal in debatten van Provinciale Staten²³
10. Cursus Limburgs voor niet-Limburgstalige medewerkers²⁴

Artikel 11. Media

11. Bestuursafpraak financiering Limburgstalige media²⁵
12. Limburgs en taaltechnologie²⁶

Artikel 12. Culturele activiteiten en voorzieningen

13. Structureel verankeren Limburgse taal in Limburgs provinciaal cultuurbeleid²⁷
14. Koppelen onderzoek naar vertaling en terminologie aan taaltechnologie²⁸

Artikel 13. Economisch en sociaal leven

15. OV-concessie en gebruik Limburgse taal in publieksgerichte communicatie²⁹

Artikel 14. Grensoverschrijdende uitwisselingen

16. Verkennen structurele grensoverschrijdende samenwerking Limburgse taal³⁰
17. Faciliteren structurele grensoverschrijdende kennisuitwisseling Limburgse taal³¹

¹⁵ Bestuurlijke samenvatting, Aanbeveling 1, p. 8.

¹⁶ Bestuurlijke samenvatting, Aanbeveling 2, p. 8.

¹⁷ Bestuurlijke samenvatting, Aanbeveling 3, p. 8. De taalmonitor is al onderdeel van de Onderzoeksagenda Limburgse Taal.

¹⁸ Bestuurlijke samenvatting, Aanbeveling 4, p. 8.

¹⁹ Bestuurlijke samenvatting, Aanbeveling 5, p. 9-10 en Deeladvies 1, Achtergrondrapport.

²⁰ Bestuurlijke samenvatting, Aanbeveling 6, p. 11-13 en Deeladvies 2 Achtergrondrapport, Artikel 8.

²¹ Bestuurlijke samenvatting, Aanbeveling 7, p. 13-14 en Deeladvies 2 Achtergrondrapport, Artikel 9.

²² Bestuurlijke samenvatting, Aanbeveling 8, p. 14-16 en Deeladvies 2 Achtergrondrapport, Artikel 10.

²³ Bestuurlijke samenvatting, Aanbeveling 9, p. 14-17 en Deeladvies 2 Achtergrondrapport, Artikel 10.

²⁴ Bestuurlijke samenvatting, Aanbeveling 10, p. 14-17 en Deeladvies 2 Achtergrondrapport, Artikel 10.

²⁵ Bestuurlijke samenvatting, Aanbeveling 11, p. 17-18 en Deeladvies 2 Achtergrondrapport, Artikel 11.

²⁶ Bestuurlijke samenvatting, Aanbeveling 12, p. 17-19 en Deeladvies 2 Achtergrondrapport, Artikel 11.

²⁷ Bestuurlijke samenvatting, Aanbeveling 13, p. 19-20 en Deeladvies 2 Achtergrondrapport, Artikel 12.

²⁸ Bestuurlijke samenvatting, Aanbeveling 14, p. 19-20 en Deeladvies 2 Achtergrondrapport, Artikel 12.

²⁹ Bestuurlijke samenvatting, Aanbeveling 15, p. 20-22 en Deeladvies 2 Achtergrondrapport, Artikel 13.

³⁰ Bestuurlijke samenvatting, Aanbeveling 16, p. 22-23 en Deeladvies 2 Achtergrondrapport, Artikel 14.

³¹ Bestuurlijke samenvatting, Aanbeveling 17, p. 22-23 en Deeladvies 2 Achtergrondrapport, Artikel 14.

Deel III-agenda fase 2: ondersteuning Actiecommissie

Voor een zorgvuldige uitvoering van fase 2 is aanvullende inhoudelijke en organisatorische ondersteuning van de Actiecommissie noodzakelijk. Daarnaast beveelt de Actiecommissie aan om voor de beleidsmatige uitvoering van de deel III-agenda aanvullende ambtelijke capaciteit beschikbaar te stellen. Hieronder is aangegeven welke ondersteuning en capaciteit naar inschatting van de Actiecommissie daarvoor nodig worden geacht:

- **Nieuw (vervangend) commissielid:** met inhoudelijke kennis domein/expertisegebieden en mogelijkheden qua tijdsbesteding en financiële vergoeding.
- **“Heidaag”:** reflectie over geschiktheid kader Actiecommissie voor werkzaamheden, (verder) overleg noodzakelijke aanvullende ondersteuning, aanpak fase 2 voor gestructureerd info ophalen data.
- **Data:** kwalitatief (enquêtes), kwantitatief (*taoltaofels* (formeel) en/of consultatie (informeel)).

Fte's ondersteuning Actiecommissie:

Functionaliteit	FTE	Opmerking
survey researcher (enquêteonderzoeker)	nmb	Achtergrond: taalsociologie en statistiek. Taak is om de taalenquêtes die per domein van het Handvest opgesteld, uitgezet en geanalyseerd dienen te worden. Dat betekent dat er zo'n 80-100 uur per enquête gerekend moet worden. Dit kan ook inhuur betreffen.
secretariële ondersteuning	0,5	Aanvulling voor de werkzaamheden secretaris. Taak is o.m. organisatie en voorbereiding werkzaamheden rondom enquêtes, taoltaofels, consultatie etc.
ambtelijke ondersteuning diverse clusters Provincie	0,5	Taak is de ondersteuning van inhoudelijke en juridische vragen en uitvoeringswerk in verschillende beleidsdomeinen.
inzet van 't Hoes (o.m. klankbordgroepen, onderwijs, taoltaofels etc.)	nmb	De aard en omvang van de inzet van 't Hoes voor 't Limburgs zal met 't Hoes moeten worden besproken, alsmede de benodigde capaciteit en financiële implicaties die 't Hoes daarvoor voorziet.
vertaler (juridische terminologie) Nederlands-Engels	nmb	Achtergrond: Juridisch vertaler met Engels als moedertaal. In elk geval de eindrapportage dient ten behoeve van het Comité van Experts (COMEX) van de Raad van Europa in het Engels te worden aangeleverd.
	1,0	

Fte's ambtelijk (aanbeveling):

Functionaliteit	FTE	Opmerking
taalamttenaren (onderwijs)	2	Achtergrond: taalbeleid met expertises beleid, kerndoelen, leerlijnen, materialen en implementatie voor voorschools en primair onderwijs, mbo en hbo onderwijs met taalonderwijservaring. Taak is een Limburgs taalbeleid voor onderwijs onder het Handvest mede te implementeren en het proces voor de ontwikkeling van kerndoelen voor de Limburgse taal te begeleiden.
taalamttenaar (juridisch en taalbeleid)	1	Achtergrond: bestuursrecht en taalbeleid. Taak is om de Provincie Limburg en Limburgse gemeenten te ondersteunen met vragen omtrent (opstellen en in- en uitvoeren van) taalbeleid Limburgse taal.

	3,0	
--	-----	--

Deel III-agenda fase 2: Werkplan Actiecommissie 2026–2027 en richting 2030

In fase 2 worden de geprioriteerde maatregelen uit deel III nader onderzocht. Deze fase bestaat uit drie stappen, waarvan de eerste twee gelijktijdig worden uitgevoerd.

Allereerst wordt per domein een draagvlakonderzoek voorbereid en uitgevoerd. Hiervoor worden onder meer enquêtes, (wetenschappelijk) onderzoek, *taoltaofels* en consultaties ingezet. Tegelijkertijd wordt onderzocht welke rol de Provincie kan vervullen en welke inzet van gemeenten en het Rijk nodig is om de maatregelen te realiseren. Dit resulteert in mogelijkheden voor een uitvoeringskader met juridische, bestuurlijke en organisatorische randvoorwaarden.

De uitkomsten van beide stappen worden vervolgens samengebracht in een integraal advies. Hierin worden, waar nodig, voorstellen gedaan voor de benodigde infrastructuur, de borging van de maatregelen en een eerste afweging van de geschiktheid van de deel III-maatregelen.

Fasering

Op basis van de huidige inzichten onderscheidt de Actiecommissie drie opeenvolgende periodes:

1. 2026–2027: voorbereiding, draagvlakonderzoek en uitwerking van uitvoeringskaders;
2. 2028–2029: voortzetting van de onderzoeken en uitwerking van vervolgadvisen;
3. 2030: integratie van de resultaten, eindweging en vaststelling van het eindadvies over deel III.

Omdat de werkzaamheden in de tweede en derde periode afhankelijk zijn van de resultaten uit de eerste periode en van de beschikbare ondersteuning van de Actiecommissie, wordt op dit moment uitsluitend voor de periode 2026–2027 een gedetailleerde planning uitgewerkt. De planning voor de daaropvolgende periodes wordt periodiek geactualiseerd en, waar nodig, bijgesteld op basis van nieuwe inzichten en gewijzigde randvoorwaarden.

Volgorde van behandeling

De Actiecommissie hanteert voor de behandeling van de domeinen de volgende volgorde:

1. Onderwijs, Bestuur en Media (2026–2027);
2. Cultuur en Economisch en sociaal leven (2028–2029);
3. Rechterlijke autoriteiten (2029);
4. Grensoverschrijdende samenwerking (geen verdere acties voorzien).

Gezien de omvang en complexiteit van het domein Onderwijs is voorzien dat de behandeling hiervan doorloopt gedurende de periode 2028–2029, parallel aan de behandeling van de overige domeinen.

Eindadvies

In 2030 brengt de Actiecommissie een onderbouwd eindadvies uit over de maatregelen die het meest geschikt worden geacht voor een aanvraag tot bescherming van het Limburgs onder deel III van het

Handvest. Daarbij worden de uitkomsten van de domeinonderzoeken gecombineerd met de inzichten uit het Taalplan Limburgs 2030–2050, de Taalenquête Limburgs 2030–2050 en de Taalmonitor.

Randvoorwaarden

De uitvoering van dit werkprogramma is afhankelijk van de beschikbare ondersteuning en de prioriteiten van de Provincie Limburg. Daarnaast vragen de complexiteit van de opdracht, het beperkt beschikbare wetenschappelijke onderzoek over het Limburgs en de noodzakelijke afstemming met betrokken partijen om een gefaseerde aanpak. Om die reden heeft dit werkprogramma een voorlopig karakter en kan het gedurende de uitvoering worden aangepast.

De huidige inrichting legt een grote verantwoordelijkheid bij de commissieleden, die specialistische en omvangrijke voorbereidende werkzaamheden verrichten die bepalend zijn voor het verdere verloop. Het ligt daarom voor de hand te bezien of de beschikbare ondersteuning, organisatie en compensatie voldoende aansluiten bij de aard en omvang van deze verantwoordelijkheid.

Deel III-agenda fase 2: Voorlopig werkplan 2026–2027 en richting 2030

	Onderwerp	Maatregel	Wie/wat	Domein (of onderwerp)	Start	Gereed	Opmerkingen
1	Advies taalplan Limburgs 2030–2050		Advies AC	Algemeen	Q4 2026	Q1 2027	
2	Taalplan Limburgs 2030–2050		Werkproces Provincie	Algemeen	Q1 2027	Q4 2027	Aanbeveling voor direct uitvoerbare acties. Data nodig in Q4 2029.
3	Taalenquête Limburgs 2030–2050		Werkproces Provincie	Algemeen	Q3 2026	Q2 2027	Aanbeveling voor direct uitvoerbare acties. Data nodig in Q4 2029.
4	Taalmonitor Limburgse taal (onderdeel Onderzoeksagenda Limburgse Taal)		Werkproces Provincie	Algemeen	Q3 2026	Q4 2027	Aanbeveling voor direct uitvoerbare acties. Data nodig in Q4 2029.
5	Instellen commissie actualisering Limburgse schrijftaal met dialectale variatie		Werkproces Provincie	Algemeen	Q3 2026		Aanbeveling voor direct uitvoerbare acties.
6	Prioriteringsadvies en deel III agenda		Advies AC	Algemeen	Q3 2025	Q2 2026	Is afgerond
7	Advies Limburgse taal met dialectale variatie onder deel III (ontwerp kaderverordening)		Advies AC	Algemeen	Q1 2026	Q2 2026	Is afgerond
8	Advies visitatie COMEX Raad van Europa		Advies AC	Algemeen	Q3 2026	Q4 2026	
9	Advies pilot informatiebeheer en digitalisering, Limburgs Corpus		Advies AC	Algemeen	Q2 2026	Q3 2026	In uitvoering. Dit betreft een advies over de besteding van de 100k werkbudget Actiecommissie van 2025, waarvoor nog geen plan voor digitalisering voor goedkeuring aan de

							Actiecommissie is voorgelegd.
10	Uitvoering pilot informatiebeheer en digitalisering, Limburgs Corpus		Werkproces Provincie	Algemeen	Q1 2027		
11	Advies eerste conferentie Limburgse gemeenten (13/5/2026)		Advies AC	Algemeen	Q1 2026	Q2 2026	Is afgerond
12	Advies tweede conferentie Limburgse gemeenten (7/10/2026)		Advies AC	Algemeen	Q2 2026	Q3 2026	Is afgerond
13	Advies (juridisch) Kinderdagopvang		Advies AC	Artikel 08. Onderwijs	Q3 2025	Q4 2025	Is afgerond
14	Uitvoering advies Kinderdagopvang		Werkproces Provincie	Artikel 08. Onderwijs	Q2 2026		
15	Vorbereiding Domein Onderwijs (draagvlakonderzoek enquête en taolafels) en onderzoek uitvoeringskaders		Werkproces AC	Artikel 08. Onderwijs	Q3 2026	Q4 2027	Benodigde bijstand: externe expertise en capaciteit nodig (artikel 7.11 Regl.) voor onderzoekenquêtes
16	Vorbereiding Domein Bestuurlijk (draagvlakonderzoek enquête en taolafels) en onderzoek uitvoeringskaders		Werkproces AC	Artikel 10. Bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten	Q3 2026	Q4 2027	Benodigde bijstand: externe expertise en capaciteit nodig (artikel 7.11 Regl.) voor onderzoekenquêtes
17	Vorbereiding Domein Media (draagvlakonderzoek enquête en taolafels) en onderzoek uitvoeringskaders		Werkproces AC	Artikel 11. Media	Q3 2026	Q4 2027	Benodigde bijstand: externe expertise en capaciteit nodig (artikel 7.11 Regl.) voor onderzoekenquêtes
18	Kerndoelen onderwijs (randvoorwaarden voor ontwikkeling, uitvoeringskader en borging)	8.1.i (toezicht)	Advies AC	Artikel 08. Onderwijs	Q3 2026	Q4 2027	Volgend op 15.
19	Voorschools onderwijs en opleiding pedagogisch professionals (mogelijkheden aanpak en implementatie voorschools onderwijs, gekoppeld aan de opleiding van mbo-pedagogisch professionals)	8.1.a.ii of 8.1.a.iii (voertaal voorschools onderwijs) 8.1.d.ii of 8.1.d.iii (voertaal of vak opleiding pedagogisch professionals) 8.1.h (opleiding en bijscholing pedagogisch professionals)	Advies AC	Artikel 08. Onderwijs	2028		Volgend op 13 en 15.

20	Voorschools onderwijs en opleiding pedagogisch professionals uitvoering (o.a. taaltafels)		Werkproces Provincie	Artikel 08. Onderwijs			Volgend op 13 en 15.
21	Opzetten en uitvoeren onderwijsbeleid		Werkproces Provincie	Artikel 08. Onderwijs	2028		Volgend op 18.
22	Instellen leerstoel Limburgse taal en taaltechnologie		Werkproces Provincie	Artikel 08. Onderwijs	Q3 2026		Aanbeveling voor direct uitvoerbare acties.
23	Primair onderwijs en lerarenopleiding. Mogelijkheden aanpak en implementatie voor primair onderwijs, gekoppeld aan de pabo-opleiding voor leraren.	8.1.b.ii of 8.1.b.iii (voertaal of vak primair onderwijs) 8.1.e.ii (vak opleiding pabo) 8.1.h (opleiding en bijscholing docenten)	Advies AC	Artikel 08. Onderwijs	2028	2029	Volgend op 18.
24	Voortgezet onderwijs en lerarenopleiding. Mogelijkheden aanpak en implementatie voor voortgezet onderwijs, gekoppeld aan de lerarenopleiding	8.1.c.iii (vak voortgezet onderwijs) 8.1.e.ii (vak lerarenopleiding) 8.1.h (opleiding en bijscholing docenten)	Advies AC	Artikel 08. Onderwijs	2028	2029	Volgend op 18.
25	Volwassenenonderwijs en lerarenopleiding. Mogelijkheden aanpak en implementatie voor volwassenenonderwijs, gekoppeld aan de lerarenopleiding	8.1.f.i of 8.1.f.ii of 8.1.f.iii (voertaal of vak volwassenenonderwijs) 8.1.e.ii (vak lerarenopleiding) 8.1.h (opleiding en bijscholing docenten)	Advies AC	Artikel 08. Onderwijs	2028	2029	Volgend op 18.
26	Onderwijs Limburgse geschiedenis en cultuur en lerarenopleiding. Mogelijkheden aanpak en implementatie voor het zaakvak Limburgse geschiedenis en cultuur, gekoppeld aan de pabo-opleiding en lerarenopleiding.	8.1.g (zaakvak) 8.1.e.ii (vak opleiding pabo) 8.1.h (opleiding en bijscholing docenten)	Advies AC	Artikel 08. Onderwijs	2028	2029	Volgend op 18.
27	Universitaire inbedding en professionalisering. Mogelijkheden aanpak en implementatie universitaire inbedding via minors, postacademisch onderwijs (PAO) en rechtspositionele verankering van Limburgse taal en cultuur	8.1.e.ii (vak) 8.1.h (opleiding en bijscholing docenten)	Advies AC	Artikel 08. Onderwijs	2028	2029	Volgend op 18.

	binnen relevante disciplines.						
28	Voorstel leergang 'Limburgs in beleid en dienstverlening'. Een leergang voor bestuurders, beleidsmedewerkers en communicatiemedewerkers. Behandelt de positie van het Limburgs, taalrechten onder het Handvest, taalsociologie, taalbewust bestuur, meertalige communicatie, taalbeleid in de publieke dienstverlening en de rol van regionale talen bij participatie, identiteit en toegankelijk bestuur.	10.4.b (opleiding ambtenaren)	Advies AC	Artikel 08. Onderwijs en artikel 10. Bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten	2028	2029	Gekoppeld aan 27.
29	Opleiding mediaprofessionals. Mogelijkheden aanpak en implementatie opleiding, deskundigheidsbevordering en ondersteuning van journalisten, programmamakers en andere mediaprofessionals die met het Limburgs (willen) werken.	8.1.e.ii (vak hoger onderwijs) 11.1.g (opleiding professionals media)	Advies AC	Artikel 08. Onderwijs en artikel 11. Media	2028	2029	Gekoppeld aan 27 en 30.
30	Mbo en opleiding professionals economische sectoren en zorg	8.1.d.ii of 8.1.d.iii (voertaal of vak opleiding pedagogisch professionals) 13.2b (overheidssector) 13.2.c (zorg)	Advies AC	Artikel 08. Onderwijs en artikel 13. Economisch en sociaal leven	2028	2029	Gekoppeld aan 19.
31	Opleiding tolken en vertalers. Mogelijkheden aanpak en implementatie opleidingen tolken en vertalen	8.1.e.ii (vak hoger onderwijs) 9.1.d (tolken en vertalingen rechterlijke autoriteiten) 10.4.a (tolken en vertalingen bestuurlijke autoriteiten)	Advies AC	Artikel 08. Onderwijs, artikel 09. Rechterlijke autoriteiten en artikel 10. Bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten	2028	2029	Gekoppeld aan 18 en 27.

32	Cursus recht en taal in het postacademisch onderwijs (postacademisch onderwijs UM)		Werkproces UM	Artikel 09. Rechterlijke autoriteiten	Q3 2026	2029	Aanbeveling voor direct uitvoerbare acties. Blijven monitoren en stimuleren (2029).
33	Mondeling gebruik Limburgs binnen de rechtspraak. Mogelijkheden voor het mondeling gebruik van het Limburgs door gedaagde of opgeroepen partij binnen de rechtspraak	9.1.a.ii en/of 9.1.a.iii (strafzaak) 9.1.b.ii (civiele zaak) 9.1.c.ii (administratieve zaak)	Advies AC	Artikel 09. Rechterlijke autoriteiten	Q1 2029	Q4 2029	Informatie uit de rechtbankenquête nodig voor het eindadvies.
34	Schriftelijk gebruik Limburgs binnen de rechtspraak. Mogelijkheden voor het schriftelijk gebruik van het Limburgs door gedaagde of opgeroepen partij binnen de rechtspraak	9.1.a.iii (strafzaak) 9.1.b.iii (civiele zaak) 9.1.c.iii (administratieve zaak) 9.2.b en/of 9.2.c (rechtsgeldigheid juridische documenten)	Advies AC	Artikel 09. Rechterlijke autoriteiten	Q1 2029	Q4 2029	Informatie uit de rechtbankenquête nodig voor het eindadvies.
35	Structureel gebruik Limburgse taal in debatten van Provinciale Staten		Werkproces Provincie	Artikel 10. Bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten	Q3 2026		Aanbeveling voor direct uitvoerbare acties
36	Informatie aan Statenleden gebruik Limburgse taal in debatten van Provinciale Staten		Werkproces Provincie	Artikel 10. Bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten	Q3 2026		Aanbeveling voor direct uitvoerbare acties
37	Cursus Limburgs voor niet-Limburgstalige medewerkers		Werkproces Provincie	Artikel 10. Bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten	Q3 2026		Aanbeveling voor direct uitvoerbare acties
38	Ontwerp provinciale verordening Limburgs in het Bestuurlijk Verkeer Met mogelijkheden voor regels over het gesproken en schriftelijk gebruik van het Limburgs door burgers richting provinciaal (en gemeentelijk) bestuur.	10.2.b (regionaal en lokaal) 10.3.b of 10.3.c (openbare dienst, antwoord) of (openbare dienst) 10.2.g (geografische namen)	Advies AC	Artikel 10. Bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten	Q2 2028		Volgend op 16.
39	Proef gemeentelijke overheid gebruik Limburgs mondeling of schriftelijk in het Bestuurlijk Verkeer. Proefproject gebruik Limburgse mondeling of schriftelijk in de gemeente.	10.2.b (regionaal en lokaal) 10.3.b of 10.3.c (openbare dienst, antwoord) of (openbare dienst)	Advies AC	Artikel 10. Bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten	2028		Volgend op 38.
40	Provinciaal beleidsplan gebruik mondeling of schriftelijk Limburgs in het bestuurlijk verkeer		Werkproces Provincie	Artikel 10. Bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten	2028		Volgend op 38.

41	Limburgs mondeling of schriftelijk in het bestuurlijk verkeer bij de Rijksoverheid. Limburgs in het bestuurlijk verkeer bij de Rijksoverheid met mogelijkheden voor borging van het gesproken en schriftelijk gebruik.	Rijksoverheid: 10.1.a.ii (ambtenaren mondeling) of 10.1.a.iii (burgers mondeling, antwoord) of 10.1.a.iv (burgers mondeling) of 10.1.a.v (burgers, document)	Eindadvies AC	Artikel 10. Bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten	2028		Gekoppeld aan 38.
42	Limburgstalige achternaam. Mogelijkheid en wenselijkheid aanname Limburgstalige achternaam.	10.5	Eindadvies AC	Artikel 10. Bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten	2030		
43	Werven ambtenaren (kennis taal en integratie taal in beleidsdomein)	10.4.b	Werkproces Provincie	Artikel 10. Bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten	2030		Voorwaarde is dat er een cursus gegeven wordt aan medewerkers. Dit kan geborgd worden in het Provinciaal beleidsplan gebruik mondeling of schriftelijk Limburgs in het bestuurlijk verkeer (40).
44	Verzoek ambtenaar aanstelling in Limburg. Die bekend is met het Limburgs, om te worden aangesteld in het gebied waar deze taal wordt gebruikt.	10.4.c	Werkproces Provincie	Artikel 10. Bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten	2030		NB Rijksoverheid
45	Debat regionale autoriteiten vergadering	10.2.e	Eindadvies AC	Artikel 10. Bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten	Q3 2026		Aanbeveling voor direct uitvoerbare acties.
46	Debat lokale autoriteiten vergadering	10.2.f	Eindadvies AC	Artikel 10. Bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten	Q3 2026		Aanbeveling voor direct uitvoerbare acties. Gekoppeld aan maatregel 10.2.e. Gemeenteraden bepalen of dit in de praktijk gevolgd wordt.
47	Bestuursafpraak financiering Limburgstalige media		Werkproces Provincie	Artikel 11. Media	Q3 2026		Aanbeveling voor direct uitvoerbare acties.
48	Limburgs en taaltechnologie		Werkproces Provincie	Artikel 11. Media	Q3 2026		Aanbeveling voor direct uitvoerbare acties.
49	Limburgstalige programmering faciliteren en/of borgen. Mogelijkheden versterking van Limburgstalige programmering regionale en lokale omroepen en duurzame inbedding in beleid en praktijk	11.1.a.iii (publieke omroep) 11.1.b.ii (commerciële radio) 11.1.c.ii (commerciële TV) 11.1.d (audiovisuele werken)	Advies AC	Artikel 11. Media	Q3 2027	Q4 2027	Volgend op 17.

		11.1.f.i of 11.1.f.ii (financiële middelen) 11.3 (mediaorgaan)					
50	Vrije ontvangst en heruitzending van media-aanbod uit buurlanden	11.2	Eindadvies AC	Artikel 11. Media			Geen verdere uitwerking in een advies nodig.
51	Structureel verankeren Limburgse taal in Limburgs provinciaal cultuurbeleid		Werkproces Provincie	Artikel 12. Culturele activiteiten en voorzieningen	Q3 2026		Aanbeveling voor direct uitvoerbare acties.
52	Koppelen onderzoek naar vertaling en terminologie aan taaltechnologie		Werkproces Provincie	Artikel 12. Culturele activiteiten en voorzieningen	Q3 2026		Aanbeveling voor direct uitvoerbare acties.
53	Opleiding personeel culturele instellingen	12.1.d (integratie kennis taal bij instellingen) 12.1.e (taalcompetentie)	Advies AC (voorlopig)	Artikel 12. Culturele activiteiten en voorzieningen			Nog niet voorzien. Gekoppeld aan adviezen mbo en hbo.
54	Cultuur bevorderen en verspreiden	12.1.a	Eindadvies AC (voorlopig)	Artikel 12. Culturele activiteiten en voorzieningen	Q3 2026		Aanbeveling voor direct uitvoerbare acties. Informatie cultuurenquête nodig voor het eindadvies.
55	Betrekken gebruikers bij voorzieningen en programmering	12.1.f	Eindadvies AC (voorlopig)	Artikel 12. Culturele activiteiten en voorzieningen	nb		Informatie uit de cultuurenquête nodig voor het eindadvies.
56	Archief functie Limburgstalig cultureel erfgoed	12.1.g	Eindadvies AC (voorlopig)	Artikel 12. Culturele activiteiten en voorzieningen	nb		Nog niet voorzien.
57	Terminologie. Passende administratieve, commerciële, economische, sociale, technische of juridische terminologie van het Limburgs in standhouden en te ontwikkelen.	12.1.h	Eindadvies AC (voorlopig)	Artikel 12. Culturele activiteiten en voorzieningen	Q3 2026		Aanbeveling voor direct uitvoerbare acties.
58	OV-concessie en gebruik Limburgse taal in publieksgerichte communicatie		Werkproces Provincie	Artikel 13. Economisch en sociaal leven	Q3 2026		Aanbeveling voor direct uitvoerbare acties.
59	Limburgs in de economie en arbeidsmarkt. Mogelijkheden voor het stimuleren van het gebruik en de hoor- en zichtbaarheid van het Limburgs in werk, economie en werkgeverschap	13.1.d (economisch en sociaal leven)	Advies AC	Artikel 13. Economisch en sociaal leven	2029		

60	Limburgs in de overheidssector. Mogelijkheden voor de inzet van het Limburgs binnen concessies, aanbestedingen, publieke communicatie en dienstverlening door overheden en uitvoeringsorganisaties	13.2.b (overheidssector)	Advies AC	Artikel 13. Economisch en sociaal leven	2029		
61	Limburgs in de zorg (gemeenten inkoop sociaal domein). Mogelijkheden voor het stimuleren van het gebruik en de hoor- en zichtbaarheid van het Limburgs in de zorg	13.2.c (zorg)	Advies AC	Artikel 13. Economisch en sociaal leven	2029		
62	Directe of indirecte discriminatie in het economisch verkeer. Overzicht belemmeringen door directe en indirecte discriminatie van het Limburgs in het economische verkeer.	13.1.b (tegengaan beperking Limburgs in interne regels of documenten), 13.1.c (tegengaan praktijken uitsluiting Limburgs)	Eindadvies AC	Artikel 13. Economisch en sociaal leven	2029		Informatie directe of indirecte discriminatie en andere administratieve belemmeringen op basis van economie-enquête.
63	Verkennen structurele grensoverschrijdende samenwerking Limburgse taal		Werkproces Provincie	Artikel 14. Grensoverschrijdende uitwisselingen	Q3 2026		Aanbeveling voor direct uitvoerbare acties.
64	Faciliteren structurele grensoverschrijdende kennisuitwisseling Limburgse taal		Werkproces Provincie	Artikel 14. Grensoverschrijdende uitwisselingen	Q3 2026		Aanbeveling voor direct uitvoerbare acties.
65	Verdragen nationaal	14.a	Eindadvies AC	Artikel 14. Grensoverschrijdende uitwisselingen			
66	Regionaal en lokaal	14.b	Eindadvies AC	Artikel 14. Grensoverschrijdende uitwisselingen			

Achtergrondrapporten deel III-agenda fase 1

**Bijlage 1: Achtergrondrapport Deeladvies 1: De
Limburgse taal met dialectale variatie onder deel III
van het Handvest**

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	4
2.	Juridisch kader: toepasbaarheid Handvest	6
2.1.	De Limburgse taal onder het Handvest	6
2.2.	Handvest en dialectale variatie	6
2.3.	Handvest en erkende talen met dialectale variatie	7
2.4.	Handvest en de normerende rol van de overheid	8
2.5.	Juridisch kader: beleidsimplicaties	8
3.	Taalkundig kader: feitelijke taalsituatie	9
3.1.	De Limburgse taal vanuit taalkundig perspectief.....	9
3.2.	Omvang en gebruik	9
3.2.1.	Actieve gebruikers (sprekers).....	9
3.2.2.	Passieve gebruikers (verstaanders)	10
3.2.3.	Schriftelijke productieve competentie (schrijvers)	10
3.2.4.	Gebruik per domein	10
3.2.5.	Gebruik regionaal	11
3.2.6.	Intergenerationele overdracht	11
3.2.7.	Conclusie gebruik.....	11
3.3.	Sociolinguïstische positie	12
3.4.	Codificatie.....	12
3.4.1.	Processen van codificatie.....	12
3.4.2.	Codificatie van de Limburgse schrijftaal.....	13
3.4.3.	Codificatiebronnen van de Limburgse schrijftaal.....	13
3.5.	Taalkundig kader: beleidsimplicaties.....	13
4.	Beleidsimplicaties voor de Limburgse taal	15
5.	Kernadvies	16
5.1.	Adviesvraag 1: Uitgangspunten voor het gebruik van het Limburgs.....	16
5.2.	Adviesvraag 2: Spellingcommissie	17
5.2.1.	Vereiste Kennisdomeinen	17
5.2.2.	Aanbevolen Institutionele vorm.....	17
5.2.3.	Borging van de Spellingcommissie en de Klankbordgroep	19
5.2.4.	Naamgeving Spellingcommissie en klankbordgroep	21
5.3.	Adviesvraag 3: Vormgeving en borging deel III-domeinen	21
5.3.1.	Mondeling Taalgebruik.....	21
5.3.2.	Schriftelijk Taalgebruik	21
5.3.3.	Borging	22
5.4.	Kosten	23

1. Inleiding

De vraag “welk Limburgs?” wordt vaak gesteld omdat de Limburgse taal niet georganiseerd is rondom een gesproken en/of geschreven standaardtaal. Het ontbreken van zo’n norm maakt dat dialectale variatie vaak als belemmering wordt gezien voor een ruimer gebruik van de taal en leidt tot onzekerheid over inzet in formele domeinen. De vraag “welk Limburgs?” verwijst in afwezigheid van een standaardtaal vaak naar welke variant als voorkeursvariant dient te gelden.

Sinds de erkenning van het Limburgs in 1997 onder het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden (hierna: Handvest) is er geen gesproken en/of geschreven standaardtaal ontstaan of ontwikkeld. Er bestaat breed maatschappelijk draagvlak voor het behoud van dialectale variatie, waarbij standaardisering veelal wordt gezien als een risico voor deze taalkundige diversiteit. Tijdens de Limburgse taaltafel in 2019³² is deze lijn bevestigd. De ambitie ligt primair bij het bevorderen van het gebruik van het Limburgs in alle maatschappelijke domeinen, met prioriteit voor gebruik boven standaardisering.³³

Tegelijkertijd heeft Provinciale Staten van Limburg in december 2024 unaniem de wens uitgesproken het taalbeleid te verschuiven van bescherming en stimulering onder deel II van het Handvest naar actieve en institutionele taalbevordering. In dat kader wordt ook toegewerkt naar structurele verankering van het Limburgs in formele domeinen zoals onderwijs, media en overheid, met het oog op een aanvraag voor deel III-bescherming onder het Handvest in 2030.³⁴

In de praktijk blijkt dat het ontbreken van een uniforme standaardtaal leidt tot onzekerheid en terughoudendheid in juist de formele domeinen. In het onderwijs³⁵ evenals bij rechterlijke³⁶ en bestuurlijke autoriteiten, wordt de combinatie van het ontbreken van een normerend kader gericht op een standaardtaal en de dialectale variatie ervaren als een concrete belemmering voor gebruik, implementatie en opschaling.

Er is sprake van een fundamentele spanning tussen enerzijds het breed gedragen uitgangspunt om dialectale variatie te behouden en standaardisering te vermijden, en anderzijds de beleidsmatige ambitie om het Limburgs structureel te verankeren in formele domeinen. Het ontbreken van een verbindend en toepasbaar kader voor mondeling en schriftelijk gebruik belemmert de praktische implementatie van deze ambitie en vormt daarmee een risico voor zowel effectieve taalbevordering als het realiseren van deel III-bescherming onder het Handvest.

Tegen deze achtergrond heeft Gedeputeerde Staten van Limburg op 21 januari 2026 de Actiecommissie verzocht te adviseren hoe het mondelinge en schriftelijke gebruik van het Limburgs, met behoud van dialectale variatie, kan worden vormgegeven, geborgd en geïmplementeerd met het oog op een aanvraag voor deel III-bescherming onder het Handvest in 2030. Gedeputeerde Staten heeft aangegeven dat dit advies in ieder geval dient te omvatten:

1. het formuleren van uitgangspunten voor de ontwikkeling en vastlegging van het geschreven Limburgs, waaronder een samenhangend en verbindend kader dat recht doet aan en toepasbaar is op de dialectale variatie van het Limburgs;

³² Aanwezig waren Kinjer Vastelaovend Leedjesfestival (KVL), omroep L1, de Raad veur 't Limburgs, Bond van Carnavalsverenigingen in Limburg (BCL), HOERA-kinderopvang, een regionale taaladviseur, Vereniging van Leraren in Levende Talen – sectie Limburgs, Veldeke Limburg, Veldeke-kring Venlo, cultuurcoach Venlo-Beesel, een acteur en een zanger.

³³ Para 2.2.3 The Netherlands, MIN-LANG (2019) PR 3, p. 20.

³⁴ Statenvoorstel G-24-038.

³⁵ Voor het voorschools onderwijs zie Dongen (2023), p. 107.

³⁶ De Limburger. (2025, december).

2. het bepalen van de kennisdomeinen waarover de leden van een commissie voor het vastleggen van het geschreven Limburgs dienen te beschikken;
3. het formuleren van voorstellen voor de vormgeving en borging van zowel het mondelinge als het schriftelijke gebruik van het Limburgs met zijn dialectale variatie binnen de relevante deel III-domeinen.

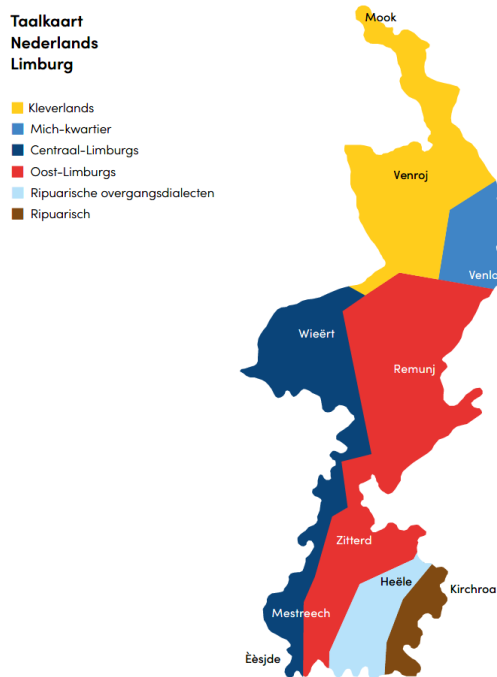
Dit achtergrondrapport geeft een onderbouwing voor het advies aan Gedeputeerde Staten van Limburg over de wijze waarop het gebruik van het Limburgs, met behoud van dialectale variatie, kan worden vormgegeven en geïmplementeerd met het oog op bescherming onder deel III van het Handvest in 2030.

Het achtergrondrapport is als volgt opgebouwd. Eerst wordt het juridische kader met betrekking tot het Handvest en de mogelijkheden tot het gebruik van een taal met dialectale variatie behandeld. Daarna volgt de feitelijke taalsituatie en de mate van codificatie van het Limburgs. Vervolgens worden de implicaties samengebracht als basis voor het advies met een taalkader om het gebruik van het Limburgs binnen domeinen van deel III mogelijk te maken.

2. Juridisch kader: toepasbaarheid Handvest

2.1. De Limburgse taal onder het Handvest

Onder de Limburgse taal wordt sinds de erkenning en bescherming onder deel II van het Handvest op 23 maart 1997³⁷ juridisch en politiek "... pragmatisch verstaan: de streektaal zoals gesproken, in zijn diverse varianten, in de Nederlandse provincie Limburg." ³⁸

Dit betekent dat alle dialecten die van oudsher in Nederlands-Limburg worden gesproken en die niet tot de Nederlandse standaardtaal horen onder artikel 1 van het Handvest als de Limburgse taal zijn erkend en onder deel II van het Handvest worden beschermd. Hiertoe worden ook gerekend de Kleverlandse dialecten in het uiterste noorden en de Ripuarische dialecten in het zuidoosten, die taalkundig buiten de definitie van de dialecten van het Limburgs vallen (zie beneden). Bij de erkenning in 1997 was het niet de bedoeling "... om een normatief-centralistisch "standaard-Limburs" of "Algemeen Beschaafd Limburgs" te stimuleren."³⁹

2.2. Handvest en dialectale variatie

Het Handvest vereist geen uniforme standaardtaal, ook niet onder deel III⁴⁰, en staat variantenpluraliteit⁴¹ en pluricentriciteit⁴² toe⁴³, mits er voldoende samenhang is voor effectief gebruik.⁴⁴ Minimale, duidelijke taalafspraken zijn doorgaans voldoende om variatie schriftelijk werkbaar te maken. Het ontbreken daarvan kan het gebruik beperken door onzekerheid bij gebruikers⁴⁵ en daarmee het gebruik van de taal in meer

³⁷ Min. Reg. van 20 februari 1997, *Stcrt.* 1997, 57; Declaration contained in a Note Verbale from the Permanent Representation of the Netherlands, dated 18 March 1997, registered at the Secretariat General on 19 March 1997.

³⁸ Werkgroep Erkenning Limburgs. (1996).

³⁹ Werkgroep Erkenning Limburgs. (1996).

⁴⁰ Council of Europe (2025).

⁴¹ Taalkundig: Binnen een bepaalde taal kunnen meerdere vormen (varianten) naast elkaar voorkomen.

⁴² Taalkundig: Een taal die meerdere nationale of regionale standaardvarianten kent.

⁴³ Para 33, 37 ECRML, Application of the Charter in Croatia, (2005) 3, p. 10-11.

⁴⁴ Council of Europe (2025); Para 95 ECRML, Application of the Charter in Finland, (2024) 3, p. 21; Para 139 ECRML, Application of the Charter in Sweden, (2015) 1, p. 24.

⁴⁵ Voor het Luxemburgs als voorbeeld zie Konstali (2010), p. 58, 65.

formele domeinen belemmeren. Het ontbreken van standaardisatie mag echter geen reden zijn om beleid achterwege te laten.⁴⁶

Onder deel II kan een taal mondeling met dialectale variatie worden gebruikt in onderwijs en media-aanbod. Deel II impliceert dat enige normering van de schrijftaal nodig is voor uitvoering van het Handvest⁴⁷ Ook talen zonder vaste norm moeten echter onder deel II actief worden ondersteund.⁴⁸

Onder deel III kan de taal mondeling met dialectale variatie worden gebruikt in voorschools onderwijs (kinderdagopvang), in bepaalde vakken in primair en voortgezet onderwijs en in buitenschoolse activiteiten.⁴⁹ Zeker ook voor mondelinge of audiovisuele media (inclusief nieuwprogramma's) en culturele activiteiten is geen standaardtaal vereist.⁵⁰ Onder deel III is functionele normering van de schrijftaal wenselijk voor specifieke toepassingen, zoals lesmateriaal in het onderwijs, de schrijftaal bij bestuurlijke en rechterlijke instanties en eventueel mediaproductie.⁵¹

2.3. Handvest en erkende talen met dialectale variatie

Onder het Handvest zijn verschillende pluricentrische talen erkend onder deel II en deel III, waarbij alleen de mondelinge of zowel de mondelinge als schriftelijke variatie functioneel inzetbaar en werkbaar is binnen de relevante domeinen.

Het Fries in Fryslân kent een grote dialectale variatie, traditioneel onderscheiden in Klaaifrysk, Wâldfrysk en Súdwesthoeksk, met daarbinnen verdere regionale verschillen. Deze variatie wordt in de dagelijkse praktijk breed gebruikt in de gesproken taal.⁵² De Standaardfrieze schrijftaal is daarentegen sterk gestandaardiseerd voor gebruik in formele en institutionele contexten, zoals woordenboeken, grammatica's en officiële publicaties. Deze standaard weerspiegelt slechts beperkt de gesproken realiteit⁵³ en de informele schrijftaal, waarbij gebruikers het Fries vaak spraaknabij en dialectisch schrijven en de standaardspelling inconsistent toepassen of bewust loslaten.⁵⁴

Het Noord-Fries in Duitsland is erkend en beschermd onder deel II en deel III van het Handvest. Voor de schrijftaal wordt een set van parallelle lokale, gedeeltelijk gecodificeerde schrifttradities voor het Noord-Fries gekoppeld aan uitvoerbaarheid van deel III.⁵⁵ De dialecten van het Noord-Fries delen wel schriftelijke kenmerken, zoals een gemeenschappelijke Duitse letterbasis, vergelijkbare lettertekens met accent en overeenkomsten in de notatie van klinkers. Deze verzameling van dialectgebonden spellingsystemen zorgen voor onderlinge herkenbaarheid, zonder één standaard schrijftaal.⁵⁶

De Sami-talen in Noorwegen, Zweden en Finland zijn alle erkend en beschermd onder deel II en deel III van het Handvest. In Noorwegen wordt Noord-Sami, Lule-Sami en Zuid-Sami gesproken. Ook in Zweden worden deze variëteiten van het Sami gesproken. In Finland wordt Noord-Sami, Zuid-Sami en Inari-Sami gesproken. Daarbij kent het Noord-Sami een gedeeld overkoepelend spellingsysteem, met verschillende nationale en regionale variantnormen, ondersteund door een spellingsysteem dat deze verschillen kan weergeven.⁵⁷

⁴⁶ Council of Europe (2025); Para 36 ECRML, Application of the Charter in Serbia, (2009) 2, p. 9.

⁴⁷ Para 70–71 ECRML, Application of the Charter in Cyprus, (2006) 3, p. 12.

⁴⁸ Council of Europe (2025); Para 36 ECRML, Application of the Charter in Serbia, (2009) 2, p. 9.

⁴⁹ ECRML, Application of the Charter in Serbia, (2013) 3, p. 51.

⁵⁰ ECRML, Application of the Charter in Serbia, (2013) 3, p. 47–48.

⁵¹ Council of Europe (2025).

⁵² Stefan (2022), p. 53.

⁵³ Popkema (2006); Duijff et al. (2008).

⁵⁴ Jongbloed-Faber et al. (2016).

⁵⁵ Para 26 ECRML, Application of the Charter in Germany, (2002) 1, p. 11.

⁵⁶ Langer (2021).

⁵⁷ Cohen (2017).

2.4. Handvest en de normerende rol van de overheid

Uit het Handvest vloeit een duidelijke verantwoordelijkheid voor de overheid betreffende normering van de erkende taal.⁵⁸ Onder deel II rust een verplichting tot bevordering en impliciet tot codificatie van de taal.⁵⁹ Onder deel III wordt een meer actieve rol verwacht bij het ontwikkelen en implementeren van schriftelijke normen, met name in domeinen als onderwijs, bestuur en rechtspraak.⁶⁰

Tegelijkertijd benadrukt het Handvest dat beleid dient te worden gebaseerd op de behoeften en wensen van de taalgemeenschap.⁶¹ Taalorganisaties en maatschappelijke initiatieven spelen een essentiële rol in taalontwikkeling.

De normerende rol van de overheid vereist een gebalanceerde benadering. Taal-, onderwijs- en maatschappelijke organisaties leveren essentiële expertise, maar exclusieve regulering door deze partijen leidt tot beperkte legitimiteit, versnippering en onduidelijkheid in gebruik, wat de toepasbaarheid in onderwijs en bestuur belemmert. Tegelijkertijd leidt een eenzijdig door de overheid vastgestelde regeling tot onvoldoende draagvlak en aansluiting bij de praktijk. Daarom is een gezamenlijk ontwikkeld pluricentrisch taalkader nodig, waarin de overheid randvoorwaarden schept voor consistent en toepasbaar gebruik, met voldoende maatschappelijke inbedding voor duurzame implementatie.

2.5. Juridisch kader: beleidsimplicaties

Uit het voorgaande volgt dat het Handvest ruimte biedt voor pluricentrische talen met interne variatie, mits deze variatie geen belemmering vormt voor functioneel gebruik binnen relevante domeinen. Dit impliceert dat ook binnen één erkende taal meerdere variëteiten beleidsmatig een plaats kunnen krijgen, en dat, indien de feitelijke taalsituatie daartoe aanleiding geeft, differentiatie juridisch verdedigbaar is.

Tegelijk maakt het Handvest duidelijk dat voor toepassing in formele domeinen enige mate van normering noodzakelijk is. Deze normering hoeft niet te leiden tot volledige standaardisatie, maar dient functioneel en domeinspecifiek te zijn, met name gericht op schriftelijk gebruik en institutionele communicatie.

Dit leidt tot de conclusie dat implementatie onder het Handvest mogelijk is voor een taalkader waarin variatie wordt erkend en via gerichte afspraken werkbaar wordt gemaakt. Daarbij is een actieve maar faciliterende rol van de overheid vereist, in samenwerking met de taalgemeenschap, gericht op het ontwikkelen van breed gedragen normen en een gefaseerde invoering in verschillende domeinen.

⁵⁸ Para 70–71 ECRML, Application of the Charter in Cyprus, (2006) 3, p. 12.

⁵⁹ Para 33, 37 ECRML, Application of the Charter in Croatia, (2005) 3, p. 10–11.

⁶⁰ Council of Europe (2025).

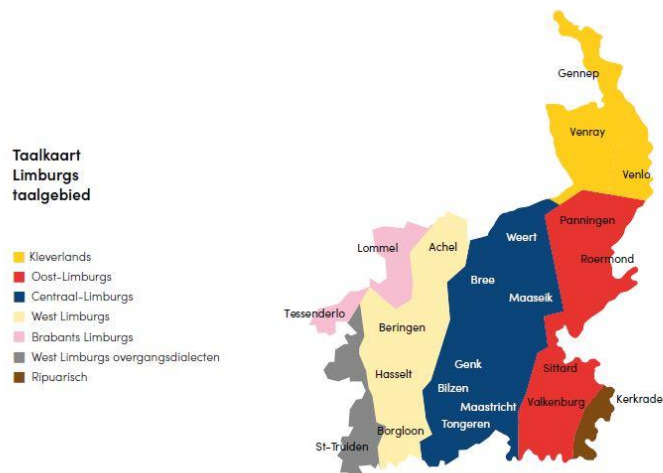
⁶¹ Artikel 7.4 Handvest; Para 75 Toelichting ETS 148.

3. Taalkundig kader: feitelijke taalsituatie

3.1. De Limburgse taal vanuit taalkundig perspectief

Dialecten van het Limburgs worden gesproken in bijna heel Belgisch en Nederlands Limburg. Ook in sommige aangrenzende gebieden van de Duitse deelstaat Noordrijn-Westfalen wordt Limburgs gesproken. Uitzonderingen zijn enkele gebieden in het uiterste noorden van Nederlands Limburg, waar Kleverlandse dialecten worden gesproken, en het zuidoosten, waar Ripuarische dialecten voorkomen. Zij worden taalkundig niet tot het Limburgs gerekend.

Voor specifieke taalkundige kenmerken en een beknopte beschrijving zie onder meer het Advies inzake de erkenning van het Limburgs als streektaal uitgebracht door de werkgroep erkenning Limburgs als streektaal op verzoek van de vereniging Veldeke Limburg.⁶² De verdere focus van de feitelijke situatie van de taal is in dit rapport gericht is op alle dialecten in Nederlands Limburg erkend en beschermd onder het Handvest, dus inclusief de Kleverlandse en Ripuarische dialecten.

3.2. Omvang en gebruik

Het Limburgs is de meest gebruikte regionale thuistaal in Nederland⁶³ en kent een dominante maatschappelijke aanwezigheid in de provincie Limburg⁶⁴, zowel binnen als buiten de privésfeer.⁶⁵ Het gebruik van het Limburgs is frequent, waarbij bijna 8 op de 10 sprekers dagelijks het Limburgs gebruikt en nog eens 10% regelmatig.⁶⁶

3.2.1. Actieve gebruikers (sprekers)

Binnen de provincie Nederlands Limburg is voor 48% van de Limburgers het Limburgs de meest gesproken taal thuis.⁶⁷ Dit zou betekenen dat circa 530.000 Limburgers thuis een variant van het Limburgs spreken.

⁶² Werkgroep Erkenning Limburgs. (1996).

⁶³ Centraal Bureau voor de Statistiek. (2025); Schmeets & Cornips (2021), p. 84.

⁶⁴ Schmeets & Cornips (2026).

⁶⁵ Nederlandse Taalunie. (2019), p. 9-10.

⁶⁶ R&M|Matrix (2021), p. 2.

⁶⁷ Centraal Bureau voor de Statistiek. (2025); Schmeets & Cornips (2021), p. 84.

Meer gedetailleerde, maar minder representatieve surveygegevens uit 2021 tonen dat 67% van de Limburgers een dialect vloeiend spreekt en 11% dit in beperkte mate, wat erop neerkomt dat in totaal circa 78% van de bevolking in Limburg de Limburgse taal kan spreken.⁶⁸ Toegepast op de bevolking van Nederlands Limburg ($\pm 1,1$ miljoen) resulteert dit in circa 860.000 actieve gebruikers.

In 2008 gaf nog 85% van de respondenten aan Limburgs te spreken, oplopend tot 95% in de kernpopulatie, al vormen deze cijfers waarschijnlijk een overschatting van de feitelijke taalbeheersing.⁶⁹ In een onderzoek uit 2002 gaf 83% aan het Limburgs van de woonplaats te spreken; van de overige respondenten in Limburg sprak 66% een ander dialect.⁷⁰

3.2.2. Passieve gebruikers (verstaanders)

De passieve beheersing van het Limburgs is breder verspreid dan de actieve. In een onderzoek uit 2022 gaf van de in Nederlands Limburg wonende respondenten iedereen (99%) aan het dialect van haar of zijn woonplaats te kunnen verstaan.⁷¹ Volgens het surveyonderzoek uit 2021 zegt 21% van de inwoners van Limburg het Limburgs niet te spreken maar wel te begrijpen.⁷² Slechts een zeer kleine minderheid van 2% zegt de Limburgse taal én niet te spreken én niet te begrijpen.⁷³ Dit komt overeen met een onderzoek uit 2008 waar 97.1% van de respondenten aangaf Limburgs te kunnen begrijpen en lokaal zelfs 100%.⁷⁴

3.2.3. Schriftelijke productieve competentie (schrijvers)

Uit surveygegevens uit 2021 blijkt dat de helft van respondenten die Limburgs spreken het Limburgs incidenteel schriftelijk gebruiken in e-mails (17%), op sociale media (19%) en bij WhatsApp-verkeer (42%). Vooral veel jongeren onder de 35 jaar schrijven Limburgs op WhatsApp, (52%), maar ook de leeftijdscategorieën 35-49 jarigen (44%) en 50-64 jarigen (46%).⁷⁵

Ook CBS-gegevens wijzen op schriftelijk gebruik, vooral in digitale contexten door een kwart van de Limburgers in Nederland.⁷⁶ In 2017 bij een onderzoek enkel op Twitter werd in 8% van alle verzamelde Tweets Limburgs gebruikt⁷⁷, waarbij 27% van de respondenten aangaf Limburgs te gebruiken, waarvan 2% bijna altijd en 3% vaak.⁷⁸ In onderzoek uit 2008 gaf 35.3% van de respondenten hun e-mails of sms'jes in het Limburgs te schrijven.⁷⁹

Meer formele schriftelijk gebruik bestrijkt een breed scala aan genres met nadruk op literaire, culturele en journalistiek-opiniërende contexten.⁸⁰ De productie is substantieel en kent een continue instroom van nieuw materiaal. Het formele schriftelijke gebruik blijft beperkter dan het mondelinge door het gebrek aan structurele verankering in het onderwijs en mede daardoor beperkte leesvaardigheid en een klein lezerspubliek.⁸¹

3.2.4. Gebruik per domein

Het gebruik van het Limburgs in Nederlands Limburg is het sterkst in de privésfeer en informele contexten, maar blijft ook aanwezig in publieke en semi-formele domeinen zoals werk, zorg en lokale dienstverlening.

Domein / Interactie	2002	2008	2021	2022
---------------------	------	------	------	------

⁶⁸ R&M|Matrix (2021), p. 1.

⁶⁹ Van de Velde et al. (2008), p. 3.

⁷⁰ Belemans, R. (2002), p. 8-9.

⁷¹ Belemans, R. (2002), p. 8.

⁷² R&M|Matrix (2021), p. 2.

⁷³ R&M|Matrix (2021), p. 2.

⁷⁴ Van de Velde et al. (2008), p. 3-4.

⁷⁵ R&M|Matrix (2021), p. 3.

⁷⁶ Schmeets & Cornips (2022), p. 91-92.

⁷⁷ Jongbloed-Faber et al. (2017), p. 182; Zie ook Nguyen et al. (2015).

⁷⁸ Jongbloed-Faber et al. (2017), p. 183.

⁷⁹ Van de Velde et al. (2008), p. 9.

⁸⁰ Simons (2024).

⁸¹ Spronck et al. (red.). (2016).

Privésfeer – ouders/familie	±80%	86,3%	82%	
Privésfeer – partner	60–80%	79,8%	57%	
Privésfeer – kinderen	60–80%	79,9%	49% (algemeen) 64% (eigen kinderen)	
Vrienden / kennissen / buren	±80%	89,8%	88%	93%
Werk / school / collega's	55%	58,3%	55% (algemeen) 68% (werkenden)	51%
Winkel / markt / supermarkt / horeca	±80%	81,4–87,5%	73%	81%
Huisarts / zorg	40%	43,1%	38%	
Officiële instanties (gemeente / ziekenhuis)	—	—	41%	42%
Religieuze context (pastoor)	—	57,9%	—	
Onbekenden (telefoon e.d.)	20%	86,3%	45%	

Tabel 1 met onderzoeken uit 2002⁸², 2008⁸³, 2021⁸⁴ en 2022⁸⁵.

De cijfers moeten met methodologische voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. Algemeen gesproken tonen zij echter diachroon een consistent patroon. Het Limburgs functioneert primair als een sociaal ingebedde omgangstaal, met een brede maar gradueel afnemende aanwezigheid naarmate de communicatieve context formeler wordt.

3.2.5. Gebruik regionaal

Er zijn regionale verschillen in het gebruik van het Limburgs. In Westelijk Zuid-Limburg (o.a. Maastricht en Sittard) spreekt 76% van de bevolking vloeiend Limburgs, gevolgd door Midden-Limburg (Roermond/Weert) met 74%. In Noord-Limburg ligt dit aandeel lager (60%), terwijl Oostelijk Zuid-Limburg (Heerlen/Kerkrade) met 54% het laagst scoort.⁸⁶

3.2.6. Intergenerationele overdracht

In vergelijking met oudere cijfers lijkt Tabel 1 te suggereren dat het gebruik van het Limburgs duidelijk daalt van communicatie tussen kinderen en hun ouders naar gesprekken tussen ouders onderling en vervolgens naar het gebruik van Limburgs door ouders met hun kinderen. De intergenerationele overdracht lijkt te sterk te dalen.⁸⁷ Onderzoek uit 2008 suggereert dat er nauwelijks daling was in intergenerationele overdracht.⁸⁸

3.2.7. Conclusie gebruik

Het Limburgs is de belangrijkste regionale thuistaal in Nederland en kent een brede maatschappelijke verankering in Limburg. Het gebruik is intensief: circa 90% van de sprekers gebruikt het dagelijks of regelmatig. Ongeveer 48% van de inwoners spreekt thuis Limburgs (±530.000 personen), terwijl naar schatting circa 78% het actief beheerst en vrijwel de gehele bevolking het begrijpt.

Het gebruik is het sterkst in informele domeinen, maar blijft ook aanwezig in werk, zorg en lokale dienstverlening. Schriftelijk gebruik groeit, met name in digitale communicatie en onder jongeren.

⁸² Belemans (2002), p. 10–11.

⁸³ Van de Velde et al. (2008), p. 7–10.

⁸⁴ R&M|Matrix (2021), p. 2–3.

⁸⁵ Schmeets & Cornips (2022), p. 90–91.

⁸⁶ R&M|Matrix (2021), p. 2.

⁸⁷ Cornips (2020), p. 121.

⁸⁸ Van de Velde et al. (2008), p. 6.

Regionale verschillen zijn zichtbaar, met hogere gebruikspercentages in Zuid- en Midden-Limburg. Tegelijk zijn er signalen van afnemende intergenerationele overdracht.

3.3. Sociolinguïstische positie

De taalsituatie in Nederlands-Limburg was vroeger vooral een vorm van diglossie⁸⁹, met een duidelijke scheiding tussen standaardtaal en dialect.⁹⁰ Tegenwoordig is er eerder sprake van een geleidelijk en contextafhankelijk systeem, waarbij mensen afhankelijk van de situatie verschillende taalvormen gebruiken. Tegelijkertijd is deze functionele scheiding niet absoluut, maar wordt zij in de praktijk gekenmerkt door situationele variatie en flexibel taalgebruik.⁹¹

Deze vaststelling betekent dat de Limburgse taalsituatie beleidsmatig niet goed kan worden benaderd als een eenvoudige tegenstelling tussen standaardtaal en dialect. Er is eerder sprake van een veelzijdig taallandschap met meerdere dialecten en taalvormen, waarbij variatie een wezenlijk kenmerk is.⁹²

3.4. Codificatie

3.4.1. Processen van codificatie

Het Limburgs bevindt zich in een proces van gedeeltelijke codificatie⁹³ en Ausbau⁹⁴ zonder volledige standaardisering. Sinds de negentiende eeuw zijn er regionale codificatie-initiatieven, zoals spellingen, woordenboeken en grammatica's, maar deze zijn fragmentarisch⁹⁵ en hebben niet geleid tot één uniforme standaardtaal.⁹⁶ Kenmerkend is het multidialectale karakter, waarin meerdere lokale variëteiten naast elkaar bestaan.⁹⁷

Pogingen tot verdere standaardisering, zoals de ontwikkeling van een algemene schrijftaal, zijn slechts gedeeltelijk succesvol gebleken, mede door de sterke lokale identiteit en het behoud van variatie. Bovendien wijst onderzoek naar dialectnivellering erop dat taalcontact en maatschappelijke veranderingen wel tot enige convergentie leiden, maar niet noodzakelijk tot volledige standaardisering.⁹⁸ Variatie wordt expliciet gewaardeerd om zowel de vitaliteit als de diversiteit van het Limburgs te waarborgen.⁹⁹ Het dialect van Maastricht heeft wel een prominentere en specialere positie tussen alle varianten van het Limburgs in Nederland¹⁰⁰, maar er bestaat brede consensus dat de co-existentie van dialecten een constitutief en authentiek kenmerk van het Limburgs vormt.¹⁰¹

Door taalorganisaties zoals Veldeke Limburg en door de (voormalige) Raod veur 't Limburgs wordt het Limburgs expliciet geconceptualiseerd als een pluricentrische taal, waarin meerdere varianten naast elkaar bestaan.¹⁰² Het Limburgs ontwikkelt zich daarmee als een taalecologie van meerdere gecodificeerde variëteiten zonder convergentie naar één Ausbau-standaard.¹⁰³ Codificatie draagt vooral bij aan gebruik, behoud en statusversterking, en niet aan volledige standaardtaalvorming.¹⁰⁴

⁸⁹ Taalkundig: een situatie waarin binnen één taalgemeenschap twee taalvormen naast elkaar worden gebruikt, bijvoorbeeld een standaardtaal voor formele situaties en een streektaal voor dagelijks gebruik.

⁹⁰ Kroon & Vallen (2004), p. 11-13; Pauwels (1994), p. 88.

⁹¹ Schmeets & Cornips (2022), 76; Cornips et al. (2016), p. 2, 4, 8.

⁹² Cornips et al. (2016), p. 2.

⁹³ Taalkundig: het proces waarbij taalregels, spelling en grammatica officieel worden vastgelegd.

⁹⁴ Krefeld (2019); Haugen (1966). Taalkundig: het proces waarbij een taal of dialect bewust wordt uitgebouwd tot een volwaardige standaardtaal, bijvoorbeeld via spellingregels, onderwijs en officieel gebruik.

⁹⁵ Assendelft (2019); Cornips (2013), p. 378.

⁹⁶ Cornips (2013).

⁹⁷ Cornips et al. (2016), p. 378-379.

⁹⁸ Hinskens (1996).

⁹⁹ Kroon & Vallen (2004), pp. 31-32.

¹⁰⁰ Cornips et al. (2016), p. 193; Weusten et al. (2013), p. 55-69.

¹⁰¹ Cornips et al. (2016), p. 193.

¹⁰² Statenvoorstel G-24-038, p. 52.

¹⁰³ Cornips et al. (2016), p. 191.

¹⁰⁴ Slaats (2020).

3.4.2. Codificatie van de Limburgse schrijftaal

Voor de geschreven taal is in 2003 op regionaal niveau een systeem voor de Spelling voor de Limburgse dialecten ontwikkeld.¹⁰⁵ Deze 2003-Spelling is gebaseerd op het principe van “eenheid in linguïstische diversiteit”.¹⁰⁶ Dit systeem faciliteert schriftelijk gebruik door dialecten klankgetrouw en herkenbaar weer te geven¹⁰⁷, zonder te streven naar één uniforme standaardtaal. Standaardisering vindt daarmee binnen een gezamenlijk spellingskader vooral plaats op lokaal niveau, gericht op wat door gebruikers wordt ervaren als het dialect van één stad of dorp.¹⁰⁸

De huidige 2003-Spelling vormt een belangrijke basis voor de Limburgse schrijftaal, maar vertoont tekortkomingen. Zo sluit het systeem onvoldoende aan op de behoeften van gebruikers aan duidelijke en voorspelbare regels¹⁰⁹ en is beperkt getoetst aan de eisen van de onderwijspraktijk. De toepassing in codificatiebronnen is niet uniform¹¹⁰ en de verspreiding is beperkt, mede door het ontbreken van structurele verankering van de taal in het onderwijs. Desalniettemin geldt de 2003-Spelling als toenemende norm, hoewel zij in de praktijk naast lokale spellingsvariatie blijft bestaan en onderdeel is van een voortgaand standaardisatieproces.¹¹¹

3.4.3. Codificatiebronnen van de Limburgse schrijftaal

De codificatie van het Limburgs steunt op een breed historisch gegroeid corpus van gedrukte¹¹² en digitale bronnen, waaronder woordenboeken, grammatica's en spellinggidsen, voornamelijk gericht op afzonderlijke dialecten. Digitale toepassingen en corpora bouwen hierop voort¹¹³ en versterken de toegankelijkheid en het gebruik, mede door integratie in moderne technologie.¹¹⁴

De juridische en functionele codificatie bevindt zich echter nog in een vroeg stadium. Gestandaardiseerde terminologie en structureel gebruik in bestuur en rechtspraak ontbreken.¹¹⁵ Zelfs als het Limburgs op termijn via een “digitale standaard”, een digitale koppeling van de dialectale variatie, inzetbaar gemaakt kan worden als bestuurs- en rechtstaal, is eerst verdere standaardisering op lokaal niveau van de schrijfdialecten noodzakelijk.

3.5. Taalkundig kader: beleidsimplicaties

De analyse van het Limburgs als pluricentrisch en multidialectaal systeem heeft directe en richtinggevende gevolgen voor taalbeleid.

In de eerste plaats betekent dit dat beleid gericht op één uniforme standaardtaal niet aansluit bij de taalkundige en sociolinguïstische realiteit. In plaats daarvan ligt een pluricentrische benadering voor de hand, waarin meerdere dialectale variëteiten naast elkaar functioneren en, waar relevant, afzonderlijk beleidsmatig kunnen worden benaderd.

In de tweede plaats volgt hieruit dat variatie niet als probleem moet worden gezien, maar als uitgangspunt voor beleid moet worden genomen. Dit vereist een inrichting waarin varianten functioneel inzetbaar zijn binnen verschillende domeinen (zoals onderwijs en bestuur), zonder dat uniformering wordt nagestreefd.

In de derde plaats impliceert de bestaande, maar onvolledige codificatie dat verdere normering noodzakelijk is, met name voor schriftelijk gebruik en formele contexten. Deze normering dient echter

¹⁰⁵ Bakkes et al. (2003).

¹⁰⁶ Cornips et al. (2016), p. 191.

¹⁰⁷ Bakkes et al. (2003).

¹⁰⁸ Assendelft (2019), p. 20; Cornips et al. (2016), p. 191.

¹⁰⁹ Camps (2018).

¹¹⁰ Dit is gebleken bij de ontwikkeling van D'n Dictionair: de 2003-Spelling wordt lokaal per dialect op punten verschillend toegepast, wat in D'n Dictionair voor draagvlak is gehandhaafd.

¹¹¹ Simons (2023); Jongbloed-Faber (2021).

¹¹² Assendelft (2019); Simons (2023).

¹¹³ Simons (2023); Van Laer (2021); Limburgse Academie. (z.d.). Corpus; Limburgse Academie. (z.d.). D'n Dictionair.

¹¹⁴ Gebruikersapplicaties zoals Microsoft SwiftKey, Google Gboard, Google Translate en Google Lens, evenals andere digitale producten, hebben het Limburgs in de periode 2019–2025 als taal toegevoegd.

¹¹⁵ Van Laer (2021).

functioneel, doelgericht en domeinspecifiek te zijn, en kan plaatsvinden binnen een overkoepelend supradialectaal kader dat variatie herkenbaar houdt.

Dit alles wijst op de noodzaak van een gefaseerde en domeingerichte beleidsaanpak, waarin normering, gebruik en draagvlak zich parallel ontwikkelen.

4. Beleidsimplicaties voor de Limburgse taal

Het Limburgs vereist, gezien het juridische en taalkundige kader, een pluricentrische beleidsbenadering waarin variatie het uitgangspunt vormt en normering functioneel en domeinspecifiek wordt ingezet. De erkenning onder het Handvest en de taalkundige afbakening vallen niet volledig samen, waardoor differentiatie naar variëteiten onder voorwaarden mogelijk is. Een uniforme standaardtaal is niet noodzakelijk. Wel is gerichte normering nodig, met name voor schriftelijk gebruik. Dit vraagt om een gefaseerde, domeingerichte aanpak en een actieve, faciliterende rol van de overheid in samenwerking met de taalgemeenschap. De brede spreker- en verstaanbasis biedt daarbij een solide fundament voor verdere implementatie onder deel II en mogelijke toepassing van deel III.

Implicaties voor het maken van beleid voor de Limburgse taal:

1. Differentieer waar nodig:

Houd rekening met het feit dat erkenning en taalkundige afbakening niet samenvallen. Differentiatie (zoals voor Kleverlands en Ripuarisch) is mogelijk wanneer de taalsituatie dit rechtvaardigt.

2. Kies voor een pluricentrisch model:

Vermijd invoering van één uniforme standaardtaal. Erken en benut meerdere variëteiten als gelijkwaardige uitgangspunten.

3. Faciliteer variatie actief:

Richt beleid zo in dat verschillende variëteiten functioneel inzetbaar zijn in diverse domeinen (onderwijs, bestuur).

4. Ontwikkel functionele normering:

Werk aan een supradialectaal, praktisch toepasbaar normeringskader, met nadruk op schriftelijk gebruik en formele contexten, zonder standaardisatie na te streven.

5. Werk gefaseerd en domeingericht:

Sluit aan bij bestaand gebruik en versterk stapsgewijs het gebruik in formele domeinen.

6. Organiseer samenwerking en draagvlak:

Borg een actieve, faciliterende rol van de overheid in nauwe samenwerking met de taalgemeenschap en relevante instituties.

7. Benut de sprekerbasis:

Gebruik de brede actieve en passieve beheersing van het Limburgs als basis voor verdere beleidsontwikkeling en implementatie.

5. Kernadvies

5.1. Adviesvraag 1: Uitgangspunten voor het gebruik van het Limburgs

De Actiecommissie stelt vijf kernuitgangspunten voor als leidraad voor de verdere ontwikkeling en vastlegging van het geschreven Limburgs.

1. Respect voor dialectale variatie als fundamenteel principe

Het geschreven Limburgs moet aansluiten bij het dialect dat men spreekt:

- Geen standaardtaal los van daadwerkelijk spreekgebruik
- Erkenning van de breedte van de Limburgse dialectale variatie
- Ruimte voor regionale taalkenmerken waar gewenst

2. Behoud van orthografische traditie

Het systeem moet voortbouwen op bestaande tradities:

- Aansluiting bij de Spelling 2003 voor de Limburgse dialecten ("Veldeke Spelling")
- Respect voor bestaande schrijfconventies die zich hebben bewezen
- Erkenning van de Limburgse schrijftraditie

3. Corpus- en praktijkgericht

De regels dienen gegrond te zijn in:

- Daadwerkelijk taalgebruik (o.a. vastgelegd in het Limburgs Corpus)
- Consultatieresultaten van klankbordgroepen
- Regelmatige toetsing van regels in de praktijk

4. Supradialectaal raamwerk dat rekening houdt met variatie

Een overkoepelend kader gebaseerd op:

- Foneem-naar-grafeem benadering: Systematische afbeelding van klanken op schrifttekens
- Gezamenlijke spellingsregels: Gedeelde kernregels die voor alle dialecten gelden
- Supradialectale balans: Regels die herkenning van eigen en ander Limburgs dialect bevorderen

5. Beleidskeuze: Omgaan met flexibiliteit en taalvariatie

Keuze 5a. Flexibiliteit binnen uniform kader

Reden: ruimte voor taalontwikkeling en leenwoorden met behoud van eenheid

Pluspunt: geschikt voor onderwijs, bestuur en opschaling door consistent kader

Kanttekening: beperkte ruimte voor afwijkende dialectvormen

Keuze 5b. Flexibele benadering van taalvariatie

Reden: expliciete ruimte voor verwante dialectgebieden (Kleverlands, Ripuarisch)

Pluspunt: groter draagvlak en erkenning van identiteit

Kanttekening: minder uniformiteit en complexere toepasbaarheid

Richtinggevend advies: begin met een flexibele benadering (5b) en werk toe naar flexibiliteit binnen een meer uniform kader (5a).

5.2. Adviesvraag 2: Spellingcommissie

5.2.1. Vereiste Kennisdomeinen

De Actiecommissie adviseert dat leden van een commissie voor het vastleggen van het geschreven Limburgs gepromoveerd zijn in de taalkunde en beschikken over expertise in minimaal één van de volgende kennisdomeinen:

Taalkundige kerngebieden:

Fonologie en fonetiek: Geluidsstructuur van het Limburgs in detail

Morfologie: Woordvorming en grammaticale structuren

Lexicografie: Woordenschat en betekenisrelaties

Orthografie en spellingssystemen: Theoretische en praktische kennis

Sociolinguïstiek: Verband tussen taal en sociale groep

Didactiek:

Psycholinguïstiek: Leer- en verwerkingsprocessen

Taaldidactiek: Onderwijsmethoden en leerprocessen

Toegepaste gebieden:

Taaltechnologie: Digitale beschikbaarheid (spellcheckers, OCR, taalmodellen)

Praktische toepassingen: Kennis van schrijfgebruik in onderwijs, media, bestuur

Limburgs-specifieke vereisten:

Taalvariatie en dialectologie: Kennis van Limburgse dialectale verscheidenheid

Kennis van de (historie van de) Limburgse dialecten: actieve taalvaardigheid

Culturele context: Begrip van Limburgse taalidentiteit en gebruikscontexten

Aanvullende Vereisten

Naast vakkundigheid adviseert de Actiecommissie:

Geografische spreiding:

Vertegenwoordiging van alle grote dialectgebieden, eventueel ook in België

Vertegenwoordiging van zowel stedelijke als landelijke gebieden

Evenwichtige samenstelling:

Evenwichtige man/vrouw-verdeling

Generatieoverspanning

Balans tussen academische onderzoekers en praktijkdeskundigen

Kennisoverdracht:

Expliciete aandacht voor overdracht Limburgse taal en spelling door vertegenwoordiging van meerdere generaties

Mentorschapsfunctie ten behoeve van jongere commissieleden

5.2.2. Aanbevolen Institutionele vorm

De Actiecommissie beveelt een hybride model van spellingcommissie (expertcommissie) met klankbordgroep aan.

Spellingcommissie

De Actiecommissie adviseert om de spellingcommissie permanent in te stellen en te laten bestaan uit vijf tot zeven kernleden, zodat kwaliteit, continuïteit en voldoende inhoudelijke spreiding gewaarborgd zijn.

Taken spellingcommissie:

Spellingsstandaarden: Ontwikkelen, actualiseren, implementeren

Adviesfunctie: Aanbevelingen aan Provincie voor spellingsbeleid

Monitoring: Jaarlijkse rapportage over taalvitaliteit, evaluatie spellingsregeling elke 10 jaar

Ondersteuning: Trainingsmaterialen voor scholen, media, schrijvers

Klankbordgroep

De Actiecommissie beveelt aan dat de spellingcommissie ondersteunt wordt door een klankbordgroep met een oneven aantal adviseurs (10-15) uit taalorganisaties, onderwijs, media, culturele sector, taalgemeenschap. De Actiecommissie adviseert om de klankbordgroep permanent in te stellen, zodat structurele betrokkenheid, continuïteit en brede maatschappelijke afstemming gewaarborgd blijven.

Taken klankbordgroep:

Consultatief: Advies over beoogde spellingsregels

Praktisch toetsing: Proeven met regels in werkelijke schrijfsituaties

Feedbackfunctie: Rapportage van problemen en effectiviteit

Benoemingsprocedures

Aanbevelingsprocedure:

Kandidaten kunnen worden voorgedragen door:

- Hoes veur 't Limburgs en erkende taalorganisaties
- Universiteiten (onderzoekers)
- Onderwijsinstellingen (pedagogen)
- Maatschappelijke organisaties (gebruikers)
- Leden van de spellingcommissie
- Open sollicitatie

Benoeming leden spellingcommissie:

Bij keuze 1a., 1b. en 1c. onder § 5.2.3 zal de aanstelling en benoeming door de instelling voor hoger onderwijs dienen plaats te vinden.

Reden: academische vrijheid en institutionele autonomie.

Pluspunt: benoeming op basis van wetenschappelijke expertise en inhoudelijke kwaliteit

Bij keuze 2a. en 2b. onder § 5.2.3, adviseert de Actiecommissie dat benoeming plaatsvindt door Gedeputeerde Staten van Limburg op voordracht van 't Hoes veur 't Limburgs.

Reden: transparante benoeming met inhoudelijke voordracht en bestuurlijke bekrachtiging.

Pluspunt: combinatie van legitimiteit en expertise.

Benoeming leden klankbordgroep:

De Actiecommissie adviseert dat benoeming plaatsvindt door 't Hoes veur 't Limburgs.

Reden: binding met taalpartners en onderwijs- en maatschappelijke partners in de praktijk werkzaam met de Limburgse taal.

Pluspunt: combinatie van praktische expertise en draagvlak.

Termijn:

Aanbevolen: Vaste termijn van 4-6 jaar met mogelijkheid van eenmalige verlenging.

5.2.3. Borging van de Spellingcommissie en de Klankbordgroep

De Actiecommissie acht een duurzame institutionele borging van de spellingcommissie noodzakelijk om kwaliteit, continuïteit en maatschappelijke legitimiteit te waarborgen. Daarbij is niet alleen aandacht nodig voor spellingvraagstukken, maar ook voor de bredere ontwikkeling van het Limburgs in relatie tot wetenschap, onderwijs en digitale toepassingen.

Met het emeritaat van de huidige hoogleraar Taalcultuur in Limburg in 2027 ontstaat een natuurlijk momentum om de academische infrastructuur rond het Limburgs duurzaam te versterken. In lijn met het advies van Berenschot benadrukt de Actiecommissie het belang van een nieuwe leerstoel en een wetenschappelijk instituut.

Tegen deze achtergrond onderscheidt de Actiecommissie twee mogelijke hoofdmodellen:

Model 1: Spelling bij een instelling voor hoger onderwijs en een aparte klankbordgroep;

Model 2: Spellingcommissie met een aparte klankbordgroep.

Model 1: Spelling bij een instelling voor hoger onderwijs en een aparte klankbordgroep

Binnen dit model worden de taken van de spellingcommissie, zoals beschreven in § 5.2.2, niet uitgevoerd door een afzonderlijke commissie maar door deskundigen van een instelling voor hoger onderwijs. Zij ontwikkelen en actualiseren de spellingsregeling, in afstemming met een klankbordgroep.

Reden: Een leerstoel Limburgse taal en taaltechnologie zou, in combinatie met onderzoek naar het Limburgs Corpus en 5 tot 7 kleine universitaire aanstellingen binnen de in § 5.2.1 genoemde kennisdomeinen, een structurele verbinding tot stand brengen tussen Limburgse taalvarianten, wetenschappelijk onderzoek en digitale toepassingen.

Pluspunten: De voorgestelde bundeling van spellingontwikkeling, onderzoek en digitale toepassingen draagt bij aan de duurzame academische en digitale verankering van het Limburgs en zijn dialecten. Concentratie van deze initiatieven binnen één academische organisatie versterkt bovendien de efficiëntie, kwaliteit, financiële meerwaarde en continuïteit.

Kanttekeningen: De continuïteit van de voorgestelde structuur is mede afhankelijk van duurzame financiering voor een leerstoel en de aanstellingen binnen het wetenschappelijk instituut (zie § 5.4). De voorgestelde constructie vereist heldere afspraken over de rolverdeling tussen de instelling voor hoger onderwijs, de leerstoel en de klankbordgroep, om onduidelijkheid over bevoegdheden en verantwoordelijkheden te voorkomen. Daarnaast dient, mede gelet op de aanbestedingsregels en academische vereisten, nader te worden onderzocht op welke wijze deze constructie het beste kan worden vormgegeven.

Keuze 1a. Spelling bij Universiteit Maastricht, klankbordgroep bij 't Hoes veur 't Limburgs

Reden: combinatie van wetenschap, taaltechnologie en maatschappelijk draagvlak.

Pluspunten: sterke academische status, wetenschappelijke legitimiteit, taaltechnologische potentie en internationale positionering.

Kanttekeningen: beperkt regionaal profiel.

Keuze 1b. Spelling bij Open Universiteit, klankbordgroep bij 't Hoes veur 't Limburgs

Reden: sterke positie op het vlak van digitalisering, online onderwijs, levenslang leren en kennisverspreiding op afstand.

Pluspunten: goede mogelijkheden voor digitale kennisdeling, online onderwijsontwikkeling en brede maatschappelijke toegankelijkheid van expertise rond het Limburgs en taaltechnologie.

Kanttekeningen: beperktere bestaande onderzoeksinfrastructuur op het vlak van Limburgse taal, corpusonderzoek en taaltechnologie, evenals een minder sterke regionale en culturele verankering binnen het Limburgse taalveld.

Keuze 1c. Spelling bij Hogeschool Zuyd, klankbordgroep bij 't Hoes veur 't Limburgs

Reden: combinatie van praktijkgericht onderwijs, regionale verankering en maatschappelijke betrokkenheid.

Pluspunten: sterke aansluiting bij educatie, erfgoed en regionale netwerken, met mogelijkheden voor samenwerking rond taal en digitalisering.

Kanttekeningen: beperktere academische onderzoeksinfrastructuur en minder directe aansluiting op universitaire taaltechnologische ontwikkelingen en wetenschappelijke profilering.

Model 2: Spellingcommissie met een aparte klankbordgroep

Binnen dit model wordt een afzonderlijke spellingcommissie ingesteld voor de uitvoering van de taken van de spellingcommissie (zie 5.2.2). De maatschappelijke consultatie en afstemming met het Limburgse taalonderwijs- en maatschappelijke veld vinden plaats via een klankbordgroep.

Keuze 2a. Spellingcommissie en klankbordgroep beide belegd bij Hoes veur 't Limburgs

Reden: sterke maatschappelijke inbedding en directe verbinding met het Limburgse taalveld.

Pluspunten: laagdrempelig, praktijkgericht en dicht bij gebruikers en organisaties binnen het Limburgse taal- en cultuurveld.

Kanttekeningen: minder academische borging, momenteel nog beperkte governance- en kennisinfrastructuur en (andere) beleidsprioriteiten dan de schrijftaal.

Keuze 2b. Spellingcommissie als onafhankelijke adviescommissie van de Provincie Limburg, klankbordgroep bij 't Hoes veur 't Limburgs

Reden: duidelijke bestuurlijke inbedding, onafhankelijke positionering en directe aansluiting bij provinciaal taalbeleid.

Pluspunten: heldere bestuurlijke verantwoordelijkheid, continuïteit en provinciale legitimiteit.

Kanttekeningen: grotere afstand tot wetenschap en taaltechnologische ontwikkeling, risico op beperkte inhoudelijke innovatie en afhankelijkheid van provinciale prioriteiten.

Richtinggevend advies: De Actiecommissie acht een universitaire inbedding van de ontwikkeling van de spelling, in combinatie met een structureel betrokken klankbordgroep, het meest passend. Deze optie biedt de beste waarborgen voor wetenschappelijke kwaliteit, een praktijkgerichte en maatschappelijk gedragen ontwikkeling, aansluiting bij taaltechnologische innovaties en de beschikbaarheid van deskundigen met de benodigde wetenschappelijke en maatschappelijke expertise.

Operationalisering

Voltijdse ondersteuning van de spellingcommissie, klankbordgroep en interne en externe betrokkenen door een taalkundig gepromoveerde secretaris met sterke organisatorische expertise, gepositioneerd bij 't Hoes.

Minimaal 2 bijeenkomsten per jaar

Online consultatie

Gestructureerde feedback

Jaarlijkse evaluatie

5.2.4. Naamgeving Spellingcommissie en klankbordgroep

De benaming "spellingcommissie" kan ongewenste associaties oproepen. Het is daarom wenselijk een alternatieve benaming te overwegen.

5.3. Adviesvraag 3: Vormgeving en borging deel III-domeinen

Prioritering:

Prioriteit 1 (hoog): Onderwijs (Art. 8)

Reden: Limburgs in het onderwijs is een van de speerpunten van provinciaal beleid en het belangrijkste domein onder het Handvest voor taalbevordering.

Prioriteit 2 (middel): Bestuur (Art. 10)

Reden: Limburgs in bestuur vervult een voorbeeldfunctie en er bestaan onder wet- en regelgeving mogelijkheden voor mondeling en schriftelijk feitelijk taalgebruik (niet gebruik als bestuurstaal).

5.3.1. Mondeling Taalgebruik

Leidend principe: Ondersteuning van de variëteit die een gebruiker hanteert of wenst te hanteren.

Reden: Met dit leidend principe is de taal met dialectale variatie mondeling in alle domeinen inzetbaar.

Nadere principes Onderwijs (Art. 8):

- Geen standaarduitspraak verordonneerd
- Dialectkeuze van de leerling is leidend¹¹⁶
- Ondersteuning voor leraren in omgang met dialectale variatie

Reden: Voorkomt dat door correctie of voorbeeldgedrag van leraren één uitspraakvariant geleidelijk als norm gaat functioneren.

5.3.2. Schriftelijk Taalgebruik

Leidend principe: Ondersteuning van het dialect dat een gebruiker hanteert of wenst te hanteren.

Reden: de overheid faciliteert in beperkte mate schriftelijk taalaanbod, om een bredere inzetbaarheid van dialectale variatie mogelijk te maken, en laat daarbij ruimte voor vrije taalkeuze door de gebruiker.

Bindend voor taalaanbod vanuit:

- Onderwijs (art. 8)

Reden: Een uniform spellingsysteem voor leermaterialen bevordert de consistentie en ondersteunt de didactische ontwikkeling en productie van onderwijsaanbod.

- Bestuur (art. 10)

Reden: Een uniform spellingsysteem draagt bij aan consistente communicatie vanuit de overheid en versterkt de voorbeeldfunctie richting maatschappelijke organisaties en gebruikers van het Limburgs.

Niet-bindend voor:

- Overige domeinen

Reden: Buiten taalaanbod vanuit onderwijs en bestuur blijft ruimte bestaan voor variatie en eigen taalgebruik, zodat de vrije keuze voor het gebruik van het Limburgs behouden blijft en het draagvlak voor een nieuwe spellingsregeling wordt versterkt.

¹¹⁶ Cf. De Noorse situatie omtrent het mondelinge gebruik van de Nynorske dialecten in het onderwijs. Zie Lov 9 juni 2023 nr. 30, Lov 17 juli 1998 nr. 61.

5.3.3. Borging

Juridische borging:

Aanbeveling: Veranker gekozen aanbevelingen en vormgeving in een provinciale Kaderverordening Limburgse Taal over het gebruik van dialectale variatie

Reden: juridische verankering en rechtszekerheid

Pluspunt: in afwezigheid van een standaardtaal duidelijk taalkader en gezamenlijke uitgangspunten met antwoord op de vraag “welk Limburgs?”

Aanbeveling: Borg spellingcommissie in de provinciale Kaderverordening

Reden: continuïteit en consistentie

Aanbeveling: Veranker spellingsregeling door vaststelling door Provinciale Staten

Reden: democratische legitimatie en uniform gebruik

Juridische grondslag:

Grondslag: Europees Handvest (art. 7 lid 1)

Toelichting: verplicht tot bescherming en bevordering met zo nodig codificatie

Grondslag: Provinciewet art. 145

Toelichting: autonome regelgevende bevoegdheid

Grondslag: Provinciewet art. 146 lid 1

Toelichting: medewerking gemeenten

Grondslag: Precedent Fryslân (1969)

Toelichting: bewezen uitvoerbaarheid art. 145 Provinciewet voor spellingsregeling

Grondslag: Convenant Limburgse Taal, *Staatscourant* 2019, 64467

Toelichting: bevestigt provinciale voortrekkersrol Limburgs taalbeleid

Praktische borging:

Aanbeveling: Integratie in educatieve en digitale toepassingen

Reden: bevordert gebruik en schaalbaarheid

Pluspunt: toegankelijkheid en dagelijks gebruik

Kanttekening: vraagt technische investeringen

Ter bevordering van uniformiteit en herkenbaarheid van de Limburgse schrijftaal dienen schriftelijke afspraken te worden vastgelegd, waarin wordt bepaald dat de door Provinciale Staten vastgestelde spelling leidend is voor door de Provincie Limburg gefinancierde materialen, publicaties en digitale toepassingen.

Via gerichte investeringen in digitale infrastructuur, zoals de Digitale Strategie 2026–2029 van 't Hoes veur 't Limburgs, kan op termijn een “digitale standaardtaal” worden ontwikkeld. Binnen dit digitale kader hanteren dialecten een gezamenlijke spellingsregeling en functioneren zij als gelijkwaardige, samenhangende varianten, zonder dat één uniforme standaardtaal wordt ingevoerd. Op deze wijze kan de dialectale

variatie van het Limburgs onder het Handvest en met name deel III worden vormgegeven, duurzaam geborgd en stapsgewijs geïmplementeerd, met het oog op een aanvraag in 2030.

5.4. Kosten

Hoogleraar Limburgse taal en taaltechnologie

Een voltijdse leerstoel Limburgse taal en taaltechnologie zal naar verwachting worden ingevuld op het niveau van hoogleraar 2 (H2). Inschaling op hoogleraar 1 (H1) ligt alleen voor de hand indien sprake is van aanvullende bestuurlijke of wetenschappelijke verantwoordelijkheden van uitzonderlijke omvang.

1 fte hoogleraar (H2): € 122.500 – € 209.000 per jaar (inclusief werkgeverslasten, vakantiegeld en eindejaarsuitkering).

Universitaire aanstellingen binnen de in § 5.2.1 genoemde kennisdomeinen

Ter versterking van de wetenschappelijke infrastructuur kunnen binnen de in § 5.2.1 genoemde kennisdomeinen meerdere kleine universitaire aanstellingen worden ingericht. Gezien het specialistische, onderzoeksgerichte en adviserende karakter van deze functies ligt inschaling op universitair docentniveau (schaal 11–12) en/of universitair hoofddocentniveau (schaal 13–14) voor de hand. De omvang van de aanstellingen kan variëren, bijvoorbeeld tussen 0,1 en 0,2 fte per persoon.

1 fte universitaire aanstellingen (schaal 11–12) en/of (schaal 13–14): € 73.000 – € 145.000 per jaar (inclusief werkgeverslasten, vakantiegeld en eindejaarsuitkering).

Institutionele overhead

Nog nader te bepalen.

Institutionele bijdrage

Nog nader te bepalen.

Secretariële ondersteuning

Nog nader te bepalen.

Klankbordgroep overhead

Nog nader te bepalen.

Bijlage 2: Achtergrondrapport Artikel 8 Handvest Onderwijs

Inhoudsopgave

Artikel 8 Onderwijs	5
1. Voorschools onderwijs	5
1.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?	6
1.2. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?	6
1.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?	6
1.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?	7
1.5. Is de maatregel realistisch?	8
1.6. Is de maatregel al gangbaar?	9
1.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?	10
1.8. Is de maatregel prioritair op basis van:	10
2. Primair onderwijs	12
2.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?	13
2.2. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?	13
2.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?	13
2.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?	14
2.5. Is de maatregel realistisch?	15
2.6. Is de maatregel al gangbaar?	16
2.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?	16
2.8. Is de maatregel prioritair op basis van:	17
3. Voortgezet onderwijs	17
3.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?	18
3.2. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?	18
3.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?	19
3.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?	20
3.5. Is de maatregel realistisch?	21
3.6. Is de maatregel al gangbaar?	22
3.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?	22
3.8. Is de maatregel prioritair op basis van:	23
4. Technisch onderwijs en beroepsonderwijs	24
4.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?	24
4.2. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?	25
4.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?	25
4.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?	27
4.5. Is de maatregel realistisch?	27
4.6. Is de maatregel al gangbaar?	28
4.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?	28
4.8. Is de maatregel prioritair op basis van:	28
5. Universitair en ander hoger onderwijs	28
5.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?	29
5.2. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?	29
5.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?	29
5.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?	30
5.5. Is de maatregel realistisch?	31
5.6. Is de maatregel al gangbaar?	32
5.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?	32

5.8.	Is de maatregel prioritair op basis van:	33
5.9.	Nadere overwegingen	33
6.	Volwassenenonderwijs en permanente educatie	35
6.1.	Volgt de maatregel uit deel II Handvest?	36
6.2.	Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?	36
6.3.	0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?	36
6.4.	Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?	37
6.5.	Is de maatregel realistisch?	38
6.6.	Is de maatregel al gangbaar?	39
6.7.	0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?	39
6.8.	Is de maatregel prioritair op basis van:	40
6.9.	Nadere overwegingen	40
7.	Onderwijs in de geschiedenis en cultuur	41
7.1.	Volgt de maatregel uit deel II Handvest?	41
7.2.	Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?	41
7.3.	0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?	41
7.4.	Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?	42
7.5.	Is de maatregel realistisch?	42
7.6.	Is de maatregel al gangbaar?	42
7.7.	0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?	43
7.8.	Is de maatregel prioritair op basis van:	43
7.9.	Nadere overwegingen	43
8.	Basisopleiding en bijscholing docenten	44
8.1.	Volgt de maatregel uit deel II Handvest?	44
8.2.	Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?	45
8.3.	0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?	45
8.4.	Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?	45
8.5.	Is de maatregel realistisch?	46
8.6.	Is de maatregel al gangbaar?	46
8.7.	0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?	46
8.8.	Is de maatregel prioritair op basis van:	46
8.9.	Nadere overwegingen	47
9.	Toezicht	48
10.	Onderwijs in andere gebieden	50
11.	Samenvattend overzicht van maatregelen en beantwoording van de vragen	51

Artikel 8 Onderwijs

1. Voorschools onderwijs

Artikel 8.1.a Voorschools onderwijs

1. Met betrekking tot het onderwijs verplichten de Partijen zich ertoe, binnen het grondgebied waar deze talen worden gebruikt, overeenkomstig de situatie van elk van deze talen en zonder afbreuk te doen aan het onderwijs in de officiële taal of talen van de Staat:

a.

i. aan het onderwijs op school voorafgaand onderricht te bieden in de desbetreffende regionale talen of talen van minderheden; **of**

ii. een aanmerkelijk deel van het aan het onderwijs op school voorafgaand onderricht te bieden in de desbetreffende regionale talen of talen van minderheden; **of**

iii. een van de onder i en ii genoemde maatregelen althans toe te passen op de leerlingen wier gezin daarom verzoekt en wier aantal voldoende wordt geacht; **of**

iv. indien de autoriteiten geen directe bevoegdheid op het gebied van het aan het onderwijs op school voorafgaande onderricht hebben, de toepassing van de in i tot en met iii bedoelde maatregelen te begunstigen en/of aan te moedigen;

Context Handvest

Het Handvest of de Toelichting geven geen definitie van het begrip voorschools onderwijs. Het Handvest verwijst voor deze onderwijssoort direct ook naar regionale en lokale overheden ("autoriteiten").¹¹⁷

Voor deze onderwijssoort biedt het Handvest vier opties voor taalgebruik: (i) volledig Limburgstalig¹¹⁸, (ii) tweetalig (minimaal 50% Limburgs)¹¹⁹ en (iii) volledig Limburgstalig met een opt-in op verzoek van ouders voor alleen tweetalig¹²⁰ en (iv) als de autoriteiten geen directe bevoegdheid hebben in elk geval opties (i) t/m (iii) te ondersteunen.

Context in Nederland

Nederland hanteert onder het Handvest voor het voorschools onderwijs de leeftijdsgroep 2-4 jaar (o.a. peuterspeelzalen en kinderdagverblijven)¹²¹, zoals bevestigd door COMEX¹²². Wettelijk kader onder het Handvest is sinds 2005 de Wet kinderopvang (Wko).

Voorschoolse educatie (achterstandenbeleid) was in 2001 niet expliciet hiervan uitgesloten.¹²³ Vanaf 1998 viel dit onder de Wet op de expertisecentra en het begrip voorschools onderwijs uit het Handvest.¹²⁴ In 2010 meldde de minister nog dat het Handvest betrekking heeft op de gehele voorschoolse periode.¹²⁵ Een paar jaar later deelde de Nederlandse regering aan COMEX mee dat voorschoolse educatie hiervan uitgesloten was.¹²⁶

¹¹⁷ Woehrling (2005), p. 145-146.

¹¹⁸ Woehrling (2005), p. 146-147: Deze optie is duidelijk geschikt wanneer intergenerationele overdracht binnen het gezin hoog is, maar ook belangrijk wanneer de taal zwak is de overdracht laag. Onderwijs volledig in de regionale taal is relatief eenvoudig te realiseren met voldoende taalvaardig personeel.

¹¹⁹ Woehrling (2005), p. 147: een aanmerkelijk deel is minimaal 50% van de tijd.; Council of Europe. (n.d.), p. 8 vermeldt 40%-80%.

¹²⁰ Woehrling (2005), p. 148-149: De regionale taal is de voertaal, maar beleid moet het mogelijk maken dat ouders kunnen kiezen voor tweetalig onderwijs. In gebieden waar de regionale taal zwakker staat en de officiële taal de voertaal is, geldt dat de opt-out aan ouders de keuze moet geven om de regionale taal als voertaal te kunnen kiezen.

¹²¹ Para 4.3 The Netherlands, MIN-LANG/PR (99) 2.

¹²² Para 57 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2001) 1.

¹²³ Para 4.3. The Netherlands, MIN-LANG/PR (99) 2.

¹²⁴ Para 85 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2004) 8.

¹²⁵ Kamerstukken I, 2009/2010, 31 989, C, Nadere Memorie van Antwoord, Kamerstukken I, 2009/2010, 31 989, E, p. 3-4.

¹²⁶ Section 2.1 ECRML, The Netherlands, MIN-LANG (2015) PR8, Appendix 1.

Context in Limburg

Betrouwbare cijfers over kinderopvang in Limburg zijn beperkt beschikbaar. Volgens de Kinderopvanggids¹²⁷ zijn er circa 916 locaties (508 kinderdagverblijven en 408 locaties voor buitenschoolse opvang (BSO)), verspreid over 31 gemeenten; over gastouderopvang is minder bekend.

Juridische / bestuurlijke overwegingen

1.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?

Ja. Op grond van artikel 7.1.f Handvest moeten staten onderwijs in regionale talen actief aanbieden¹²⁸ op alle niveaus (ook voorschools), zowel als voertaal als vak.¹²⁹ Louter toestaan volstaat niet: vereist zijn beleid, structuur en financiering.¹³⁰ De bepalingen van deel II bieden flexibiliteit, maar verplichten staten tot een effectieve uitvoering, waarbij zij deze of vergelijkbare maatregelen kunnen inzetten.

1.2. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?

Maatregel	Taalaanbod in het voorschools onderwijs
8.1.a.i (volledig voertaal)	-
8.1.a.ii (tweetalig min. 50%)	Fries
8.1.a.iii (voertaal op verzoek tweetalig)	-
8.1.a.iv (bevorderen voertaal)	-

Er is geen maatregel op het Papiaments van toepassing verklaard.

1.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?

Maatregel	Taalaanbod in het voorschools onderwijs
8.1.a.i (volledig voertaal)	Ja, met kanttekening.
8.1.a.ii (tweetalig min. 50%)	Ja.
8.1.a.iii (voertaal op verzoek tweetalig)	Ja, met kanttekening.
8.1.a.iv (bevorderen voertaal)	De Actiecommissie adviseert deze verder niet te prioriteren. Deze maatregel is alleen relevant bij indirecte overheids-verantwoordelijkheid. ¹³¹ Dit geldt niet voor de bestaande wetgeving (zie ook het voorbeeld van het Fries).

Taalaanbod binnen bestaande wet- en regelgeving	
Instructie- of voertaal	Op grond van artikel 1.55 lid 1 Wet kinderopvang (Wko) wordt het Nederlands als voertaal bij de kinderopvang gebruikt. De kinderopvangorganisatie kan besluiten een streektaal mede als voertaal bij de kinderopvang te gebruiken.
Bevordering door de overheid	

¹²⁷ KinderopvangGids. (z.d.).

¹²⁸ Artikel 7.1.c. Handvest.

¹²⁹ Para 63, 64 Toelichting ETS 148.

¹³⁰ Para 31 ECRML, Application of the Charter in Poland, (2011) 5.

¹³¹ Woehrling (2005), p. 149.

Juridisch kader	Er is voor een "streektaal" en/of specifiek voor de Limburgse taal geen nader kader in gedelegeerde regelgeving. ¹³² Er is provinciaal beleid in het Uitvoeringsprogramma Limburgse taal. ¹³³ Het beleid betreft het stimuleren van het gebruik van het Limburgs in de kinderopvang door projecten, kennisdeling en hulpmiddelen te ontwikkelen en uit te rollen. ¹³⁴ Randvoorwaardelijke onderwijsprogramma's: De Provincie Limburg richt zich in beleid in de voorschoolse fase op het creëren van een kansrijke start en preventie van achterstanden. Dit gebeurt via integrale programma's die gezondheid, opvoeding en ontwikkeling combineren. De inzet is niet primair op onderwijsinstellingen zelf gericht, maar op de randvoorwaarden voor deelname aan onderwijs. De Provincie werkt hierbij samen met gemeenten, zorginstellingen en partners uit het sociale domein met programma's als Kansrijke Start en Keigezond Limburg, ¹³⁵ waarin voorlichting over het gebruik van (de regionale) taal kan worden gegeven.
Uitvoeringsstructuren	Hoes veur 't Limburgs ¹³⁶
Financiële middelen	De Provincie Limburg stimuleert het gebruik van het Limburgs in de kinderopvang via projectfinanciering en ondersteuning van het Hoes veur 't Limburgs. ¹³⁷ Randvoorwaardelijke middelen: Voor programma's als Kansrijke Start en Keigezond Limburg zet de Provincie Limburg cofinanciering van interventies in. ¹³⁸

Kanttekening. Het gebruik van het Limburgs als volledige voertaal betreft de juridische en beleidsmatige context rondom het gebruik van een "streektaal" als voertaal. Hoewel uit parlementaire toezeggingen volgt dat een "streektaal in levend gebruik", zoals het Limburgs, zowel "naast" als "in plaats" van het Nederlands als voertaal gebruikt zou kunnen worden, is de toepassing hiervan in de praktijk beperkt.¹³⁹ Daarnaast wordt gebruik van het Limburgs beperkt door het achterstandenbeleid en de programma's voor voor- en vroegschoolse educatie (vve). Deze vielen aanvankelijk onder de reikwijdte van het Handvest, maar zijn deze later door de Nederlandse regering daarvan uitgezonderd.¹⁴⁰

Binnen dit kader kan het Limburgs als "streektaal" door de decentrale overheid, waar mogelijk samen met de nationale overheid, worden gefaciliteerd en kunnen voorzieningen voor het gebruik van het Limburgs in het voorschools onderwijs worden getroffen.

1.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?

Maatregel	Taalaanbod in het voorschools onderwijs
8.1.a.ii (tweetalig min. 50%)	Fries: Ja.

Taalaanbod Fries

¹³² Zie ook Actiecommissie Limburgse taal van de Provincie Limburg (2025, 24 november).

¹³³ Statenvoorstel G-24-038.

¹³⁴ Statenvoorstel G-24-038, p. 12.

¹³⁵ Provincie Limburg. (2024a), p. 4-5.

¹³⁶ Statenvoorstel G-24-038, p. 12.

¹³⁷ Statenvoorstel G-24-038, p. 25.

¹³⁸ Provincie Limburg. (2024a), p. 4-5.

¹³⁹ Para 36-37 Actiecommissie Limburgse taal van de Provincie Limburg (2025, 24 november), p. 24.

¹⁴⁰ Para 26 Actiecommissie Limburgse taal van de Provincie Limburg (2025, 24 november), p. 24.

Instructie- of voertaal	Op grond van artikel 1.55 lid 1 Wet kinderopvang (Wko) wordt het Nederlands als voertaal bij de kinderopvang gebruikt. De kinderopvangorganisatie kan besluiten het Fries mede als voertaal bij de kinderopvang te gebruiken.
Bevordering door de overheid	
Juridisch kader	De Regeling Wet kinderopvang stelt verder opleidingseisen voor de medewerkers in het voorschools onderwijs betreffende kennis van de Nederlandse ¹⁴¹ en Friese taal ¹⁴² . Middels een bestuursafpraak is afgesproken dat de Provincie gemeenten stimuleert om tweetalige kinderopvang te borgen in verordening of subsidieregeling, zodat er in 2026 voldoende, goed gespreide en toegankelijke tweetalige opvanglocaties zijn. ¹⁴³
Uitvoeringsstructuren	Van het Rijk en de Provincie Fryslân wordt verwacht dat zij de basisinfrastructuur voor het Fries in stand houden, zodat het onderwijs in het Fries in alle sectoren planmatig en samenhangend kan worden versterkt. ¹⁴⁴ Voor het formuleren en uitvoeren van taalbeleid betreffende het gebruik van het Fries als voertaal in het voorschools onderwijs heeft de Provincie Friesland sinds 2007 een cruciale rol gelegd bij het <i>Sintrum Frysktalige Berne Opfang</i> (SFBO). ¹⁴⁵
Financiële middelen	De Subsidieregeling “Frysk foar no en letter” van de Provincie Fryslân ondersteunt kinderopvang en onderwijsinstellingen (PO, VO, SO, mbo en hbo) bij het versterken van de Friese taal en cultuur. Subsidie is beschikbaar voor de aanschaf van Friestalg les- en leesmateriaal, cultuur- en erfgoededucatie, scholing van medewerkers, meertalig onderwijs (“Taalryk”) en de ontwikkeling van taalbeleid. De regeling draagt bij aan de doelen van “Taalplan Frysk 2030”.

Op het Fries is sinds 1997 deze maatregel van toepassing. Pas met de bestuursafpraak 2024–2028 wordt aan deze maatregel voldaan, als in 2028 het doel wordt bereikt dat 80% van de kinderopvang in Fryslân tweetalig is.¹⁴⁶

Er is geen maatregel op het Papiaments van toepassing verklaard.

Sociaal-maatschappelijke / sociolinguïstische overwegingen

1.5. Is de maatregel realistisch?

Maatregel	Taalaanbod in het voorschools onderwijs
8.1.a.i (volledig voertaal)	Ja.
8.1.a.ii (tweetalig min. 50%)	Ja.
8.1.a.iii (voertaal op verzoek tweetalig)	Ja.

Actieve gebruikers

¹⁴¹ Artikel 7.3.a Regeling Wet kinderopvang.

¹⁴² Artikel 7.4.b Regeling Wet kinderopvang.

¹⁴³ Bestuursafpraak Friese taal en cultuur 2024–2028, p. 27, 58.

¹⁴⁴ Bestuursafpraak Friese taal en cultuur 2024–2028, p. 23, 33.

¹⁴⁵ DINGtiid. (2020); Benedictus-van den Berg (red.) (2010), p. 13–14.

¹⁴⁶ Bestuursafpraak Friese taal en cultuur 2024–2028, p. 27, 58.

Een groot deel van de pedagogische professionals is Limburgstalig.¹⁴⁷ Dit kan ook worden afgeleid uit onderzoeken waaruit blijkt dat het gebruik van het Limburgs binnen de kinderopvang hoog is.¹⁴⁸ Uit een survey blijkt dat twee derde van de pedagogische professionals aangeeft vaak Limburgs met kinderen te spreken.¹⁴⁹ Ook gezien het hoge aantal actieve gebruikers van het Limburgs is het aannemelijk dat een groot deel van de pedagogisch professionals Limburgs spreekt.

Attitudes

In de kinderopvangorganisaties heerst over het algemeen een grote 'taalwil'.¹⁵⁰ Uit onderzoek blijkt dat 82% van de ondervraagde pedagogisch professionals laat weten de Limburgse taal waardevol te vinden.¹⁵¹ De kinderopvang lijkt geen onwil te koesteren ten aanzien van het gebruik van het Limburgs.¹⁵² Taalwil blijkt onder andere ook uit het enthousiasme waarmee de Limburgstalige liedjes van de Troubadours van de Toekomst worden omarmd door pedagogische professionals.¹⁵³

Door de meeste pedagogische professionals wordt meertaligheid als een meerwaarde beschouwd en daarbij wordt het Limburgs steeds vaker gezien als een volwaardige taal.¹⁵⁴ Tegelijk groeit het besef dat Limburgs breder ingezet moet worden dan alleen in individuele situaties, en dat veel pedagogische professionals bereid zijn hier actief aan bij te dragen, bijvoorbeeld via programma's als Zjuulke.¹⁵⁵ Daarnaast wordt echter ook gerapporteerd dat pedagogische professionals het verwerven van het Nederlands belangrijk vinden en dat soms het Limburgs als belasting wordt zien.¹⁵⁶

Onder ouders wordt gesteld dat zij graag willen dat hun kinderen Limburgs verstaan, omdat het bij hun familie hoort, terwijl sommige ouders bang zijn dat het spreken van Limburgs de Nederlandse taalontwikkeling zou kunnen vertragen.¹⁵⁷

Behoeften

Pedagogisch professionals geven in gesprekken aan dat er behoefte is aan stimulering en regulering van het gebruik van Limburgs in alle vormen van de kinderopvang.¹⁵⁸ Volgens een representatieve steekproef wil meer dan de helft van ondervraagden Limburgs meer aandacht voor het Limburgs op school en staat een derde positief te staan tegenover een maatregel in de kinderopvang om de Limburgse taal veilig te stellen.¹⁵⁹

1.6. Is de maatregel al gangbaar?

Maatregel	Taalaanbod in het voorschools onderwijs
8.1.a.i (volledig voertaal)	Nee.
8.1.a.ii (tweetalig min. 50%)	Ja.
8.1.a.iii (voertaal op verzoek tweetalig)	Nee.

¹⁴⁷ Bron: Gesprekken Actiecommissie in 2025 en 2026 met pedagogisch professionals en met programmaleider Zjuulke van 't Hoes veur 't Limburgs.

¹⁴⁸ Van Gool et al. (2025), p. 19-20; Morillo Morales & Cornips (2023), p. 279.

¹⁴⁹ Cornips (2024, mei 29).

¹⁵⁰ NOS. (2026, april 18).

¹⁵¹ Van Gool et al. (2025), p. 20-23.

¹⁵² Statenvoorstel G-24-038, Rapport Berenschot, p. 19.

¹⁵³ Hoes veur 't Limburgs. (2026, 27 januari).

¹⁵⁴ Van Gool et al. (2025), p. 20-23.

¹⁵⁵ Bron: Gesprekken Actiecommissie met vertegenwoordigers van de kinderopvang en de programmaleider van 't Hoes 11-12-2025, 06-01-2026, 15-01-2026, 21-01-2026, 17-03-2026.

¹⁵⁶ Morillo Morales & Cornips (2023), p. 282-286.

¹⁵⁷ Van Gool et al. (2025), p. 20.

¹⁵⁸ Bron: Gesprekken Actiecommissie met pedagogisch professionals en met programmaleider Zjuulke van 't Hoes veur 't Limburgs in 2025 en 2026 en twee netwerkbijeenkomsten voor pedagogisch professionals in 't Hoes veur 't Limburgs 24-9-2025 en 16-03-2026.

¹⁵⁹ R&M|Matrix (2021), p. 2.

Het gebruik van het Limburgs in de kinderopvang hoog: 38% van de pedagogisch professionals gebruikt het regelmatig, 44% af en toe en 18% niet.¹⁶⁰ Dit wordt bevestigd in een survey waarin twee derde van de pedagogisch professionals aangeeft vaak Limburgs met kinderen te spreken¹⁶¹, een observatiestudie die aantoonde dat vrijwel alle pedagogisch professionals Limburgs spraken¹⁶² en gesprekken met de sector sinds november 2023¹⁶³. Ook uit social media blijkt gebruik van het Limburgs in de kinderopvang.¹⁶⁴

Limburgs wordt echter meestal niet gebruikt in groepsverband. Pedagogische professionals kiezen hun taal contextgebonden. Nederlands wordt gebruikt voor instructie en Limburgs voor speelse en sociaal-emotionele één-op-één momenten.¹⁶⁵ Het kringgesprek en het voorlezen vinden plaats in het Nederlands¹⁶⁶ en het Limburgs wordt ingezet op informele momenten, tijdens het eten, vrije spelmomenten, of om te troosten.¹⁶⁷ De machtsverhoudingen in de kinderopvang (Nederlands formeel en Limburgs informeel) zorgen ervoor dat Limburgssprekende kinderen onder druk staan om over te schakelen naar het Nederlands, mede door invloed van leeftijdsgenoten, pedagogisch professionals, ouders en media.¹⁶⁸

1.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?

Maatregel	Taal aanbod in het voorschools onderwijs
8.1.a.i (volledig voertaal)	Nee.
8.1.a.ii (tweetalig min. 50%)	Ja.
8.1.a.iii (voertaal op verzoek tweetalig)	Nee.

Programmaliijn Zjuulke stimuleert het gebruik van Limburgs in alle dagelijkse situaties binnen de kinderopvang (niet alleen één-op-één) om bestaande gewoonten te doorbreken.¹⁶⁹ Het programma startte in 2023 met 8 locaties en is inmiddels uitgebreid naar circa 30 deelnemende locaties. Andere kinderopvangorganisaties, zoals bijvoorbeeld Hoera Kindercentra, zijn bezig met het schrijven van taalbeleid om voor het Limburgs een permanente plek in de dagelijkse praktijk van de opvang te regelen.

1.8. Is de maatregel prioritair op basis van:

Uitvoeringsprogramma 'Same veur 't Limburgs'	Ja.
Berenschot rapport	Ja.
Beleidskader 'Cultuur en Erfgoed voor iedereen 2024-2027'	Nee.

In het Uitvoeringsprogramma¹⁷⁰ heeft de kinderopvang, en met name programma Zjuulke, een centrale rol, waarin wordt benadrukt dat extra inzet nodig is omdat het gebruik van Limburgs op jonge leeftijd afneemt.

Berenschot geeft daarbij een hoge mate van prioriteit aan het gebruik van het Limburgs in voorschools onderwijs en kinderopvang, omdat beperkte blootstelling op jonge leeftijd latere taalverwerving

¹⁶⁰ Van Gool et al. (2025), p. 19-20.

¹⁶¹ Cornips (2024, mei 29).

¹⁶² Morillo Morales & Cornips (2023), p. 279.

¹⁶³ L1 Nieuws. (2026, januari 9).

¹⁶⁴ Lotte uit Limburg. (2025).

¹⁶⁵ Van Gool et al. (2025), p. 12; Rickert (2024).

¹⁶⁶ Cornips (2024, mei 29).

¹⁶⁷ Maastricht University. (2025, 24 februari).

¹⁶⁸ Cornips (2020), p. 351.

¹⁶⁹ Van Gool et al. (2025), p. 12.

¹⁷⁰ Statenvoorstel G-24-038, p. 11-12.

belemmert.¹⁷¹ Het Berenschot-rapport¹⁷² en het beleidskader¹⁷³ benadrukken het belang van kinderopvang voor de stimulering van het Limburgs, onder meer via beleid, samenwerking met gemeenten en het gebruik van Limburgs als (mede)voertaal.

¹⁷¹ Statenvoorstel G-24-038, Rapport Berenschot, p. 20.

¹⁷² Statenvoorstel G-24-038, Rapport Berenschot, p. 18.

¹⁷³ Provincie Limburg. (2024), p. 79.

2. Primair onderwijs

1. Met betrekking tot het onderwijs verplichten de Partijen zich ertoe, binnen het grondgebied waar deze talen worden gebruikt, overeenkomstig de situatie van elk van deze talen en zonder afbreuk te doen aan het onderwijs in de officiële taal of talen van de Staat:

(...)

b.

i. primair onderwijs te bieden in de desbetreffende regionale talen of talen van minderheden; of

ii. een aanmerkelijk deel van het primair onderwijs te bieden in de desbetreffende regionale talen of talen van minderheden; of

iii. binnen het primair onderwijs te voorzien in het onderwijzen van de desbetreffende regionale talen of talen van minderheden als integrerend deel van het leerplan; of

iv. een van de onder i tot en met iii genoemde maatregelen althans toe te passen op de leerlingen wier gezin daarom verzoekt en wier het aantal voldoende wordt geacht;

Context Handvest

Het Handvest of de Toelichting geven geen definitie van het begrip primair onderwijs of criteria betreffende de leeftijdscategorie van de kinderen of de voorzieningen die onder deze vorm van onderwijs vallen.

Voor deze onderwijssoort biedt het Handvest vier opties voor taalgebruik: (i) volledig Limburgstalig¹⁷⁴, (ii) tweetalig (minimaal 50% Limburgs), (iii) Limburgs als vak en (iv) volledig Limburgstalig¹⁷⁵ met een opt-in op verzoek van ouders voor Limburgs alleen als vak¹⁷⁶.

Context in Nederland

Wettelijk kader onder het Handvest voor het primair onderwijs is voornamelijk de Wet op het primair onderwijs (WPO) bestemd voor kinderen van 4 tot en met 12 jaar met een doorlopende leerlijn van acht schooljaren, verdeeld in acht groepen. De leerplicht start op 5-jarige leeftijd, hoewel vrijwel alle kinderen al vanaf hun vierde jaar instromen.¹⁷⁷

Context in Limburg

In Limburg zijn er 362 scholen voor primair onderwijs, waaronder zowel het regulier basisonderwijs als het speciaal basisonderwijs.¹⁷⁸ Deze scholen vallen onder verschillende onderwijsbesturen die verantwoordelijk zijn voor de organisatie en kwaliteit van het onderwijs. Het gaat onder meer om Aloysius Stichting Onderwijs Jeugdzorg, BOEI – Stichting Basisonderwijs Eijsden-Margraten, Dynamiek Scholengroep, Fortior, INNOVO, Kindante, Kerobei, Kom Leren, MosaLira, Movare, Prisma, Samenwerkingsscholen Zuid-Limburg, SPOLT, Stichting Akkoord!, Stichting Herman Broeren en Stichting Swalm & Roer. Deze bestuurlijke spreiding weerspiegelt de regionale organisatie van het primair onderwijs in Limburg.

Juridische / bestuurlijke overwegingen

¹⁷⁴ Woehrling (2005), p. 146-147: Deze optie is duidelijk geschikt wanneer intergenerationele overdracht binnen het gezin hoog is, maar ook belangrijk wanneer de taal zwak is de overdracht laag. Onderwijs volledig in de regionale taal is relatief eenvoudig te realiseren met voldoende taalvaardig personeel.

¹⁷⁵ Woehrling (2005), p. 151: Dit is binnen Limburg het Limburgs. De meerderheidstaal geldt als uitgangspunt voor de voertaal.

¹⁷⁶ Woehrling (2005), p. 151-153: De regionale taal is de voertaal, maar beleid moet het mogelijk maken dat ouders kunnen kiezen voor de regionale taal enkel als vak.

¹⁷⁷ Para 4.9 The Netherlands, MIN-LANG/PR (99) 2, p. 11; Para 6.2 The Netherlands, MIN-LANG/PR (2003) 6, p. 31-32; Para 6.15 The Netherlands, MIN-LANG/PR (2007) 7, p. 108.

¹⁷⁸ Allecijfers.nl (z.d.).

2.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?

Ja. Zie 1.1.

2.2. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?

Maatregel	Taalaanbod in het primair onderwijs
8.1.b.i (volledig voertaal)	Papiaments
8.1.b.ii (tweetalig min. 50%)	Fries
8.1.b.iii (vak)	-
8.1.b.iv (op verzoek vak)	-

2.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?

Maatregel	Taalaanbod in het primair onderwijs
8.1.b.i (volledig voertaal)	Ja, met kanttekening.
8.1.b.ii (tweetalig min. 50%)	Ja.
8.1.b.iii (vak)	Ja.
8.1.b.iv (op verzoek vak)	Ja, met kanttekening.

Taalaanbod binnen bestaande wet- en regelgeving	
Instructie- of voertaal	Op grond van artikel 9.13 Wet op het primair onderwijs (WPO) wordt onderwijs in het Nederlands gegeven. De school kan besluiten een streektaal mede als voertaal bij het onderwijs te gebruiken.
Vak	
Bevordering door de overheid	
Juridisch kader	Er is voor een "streektaal" en/of specifiek voor de Limburgse taal geen nader kader in gedelegeerde regelgeving. Er is provinciaal beleid in het Uitvoeringsprogramma Limburgse taal ¹⁷⁹ . Voor het primair onderwijs wordt door de provinciale overheid ingezet op bewustwording, ondersteuning en praktische implementatie van Limburgs en meertaligheid. ¹⁸⁰ Randvoorwaardelijke onderwijsprogramma's: Voor het basisonderwijs heeft de Provincie Limburg beleid betreffende gezonde ontwikkeling, gelijke kansen en brede talentontwikkeling. De Provincie stimuleert vernieuwende schoolconcepten die onderwijs combineren met gezondheid en welzijn, en ondersteunt uitbreiding van het aanbod rondom schooltijd, onder meer via programma's als Gezonde Basisscholen van de Toekomst in Limburg. Dit gebeurt in samenwerking met scholen, gemeenten, GGD en maatschappelijke organisaties. ¹⁸¹ Gedurende deze programma's kan ruimte gemaakt worden voor de inzet van de Limburgse taal.
Uitvoeringsstructuren	Hoes veur 't Limburgs.
Financiële middelen	De Provincie Limburg stimuleert het gebruik van het Limburgs in het primair onderwijs via projectfinanciering en ondersteuning door het Hoes veur 't Limburgs. ¹⁸²

¹⁷⁹ Statenvoorstel G-24-038.

¹⁸⁰ Statenvoorstel G-24-038, p. 12.

¹⁸¹ Provincie Limburg. (2024a), p. 39.

¹⁸² Statenvoorstel G-24-038, p. 25.

	Randvoorwaardelijke middelen: instrumenten voor provinciaal beleid in het primair onderwijs zijn subsidies, programmaontwikkeling en opschaling van bewezen interventies. ¹⁸³
--	--

Kanttekening. Zie onder 1.3.

Binnen dit kader kan het Limburgs als "streektaal" door de decentrale overheid, waar mogelijk samen met de nationale overheid, in het reguliere onderwijs worden gefaciliteerd en kunnen voorzieningen voor het gebruik van het Limburgs in het primair onderwijs worden getroffen.

2.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?

Maatregel	Taalaanbod in het primair onderwijs
8.1.b.i (volledig voertaal)	Papiaments: Ja.
8.1.b.ii (tweetalig min. 50%)	Fries: Ja.

Taalaanbod Fries	
Instructie- of voertaal	Scholen in Fryslân zijn verplicht onderwijs te geven in de Friese taal op grond van artikel 9.4 WPO. Gedeputeerde staten van Fryslân kunnen gedeeltelijke of volledige ontheffing van deze verplichting verlenen.
Vak	Ja, op basis van de kerndoelen Friese taal voor het primair onderwijs. ¹⁸⁴
Bevordering door de overheid	
Juridisch kader	Op basis van artikel 9.2(5) WPO kunnen provinciale staten van Fryslân bij verordening kerndoelen Friese taal vaststellen, die door de Minister dienen te worden goedgekeurd. Voor 2026-2031 heeft Provinciale Staten Fryslân in 2026 kerndoelen ¹⁸⁵ vastgesteld die voor alle scholen in Fryslân zullen moeten gaan gelden. De Provincie Fryslân heeft voor het Fries in onder meer het primair onderwijs een "Taalplan Frysk 2030" opgesteld in samenwerking met onderwijsinstellingen ¹⁸⁶ dat geldt voor alle scholen. ¹⁸⁷ Het "Taalplan Frysk 2030" beoogt dat alle basisscholen in Fryslân uiterlijk in 2030 volledig en kwalitatief Fries onderwijs aanbieden, ondersteund door begeleiding, professionalisering van leraren, bewustwordingsactiviteiten en ontwikkeling van lesmateriaal.
Uitvoeringsstructuren	Van het Rijk en de Provincie Fryslân wordt verwacht dat zij de basisinfrastructuur voor het Fries in stand houden, zodat het onderwijs in het Fries in alle sectoren planmatig en samenhangend kan worden versterkt. ¹⁸⁸ De instellingen voor het primair onderwijs zijn een belangrijke schakel voor het verspreiden van kennis van en over het Fries. ¹⁸⁹
Financiële middelen	De financiering van het Fries in het onderwijs is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van het Rijk en de Provincie Fryslân. ¹⁹⁰ Het Rijk bekostigt het onderwijsstelsel en stelt op grond van art. 69.7 WPO middelen beschikbaar aan de

¹⁸³ Provincie Limburg. (2024a), p. 39.

¹⁸⁴ Kurrikulum.frl. (2025), p. 15-20.

¹⁸⁵ Kurrikulum.frl. (2025); Provincie Fryslân. (2026, 18 februari).

¹⁸⁶ Provincie Fryslân. (2023).

¹⁸⁷ Bestuursafpraak Friese taal en cultuur 2024–2028, p. 21.

¹⁸⁸ Bestuursafpraak Friese taal en cultuur 2024–2028, p. 17.

¹⁸⁹ DINGtiid. (2020).

¹⁹⁰ Bestuursafpraak Friese taal en cultuur 2024–2028, p. 12, 22–23.

	Provincie Fryslân voor het Friese taalonderwijs (art. 9.4 WPO). De Provincie verdeelt deze middelen over scholen en financiert aanvullend beleid, projecten en subsidies. ¹⁹¹ Zie verder onder 1.4 en de subsidieregeling “Frysk foar no en letter” van de Provincie Fryslân. ¹⁹²
--	---

Taalaanbod Papiaments	
Instructie- of voertaal	Artikel 11.7 WPO BES bepaalt dat het onderwijs wordt gegeven in het Nederlands en in het Papiaments.
Vak	Artikel 11.1(c) Wet primair onderwijs BES (WPO BES) bepaalt dat het onderwijs in het openbaar lichaam Bonaire onder meer Papiaments bevat.
Bevordering door de overheid	
Juridisch kader	Kerndoelen, mede voor het Papiaments, worden bij algemene maatregel van bestuur vastgesteld (art. 11.4 WPO BES). In artikel 3 van de Bestuursafpraak voor het Papiaments op Bonaire van 2021 zijn verdere onderwijsdoelen vastgesteld. ¹⁹³
Uitvoeringsstructuren	SLO heeft een doorlopende leerlijn Papiaments ontwikkeld in opdracht van het ministerie van OCW. ¹⁹⁴
Financiële middelen	In de Bestuursafpraak voor het Papiaments op Bonaire van 2021 zijn afspraken gemaakt om verder te onderzoeken hoe de nationale en Bonairiaanse overheden gezamenlijk bij kunnen dragen aan financiële middelen. ¹⁹⁵ Het ministerie van OCW bekostigt leermaterialen Papiaments. ¹⁹⁶

Sociaal-maatschappelijke / sociolinguïstische overwegingen

2.5. Is de maatregel realistisch?

Maatregel	Taalaanbod in het primair onderwijs
8.1.b.i (volledig voertaal)	Nee.
8.1.b.ii (tweetalig min. 50%)	Ja.
8.1.b.iii (vak)	Ja.
8.1.b.iv (op verzoek vak)	Nee.

Uit een mixed-methods onderzoek met een kleine, niet-representatieve steekproef blijkt dat circa 70% van de leerkrachten Limburgs als moedertaal spreekt.¹⁹⁷ Daarnaast staat een meerderheid positief tegenover het Limburgs als onderdeel van cultureel erfgoed en regionale identiteit, en onderschrijft zij het belang van taalbehoud.¹⁹⁸ Bijna 75% van de leerkrachten geeft bovendien aan het liefst Limburgs te spreken.¹⁹⁹ Tegelijkertijd is het Nederlands in alle gevallen de dominante instructietaal (100%) en blijft het gebruik van Limburgs beperkt tot informele contexten. Het draagvlak voor dit beleid is groot (92,3% volledig akkoord; 7,7% gedeeltelijk), waarbij incidenteel gebruik van Limburgs vooral informeel wordt gewaardeerd.²⁰⁰ Alhoewel meer onderzoek nodig is wijst dit op een mogelijke discrepantie tussen positieve taalattitudes en feitelijke onderwijspraktijk.

¹⁹¹ Zie ook Para 4.9 The Netherlands, MIN-LANG/PR (99) 2, p. 11; Para 6.2 The Netherlands, MIN-LANG/PR (2003) 6, p. 31-32; Para 6.15 The Netherlands, MIN-LANG/PR (2007) 7, p. 108.

¹⁹² Provincie Fryslân. (2023), p. 4, 10.

¹⁹³ Bestuursafpraak voor het Papiaments op Bonaire.

¹⁹⁴ Hoogeveen & Snetselaar (2022).

¹⁹⁵ Bestuursafpraak voor het Papiaments op Bonaire.

¹⁹⁶ Hoogeveen & Snetselaar (2022).

¹⁹⁷ Huisman (2021), p. 22.

¹⁹⁸ Huisman (2021), p. 4, 30.

¹⁹⁹ Huisman (2021), p. 23.

²⁰⁰ Huisman (2021), p. 33-34.

Beleidsmatig en wetenschappelijk gezien is er echter geen aanleiding om het gebruik van Limburgs in het basisonderwijs te beperken. Het rapport van de Onderwijsraad (2025) stelt dat thuistalen, waaronder regionale talen zoals het Limburgs, een waardevolle hulpbron zijn voor het leren van het Nederlands en breder schoolsucces, en adviseert deze actief te benutten. Onderzoek bevestigt verder dit beeld. Limburgs als thuistaal heeft geen negatieve invloed op schoolprestaties of Nederlandse taalvaardigheid. Leerlingen presteren gemiddeld even goed of beter en boeken sterke vooruitgang.²⁰¹ Er is bovendien geen bewijs dat het spreken van Nederlands thuis noodzakelijk is voor schoolsucces, waardoor beleid dat regionale talen terugdringt niet effectief lijkt. Sociaal milieu blijkt een belangrijkere verklarende factor, wat het belang onderstreept van een doorlopende leerlijn en gerichte ondersteuning van Limburgstalige leerlingen.²⁰²

De haalbaarheid van een sterker verankerde positie van het Limburgs in het onderwijs wordt geïllustreerd door de situatie in Friesland. Daar is Fries wettelijk verankerd via kerndoelen en bestaat er een uitgebreid netwerk van circa 70 drietalige basisscholen en meertalig voortgezet onderwijs, ondersteund door professionele begeleiding, lesmateriaal en een toets- en volgsysteem.²⁰³

Voor het Limburgs ligt een vergelijkbare ontwikkeling binnen bereik. Mondeling taalgebruik vormt daarbij een realistische en waardevolle basis voor implementatie in het primair onderwijs. Voor een duurzame, professionele en toekomstgerichte verankering in het taalbeleid is echter een bredere benadering nodig, waarin spreken, lezen en schrijven als samenhangend geheel worden ontwikkeld. Een betere codificatie van het Limburgs in schrift vormt daarbij een essentiële randvoorwaarde om de taal als volwaardige onderwijstaal te positioneren.

2.6. Is de maatregel al gangbaar?

Maatregel	Taalaanbod in het primair onderwijs
8.1.b.i (volledig voertaal)	Nee.
8.1.b.ii (tweetalig min. 50%)	Nee.
8.1.b.iii (vak)	Nee.
8.1.b.iv (op verzoek vak)	Nee.

Op basis van een steekproef onder scholen in Limburg in 2017 bleek dat, ondanks wettelijke ruimte en didactische aanbevelingen voor een bi-dialectale aanpak, het gebruik van Limburgs in de klas in de praktijk nauwelijks wordt toegepast.²⁰⁴ Het Nederlands fungeert als dominante instructietaal.²⁰⁵ Het gebruik van het Limburgs blijft grotendeels beperkt tot informele interacties, zoals gesprekken op het schoolplein of in affectieve situaties met leerlingen.²⁰⁶

2.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?

Maatregel	Taalaanbod in het primair onderwijs
8.1.b.i (volledig voertaal)	Nee.
8.1.b.ii (tweetalig min. 50%)	Nee.
8.1.b.iii (vak)	Ja.
8.1.b.iv (op verzoek vak)	Nee.

²⁰¹ Cornips et al. (2022).

²⁰² Cornips et al. (2022).

²⁰³ GRIP. (z.d.).

²⁰⁴ Van Reydt (2017).

²⁰⁵ Huisman (2021), p. 33-34.

²⁰⁶ Huisman (2021), p. 4, 30.

Het gebruik van Limburgs in het onderwijs blijft grotendeels beperkt tot incidentele, vaak door vrijwilligers georganiseerde activiteiten en workshops. Tegelijk zoeken sommige scholen actief naar structurele inbedding in hun taalbeleid. De focus ligt daarbij vooral op mondeling taalgebruik, waarbij op veel scholen in uiteenlopende vormen wordt gewerkt aan een zichtbare en hoorbare aanwezigheid van het Limburgs.

Voor zover bekend werkt momenteel één school, Aloysius in Maastricht, actief aan taalbeleid waarin het Limburgs integraal is opgenomen. Meer kansen met meertaligheid (MKM) is een doorontwikkeling van een Fries project (3M), in 2021 kleinschalig geïntroduceerd in Zuid-Limburg door Levende Talen Limburgs in samenwerking met Kindante en Movare.²⁰⁷ Een site met meertalig lesmateriaal was het resultaat²⁰⁸. Momenteel wordt dit project verder uitgewerkt en doordacht onder regie van 't Hoes veur 't Limburgs, in lijn met o.a. de beleidsrichtlijnen van de Provincie Limburg en de geactualiseerde kerndoelen po. Daarbij wordt er nog steeds samengewerkt met het lectoraat in Leeuwarden, en sinds begin 2026 met het lectoraat "Taalbewust en inclusief opleiden" bij Fontys.²⁰⁹

Er zijn veel scholen bekend waar op de een of andere manier incidenteel invulling wordt gegeven aan een zicht- en hoorbare plaats voor het Limburgs. Het betreft onder meer Petrus en Paulus in Maastricht, Aloysius Maastricht, Kerkraadse scholen, scholen bij de vereniging Chel Savelkoul, De Ganzerik in Heerlen (Rijke Schooldag), Carré Sittard, Den Doelhof Meijel²¹⁰, waar de eindejaarsmusical in het Limburgs wordt gehouden.

2.8. Is de maatregel prioritair op basis van:

Uitvoeringsprogramma 'Same veur 't Limburgs'	Ja.
Berenschot rapport	Ja.
Beleidskader 'Cultuur en Erfgoed voor iedereen 2024-2027'	Nee.

Volgens het uitvoeringsprogramma is er extra investering in onderwijs nodig. Via het Hoes veur 't Limburgs wordt onder meer MKM (Meer kansen met Meertaligheid, voorheen 3M) ondersteund, een methode die leerkrachten in het primair onderwijs praktische handvatten biedt.²¹¹

Berenschot adviseert om samen met betrokken partijen een curriculum of module voor Limburgse taal en cultuur te ontwikkelen voor onder meer het primair onderwijs.²¹²

3. Voortgezet onderwijs

1. Met betrekking tot het onderwijs verplichten de Partijen zich ertoe, binnen het grondgebied waar deze talen worden gebruikt, overeenkomstig de situatie van elk van deze talen en zonder afbreuk te doen aan het onderwijs in de officiële taal of talen van de Staat:

c.

i. voortgezet onderwijs in de desbetreffende regionale talen of talen van minderheden te bieden; **of**

ii. een aanmerkelijk deel van het voortgezet onderwijs te bieden in de desbetreffende regionale talen of talen van minderheden; **of**

iii. binnen het voortgezet onderwijs te voorzien in het onderwijzen van de desbetreffende regionale talen of talen van minderheden als integrerend deel van het leerplan; **of**

²⁰⁷ 3M-project. (z.d.).

²⁰⁸ 3MLimburg. (z.d.).

²⁰⁹ Fontys. (2025, 17 november).

²¹⁰ L1 Nieuws. (2025, 20 oktober).

²¹¹ Statenvoorstel G-24-038, p. 12.

²¹² Statenvoorstel G-24-038, Rapport Berenschot, p. 27.

iv. een van de onder i tot en met iii genoemde maatregelen althans toe te passen op de leerlingen die, of waar passend wier gezin, dit wensen in een voldoende geacht aantal;

Context Handvest

Het Handvest of de Toelichting geven geen definitie van het begrip voortgezet onderwijs.

Voor deze onderwijssoort biedt het Handvest vier opties voor taalgebruik: (i) volledig Limburgstalig²¹³, (ii) tweetalig (minimaal 50% Limburgs) en (iii) Limburgs als vak en (iv) volledig Limburgstalig²¹⁴ met een opt-in op verzoek van ouders voor Limburgs alleen als vak²¹⁵.

Context in Nederland

Wettelijk kader onder het Handvest voor het voortgezet onderwijs is voornamelijk de Wet op het voortgezet onderwijs (WVO)²¹⁶ met de schoolsoorten vwo (duur 6 jaar), havo (duur 5 jaar), mavo, vbo en praktijkonderwijs (duur 4 jaar).²¹⁷

Context in Limburg

In Limburg zijn er 41 scholen voor voortgezet onderwijs verspreid over 74 vestigingen²¹⁸

Scholenkoepels in Limburgs zijn Stichting LVO (24 scholen), Onderwijsgemeenschap Venlo en Omstreken (3 scholen), SOML, de scholenkoepel rond Roermond (7 scholen), SVOPL (9 scholen), Het Martin Buber (1 school) en United World College Maastricht (1 school)

Verder bestaan er dwarsverbanden, bijvoorbeeld door samenwerkingsverbanden met scholen voor speciaal onderwijs. Samenwerkingsverband Passend Onderwijs heeft provinciebrede samenwerkingen met de schoolkoepels.

Juridische / bestuurlijke overwegingen

3.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?

Ja. Zie 1.1.

3.2. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?

Maatregel	Taalaanbod in het voortgezet onderwijs
8.1.c.i (volledig voertaal)	
8.1.c.ii (tweetalig min. 50%)	
8.1.c.iii (vak)	Fries, Papiaments
8.1.c.iv (op verzoek vak)	

²¹³ Woehrling (2005), p. 146-147: Deze optie is duidelijk geschikt wanneer intergenerationele overdracht binnen het gezin hoog is, maar ook belangrijk wanneer de taal zwak is de overdracht laag. Onderwijs volledig in de regionale taal is relatief eenvoudig te realiseren met voldoende taalvaardig personeel.

²¹⁴ Woehrling (2005), p. 151-153: Dit is binnen Limburg het Limburgs. De meerderheidstaal geldt als uitgangspunt voor de voertaal.

²¹⁵ Woehrling (2005), p. 151-153: De regionale taal is de voertaal, maar beleid moet het mogelijk maken dat ouders kunnen kiezen voor de regionale taal enkel als vak.

²¹⁶ Para 6.5 The Netherlands, MIN-LANG/PR (2003) 6, p. 32; Para 4.30-4.40 The Netherlands, MIN-LANG/PR (99) 2, p. 20-21.

²¹⁷ Artikel 2.1 WVO 2020.

²¹⁸ Allecijfes.nl (z.d.).

3.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?

Maatregel	Taalaanbod in het voortgezet onderwijs
8.1.c.i (volledig voertaal)	Nee.
8.1.c.ii (tweetalig min. 50%)	Nee.
8.1.c.iii (vak)	Ja.
8.1.c.iv (op verzoek vak)	Nee.

Taalaanbod binnen bestaande wet- en regelgeving	
Instructie- of voertaal	Volgens artikel 2.11 van de Wet voortgezet onderwijs 2020 (WVO 2020) wordt het voortgezet onderwijs in het Nederlands gegeven.
Vak	Ja, als "andere taal". Onderwijs, toetsen en examens ²¹⁹ kunnen in een andere taal plaatsvinden wanneer het onderwijs betrekking heeft op die taal. Ook praktijkonderwijs kan worden gegeven in een andere taal dan het Nederlands. ²²⁰ In gevallen waarin een andere taal wordt gebruikt, stelt het bevoegd gezag van de school hiervoor een gedragscode vast.
Bevordering door de overheid	
Juridisch kader	De artikelen 2.12-2.18 WVO 2020 regelen de inrichting van de onderbouw van vmbo, havo en vwo. In deze eerste leerjaren krijgen leerlingen een brede algemene vorming op basis van landelijk vastgestelde kerndoelen (art. 2.13 WVO 2020). Scholen richten het onderwijsprogramma binnen deze kaders zelf in. (art. 2.15-2.17 WVO 2020). De artikelen 2.19-2.22 WVO 2020 regelen de bovenbouw van havo en vwo, waar leerlingen een profiel kiezen (Natuur en Techniek, Natuur en Gezondheid, Economie en Maatschappij of Cultuur en Maatschappij). Elk profiel bestaat uit een verplicht deel, profieldeel en vrij deel waarin leerlingen ook keuzevakken kunnen volgen (art. 2.20-2.21 WVO 2020). De artikelen 2.23-2.27 WVO 2020 regelen de bovenbouw van het vmbo. Het vmbo kent verschillende leerwegen (basisberoepsgerichte, kaderberoepsgerichte, gemengde en theoretische leerweg) waarin leerlingen een profiel met profielvakken en keuzevakken volgen (art. 2.23-2.27 WVO 2020). Binnen deze structuur maken Nederlands en moderne vreemde talen onderdeel uit van het curriculum en van de examenprogramma's, waardoor taalvaardigheden een geïntegreerd onderdeel vormen van het onderwijsprogramma. Voor de Limburgse taal bestaat geen specifiek kader in gedelegeerde regelgeving of beleid. Randvoorwaardelijke onderwijsprogramma's: De Provincie Limburg zet voor het voortgezet onderwijs in op jeugdontwikkeling, gezondheid en participatie. De Provincie benadert VO niet als afzonderlijk beleidsdomein, maar als onderdeel van een integrale jeugd- en sociale agenda. Doel is dat jongeren "veilig, kansrijk en gezond opgroeien". De Provincie werkt samen met scholen, gemeenten en zorg- en welzijnspartners. Instrumenten zijn integrale programma's en interventies die onderwijs verbinden met gezondheid, armoedebestrijding en sociale cohesie.²²¹ Gedurende deze programma's kan ruimte gemaakt worden voor de inzet van de Limburgse taal.

²¹⁹ Artikel 2.52 en 2.74 WVO 2020.

²²⁰ Artikel 11.4 WVO 2020.

²²¹ Provincie Limburg. (2024a), p. 9.

Uitvoeringsstructuren	Er zijn geen organisaties die specifiek belast zijn met de ondersteuning of ontwikkeling van de Limburgse taal binnen het voortgezet onderwijs.
Financiële middelen	Er zijn momenteel geen geormerkte middelen beschikbaar die specifiek bestemd zijn voor de Limburgse taal binnen het voortgezet onderwijs.

Binnen dit kader kan het Limburgs als "andere taal" door de decentrale overheid, waar mogelijk samen met de nationale overheid, in het reguliere onderwijs worden gefaciliteerd en kunnen voorzieningen voor Limburgse taal en cultuur als vak met gebruik van het Limburgs als instructietaal in het voortgezet onderwijs worden getroffen.

3.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?

Maatregel	Taalaanbod in het voortgezet onderwijs
8.1.c.iii (vak)	Fries: Ja. Papiaments: Ja.

Taalaanbod Fries	
Instructie- of voertaal	Volgens artikel 2.11 van de Wet voortgezet onderwijs 2020 (WVO 2020) wordt het voortgezet onderwijs in het Nederlands gegeven.
Vak	Ja. Op grond van artikel 2.15 WVO 2020 wordt op scholen in Fryslân in de eerste twee leerjaren verplicht onderwijs gegeven in de Friese taal en cultuur. Leerlingen kunnen op scholen waar het vak Friese taal en cultuur wordt aangeboden dit vak kiezen als examenvak, naast Nederlands en Engels en als alternatief voor andere moderne vreemde talen. ²²²
Bevordering door de overheid	
Juridisch kader	Provinciale Staten van Fryslân stellen de kerndoelen Friese taal en cultuur bij verordening vast nadat Gedeputeerde Staten hierover met het voortgezet onderwijs in Fryslân overleg hebben gevoerd ²²³ en goedkeuring van de minister hebben ontvangen ²²⁴ . In de Bestuursafpraak Friese taal en cultuur 2024-2028 ²²⁵ en het "Taalplan Frysk 2030" ²²⁶ is afgesproken het aanbod Friese taal en cultuur, naast de wettelijke verplichting, verder uit te breiden naar het derde leerjaar en te streven naar aanbod in alle leerjaren en op alle niveaus van het voortgezet onderwijs.
Uitvoeringsstructuren	Scholen zijn verantwoordelijk voor het aanbieden van Fries volgens de vastgestelde kerndoelen en moeten leerlingen de mogelijkheid bieden om Fries als examenvak te kiezen. De uitvoering wordt ondersteund door een netwerk van taal- en onderwijsinstellingen, waaronder Afûk, Cedin, Fers, Keunstwurk, NHL Stenden Hogeschool, Omrop Fryslân, het Sintrum Frysktalige Berne-opfang en onderwijsbureau Semko, die scholen begeleiden bij lesontwikkeling, professionalisering van docenten en de beschikbaarheid van lesmateriaal. ²²⁷

²²² Uitvoeringsbesluit WVO 2020.

²²³ Artikel 2.16.1 WVO 2020.

²²⁴ Artikel 2.16.2 WVO 2020.

²²⁵ Rijksoverheid & Provincie Fryslân. (2024), p. 33.

²²⁶ Provinsje Fryslân. (2021).

²²⁷ Provinsje Fryslân. (2021).

Financiële middelen	De financiering van het Fries in het onderwijs is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van het Rijk en de Provincie Fryslân. ²²⁸ Scholen ontvangen vanuit het Rijk een financiële bijdrage voor lesmateriaal via de regeling voor materiële instandhouding van het Fries. Zie verder onder 1.4 en de subsidieregeling “Frysk foar no en letter” van de Provincie Fryslân. ²²⁹
----------------------------	--

Taalaanbod Papiaments	
Instructie- of voertaal	Volgens artikel 2.11 van de Wet voortgezet onderwijs 2020 (WVO 2020) wordt het voortgezet onderwijs in het Nederlands gegeven. ²³⁰
Vak	Ja, als "andere taal". Onderwijs, toetsen en examens ²³¹ kunnen in een andere taal plaatsvinden wanneer het onderwijs betrekking heeft op die taal. Ook praktijkonderwijs kan worden gegeven in een andere taal dan het Nederlands. ²³² In gevallen waarin een andere taal wordt gebruikt, stelt het bevoegd gezag van de school hiervoor een gedragscode vast.
Bevordering door de overheid	
Juridisch kader	Onbekend.
Uitvoeringsstructuren	Onbekend.
Financiële middelen	Onbekend.

Sociaal-maatschappelijke / sociolinguïstische overwegingen

3.5. Is de maatregel realistisch?

Maatregel	Taalaanbod in het voortgezet onderwijs
8.1.c.i (volledig voertaal)	Nee.
8.1.c.ii (tweetalig min. 50%)	Nee.
8.1.c.iii (vak)	Ja.
8.1.c.iv (op verzoek vak)	Nee.

Een schoolvak Limburgse taal, literatuur of cultuur ontbreekt momenteel in het voortgezet onderwijs. Tegelijk bieden de conceptkerndoelen Nederlands²³³ expliciet ruimte voor het benutten van thuistalen, zoals het Limburgs, binnen een rijke taalomgeving. Met name kerndoelen 1A en 7B legitimeren het gebruik én de bestudering van het Limburgs, en daarmee een structurele inbedding in het curriculum ter versterking van taalvaardigheid en taalbewustzijn.

Indien Limburgs als schoolvak wordt ingevoerd, is onderscheid nodig tussen Limburgs als eerste taal, tweede taal of vreemde taal. Er is een voldoende basis aan docenten beschikbaar, mits zij worden bijgeschoold in vakdidactiek. Hoewel Limburgs momenteel geen verplicht of eindexamenvak is, zijn er duidelijke aanwijzingen voor groeiende belangstelling. Vakvereniging Levende Talen Limburgs wordt sinds schooljaar 2025/2026 regelmatig benaderd door scholen en besturen die het Limburgs willen integreren in hun onderwijs.

²²⁸ Bestuursafpraak Friese taal en cultuur 2024–2028, p. 12, 22–23.

²²⁹ Provincie Fryslân. (2023), p. 4, 10.

²³⁰ De WVO 2020 en haar bepalingen zijn volgens respectievelijk artikel 1.3.7 en 1.2 WVO 2020 in beginsel ook van toepassing in het openbare lichaam Bonaire.

²³¹ Artikel 2.52 en 2.74 WVO 2020.

²³² Artikel 11.4 WVO 2020.

²³³ SLO. (2025a).

Als eerste taal vertoont het vak Limburgs sterke overeenkomsten met Nederlands. Het richt zich op taalvaardigheid, taalbewustzijn en cultuurbewustzijn binnen het eigen taalgebied en draagt bij aan burgerschapsvorming.²³⁴ Als tweede of vreemde taal sluit het aan bij moderne vreemdetalenonderwijs (mvt), waarbij leerlingen communicatieve en interculturele vaardigheden ontwikkelen en leren functioneren in meertalige contexten.²³⁵

Er bestaan reeds precedënten. Regionale talen zoals Fries²³⁶, Papiaments en Nedersaksisch²³⁷ worden in het voortgezet onderwijs aangeboden. Fries is op 13 van de 60 middelbare scholen een eindexamenvak²³⁸, een recordaantal leerlingen doet dit schooljaar eindexamen Fries²³⁹ en het vak zal vanaf 2030 verplicht onderdeel zijn van het onderwijs in Fryslân²⁴⁰. Ook in Limburg groeit de beleidsmatige aandacht. In 2026 vroegen drie schoolbesturen om ondersteuning bij taalbeleid waarin Limburgs een plaats krijgt.

Het advies van de Onderwijsraad (2025) onderstreept dat het benutten van thuistalen in het onderwijs niet alleen wenselijk maar ook noodzakelijk is. Het structureel integreren van het Limburgs voorkomt dat het talige kapitaal van leerlingen onbenut blijft en draagt bij aan zowel identiteitsontwikkeling als cognitief potentieel. Deze noodzaak begint al in het primair onderwijs en vraagt om een doorlopende leerlijn.

3.6. Is de maatregel al gangbaar?

Maatregel	Taalaanbod in het voortgezet onderwijs
8.1.c.i (volledig voertaal)	Nee.
8.1.c.ii (tweetalig min. 50%)	Nee.
8.1.c.iii (vak)	Nee.
8.1.c.iv (op verzoek vak)	Nee.

Voor zover bekend wordt het Limburgs in het voortgezet onderwijs momenteel op geen enkele school structureel ingezet als voertaal of als zelfstandig vak aangeboden.

3.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?

Maatregel	Taalaanbod in het voortgezet onderwijs
8.1.c.i (volledig voertaal)	Nee.
8.1.c.ii (tweetalig min. 50%)	Nee.
8.1.c.iii (vak)	Ja.
8.1.c.iv (op verzoek vak)	Nee.

Op een groeiend aantal scholen krijgt het Limburgs een beperkte plek, zij het vaak buiten het reguliere curriculum. Zo wordt het op het Bernardinuscollege in Heerlen als keuzevak buiten schooltijd aangeboden, maar dit kampt met beperkte middelen en draagvlak.²⁴¹ Andere initiatieven zijn incidenteel of wisselend van aard, zoals themamiddagen (Eijkhagencollege)²⁴² of taalleerlabs (Nieuwe Thermen)²⁴³. Het

²³⁴ SLO. (2025b).

²³⁵ SLO. (2025c).

²³⁶ Provincie Fryslân. (z.d.).

²³⁷ Van de Wier (2026, 11 maart).

²³⁸ Omrop Fryslân. (2024, 23 januari).

²³⁹ NOS. (2026, 31 maart).

²⁴⁰ Omrop Fryslân. (2024, 23 januari).

²⁴¹ Bron: Gesprek Actiecommissie met docente Bernardinuscollege Heerlen 25-3-2026.

²⁴² Bron: Gesprek Actiecommissie met docent Eijkhagencollege, 20-3-2026.

²⁴³ Gegeven door lid Actiecommissie Van Loo.

Groenewaldcollege verkent structurele inbedding in taalbeleid²⁴⁴, terwijl Levende Talen Limburgs sinds 2019 leerlingen ondersteunt bij profielwerkstukken over het Limburgs²⁴⁵. Daarnaast is ook vermeldenswaard dat in 2023 een middelbare scholier zijn werkstuk over het Limburgs in het Limburgs heeft geschreven.²⁴⁶ Structurele verankering binnen het lesprogramma blijft echter vooralsnog uit.

3.8. Is de maatregel prioritair op basis van:

Uitvoeringsprogramma 'Same veur 't Limburgs'	Nee.
Berenschot rapport	Ja.
Beleidskader 'Cultuur en Erfgoed voor iedereen 2024-2027'	Nee.

Berenschot adviseert om met bestuurlijk overleg en financiële impulsen samen met betrokken partijen een curriculum of module voor Limburgse taal en cultuur te ontwikkelen voor onder meer het voortgezet onderwijs.²⁴⁷

²⁴⁴ Bron: Gesprek Actiecommissie met docenten Groenewaldcollege maart 2026.

²⁴⁵ Levende Talen Limburgs. (2026, 1 mei).

²⁴⁶ Van Wezenberg (2023, 19 mei).

²⁴⁷ Statenvoorstel G-24-038, Rapport Berenschot, p. 20, 27.

4. Technisch onderwijs en beroepsonderwijs

1. Met betrekking tot het onderwijs verplichten de Partijen zich ertoe, binnen het grondgebied waar deze talen worden gebruikt, overeenkomstig de situatie van elk van deze talen en zonder afbreuk te doen aan het onderwijs in de officiële taal of talen van de Staat:

d.

i. technisch onderwijs en beroepsonderwijs te bieden in de desbetreffende regionale talen of talen van minderheden; **of**

ii. een aanmerkelijk deel van het technisch onderwijs en beroepsonderwijs te bieden in de desbetreffende regionale talen of talen van minderheden; **of**

iii. binnen het technisch onderwijs en het beroepsonderwijs te voorzien in het onderwijzen van de desbetreffende regionale talen of talen van minderheden als integrerend deel van het leerplan; **of**

iv. een van de in i tot en met iii bedoelde maatregelen althans toe te passen op de leerlingen die, of waar passend wier gezin, dit wensen in een voldoende geacht aantal;

Context Handvest

Het Handvest of de Toelichting geven geen definitie van het begrip technisch en beroepsonderwijs.

Voor deze onderwijssoort biedt het Handvest vier opties voor taalgebruik: (i) volledig Limburgstalig²⁴⁸, (ii) tweetalig (minimaal 50% Limburgs) en (iii) Limburgs als vak en (iv) volledig Limburgstalig²⁴⁹ met een opt-in op verzoek van ouders voor Limburgs alleen als vak²⁵⁰.

Context in Nederland

Nederland heeft een maatregel uit het Handvest niet geratificeerd voor wat betreft het technisch onderwijs en het beroepsonderwijs.²⁵¹

In Nederland zou het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) onder het Handvest vallen met voornamelijk de Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB) als wettelijk kader. Het mbo kent vier niveaus: niveau 1 (entreeopleiding, circa één jaar), niveau 2 (basisberoepsopleiding, circa twee jaar), niveau 3 (vakopleiding) en niveau 4 (specialistenopleiding). Opleidingen op niveau 3 en 4 duren doorgaans drie tot vier jaar.

Context in Limburg

In Limburg zijn drie mbo-scholen actief: Vista College, Gilde Opleidingen en Yuverta. Zij bieden opleidingen aan in uiteenlopende richtingen, zoals zorg en welzijn, techniek, economie en de groene sector. De opleidingen Economie, Toerisme en Recreatie en Sport worden verzorgd door Vista College en Gilde Opleidingen. Deze opleidingen leiden onder meer op tot verkoopmedewerker, reisbureau medewerker, medewerker van een vakantiepark, sportcoach of sportmedewerker. Voor de sportopleidingen biedt Vista College daarnaast ook de CLOS-opleiding aan.

Juridische / bestuurlijke overwegingen

4.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?

Ja. Zie 1.1.

²⁴⁸ Woehrling (2005), p. 146-147: Deze optie is duidelijk geschikt wanneer intergenerationele overdracht binnen het gezin hoog is, maar ook belangrijk wanneer de taal zwak is de overdracht laag. Onderwijs volledig in de regionale taal is relatief eenvoudig te realiseren met voldoende taalvaardig personeel.

²⁴⁹ Woehrling (2005), p. 151-153: Dit is binnen Limburg het Limburgs. De meerderheidstaal geldt als uitgangspunt voor de voertaal.

²⁵⁰ Woehrling (2005), p. 151-153: De regionale taal is de voertaal, maar beleid moet het mogelijk maken dat ouders kunnen kiezen voor de regionale taal enkel als vak.

²⁵¹ Para 4.60 The Netherlands, MIN-LANG/PR (99) 2, p. 26.

4.2. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?

Maatregel	Taalaanbod in het mbo
8.1.d.i (volledig voertaal)	-
8.1.d.ii (tweetalig min. 50%)	-
8.1.d.iii (vak)	-
8.1.d.iv (op verzoek vak)	-

Er is geen maatregel op het Fries of het Papiaments van toepassing verklaard.

Voor het Fries beveelt Dingtiid wel aan dat artikel 8.1.d.iii van toepassing wordt verklaard en in wetgeving wordt omgezet.²⁵²

4.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?

Maatregel	Taalaanbod in het mbo
8.1.d.i (volledig voertaal)	Nee.
8.1.d.ii (tweetalig min. 50%)	Nee.
8.1.d.iii (vak)	Ja.
8.1.d.iv (op verzoek vak)	Nee.

Taalaanbod binnen bestaande wet- en regelgeving	
Instructie- of voertaal	Op grond van artikel 7.1.1 Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB) wordt het beroepsonderwijs in beginsel in het Nederlands gegeven.
Vak	Scholen kunnen besluiten dat onderwijs en examens in een andere taal plaatsvinden wanneer het onderwijs betrekking heeft op die taal. In gevallen waarin een andere taal wordt gebruikt, stelt het bevoegd gezag van de school hiervoor een gedragscode vast.
Bevordering door de overheid	
Juridisch kader	In het middelbaar beroepsonderwijs vormen kwalificatiedossiers het landelijke inhoudelijke kader voor mbo-opleidingen. De minister van OCW stelt de kwalificatiedossiers vast als onderdeel van de landelijke kwalificatiestructuur (art. 7.2.4 lid 1 WEB). Zij beschrijven de kennis, vaardigheden en beroepshandelingen die nodig zijn voor een beroep en vormen daarmee de basis voor de inrichting van mbo-opleidingen en examinering door onderwijsinstellingen. De dossiers worden ontwikkeld met betrokkenheid van onderwijs en bedrijfsleven via de Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB) (art. 7.2.4 lid 3 WEB). Het bevoegd gezag werkt deze kaders uit in het onderwijsprogramma en de onderwijs- en examenregeling (art. 7.4.8 WEB). Binnen kwalificatiedossiers zijn ook generieke taalcompetenties opgenomen, zoals Nederlands (en in sommige gevallen Engels). Deze bepalen mede de taalvaardigheden die studenten moeten behalen en worden verwerkt in het onderwijsprogramma en de examinering van de opleiding. Voor de Limburgse taal bestaat geen specifiek nader kader in gedelegeerde regelgeving of beleid. Randvoorwaardelijke onderwijsprogramma's: Binnen het mbo richt de Provincie Limburg zich op de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt en het versterken

²⁵² DINGtiid (2025), p. 2.

	van basisvaardigheden. Het mbo wordt gezien als cruciale schakel voor economische ontwikkeling en participatie. De Provincie ondersteunt taal- en vaardigheidsprogramma's en stimuleert samenwerking met het bedrijfsleven. Partners zijn ROC's, werkgevers en maatschappelijke organisaties. Instrumenten zijn subsidies, publiek-private samenwerking en programma's voor de arbeidsmarkt. ²⁵³
Uitvoeringsstructuren	Er zijn geen organisaties die specifiek belast zijn met de ondersteuning of ontwikkeling van de Limburgse taal binnen het mbo.
Financiële middelen	Er zijn momenteel geen geormerkte middelen beschikbaar die specifiek bestemd zijn voor de Limburgse taal binnen het mbo. Randvoorwaardelijke middelen: De Provincie Limburg heeft betreffende randvoorwaardelijke onderwijsprogramma's instrumenten als subsidies, publiek-private samenwerking en programma's voor de arbeidsmarkt ter beschikking. ²⁵⁴

Binnen dit kader kan het Limburgs door de decentrale overheid, waar mogelijk samen met de nationale overheid, worden gefaciliteerd en kunnen voorzieningen voor het gebruik van het Limburgs in het beroepsonderwijs worden getroffen.

Taalaanbod Fries	
Instructie- of voertaal	Op grond van artikel 7.1.1 WEB kunnen scholen besluiten dat onderwijs en examens in een andere taal plaatsvinden wanneer het onderwijs betrekking heeft op die taal. In gevallen waarin een andere taal wordt gebruikt, stelt het bevoegd gezag van de school hiervoor een gedragscode vast.
Vak	In de BFTK 2019-2023 werd de ambitie uitgesproken dat meer mbo-opleidingen het Fries als (keuze)vak aanbieden. ²⁵⁵
Bevordering door de overheid	
Juridisch kader	In de Bestuursafpraak Friese Taal en Cultuur (BFTK) herhaaldelijk aandacht besteed aan het structureel verankeren van het Fries in het mbo. De BFTK 2001-2010 bevatte een inspanningsverplichting om mondelinge Friese taalvaardigheid in het examenprogramma op te nemen, en voor bepaalde beroepsprofielen ook schriftelijke beheersing. In de Bestuursafpraak Friese Taal en Cultuur 2024-2028 is afgesproken dat mbo-instellingen in Fryslân een tweetalig taalbeleid voeren en dat studenten de mogelijkheid krijgen hun Friese taalvaardigheid te ontwikkelen in aansluiting op de meertalige beroepspraktijk in de regio. Het Fries krijgt aandacht in het curriculum via taalbewustzijn en taalhouding in onder meer het vak burgerschap en praktijkvakken, en via het keuzedeel "Fries in de beroepspraktijk", dat voor alle mbo-studenten beschikbaar wordt gemaakt en vaardigheden van A1 tot C1 kan ontwikkelen. ²⁵⁶
Uitvoeringsstructuren	Bij Firda wordt een practoraat "Friese taal en geletterdheid in een meertalige context" opgericht dat onderzoek doet naar de integratie van Fries in het mbo-onderwijs, de verbinding met de regionale arbeidsmarkt en de verdere ontwikkeling van onderwijsprogramma's. ²⁵⁷

²⁵³ Provincie Limburg. (2024a), p. 37-38.

²⁵⁴ Provincie Limburg. (2024a), p. 37-38.

²⁵⁵ DINGtiid (2025), p. 9.

²⁵⁶ Bestuursafpraak Friese taal en cultuur 2024-2028.

²⁵⁷ Bestuursafpraak Friese taal en cultuur 2024-2028.

Financiële middelen	De financiering van het Fries in het onderwijs is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van het Rijk en de Provincie Fryslân, ²⁵⁸ via de Bestuursafpraak 2024-2028 ²⁵⁹ , het <i>Taalpan Frysk 2030</i> ²⁶⁰ en onder 1.4 de subsidieregeling “Frysk foar no en letter” van de Provincie Fryslân. ²⁶¹ Het practoraat wordt financieel ondersteund door het ministerie van OCW met €500.000 per jaar. ²⁶²
----------------------------	---

Taalaanbod Papiaments	
Instructie- of voertaal	Op grond van artikel 7.1.1 Wet educatie en beroepsonderwijs BES geldt dat scholen ervoor kunnen kiezen het onderwijs en de examens voor mbo-opleidingen op niveau 1 en 2 in het Papiaments te laten plaatsvinden, maar Papiaments is niet verplicht.
Vak	In de Bestuursafpraak voor het Papiaments op Bonaire ²⁶³ is afgesproken dat binnen mbo-opleidingen een keuzedeel Papiaments kan worden aangeboden en dat er ondersteuning en professionalisering van mbo-docenten Papiaments komt.
Bevordering door de overheid	
Juridisch kader	Onbekend.
Uitvoeringsstructuren	Onbekend.
Financiële middelen	Onbekend.

4.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?

Er is geen maatregel op het Fries of het Papiaments van toepassing verklaard.

Sociaal-maatschappelijke / sociolinguïstische overwegingen

4.5. Is de maatregel realistisch?

Maatregel	Taalaanbod in het mbo
8.1.d.i (volledig voertaal)	Nee.
8.1.d.ii (tweetalig min. 50%)	Ja.
8.1.d.iii (vak)	Ja.
8.1.d.iv (op verzoek vak)	Nee.

Voor naar schatting 80% van de docenten op het mbo is Limburgs de eerste taal.²⁶⁴ Er heerst positieve aandacht rondom Limburgs op het mbo.²⁶⁵

In Friesland wordt de positie van het Fries via samenwerkingsverbanden tussen verschillende instellingen gewaarborgd.²⁶⁶ Zulke maatregelen zijn ook in Limburg realistisch. De maatregelen die voor het mbo geprioriteerd worden, kunnen niet anders dan in samenhang worden gezien met de keuze van maatregelen in het voorschools onderwijs. Als er bij voorschools onderwijs voor een zwaardere maatregel

²⁵⁸ Bestuursafpraak Friese taal en cultuur 2024–2028, p. 12, 22–23.

²⁵⁹ Bestuursafpraak Friese taal en cultuur 2024–2028, p. 26.

²⁶⁰ Provincie Fryslân. (2021), p. 4.

²⁶¹ Provincie Fryslân. (2023), p. 4, 10.

²⁶² Bestuursafpraak Friese taal en cultuur 2024–2028, p. 40.

²⁶³ Bestuursafpraak voor het Papiaments op Bonaire.

²⁶⁴ Bron: Gesprek Actiecommissie met docente MBO 31-03-2026.

²⁶⁵ L1 Nieuws. (2025, 18 oktober).

²⁶⁶ Wy binne mbû. (z.d.).

gekozen wordt, dan is daarbij coherentie met het mbo, dat immers de opleidingen van pedagogisch professionals in de kinderopvang verzorgt, van cruciaal belang.

4.6. Is de maatregel al gangbaar?

Maatregel	Taalaanbod in het mbo
8.1.d.i (volledig voertaal)	Nee.
8.1.d.ii (tweetalig min. 50%)	Nee.
8.1.d.iii (vak)	Nee.
8.1.d.iv (op verzoek vak)	Nee.

Voor zover bekend wordt het Limburgs in het mbo momenteel op geen enkele school structureel ingezet als voertaal of als zelfstandig vak aangeboden.

4.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?

Maatregel	Taalaanbod in het mbo
8.1.d.i (volledig voertaal)	Nee.
8.1.d.ii (tweetalig min. 50%)	Nee.
8.1.d.iii (vak)	Ja.
8.1.d.iv (op verzoek vak)	Nee.

Eind 2025 is op het Vista College het keuzedeel Limburgs ingevoerd, een primeur voor de regio. Het richt zich op kennis en vaardigheden rond streekcultuur en de toepassing daarvan in de praktijk, waarbij ook het Limburgs als voertaal wordt gebruikt. Het gebruik van Limburgs is bewust niet formeel in de aanvraag opgenomen, omdat dit binnen de huidige kaders niet is toegestaan²⁶⁷ en de aanvraag anders niet goedgekeurd zou worden.²⁶⁸

4.8. Is de maatregel prioritair op basis van:

Uitvoeringsprogramma 'Same veur 't Limburgs'	Nee.
Berenschot rapport	Nee.
Beleidskader 'Cultuur en Erfgoed voor iedereen 2024-2027'	Nee.

5. Universitair en ander hoger onderwijs

1. Met betrekking tot het onderwijs verplichten de Partijen zich ertoe, binnen het grondgebied waar deze talen worden gebruikt, overeenkomstig de situatie van elk van deze talen en zonder afbreuk te doen aan het onderwijs in de officiële taal of talen van de Staat:

e.

i. universitair en ander hoger onderwijs te bieden in regionale talen of talen van minderheden; **of**

ii. voorzieningen te verschaffen voor de bestudering van deze talen als vak in het universitair en hoger onderwijs; **of**

iii. indien de letters i en ii wegens de rol van de Staat met betrekking tot instellingen voor hoger onderwijs niet kunnen worden toegepast, het voorzien in universitair onderwijs of andere vormen van hoger onderwijs in regionale talen of talen van minderheden, dan wel voorzieningen voor de bestudering van deze talen als vak in het universitair en hoger onderwijs aan te moedigen en/of toe te staan;

²⁶⁷ Regeling van de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van 30 september 2025, nr. MBO/54417587.

²⁶⁸ Bron: Gesprek Actiecommissie met docent Vistacollege op 6-1-2026.

Context Handvest

Het Handvest of de Toelichting geven geen definitie van het begrip universitair en ander hoger onderwijs.

Voor deze onderwijssoort biedt het Handvest drie opties voor taalgebruik: (i) gedeeltelijk Limburgstalig²⁶⁹, (ii) Limburgs als vak en (iii) als de staat geen directe bevoegdheid heeft in elk geval opties (i) of (ii) te ondersteunen.

Context in Nederland

Wettelijk kader onder het Handvest voor universitair en ander hoger onderwijs is voornamelijk de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW) met als schoolsoorten universitair onderwijs (WO), hoger beroepsonderwijs (HBO) en de Open Universiteit (OU).²⁷⁰

Context in Limburg

In Limburg wordt het hoger onderwijs, binnen het kader van de WHW, verzorgd door instellingen voor universitair onderwijs (Universiteit Maastricht), hoger beroepsonderwijs (Zuyd Hogeschool, Fontys Hogescholen en HAS green academy) en afstandsonderwijs (Open Universiteit in Heerlen).

Buiten Limburg zijn met name Radboud Universiteit Nijmegen, Universiteit Utrecht en het Meertens Instituut, evenals in België KU Leuven, Universiteit Antwerpen en Universiteit Hasselt, van belang voor onderzoek naar het Limburgs, met name op het gebied van dialectologie en meertaligheid.

Juridische / bestuurlijke overwegingen

5.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?

Ja. Zie 1.1. Verder verplicht artikel 7.1.h Handvest de staat tot de bevordering van studie en onderzoek van regionale talen of talen van minderheden aan universiteiten of gelijkwaardige instellingen. Deze studies onderzoeken en beschrijven de woordenschat, grammatica en syntaxis van regionale of minderheidstalen en vormen een basis voor hun ontwikkeling en bevordering.²⁷¹ Dit komt overeen met maatregel 8.1.e.ii.

5.2. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?

Maatregel	Taalaanbod in het hoger onderwijs
8.1.e.i (deels voertaal)	-
8.1.e.ii (vak)	Fries
8.1.e.iii (bevorderen voertaal of vak)	Papiaments

5.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?

Maatregel	Taalaanbod in het hoger onderwijs
8.1.e.i (deels voertaal)	Nee.
8.1.e.ii (vak)	Ja.
8.1.e.iii (bevorderen voertaal of vak)	Ja.

²⁶⁹ Para 85 Toelichting ETS 148; Woehrling (2005), p. 154: Deze optie vereist niet dat alle vakken of het volledige onderwijs in de erkende taal worden aangeboden.

²⁷⁰ Para 4.48 The Netherlands, MIN-LANG/PR (99) 2, p. 23.

²⁷¹ Para 63-64 Toelichting ETS 148.

Taalaanbod binnen bestaande wet- en regelgeving	
Instructie- of voertaal	Onderwijs en examens worden in het Nederlands gegeven op grond van artikel 7.2 Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW).
Vak	Een andere taal kan volgens artikel 7.2 WHW worden gebruikt wanneer het onderwijs betrekking heeft op die taal, bij gastcolleges door anderstalige docenten, of wanneer de aard van het onderwijs of de herkomst van studenten dit vereist, overeenkomstig een door het instellingsbestuur vastgestelde gedragscode. Op grond van artikel 7.3 WHW zouden taal en cultuur als opleiding aangeboden kunnen worden. Dit wordt volgens artikel 7.13 WHW bepaald door het instellingsbestuur.
Bevordering door de overheid	
Juridisch kader	Voor de Limburgse taal bestaat geen specifiek nader kader in gedelegeerde regelgeving of beleid. In het hoger onderwijs ligt de nadruk van het provinciale beleid op kennisontwikkeling, innovatie en economische versterking om toekomstbestendige onderwijsinfrastructuur te behouden en onderwijs expliciet aan regionale economische opgaven te koppelen. Samenwerking vindt plaats met universiteiten, hogescholen, bedrijven en innovatiecampussen. ²⁷²
Uitvoeringsstructuren	Er zijn geen organisaties die specifiek belast zijn met de ondersteuning of ontwikkeling van de Limburgse taal binnen het universitair en ander hoger onderwijs.
Financiële middelen	Er zijn momenteel geen geoormerkte middelen beschikbaar die specifiek bestemd zijn voor de Limburgse taal binnen het universitair en ander hoger onderwijs. Voor het hoger onderwijs beschikt de Provincie Limburg over instrumenten betreffende investeringen in kennisecosystemen, subsidies, cofinanciering en lobby richting Rijk en Europa. ²⁷³

Binnen dit kader kan het Limburgs door de decentrale overheid, waar mogelijk samen met de nationale overheid, worden gefaciliteerd en kunnen voorzieningen voor het gebruik van het Limburgs in het beroepsonderwijs worden getroffen.

5.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?

Maatregel	Taalaanbod in het hoger onderwijs
8.1.e.ii (vak)	Fries: Ja.
8.1.e.iii (bevorderen voertaal of vak)	Papiaments: Ja.

Taalaanbod Fries	
Instructie- of voertaal	Zie Taalaanbod binnen bestaande wet- en regelgeving.
Vak	Zie Taalaanbod binnen bestaande wet- en regelgeving.
Bevordering door de overheid	
Juridisch kader	Beleidsdoelen en uitvoeringsafspraken worden gezamenlijk door het Rijk en de Provincie Fryslân vastgelegd in de vijfjaarlijkse Bestuursafpraak Friese Taal en

²⁷² Provincie Limburg. (2024b), p. 21.

²⁷³ Provincie Limburg. (2024b), p. 21.

	Cultuur (BFTK), die de belangrijkste beleids- en uitvoeringskaders voor het Friese taalbeleid bevat. ²⁷⁴
Uitvoeringsstructuren	De universitaire frisistiek is vooral geconcentreerd aan de Rijksuniversiteit Groningen, waar traditioneel een leerstoel Fries is gevestigd (momenteel vacant). In het hoger beroepsonderwijs verzorgt NHL Stenden Hogeschool de opleiding voor tweedegraadsdocenten Fries. Daarnaast leveren instellingen zoals de Fryske Akademy en Tresoar een belangrijke bijdrage aan de wetenschappelijke kennisinfrastructuur rond de Friese taal en cultuur. ²⁷⁵ De universitaire frisistiek is cruciaal voor de aanvoer van expertise voor het hele onderwijsveld en is nauw verbonden met de lerarenopleidingen. ²⁷⁶
Financiële middelen	De financiering van het Fries in het onderwijs is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van het Rijk en de Provincie Fryslân. ²⁷⁷ De financiering van het hoger onderwijs, waaronder onderwijs en onderzoek naar het Fries, loopt primair via de reguliere bekostiging van universiteiten door het Rijk. De Provincie Fryslân ondersteunt aanvullend via taalbeleid en projecten die voortvloeien uit de BFTK. ²⁷⁸ De provinciale middelen worden ingezet voor onder meer ingezet voor de lerarenopleidingen Fries, onderzoek en frisistiek en nascholing en cursussen. ²⁷⁹ Zie verder onder 1.4 en de subsidieregeling “Frysk foar no en letter” van de Provincie Fryslân. ²⁸⁰

Taalaanbod Papiaments	
Instructie- of voertaal	Zie Taalaanbod binnen bestaande wet- en regelgeving. ²⁸¹
Vak	Zie Taalaanbod binnen bestaande wet- en regelgeving.
Bevordering door de overheid	
Juridisch kader	In het hoger en universitair onderwijs wordt het Papiaments ondersteund via het onderwijsbeleid van de landen Aruba en Curaçao en, voor Bonaire, via samenwerking tussen het Openbaar Lichaam Bonaire en de rijksoverheid. ²⁸²
Uitvoeringsstructuren	University of Curaçao en University of Aruba
Financiële middelen	De financiering van onderwijs en onderzoek rond het Papiaments vindt plaats via de reguliere bekostiging van hogeronderwijsinstellingen en aanvullende publieke middelen van de betrokken overheden. ²⁸³

Sociaal-maatschappelijke / sociolinguïstische overwegingen

5.5. Is de maatregel realistisch?

Maatregel	Taalaanbod in het hoger onderwijs
8.1.e.i (deels voertaal)	Nee.
8.1.e.ii (vak)	Ja.
8.1.e.iii (bevorderen voertaal of vak)	Nee.

²⁷⁴ Bestuursafpraak Friese taal en cultuur 2024–2028; Provincie Fryslân. (2023); DINGtiid. (2022, december 30).

²⁷⁵ Bestuursafpraak Friese taal en cultuur 2024–2028; Provincie Fryslân. (2023); DINGtiid. (2022, december 30).

²⁷⁶ DINGtiid. (2020).

²⁷⁷ Bestuursafpraak Friese taal en cultuur 2024–2028, p. 12, 22–23.

²⁷⁸ Bestuursafpraak Friese taal en cultuur 2024–2028; Provincie Fryslân. (2023); DINGtiid. (2022, december 30).

²⁷⁹ Provincie Fryslân. (2024), p. 40–41.

²⁸⁰ Provincie Fryslân. (2023), p. 4, 10.

²⁸¹ De WHW is op grond van artikel 1.1.a. WHW mede van toepassing in het openbare lichaam Bonaire.

²⁸² Zie bijv. Regering van Aruba, Openbaar Lichaam Bonaire, & Regering van Curaçao. (2025); Inspectie van het Onderwijs. (2022).

²⁸³ Zie bijv. University of Curaçao Dr. Moises da Costa Gomez. (z.d.); University of Aruba. (z.d.).

In 2018 hield de enige hoofdvakstudie Friese taal en cultuur in Nederland (die van 1951 op de Rijksuniversiteit Groningen werd gegeven) op te bestaan²⁸⁴. Deze komt met ingang van schooljaar 2026-2027 terug.²⁸⁵ Ook in Frankrijk kunnen op een tiental universiteiten regionale en minderheidstalen van Frankrijk worden bestudeerd, zowel als hoofd- als bijvak.²⁸⁶ Dit behoort ook voor het Limburgs tot een realistische mogelijkheid.

5.6. Is de maatregel al gangbaar?

Maatregel	Taalaanbod in het hoger onderwijs
8.1.e.i (deels voertaal)	Nee.
8.1.e.ii (vak)	Nee, met kanttekening.
8.1.e.iii (bevorderen voertaal of vak)	Nee.

Onderzoek en academische infrastructuur

Binnen Maastricht University bestaat een bijzonder hoogleraarschap *Taalcultuur in Limburg* (0,5 dag), met focus op sociolinguïstiek, taalcultuur en taalverwerving bij meertalige kinderen. Dit heeft geleid tot meerdere promoties en begeleiding van circa 15 studenten bij stages en scripties over het Limburgs.²⁸⁷

Kanttekening. De leeropdracht betreft niet specifiek de Limburgse taal.

Urgent aandachtspunt. De huidige hoogleraar gaat in 2027 met emeritaat.

Praktijk, bewustwording en kennisdeling

Binnen het lectoraat van Zuyd (Mark Pluymaekers)²⁸⁸ is er aandacht voor intergenerationele overdracht van het Limburgs, met communicatieproducten die ouders stimuleren hun kinderen bewust meertalig (met Limburgs) op te voeden.

5.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?

Maatregel	Taalaanbod in het hoger onderwijs
8.1.e.i (deels voertaal)	Nee.
8.1.e.ii (vak)	Ja.
8.1.e.iii (bevorderen voertaal of vak)	Ja.

De volgende projecten zijn bij de Actiecommissie bekend:

Onderzoek en academische infrastructuur

- Universiteit Maastricht ontwikkelt samen met Zuyd Hogeschool en het Hoes veur 't Limburgs een onderzoeksagenda gericht op het gebruik en de ontwikkeling van het Limburgs. Deze omvat een onderzoeksrapport, vervolgvragen en adviezen voor monitoring en beleid.²⁸⁹

²⁸⁴ Jensma (2022), p. 267-268

²⁸⁵ Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. (2025, 10 juli).

²⁸⁶ Chaignon (2025, 10 maart); Université Rennes 2. (z.d.) voor Bretons; Université Toulouse Jean-Jaurès. (z.d.) voor Occitaans; Université de Perpignan Via Domitia. (z.d.) voor Catalaans.

²⁸⁷ Bron: Gesprek Actiecommissie met hoogleraar Universiteit Maastricht, maart 2026.

²⁸⁸ Zuyd Hogeschool. (z.d.).

²⁸⁹ Van Roij (2026, 25 maart).

- Aan de universiteiten van Nijmegen en Utrecht wordt incidenteel (circa één keer per jaar) een scriptie geschreven over het Limburgs (geen harde cijfers beschikbaar).

Onderwijs en professionalisering

- Hogeschool Zuyd start per 10 april 2026 met een extracurriculaire introductie tolkenopleiding Limburgs-Nederlands, toegankelijk voor zowel studenten als externen.²⁹⁰
- Fontys Educatie is in schooljaar 2025–2026 gestart met het lectoraat *Taalbewust en inclusief opleiden*²⁹¹, waarin Limburgse taal en cultuur expliciet aandacht krijgen.²⁹²
- Fontys Educatie start in studiejaar 2026–2027 met de Learning Design Studio Limburgs in 't Óngerwies²⁹³, waarin onderwijsprofessionals samenwerken aan versterking van het Limburgs in het onderwijs. Dit leidt onder meer tot de ontwikkeling van een keuzedeel Limburgse taal.

Praktijk, bewustwording en kennisdeling

- Zuyd Hogeschool organiseert taalcafés (Duits, Frans, Nederlands, Spaans en Engels)²⁹⁴, waarbij sinds schooljaar 2025–2026 ook het Limburgs is opgenomen.

Samenwerking en kennisbundeling

- Fontys Educatie werkt intensief samen met het lectoraat *Meertaligheid en Geletterdheid* van NHL Stenden, met als doel expertise over regionale talen en streektalen te bundelen.

5.8. Is de maatregel prioritair op basis van:

Uitvoeringsprogramma 'Same veur 't Limburgs'	Ja.
Berenschot rapport	Ja.
Beleidskader 'Cultuur en Erfgoed voor iedereen 2024-2027'	Nee.

5.9. Nadere overwegingen

De ontwikkeling en professionalisering van het Limburgs vragen om versterking van de academische basis. Er is in Limburg geen bacheloropleiding Limburgs en evenmin bestaat er een lerarenopleiding Limburgs.

Volgens Berenschot is de oprichting van een bacheloropleiding Limburgs cruciaal, maar alleen duurzaam als deze wordt ondersteund door een structurele leerstoel Limburgse taal. Met het aflopen van de huidige leerstoel in 2027 ontstaat hierin een risico.

Tegelijk wordt in 2025 op basis van het Uitvoeringsprogramma²⁹⁵ verkend, samen met hogeronderwijsinstellingen, welke onderzoeksthema's prioriteit hebben, met als doel een gerichte onderzoeksagenda te ontwikkelen die beleid en inzet voor het Limburgs versterkt.

Hier is het van belang onderscheid te maken tussen het wetenschappelijk (universitair) onderwijs en het hoger beroepsonderwijs (hbo). Hbo'ers blijven, net als mbo'ers, vaker in de regio²⁹⁶ in vergelijking tot

²⁹⁰ Nationale Onderwijsgids. (2026, 5 februari).

²⁹¹ Fontys. (2025, 17 november).

²⁹² Bron: Gesprek Actiecommissie met lerarenopleider bij Fontys, 19 maart 2026.

²⁹³ Bron: Gesprek Actiecommissie met lerarenopleider bij Fontys, 19 maart 2026.

²⁹⁴ Colaris Hinzen (2025.)

²⁹⁵ Statenvoorstel G-24-038.

²⁹⁶ Fontys. (2025, 9 mei).

universitair geschoolden. Dat betekent ook dat hbo'ers andere onderwijs- en leerbehoeften hebben dan studenten die voor wetenschappelijk onderwijs kiezen.

6. Volwassenenonderwijs en permanente educatie

1. Met betrekking tot het onderwijs verplichten de Partijen zich ertoe, binnen het grondgebied waar deze talen worden gebruikt, overeenkomstig de situatie van elk van deze talen en zonder afbreuk te doen aan het onderwijs in de officiële taal of talen van de Staat:

f.

i. in het kader van volwassenenonderwijs en permanente educatie cursussen te bieden, die voornamelijk of geheel in de regionale talen of talen van minderheden worden gegeven; **of**

ii. deze talen aan te bieden als vak in het kader van volwassenenonderwijs en permanente educatie; **of**

iii. indien de autoriteiten geen directe bevoegdheid op het gebied van het volwassenenonderwijs hebben, het aanbieden van deze talen als vak in het kader van volwassenenonderwijs en permanente educatie te begunstigen en/of aan te moedigen;

Context Handvest

Het Handvest of de Toelichting geven geen definitie van het begrip volwassenenonderwijs of permanente educatie. Het Handvest verwijst voor deze onderwijssoort direct ook naar regionale en lokale overheden ("autoriteiten").²⁹⁷

Voor deze onderwijssoort biedt het Handvest drie opties voor taalgebruik: (i) overwegend of gedeeltelijk Limburgstalig²⁹⁸, (ii) Limburgs als vak en (iii) als de autoriteiten geen directe bevoegdheid heeft in elk geval opties (i) of (ii) te ondersteunen.

Context in Nederland

Wettelijk kader onder het Handvest voor volwassenenonderwijs en permanente educatie is voornamelijk de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB), met uitzondering van het technisch en beroepsonderwijs.²⁹⁹

Volwassenenonderwijs en permanente educatie betreffen drie vormen van onderwijs: Volwassenen Algemeen Voortgezet Onderwijs (VAVO), Hoger Onderwijs Voor Ouderen (HOVO) en permanente educatie (pe).

Het VAVO wijkt wettelijk af van het voortgezet onderwijs doordat het zich richt op eindexamenkandidaten.

Het HOVO is privaat gefinancierd, staat los van overheidssturing en biedt academisch georiënteerd onderwijs voor een breed publiek. Veel Nederlandse universiteiten en hogescholen zijn aangesloten bij HOVO Nederland³⁰⁰.

Permanente educatie omvat een breed aanbod aan cursussen van institutioneel volwassenenonderwijs tot informeel (taal-)onderwijs voor volwassenen.

Context in Limburg

VAVO wordt verzorgd door ROC-instellingen (regionale opleidingscentra), met name Gilde Opleidingen (Noord- en Midden-Limburg) en VISTA college (Zuid-Limburg).

²⁹⁷ Woehrling (2005), p. 155-156.

²⁹⁸ Para 85 Toelichting ETS 148; Woehrling (2005), p. 154: Deze optie vereist niet dat alle vakken of het volledige onderwijs in de erkende taal worden gegeven.

²⁹⁹ Para 4.60 The Netherlands, MIN-LANG/PR (99) 2, p. 26.

³⁰⁰ HOVO Nederland. (z.d.).

HOVO is binnen Limburg niet breed institutioneel verankerd. Het aanbod concentreert zich (historisch en momenteel) rond Zuyd/HOVO Limburg, met wisselende continuïteit. In tegenstelling tot andere regio's ontbreekt een structureel, door meerdere instellingen gedragen HOVO-aanbod.

Permanente educatie betreft vooral cursussen aangeboden door tal van al dan niet door gemeentes of provincie gesubsidieerde instellingen, zoals bibliotheken, Veldeke, ZijAktief, Gildegraven Munstergeleen, Heemkundeverenigingen, het Limburgs Landschap, musea, enzovoorts.

Juridische / bestuurlijke overwegingen

6.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?

Ja. Zie 1.1. Artikel 7.1.g Handvest verplicht de staat tot het verschaffen van voorzieningen om degenen die een regionale taal of taal van een minderheid niet spreken en die wonen in het gebied waar deze wordt gebruikt, in staat te stellen deze taal te leren indien zij dit wensen.³⁰¹

6.2. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?

Maatregel	Taalaanbod in het volwassenenonderwijs en permanente educatie
8.1.f.i (vooral of deels voertaal)	Fries
8.1.f.ii (vak)	-
8.1.f.iii (bevorderen vak)	-

Er is geen maatregel op het Papiaments van toepassing verklaard.

6.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?

Maatregel	Taalaanbod in het volwassenenonderwijs en permanente educatie
8.1.f.i (vooral of deels voertaal)	Nee. (volwassenonderwijs en permanent educatie) Ja. (taalonderwijs voor volwassenen)
8.1.f.ii (vak)	Ja. (volwassenonderwijs en permanent educatie) Ja. (taalonderwijs voor volwassenen)
8.1.f.iii (bevorderen vak)	Ja. (volwassenonderwijs en permanent educatie) Ja. (taalonderwijs voor volwassenen)

Taalaanbod (volwassenonderwijs en permanent educatie)	
Bevordering door de overheid	
Juridisch kader	Op volwassenonderwijs en permanent educatie zijn in Nederland de Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB) ³⁰² , de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW) ³⁰³ en de Wet voortgezet onderwijs 2020 VAVO (voortgezet onderwijs voor volwassenen) ³⁰⁴ van toepassing. Voor de Limburgse taal bestaat geen specifiek nader kader in regelgeving.

³⁰¹ Para 65-66 Toelichting ETS 148.

³⁰² Zie prioriteringsadvies voor artikel 8.d Handvest voor technisch onderwijs en beroepsonderwijs.

³⁰³ Zie prioriteringsadvies voor artikel 8.e Handvest voor universitair en ander hoger onderwijs.

³⁰⁴ Zie prioriteringsadvies voor artikel 8.c Handvest voor voortgezet onderwijs.

Uitvoeringsstructuren	Er zijn geen organisaties die specifiek belast zijn met de ondersteuning of ontwikkeling van de Limburgse taal binnen het volwassenonderwijs en permanent educatie.
Financiële middelen	Er zijn momenteel geen geoordeelde middelen beschikbaar die specifiek bestemd zijn voor de Limburgse taal binnen het volwassenonderwijs en permanent educatie.

Binnen dit kader kan het Limburgs door de decentrale overheid, waar mogelijk samen met de nationale overheid, worden gefaciliteerd en kunnen voorzieningen voor het gebruik van het Limburgs in het volwassenonderwijs en permanent educatie worden getroffen.

Taalaanbod (taalonderwijs voor volwassenen)	
Bevordering door de overheid	
Juridisch kader	Op taalonderwijs voor volwassenen is geen wet- of regelgeving van toepassing en dus geen beperking. Er is provinciaal beleid in het Uitvoeringsprogramma Limburgse taal ³⁰⁵ .
Uitvoeringsstructuren	Hoes veur 't Limburgs
Financiële middelen	De Provincie Limburg stimuleert volwassenenonderwijs in het kader van taalbevordering via projectfinanciering en ondersteuning van het Hoes veur 't Limburgs. ³⁰⁶

Binnen dit kader kan het Limburgs ook door andere decentrale overheden, waar mogelijk in samenwerking met de nationale overheid, worden gefaciliteerd door het organiseren en ondersteunen van cursussen voor volwassenen. De taalcursussen kunnen plaatsvinden via onder meer bibliotheken, culturele instellingen, wijkcentra en buurthuizen.

6.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?

Maatregel	Taalaanbod in het volwassenenonderwijs en permanente educatie
8.1.f.i (vooral of deels voertaal)	Fries: Ja. (volwassenonderwijs en permanent educatie) Fries: Ja. (taalonderwijs voor volwassenen)

Taalaanbod Fries (volwassenonderwijs en permanent educatie)	
Bevordering door de overheid	
Juridisch kader	Op volwassenonderwijs en permanent educatie zijn in Nederland de Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB) ³⁰⁷ , de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW) ³⁰⁸ en de Wet voortgezet onderwijs 2020 VAVO (voortgezet onderwijs voor volwassenen) ³⁰⁹ van toepassing. Provinciaal beleid via de taalnota "Fansels Frysk" gericht op cursussen voor het bedrijfsleven die zich richten op taalhouding, taalvaardigheid en het gebruik van het Fries binnen de betreffende sector. ³¹⁰

³⁰⁵ Statenvoorstel G-24-038, p. 12.

³⁰⁶ Statenvoorstel G-24-038, p. 25.

³⁰⁷ Zie prioriteringsadvies voor artikel 8.d Handvest voor technisch onderwijs en beroepsonderwijs.

³⁰⁸ Zie prioriteringsadvies voor artikel 8.e Handvest voor universitair en ander hoger onderwijs.

³⁰⁹ Zie prioriteringsadvies voor artikel 8.c Handvest voor voortgezet onderwijs.

³¹⁰ Provincie Fryslân. (2024), p. 21.

Uitvoeringsstructuren	NHL Stenden Hogeschool, Rijksuniversiteit Groningen met aanvullende programma's binnen nascholing en lerarenopleidingen.
Financiële middelen	De financiering van het Fries in het onderwijs is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van het Rijk en de Provincie Fryslân. ³¹¹ Provincie Fryslân in samenwerking met onderwijs- en taalinstellingen met inzet van programma-middelen voor onderwijs, onderzoek en cursussen. ³¹² Provincie Fryslân geeft bedrijven (financiële) ondersteuning bij het zichtbaarder maken van het Fries en bij de integratie van het Fries in hun bedrijfsvoering. ³¹³ Zie verder onder 1.4 en de subsidieregeling “Frysk foar no en letter” van de Provincie Fryslân. ³¹⁴

Taalaanbod Fries (taalonderwijs voor volwassenen)	
Bevordering door de overheid	
Juridisch kader	Op taalonderwijs voor volwassenen is geen wet- of regelgeving van toepassing en dus geen beperking. Provinciaal beleid via taalnota “Fansels Frysk” ³¹⁵ en “Taalplan Frysk 2030”. ³¹⁶
Uitvoeringsstructuren	Samenwerking tussen Afûk en onderwijsinstellingen NHL Stenden Hogeschool en Rijksuniversiteit Groningen. ³¹⁷
Financiële middelen	Provincie Fryslân subsidieregelingen ³¹⁸ voor volwassenenonderwijs aan Afûk. ³¹⁹

Er is geen maatregel op het Papiaments van toepassing verklaard.

Sociaal-maatschappelijke / sociolinguïstische overwegingen

6.5. Is de maatregel realistisch?

Maatregel	Taalaanbod in het volwassenenonderwijs en permanente educatie
8.1.f.i (vooral of deels voertaal)	Nee. (volwassenenonderwijs en permanente educatie) Ja. (taalonderwijs voor volwassenen)
8.1.f.ii (vak)	Nee. (volwassenenonderwijs en permanente educatie) Ja. (taalonderwijs voor volwassenen)
8.1.f.iii (bevorderen vak)	Nee. (volwassenenonderwijs en permanente educatie) Ja. (taalonderwijs voor volwassenen)

Taalaanbod (volwassenenonderwijs en permanent educatie)	
Bevordering door de overheid	
VAVO:	Het aanbieden van Limburgs als eindexamenvak is momenteel niet realistisch aangezien er geen eindexamens Limburgs bestaan. Voor het gebruik van het Limburgs als voertaal, zie 81.c (vo).
HOVO:	Het gebruik van Limburgs als voertaal is hier niet realistisch, aangezien docenten vaak uit heel Nederland en Europa komen. Ook wordt

³¹¹ Bestuursafpraak Friese taal en cultuur 2024–2028, p. 12, 22–23.

³¹² Provinsje Fryslân. (2021), p. 30.

³¹³ Provincie Fryslân. (2025), p. 23.

³¹⁴ Provincie Fryslân. (2023), p. 4, 10.

³¹⁵ Provincie Fryslân. (2025), p. 21.

³¹⁶ Provinsje Fryslân. (2021).

³¹⁷ Provincie Fryslân. (2025), p. 21.

³¹⁸ Subsydzjeregeling Frysk foar no en letter.

³¹⁹ Provincie Fryslân. (2024).

	Limburgs niet als apart taalvak aangeboden. Wel zijn er cursussen waarin Limburg of het Limburgs centraal staat, zoals de tolkenopleiding Limburgs-Nederlands voor volwassenen die Hogeschool Zuyd vanaf april 2026 aanbiedt en die breed toegankelijk is. ³²⁰
--	---

Taalaanbod (taalonderwijs voor volwassenen)
Bevordering door de overheid
Binnen de permanente educatie (PE) liggen er kansen om het Limburgs als voertaal in te zetten, gezien de aanwezigheid van voldoende sprekers en docenten die het Limburgs beheersen. Vanuit de Limburgse bevolking blijkt er behoefte te bestaan aan dergelijke vormen van onderwijs.

6.6. Is de maatregel al gangbaar?

Maatregel	Taalaanbod in het volwassenenonderwijs en permanente educatie
8.1.f.i (vooral of deels voertaal)	Nee. (volwassenenonderwijs en permanente educatie) Ja. (taalonderwijs voor volwassenen)
8.1.f.ii (vak)	Nee. (volwassenenonderwijs en permanente educatie) Ja. (taalonderwijs voor volwassenen)
8.1.f.iii (bevorderen vak)	Nee. (volwassenenonderwijs en permanente educatie) Ja. (taalonderwijs voor volwassenen)

Taalaanbod (volwassenenonderwijs en permanent educatie)
Bevordering door de overheid
Voor zover bekend wordt het Limburgs in volwassenenonderwijs en permanente educatie op geen enkele school structureel ingezet als voertaal of als zelfstandig vak aangeboden.

Taalaanbod (taalonderwijs voor volwassenen)
Bevordering door de overheid
In Limburg bestaat een groeiend en deels verankerd aanbod van Limburgs als tweede taal (Lt2), met name via de leergang Leef Limburgs. ³²¹ Dit aanbod richt zich op volwassenen en heeft een communicatieve insteek, met nadruk op spreek- en luistervaardigheid, aangevuld met aandacht voor cultuur en identiteit. Cursussen worden breed in de regio aangeboden met vergelijkbaar lesmateriaal en bedienen zowel nieuwkomers als Limburgers zonder actieve taalbeheersing, waarbij de leerbehoeften per doelgroep verschillen.

6.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?

Maatregel	Taalaanbod in het volwassenenonderwijs en permanente educatie
8.1.f.i (vooral of deels voertaal)	Nee. (volwassenenonderwijs en permanente educatie) Ja. (taalonderwijs voor volwassenen)
8.1.f.ii (vak)	Nee. (volwassenenonderwijs en permanente educatie) Ja. (taalonderwijs voor volwassenen)
8.1.f.iii (bevorderen vak)	Nee. (volwassenenonderwijs en permanente educatie) Ja. (taalonderwijs voor volwassenen)

³²⁰ Nationale Onderwijsgids. (2026, 5 februari).

³²¹ Hoes veur 't Limburgs. (z.d.).

Taalaanbod (volwassenenonderwijs en permanent educatie)
Bevordering door de overheid
Voor zover bekend wordt het Limburgs in volwassenenonderwijs en permanente educatie op geen enkele school projectmatig ingezet als voertaal of als zelfstandig vak.

Taalaanbod (taalonderwijs voor volwassenen)
Bevordering door de overheid
Cursussen Limburgs worden vaak decentraal georganiseerd (o.a. via bibliotheken en culturele instellingen) en aangeboden in meerdere Limburgse steden, vaak afgestemd op regionale taalvarianten. ³²² Daarnaast bestaan er vergelijkbare initiatieven, die zich eveneens richten op volwassenen en gebruikmaken van audiovisueel lesmateriaal en praktijkgerichte didactiek. ³²³ Cursussen lees- en schrijfvaardigheid (spelling) vinden meestal plaats onder auspiciën van de Veldekekringen. ³²⁴

6.8. Is de maatregel prioritair op basis van:

Uitvoeringsprogramma 'Same veur 't Limburgs'	Ja.
Berenschot rapport	Ja.
Beleidskader 'Cultuur en Erfgoed voor iedereen 2024-2027'	Nee.

Het Uitvoeringsprogramma van 't Hoes veur 't Limburgs is volwasseneneducatie en dan met name Leef Limburgs inmiddels geen project meer maar een volwaardige programmalijn.

Volgens Berenschot is volwasseneneducatie, met name via Leef Limburgs, binnen 't Hoes veur 't Limburgs uitgegroeid tot een structurele programmalijn en een goed voorbeeld van praktijk, gekenmerkt door regionale coördinatie, afstemming tussen initiatieven en centrale ondersteuning in organisatie, planning en werving.

6.9. Nadere overwegingen

Provinciale investering in laagdrempelig en praktijkgericht taalonderwijs voor volwassenen is essentieel om nieuwe sprekers het Limburgs te laten verwerven, sociale integratie te bevorderen en een inclusieve regionale identiteit te versterken. Toegankelijk taalaanbod verlaagt drempels voor deelname en voorkomt uitsluiting, waardoor bredere participatie in de Limburgse samenleving wordt gestimuleerd.³²⁵

³²² Biblitorura. (z.d.).

³²³ Veldeke Limburg. (z.d.-a).

³²⁴ Veldeke Limburg. (z.d.-b).

³²⁵ Haemers & Cornips (2026).

7. Onderwijs in de geschiedenis en cultuur

1. Met betrekking tot het onderwijs verplichten de Partijen zich ertoe, binnen het grondgebied waar deze talen worden gebruikt, overeenkomstig de situatie van elk van deze talen en zonder afbreuk te doen aan het onderwijs in de officiële taal of talen van de Staat:

g. regelingen te treffen om het onderwijs in de geschiedenis en cultuur die in de regionale taal of de taal van een minderheid haar weerspiegeling vindt, te waarborgen;

Context Handvest

Het Handvest of de Toelichting geven geen definitie van het begrip onderwijs in de regionale geschiedenis en cultuur. Het Handvest benadrukt de samenhang tussen taal, cultuur en geschiedenis en verplicht tot breed toegankelijk onderwijs hierover, voor zowel sprekers als niet-sprekers, ter bevordering van wederzijds begrip.³²⁶

Context in Nederland

Geschiedenis wordt binnen artikel 8.1.g gezien als onderdeel van het onderwijs in taal en cultuur, en niet als een afzonderlijk verplicht vak. Wettelijk kader onder het Handvest zijn de verschillende wetten per onderwijssoort.

Context in Limburg

In Limburg wordt regionale geschiedenis en cultuur gedragen door een samenhangend netwerk van instellingen, waaronder archief- en onderzoeksinstituten (zoals het Historisch Centrum Limburg (HCL) en het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg (SHCL)), musea (zoals het Limburgs Museum), erfgoedorganisaties en het Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap (LGOG). Tracé Limburg vervult hierin een verbindende rol door kennis en bronnen te vertalen naar educatie en publieksactiviteiten rond regionale geschiedenis en cultuur, ondersteund door provinciaal beleid.

Juridische / bestuurlijke overwegingen

7.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?

Nee. Deel II Handvest (artikel 7) heeft geen bepaling betreffende het onderwijs van de eigen geschiedenis en tradities.

7.2. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?

Maatregel	Onderwijs in de regionale geschiedenis en cultuur
8.1.g	Fries, Papiaments

7.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?

Maatregel	Onderwijs in de regionale geschiedenis en cultuur
8.1.g	Ja, met kanttekening.

In de definitieve conceptkerndoelen Mens en Maatschappij³²⁷ wordt onder kerndoel 25 “De leerling onderzoekt vraagstukken over mens en samenleving” bij punt c het belang van lokale oriëntering als volgt

³²⁶ Para 86 Toelichting ETS 148; Woehrling (2005), p. 156.

³²⁷ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2025, 21 november).

beschreven. Limburgse geschiedenis en cultuur kunnen binnen dit leerdoel worden geplaatst onder de historische en sociaal-culturele invalshoeken, met name via erfgoededucatie en aandacht voor regionale identiteit.

Kanttekening. De conceptkerndoelen Nederlands bieden ruimte voor het gebruik van thuistalen³²⁸, zoals het Limburgs, en legitimeren daarmee een plek in het curriculum. Onduidelijk blijft echter in hoeverre dit ook gebruik als voertaal toestaat voor onderwijs in de regionale geschiedenis en cultuur.

Binnen dit kader kan onderwijs in de Limburgse regionale geschiedenis en cultuur door de decentrale overheid, waar mogelijk samen met de nationale overheid, worden gefaciliteerd.

7.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?

Maatregel	Onderwijs in de regionale geschiedenis en cultuur
8.1.g	Fries: Ja Papiaments: Onbekend.

Onderwijsaanbod Fries	
Juridisch kader	Onderwijs in de Friese geschiedenis wordt gegeven als onderdeel van het leergebied Friese taal en cultuur. De juridische basis ligt voor het primair onderwijs in art. 9.4 en 9.6 WPO en het voortgezet onderwijs in art. 2.15(1) WVO 2020 en WEC. De bestuursmatige uitwerking gebeurt via de Bestuursafpraak Friese taal en cultuur 2024-2028 ³²⁹ , de kerndoelen voor 2026-2031 ³³⁰ en de Taalnota "Fansels Frysk" 2025-2028 ³³¹ .
Uitvoeringsstructuren	Tresoar is met de Fryske Akademy het kennisinstituut voor onderzoek naar de Friese geschiedenis. ³³²
Financiële middelen	De financiering verloopt via een combinatie van overgehevelde rijksmiddelen in het provinciefonds, MIF-gelden, specifieke rijksbijdragen voor curriculumherziening en structurele middelen voor leraren.

7.5. Is de maatregel realistisch?

Maatregel	Onderwijs in de regionale geschiedenis en cultuur
8.1.g	Ja.

Uit gesprekken met docenten en docentenopleiders in de zaakvakken³³³ komt een duidelijk beeld naar voren dat docenten die hun vak begrijpelijk en levendig maken veel aandacht geven aan de lokale geschiedenis, aardrijkskunde en economische factoren.

7.6. Is de maatregel al gangbaar?

Maatregel	Onderwijs in de regionale geschiedenis en cultuur
-----------	---

³²⁸ SLO. (2025a).

³²⁹ Bestuursafpraak Friese taal en cultuur 2024-2028, p. 34.

³³⁰ Kurrikulum.frl. (2025), p. 34; Provincie Fryslân. (2026, 18 februari).

³³¹ Provincie Fryslân. (2024), p. 16.

³³² Bestuursafpraak Friese taal en cultuur 2024-2028, p. 72.

³³³ Bron: Gesprekken Actiecommissie met lerarenopleiders Fontys maart 2026.

8.1.g	Nee.
-------	------

Er was altijd al ruimte voor inclusieve vakdidactiek van de zaakvakken in de kerndoelen. Deze ruimte werd echter niet structureel door scholen (primair en voortgezet onderwijs) benut. De nieuwe kerndoelen zorgen waarschijnlijk voor een bewustwordingslag omdat ze expliciet ruimte bieden aan lokalisering van de zaakvakken.

7.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?

Maatregel	Onderwijs in de regionale geschiedenis en cultuur
8.1.g	Nee.

Een uitzondering vormen de persoonlijke initiatieven van docenten, zoals genoemd onder punt 5.

7.8. Is de maatregel prioritair op basis van:

Uitvoeringsprogramma 'Same veur 't Limburgs'	Nee.
Berenschot rapport	Nee.
Beleidskader 'Cultuur en Erfgoed voor iedereen 2024-2027'	Ja.

Het beleidskader benadrukt het belang dat alle kinderen in onder meer het primair onderwijs in aanraking komen met cultuur en erfgoed en stimuleert daarom cultuureducatie op Limburgse scholen.³³⁴

7.9. Nadere overwegingen

Onderwijs over regionale of minderheidstalen en hun geschiedenis en cultuur moet structureel deel uitmaken van het reguliere onderwijs om respect en inclusie te bevorderen. In gebieden waar deze talen worden gebruikt, is verdiepend onderwijs noodzakelijk, ondersteund door adequate leermiddelen en lerarenopleiding, en met actieve betrokkenheid van taalgemeenschappen.³³⁵

Limburg beschikt over een rijke traditie van geschiedschrijving en geschiedeniseducatie.³³⁶ De Nieuwe Canon van Limburg bundelt de belangrijkste gebeurtenissen, personen en ontwikkelingen uit het Limburgse verleden en is specifiek ontwikkeld voor gebruik in het basis- en voortgezet onderwijs, met bijbehorende lesbrieven en aanvullend lesmateriaal. Over de geschiedenis van Limburg is een rijk aanbod aan wetenschappelijke en publiekgerichte publicaties, symposia, educatieve programma's en regionale geschiedenismaterialen beschikbaar.³³⁷

Een belangrijke rol hierin vervult het Koninklijk Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap (LGOG), dat sinds 1863 onderzoek naar het Limburgse verleden stimuleert en kennis hierover verspreidt. Het genootschap verzorgt onder meer het wetenschappelijke jaarboek *Publications de la Société Historique et Archéologique dans le Limbourg* (PSHAL), dat sinds 1864 verschijnt, evenals diverse historische tijdschriften, thematische studies en overzichtswerken over de geschiedenis van Limburg. Hiermee draagt het LGOG bij aan de kennisontwikkeling en het historisch bewustzijn rond de Limburgse identiteit en het erfgoed.

³³⁴ Provincie Limburg. (2024), p. 27.

³³⁵ Council of Europe. (2026), p. 27-28.

³³⁶ Cornips & Knotter (2016); Geurts & Janssen (1989).

³³⁷ Zie bijvoorbeeld Dols (Red.). (2023), Tummers et al. (Red.). (2015), Dijkman & Hovens (Red.). (2010), Venner (2000), Alberts, W. J. (1974a), Alberts, W. J. (1974b).

8. Basisopleiding en bijscholing docenten

1. Met betrekking tot het onderwijs verplichten de Partijen zich ertoe, binnen het grondgebied waar deze talen worden gebruikt, overeenkomstig de situatie van elk van deze talen en zonder afbreuk te doen aan het onderwijs in de officiële taal of talen van de Staat:

h. te voorzien in de basisopleiding en bijscholing van de docenten die nodig zijn voor de toepassing van die leden uit lid a tot en met g die door de Partij zijn aanvaard;

Context Handvest

Het Handvest verplicht staten om zowel de benodigde financiële initiële middelen beschikbaar te stellen om docententraining te organiseren, alsmede het ontwikkelen van passend lesmateriaal.³³⁸

Context in Nederland

De opleiding van pedagogisch professionals in de voorschoolse sector (kinderopvang en peuterspeelzalen) vindt plaats binnen het middelbaar beroepsonderwijs en valt onder de Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB).

De initiële opleiding van docenten in Nederland is in algemene zin verankerd in het hogeronderwijsstelsel, geregeld bij de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW). Leraren in het primair onderwijs worden opgeleid aan hogescholen (HBO), terwijl voor het voortgezet onderwijs onderscheid wordt gemaakt tussen eerstegraads- en tweedegraadsopleidingen, verzorgd door hogescholen en universiteiten.

Context in Limburg

Voorschools onderwijs: In Limburg wordt de opleiding van pedagogisch medewerkers geborgd door drie mbo-instellingen (Vista College, Gilde Opleidingen en Yuverta), die regionaal de instroom verzorgen voor functies in de kinderopvang.

Primair onderwijs: Lerarenopleidingen voor het primair onderwijs (Pabo) worden in Limburg aangeboden door Fontys Educatie (Sittard en Venlo) en Hogeschool Zuyd. Deze hbo-bacheloropleidingen leiden tot een lesbevoegdheid voor het basisonderwijs.

Voortgezet onderwijs: Voor het voortgezet onderwijs biedt Fontys Educatie (Sittard) een breed palet aan tweedegraads lerarenopleidingen (o.a. Nederlands, Engels, Duits, wiskunde, geschiedenis en economie). Hogeschool Zuyd richt zich op kunst- en cultuurvakken (beeldende kunst, muziek en theater). Afgestudeerden behalen een tweedegraads bevoegdheid, met doorstroommogelijkheden naar eerstegraads masteropleidingen binnen de regio (o.a. bij Fontys Educatie).

Juridische / bestuurlijke overwegingen

8.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?

Ja. Zie 1.1.

³³⁸ Para 87 Toelichting ETS 148; Woehrling (2005), p. 156-157.

8.2. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?

Maatregel	Basisopleiding en bijscholing docenten
8.1.h	Fries

Er is geen maatregel op het Papiaments van toepassing verklaard.

8.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?

Maatregel	Basisopleiding en bijscholing docenten
8.1.h	Nee.

Bevordering door de overheid	
Juridisch kader	Er is voor de opleiding en bijscholing van pedagogisch professionals of docenten Limburgs geen wetgeving of nader kader in gedelegeerde regelgeving.
Uitvoeringsstructuren	Hoes veur 't Limburgs.
Financiële middelen	Provincie Limburg

8.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?

Maatregel	Basisopleiding en bijscholing docenten
8.1.h	Fries: Ja.

Basisopleiding en bijscholing docenten Fries	
Juridisch kader	Wettelijke verplichtingen in verschillende onderwijswetgeving en Bestuursafpraak Friese taal en cultuur 2024-2028 ³³⁹ en Taalplan Frysk (met nascholing voor zittende leraren (bijv. Klasse Frysk, congressen en workshops), formele eerste- en tweedegraads lerarenopleidingen, een verplichte bevoegdheid Fries binnen de pabo en een academische route via de master eerstegraads leraar Fries aan de Rijksuniversiteit Groningen) ³⁴⁰ .
Uitvoeringsstructuren	Rijksuniversiteit Groningen (RUG) en NHL Stenden Hogeschool (bachelor lerarenopleiding Fries, master lerarenopleiding Fries, nascholingstrajecten voor docenten), Firda (mbo-instelling) (nascholing docenten), Afûk (taalexpertise en onderwijsontwikkeling), Fryske Akademy (wetenschappelijk onderzoek en leerstoelen)
Financiële middelen	Rijksmiddelen (OCW) (financiële bijdrage voor onderwijsvoorzieningen (materiële instandhouding Fries)), provinciale subsidies (Fryslân) (subsidies cursussen voor docenten, vrijroosteren van docenten voor scholing, taalbeleid op scholen en reguliere bekostiging van onderwijsinstellingen) en onderwijsinstellingen (PABO-opleiding met bevoegdheid Fries en eerstegraads en tweedegraads lerarenopleiding Fries)

Er is geen maatregel op het Papiaments van toepassing verklaard.

³³⁹ Bestuursafpraak Friese taal en cultuur 2024-2028, p. 37.

³⁴⁰ Provinsje Fryslân. (2021), p. 12, 18, 18-19, 27.

8.5. Is de maatregel realistisch?

Maatregel	Basisopleiding en bijscholing docenten
8.1.h	Ja.

Door kinderopvangorganisaties en scholen in Limburg wordt gemeld dat er grote behoefte bestaat aan begeleiding en scholing voor het integreren van Limburgse taal en cultuur in het curriculum over het gehele spectrum van functioneel meertalig leren van bewustwording tot immersie.

In het Nedersaksisch³⁴¹ en Friese³⁴² taalgebied worden nascholingscursussen voor docenten van verschillende onderwijstypes aangeboden voor docenten van po en vo. In navolging hiervan is dit ook voor het Limburgse taalgebied mogelijk.

8.6. Is de maatregel al gangbaar?

Maatregel	Basisopleiding en bijscholing docenten
8.1.h	Nee.

Voor zover bekend wordt er niet structureel een basisopleiding of bijscholing voor docenten van het Limburgs aangeboden.

8.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?

Maatregel	Basisopleiding en bijscholing docenten
8.1.h	Ja.

Binnen verschillende programma's wordt ingezet op professionalisering: MKM begeleidt leerkrachten in het primair onderwijs, Zjuulke ondersteunt pedagogisch professionals in de kinderopvang, en Levende Talen Limburgs organiseert nascholing via lezingen. Daarnaast stimuleert 't Hoes veur 't Limburgs structurele professionalisering van het onderwijsveld via netwerken, kennisdeling en gerichte scholing.

8.8. Is de maatregel prioritair op basis van:

Uitvoeringsprogramma 'Same veur 't Limburgs'	Nee.
Berenschot rapport	Ja.
Beleidskader 'Cultuur en Erfgoed voor iedereen 2024-2027'	Nee.

Berenschot adviseert ook de structurele inbedding van het Limburgs in het curriculum van Limburgse pabo's te stimuleren, zodat toekomstige docenten deze kennis en didactiek meenemen naar het primair en voortgezet onderwijs. Hoewel de Provincie hier geen directe zeggenschap over heeft, kan zij via bestuurlijk overleg en gerichte financiële impulsen invloed uitoefenen.³⁴³

³⁴¹ Levende Talen Nedersaksisch. (2025, 19 november).

³⁴² Cedin. (2026).

³⁴³ Statenvoorstel G-24-038, Rapport Berenschot, p. 27.

8.9. Nadere overwegingen

De maatregelen betreffende opleiding en bijscholing van docenten dienen geprioriteerd te worden. Voldoende gekwalificeerde docenten zijn een randvoorwaarde voor effectief taalonderwijs; tekorten vormen vaak de grootste belemmering. Dit impliceert tevens de ontwikkeling en beschikbaarheid van passend lesmateriaal. ³⁴⁴

³⁴⁴ Woehrling (2005), p. 156-157.

9. Toezicht

1. Met betrekking tot het onderwijs verplichten de Partijen zich ertoe, binnen het grondgebied waar deze talen worden gebruikt, overeenkomstig de situatie van elk van deze talen en zonder afbreuk te doen aan het onderwijs in de officiële taal of talen van de Staat:

i. een of meer toezichthoudende organen in te stellen verantwoordelijk voor het volgen van de genomen maatregelen en de bereikte vooruitgang bij het tot stand brengen of ontwikkelen van het onderwijs van regionale talen of talen van minderheden, alsmede voor het opstellen van periodieke verslagen inzake hun bevindingen, die zullen worden gepubliceerd.

Context Handvest

Artikel 8.1.i van het Europees Handvest verplicht staten om één of meerdere toezichthoudende organen in te richten die toezicht houden op de uitvoering en ontwikkeling van onderwijs in regionale talen. Deze organen monitoren de voortgang, voeren inspecties uit en publiceren periodieke en openbare rapportages.³⁴⁵

Gespecialiseerd en onafhankelijk toezicht is noodzakelijk³⁴⁶, omdat reguliere onderwijssystemen regionale talen historisch vaak hebben verzwakt. Daarom volstaat het niet om toezicht enkel formeel binnen bestaande onderwijsstructuren onder te brengen zonder aangepaste expertise en werkwijze.³⁴⁷

Context Nederland en Limburg

De kwaliteit van kinderopvang en onderwijs in Nederland wordt bewaakt door verschillende toezichthouders. In de kinderopvang voeren GGD'en, in opdracht van gemeenten, inspecties uit op veiligheid, kwaliteit en naleving van wettelijke eisen. De onderwijsinspectie ziet er verder op toe dat gemeenten handhaven op de wettelijk vastgestelde kwaliteitseisen in de kinderopvang.³⁴⁸

De Inspectie van het Onderwijs houdt toezicht op het primair³⁴⁹, voortgezet³⁵⁰ en middelbaar beroepsonderwijs³⁵¹. Hierbij wordt gekeken naar onderwijskwaliteit, naleving van wet- en regelgeving en financieel beheer. Scholen voor middelbaar beroepsonderwijs (mbo) zijn zelf verantwoordelijk voor kwaliteitsverbetering, maar kunnen onder verscherpt toezicht worden geplaatst.

In het hoger onderwijs bewaakt de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO) de kwaliteit van opleidingen via accreditatie. De Onderwijsinspectie houdt toezicht op dit accreditatiestelsel.³⁵²

Aanbeveling Actiecommissie

De Actiecommissie adviseert om toezicht op de implementatie van taalbeleid voor het Limburgs in het onderwijs te prioriteren. Daarbij dient beleidsmatig een keuze te worden gemaakt tussen toezicht door bestaande toezichthoudende organen of door een nieuw op te richten, gespecialiseerd toezichthouder gericht op het Limburgs in het onderwijs.

³⁴⁵ Council of Europe. (2026), p. 22–23.

³⁴⁶ Council of Europe. (2026), p. 16.

³⁴⁷ Woehrling (2005), p. 158.

³⁴⁸ Beleidsregels Toezicht en Handhaving kinderopvang 2025; Para 45 Actiecommissie Limburgse taal van de provincie Limburg (2025, 24 november), p. 26.

³⁴⁹ Inspectie van het Onderwijs. (z.d.-a).

³⁵⁰ Inspectie van het Onderwijs. (z.d.-b).

³⁵¹ Inspectie van het Onderwijs. (z.d.-c).

³⁵² Rijksoverheid. (z.d.).

De Actiecommissie merkt daarbij op dat Berenschot adviseert een toezichthoudend orgaan in te richten dat beleid ontwikkelt, doelen stelt en de uitvoering monitort op alle onderwijsniveaus, ter versterking van de duurzame verankering van het Limburgs in het onderwijs.³⁵³

³⁵³ Statenvoorstel G-24-038, Rapport Berenschot, p. 27.

10. Onderwijs in andere gebieden

2. Met betrekking tot het onderwijs en ten aanzien van andere gebieden dan die waar de regionale talen of talen van minderheden traditioneel worden gebruikt, verplichten de Partijen zich ertoe, indien het aantal gebruikers van een regionale taal of taal van een minderheid dit rechtvaardigt, het onderwijzen in of van de regionale taal of taal van een minderheid op alle passende onderwijsniveaus toe te staan, aan te moedigen of daarin te voorzien.

Binnen Nederland is deze maatregel niet van toepassing.

11. Samenvattend overzicht van maatregelen en beantwoording van de vragen

Leeswijzer bij de tabel

Onderstaande tabel geeft per maatregel uit het Handvest een beoordeling op basis van de acht door de Actiecommissie onderzochte vragen. Deze vragen helpen om te bepalen in hoeverre een maatregel kansrijk is voor toepassing op het Limburgs.

Maatregelen (eerste kolom)

In de eerste kolom zijn de maatregelen uit het Handvest opgenomen. Daarbij worden de volgende afkortingen gebruikt:

- **v** = voertaal Limburgs
- **tt** = tweetalige voertaal (50% Limburgs, 50% Nederlands)
- **v(tt)** = voertaal Limburgs, op verzoek tweetalig
- **v(vak)** = voertaal Limburgs, op verzoek vak Limburgs
- **vak** = vak Limburgs
- **gb** = geen directe bevoegdheid van de overheid

Beoordelvragen (kolommen 1 t/m 8)

De acht vragen hebben betrekking op de vraag of een maatregel:

1. volgt uit deel II van het Handvest;
2. van toepassing is op het Fries of Papiaments;
3. past binnen de bestaande wet- en regelgeving kan worden uitgevoerd;
4. past binnen de huidige wet- en regelgeving voor het Fries of Papiaments;
5. realistisch is voor het Limburgs;
6. in de praktijk al gangbaar is voor het Limburgs;
7. in bestaande projecten al uitgevoerd wordt;
8. prioriteit heeft op basis van bestaande provinciale beleidskaders.

Beoordeling

- **K** = kansrijke maatregel
- **T** = toekomstig maatregel die op termijn in beeld kan komen
- **Advies** = advies voor nader onderzoek

Overige aanduidingen

- **F** = Fries
- **P** = Papiaments
- **nvt.** = niet van toepassing
- **?** = onbekend
- **±** = met kanttekening
- **of** = keuze uit meerdere alternatieven voor één maatregel
- **;** = volgende maatregel binnen hetzelfde artikel van het Handvest

Maatregel	1. Volgt uit Deel II?	2. Van toepassing op Fries / Papiaments?	3. Binnen bestaande wet-/regelgeving mogelijk?	4. Binnen wet-/regelgeving mogelijk voor Fries / Papiaments?	5. Realistisch voor Limburgs?	6. Al gangbaar?	7. Uitvoering in bestaande projecten?	8. Prioritair volgens beleid?		Prioritering		
										K	T	Advies
1. Voorschools onderwijs												
8.1.a.i (v)	Ja	-	Ja±	nvt	Ja	Nee	Nee	Ja	of	Ja±		Nee
8.1.a.ii (tt)	Ja	F	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	of	Ja		Ja
8.1.a.iii (v(tt))	Ja	-	Ja±	nvt	Ja	Nee	Nee	Ja	of	Ja±	Ja	Ja
8.1.a.iv (gb)	Ja	-	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	;	Nee		Nee
2. Primair onderwijs												
8.1.b.i (v)	Ja	P	Ja±	Ja	Nee	Nee	Nee	Nee	of	Nee		Nee
8.1.b.ii (tt)	Ja	F	Ja	Ja	Ja	Nee	Nee	Nee	of	Ja		Ja
8.1.b.iii (vak)	Ja	-	Ja	nvt	Ja	Nee	Ja	Ja	of	Ja		Ja
8.1.b.iv (v(vak))	Ja	-	Ja±	nvt	Nee	Nee	Nee	Nee	;	Nee		Nee
3. Voortgezet onderwijs												
8.1.c.i (v)	Ja	-	Nee	nvt	Nee	Nee	Nee	Nee	of	Nee		Nee
8.1.c.ii (tt)	Ja	-	Nee	nvt	Nee	Nee	Nee	Nee	of	Nee		Nee
8.1.c.iii (vak)	Ja	F P	Ja	F Ja P Ja	Ja	Nee	Ja	Ja	of	Ja		Ja
8.1.c.iv (v(vak))	Ja	-	Nee	nvt	Nee	Nee	Nee	Nee	;	Nee		Nee
4. Technisch onderwijs en beroepsonderwijs												
8.1.d.i (v)	Ja	-	Nee	nvt	Nee	Nee	Nee	Nee	of	Nee		Nee
8.1.d.ii (tt)	Ja	-	Nee	nvt	Ja	Nee	Nee	Nee	of	Nee	Ja	Ja
8.1.d.iii (vak)	Ja	-	Ja	nvt	Ja	Nee	Ja	Nee	of	Ja		Nee
8.1.d.iv (v(vak))	Ja	-	Nee	nvt	Nee	Nee	Nee	Nee	;	Nee		Nee
5. Universitair en ander hoger onderwijs												
8.1.e.i (v)	Ja	-	Nee	nvt	Nee	Nee	Nee	Ja	of	Nee		Nee
8.1.e.ii (vak)	Ja	F	Ja	Ja	Ja	Nee±	Ja	Ja	of	Ja		Ja
8.1.e.iii (gb)	Ja	P	Ja	Ja	Nee	Nee	Ja	Ja	;	Nee		Nee
6. Volwassenenonderwijs en permanente educatie												
8.1.f.i (v)	Ja	F	Ja±	Ja	Ja±	Ja±	Ja±	Ja	of	Ja		Ja
8.1.f.ii (vak)	Ja	-	Ja	nvt	Ja±	Ja±	Ja±	Ja	of	Ja		Ja
8.1.f.iii (gb)	Ja	-	Ja	nvt	Ja±	Ja±	Ja±	Ja	;	Ja		Ja
7. Onderwijs in de geschiedenis en cultuur												
8.1.g	Nee	F P	Ja±	F Ja P ?	Ja	Nee	Nee	Ja		Ja		Ja
8. Basisopleiding en bijscholing docenten												
8.1.h	Ja	F	Nee	Ja	Ja	Nee	Ja	Ja		Ja		Ja
9. Toezicht												
8.1.i	Ja	-	-	-	-	-	-	-		Nee		Ja

10.	Onderwijs in andere gebieden											
8.2	nvt	-	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt		Nee

Bijlage 3: Achtergrondrapport Artikel 9 Handvest Rechterlijke autoriteiten

Inhoudsopgave

Artikel 9 Handvest - Rechterlijke autoriteiten	3
1. Taalgebruik van het gerecht richting de burger	4
1.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?	4
1.2. Is de maatregel van toepassing op het Fries of Papiaments?	5
1.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?	5
1.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?	6
1.5. Is de maatregel realistisch?	7
2. Taalgebruik van de burger richting het gerecht	8
2.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?	8
2.2. Is de maatregel van toepassing op het Fries of Papiaments?	9
2.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?	9
2.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?	12
2.5. Is de maatregel realistisch?	13
2.6. Is de maatregel al gangbaar?	14
2.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?	15
2.8. Is de maatregel prioritair op basis van:	15
3. Inzet van tolken en vertalingen	16
3.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?	16
3.2. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?	16
3.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?	16
3.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?	17
3.5. Is de maatregel realistisch?	17
3.6. Is de maatregel al gangbaar?	17
3.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?	17
3.8. Is de maatregel prioritair op basis van:	17
4. Rechtsgeldigheid van juridische documenten	19
4.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?	19
4.2. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?	19
4.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?	19
4.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?	20
4.5. Is de maatregel realistisch?	20
4.6. Is de maatregel al gangbaar?	21
4.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?	21
4.8. Is de maatregel prioritair op basis van:	21
5. Vertaling van rechtsbronnen	22
6. Samenvattend overzicht maatregelen en beantwoording vragen	23

Artikel 9 Handvest – Rechterlijke autoriteiten

De maatregelen uit artikel 9 worden niet volgens de volgorde van het artikel behandeld, maar thematisch gegroepeerd naar type maatregel. Binnen deze indeling wordt verder onderscheid gemaakt tussen mondeling en schriftelijk taalgebruik, uitsluitend schriftelijk gebruik en uitsluitend mondeling gebruik. Achtereenvolgens komen de volgende thema's aan bod: (1) taalgebruik van het gerecht richting de burger, (2) taalgebruik van de burger richting het gerecht, (3) de inzet van tolken en vertalingen, (4) de rechtsgeldigheid van juridische documenten en (5) de vertaling van rechtsbronnen.

Context Handvest

Het begrip rechterlijke autoriteiten in het Handvest omvat alle vormen van rechtspraak. Het omvat ook andere organen met een juridische functie, te weten het beslechten van geschillen door onafhankelijke en onpartijdige personen op basis van het recht.³⁵⁴ Deze andere organen zijn onder meer Bureau Halt³⁵⁵, de buurtrechter³⁵⁶, bezwaarcommissies, buurtbemiddeling³⁵⁷ en door de overheid geïnitieerde conflict- of geschilbemiddeling. Lidstaten hebben ruimte om ten aanzien van hogere rechtbanken, gevestigd buiten het taalgebied, rekening te houden met de structuur en hiërarchie van het rechtssysteem.³⁵⁸

Context in Nederland en Limburg

Het arrondissement (werkgebied) van de Rechtbank Limburg omvat de gehele provincie Limburg. De Rechtbank Limburg heeft twee (zittings)locaties, Maastricht (hier zetelt tevens het gerechtsbestuur) en Roermond. Er werken ruim 120 rechters bij de Rechtbank Limburg.³⁵⁹ Het aantal andere medewerkers is circa 500.

Hoger beroep staat in civiele en strafzaken open bij het gerechtshof 's-Hertogenbosch. In het bestuursrecht staat hoger beroep open bij de Centrale Raad van Beroep (sociale zekerheid en ambtenarenzaken), de Raad van State (overig bestuursrecht, met uitzondering van belastingzaken), het College van Beroep voor het bedrijfsleven (economisch bestuursrecht) en de Hoge Raad (inclusief belastingrecht als onderdeel van bestuursrecht).

³⁵⁴ Para 93–94 Toelichting ETS 148; Woehrling (2005), p. 165.

³⁵⁵ Stichting Halt. (z.d.).

³⁵⁶ Het Juridisch Loket. (z.d.).

³⁵⁷ Buurteams Heerlen. (z.d.).

³⁵⁸ Para 90 Toelichting ETS 148.

³⁵⁹ Rechtbank Limburg. (2025, 6 juli).

1. Taalgebruik van het gerecht richting de burger

Artikel 9 Handvest

1. De Partijen verplichten zich ertoe, ten aanzien van de gerechtsdistricten waar het aantal inwoners dat de regionale taal of taal van een minderheid gebruikt de onderstaande maatregelen rechtvaardigt, overeenkomstig de situatie van elk van deze talen en op voorwaarde dat het gebruik van de in dit lid geboden mogelijkheden door de rechter niet wordt geacht de goede rechtsbedeling te belemmeren:

a. in strafrechtelijke procedures:

i. te bepalen dat de rechters, op verzoek van een van de partijen, de procedure voeren in de regionale taal of taal van een minderheid; **en/of ii. (...); en/of iii. (...); en/of**

iv. op verzoek documenten die verband houden met gerechtelijke procedures te overleggen in de desbetreffende regionale taal of taal van een minderheid, indien nodig door gebruik te maken van tolken en vertalingen, zonder extra kosten voor de betrokkenen;

b. in civiele procedures:

i. te bepalen dat de rechters, op verzoek van een van de partijen, de procedure voeren in de regionale taal of taal van een minderheid; **en/of ii. (...); en/of iii. (...);**

c. in procedures voor de administratieve rechter:

i. te bepalen dat de rechters, op verzoek van een van de partijen, de procedure voeren in de regionale taal of taal van een minderheid; **en/of ii. (...); en/of iii. (...);**

Context Handvest

Deze maatregelen omvatten het gebruik van de regionale taal gedurende de strafrechtelijke, civiele en bestuurlijke procedures in rechtbanken.³⁶⁰ De procedure omvat alle schriftelijke stukken en mondelinge handelingen, van de aanklacht tot en met het vonnis, ongeacht de herkomst van het bewijs of de mondelinge verklaringen, dus of deze afkomstig zijn van de partij die om het gebruik van de regionale taal verzoekt of van de andere partij. De procedure omvat ook het taalgebruik door de verdachte, het Openbaar Ministerie en eventuele civiele partijen in de zaak.³⁶¹

Deze maatregelen zijn het meest vergaand, omdat zij vereisen dat ook het gerecht de regionale taal gebruikt als procestaal. De focus van de onderstaande overwegingen ligt daarom op het gebruik van de regionale taal door het gerecht; als dat niet mogelijk is, kan aan deze maatregelen niet worden voldaan. Maatregelen die uitsluitend betrekking hebben op het taalgebruik van de burger richting het gerecht worden behandeld in paragraaf 2.

Juridische / bestuurlijke overwegingen

1.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?

Ja, met kanttekening. Artikel 7.1.d verplicht niet enkel toelating, maar actieve bevordering van regionale talen in gesproken en geschreven vorm, in het openbare en het particuliere leven, inclusief bij de rechterlijke autoriteiten.³⁶² De bepalingen van deel II bieden flexibiliteit, maar verplichten staten tot een effectieve uitvoering, waarbij zij deze of vergelijkbare maatregelen kunnen inzetten.

³⁶⁰ Para 93 Toelichting ETS 148.

³⁶¹ Woehrling (2005), p. 169-170.

³⁶² Para 37 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2016) 4, p. 10.

1.2. Is de maatregel van toepassing op het Fries of Papiaments?

Maatregel	Taalgebruik gerecht richting burger (mondeling en schriftelijk)
9.1.a.i (strafrecht)	Papiaments
9.1.b.i (civiel recht)	Papiaments
9.1.c.i (administratief recht)	Papiaments

Maatregel	Taalgebruik gerecht richting burger (schriftelijk)
9.1.a.iv (strafrecht) (documenten op verzoek)	Papiaments

Er is geen maatregel op het Fries van toepassing verklaard.

1.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?

Maatregel	Taalgebruik gerecht richting burger (mondeling en schriftelijk)
9.1.a.i (strafrecht)	Nee. Het onderschrijven van deze verplichting voor het Limburgs kan niet zonder de aanpassing van wetgeving. Er bestaat een koppeling tussen de delictsomschrijving in dagvaarding en vonnis, die volgt uit de delictsomschrijving in het Wetboek van Strafrecht (Sr). De tenlastelegging, en daarmee een onderdeel van de dagvaarding, dient te zijn gebaseerd op een krachtens deze wet strafbaar gesteld voorschrift, wetgeving die op dit moment enkel in de Nederlandse taal voorhanden is.
9.1.b.i (civiel recht)	Nee. Uit Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Rv) volgt dat het Nederlands in beginsel de standaard- en uitgangstaal vormt voor de civiele rechtspleging, met name voor formele stukken verschillende categorieën processtukken en rechterlijke beslissingen, waaronder uitspraken (art. 32a lid 4-6 Rv; art. 1018f lid 2; art. 1018j lid 1 Rv), processtukken zoals verzoekschriften, verweerschriften en bijbehorende bescheiden (art. 1013 lid 4 Rv), alsmede beschikkingen, overeenkomsten en daarop betrekking hebbende mededelingen en aankondigingen (art. 1017 lid 2-3 Rv; art. 1013 lid 5 Rv; art. 1018f lid 3 Rv). Het Nederlands heeft in het civiel recht echter recentelijk zijn primaire plek als rechtstaal moeten delen met het Engels. Afwijkingen van dit uitgangspunt zijn echter mogelijk in specifieke contexten, zoals bij de internationale handelskamer (art. 32a Rv). Bij deze NCC doet de rechter uitspraak in de Engelse taal. Enkel bij noodzaak tot registratie in openbare registers worden de voor de inschrijving noodzakelijke onderdelen van de uitspraak tevens in de Nederlandse taal gedaan. Artikel 32a Rv is op 1 januari 2019 in werking getreden.
9.1.c.i (administratief recht)	Nee. Indien administratiefrechtelijke sancties kunnen worden opgelegd, zal de wetgeving moeten worden aangepast. Voor de rechtsbescherming en de rechtsgang in het bestuursrecht is immers bepalend dat bestuursorganen op grond van artikel 2:6, eerste lid, Algemene wet bestuursrecht (Awb) het Nederlands gebruiken, met name

	bij schriftelijke besluiten in de zin van artikel 1:3 Awb. Omdat alleen tegen dergelijke besluiten bezwaar en beroep openstaan (artikel 8:1 Awb), is het gebruik van het Nederlands noodzakelijk.
--	---

Maatregel	Taalgebruik gerecht richting burger (schriftelijk)
9.1.a.iv (strafrecht) (documenten op verzoek)	Nee. Deze maatregel gaat ervan uit dat de rechter in een strafzaak, op verzoek van de burger, documenten in de regionale taal moet verstrekken. Onder “documenten” worden alle procedurele en inhoudelijke schriftelijke stukken verstaan die in een zaak worden gebruikt, met name de stukken die een partij nodig heeft om effectief aan de procedure deel te nemen. Het begrip “documenten” moet functioneel worden uitgelegd: als een stuk noodzakelijk is voor een eerlijk proces, valt het onder deze definitie. Daarnaast heeft een verdachte recht op bijstand van een tolk indien hij of zij de Nederlandse taal niet of onvoldoende beheerst (art. 27 lid 4 Sv). Voor Limburgstaligen wordt in beginsel aangenomen dat zij het Nederlands voldoende beheersen, waardoor dit recht doorgaans niet van toepassing is.

1.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?

Maatregel	Taalgebruik gerecht richting burger (mondeling en schriftelijk)
9.1.a.i (strafrecht)	Papiaments. Ja , met kanttekening.
9.1.b.i (civiel recht)	Papiaments. Ja , met kanttekening.
9.1.c.i (administratief recht)	Papiaments. Ja , met kanttekening.

Maatregel	Taalgebruik gerecht richting burger (schriftelijk)
9.1.a.iv (strafrecht) (documenten op verzoek)	Papiaments. Ja , met kanttekening.

Papiaments. Artikel 9 van de Rijkswet Gemeenschappelijk Hof van Justitie (RwgHof) bepaalt dat het Hof en de Gerechten in eerste aanleg hun uitspraken in het Nederlands doen, terwijl Engels, Nederlands en Papiaments als voertalen worden erkend. Dit artikel is bedoeld om uitvoering te geven aan de verplichtingen uit het Handvest.

Kanttekening. In de huidige vorm biedt het artikel echter onvoldoende waarborgen. De term “voertaal” is niet nader gedefinieerd of juridisch uitgewerkt, wat in de praktijk leidt tot onduidelijkheid en een gebrekkige toepassing van de beoogde maatregelen.

Er is geen maatregel op het Fries van toepassing verklaard.

Sociaal-maatschappelijke / sociolinguïstische overwegingen

1.5. Is de maatregel realistisch?

Maatregel	Taalgebruik gerecht richting burger (mondeling en schriftelijk)
9.1.a.i (strafrecht)	Nee, met kanttekening.
9.1.b.i (civiel recht)	Nee, met kanttekening.
9.1.c.i (administratief recht)	Nee, met kanttekening.

Maatregel	Taalgebruik gerecht richting burger (schriftelijk)
9.1.a.iv (strafrecht) (documenten op verzoek)	Nee.

Schriftelijk taalgebruik gerecht: Volgens de Rechtbank Limburg (2025) kan voor zover bekend niemand binnen de Rechtbank Limburgs schrijven.³⁶³ Het is ook onbekend of er binnen de Rechtbank Limburg iemand Limburgs kan lezen. Gelet op de huidige mate van codificatie van het Limburgs en het ontbreken van eenduidige, breed gedragen rechtsterminologie³⁶⁴, ligt gebruik van het Limburgs als volwaardige schriftelijke rechtstaal niet voor de hand.

De Actiecommissie adviseert de maatregelen die zien op schriftelijk taalgebruik van het gerecht richting burgers daarom niet te prioriteren.

Kanttekening. Mondeling taalgebruik door het gerecht zou wel mogelijk kunnen zijn. Volgens de Rechtbank Limburg (2025) kan van de ruim 120 rechters werkzaam bij de Rechtbank Limburg een groot deel Limburgs verstaan en een deel daarvan zelf Limburgs spreken. Daar waar dat niet goed verstaan wordt, treden de griffier of andere procesdeelnemers op als "tolk".³⁶⁵ Dit geeft aan dat ten minste een deel van de medewerkers van de griffie ook Limburgs spreekt.

³⁶³ Rechtbank Limburg. (2025, 6 juli).

³⁶⁴ Para 3.4 Achtergrondrapporten deel III-agenda fase 1, Deeladvies 1: De Limburgse taal met dialectale variatie onder deel III van het Handvest.

³⁶⁵ Rechtbank Limburg. (2025, 6 juli).

2. Taalgebruik van de burger richting het gerecht

Artikel 9 Handvest

1. De Partijen verplichten zich ertoe, ten aanzien van de gerechtsdistricten waar het aantal inwoners dat de regionale taal of taal van een minderheid gebruikt de onderstaande maatregelen rechtvaardigt, overeenkomstig de situatie van elk van deze talen en op voorwaarde dat het gebruik van de in dit lid geboden mogelijkheden door de rechter niet wordt geacht de goede rechtsbedeling te belemmeren:

a. in strafrechtelijke procedures:

i. (...); **en/of**

ii. de gedaagde het recht te waarborgen om zijn/haar regionale taal of taal van een minderheid te gebruiken; **en/of**

iii. te bepalen dat verzoeken en bewijs, schriftelijk dan wel mondeling, niet als niet-toelaatbaar worden beschouwd uitsluitend omdat zij in een regionale taal of taal van een minderheid zijn gesteld; **en/of**

iv. (...)

b. in civiele procedures:

i. (...); **en/of**

ii. toe te staan, wanneer een procederende partij persoonlijk voor een rechter moet verschijnen, dat hij of zij zijn of haar regionale taal of taal van een minderheid kan gebruiken zonder daarbij extra kosten te moeten maken; **en/of**

iii. toe te staan dat stukken en bewijs worden overgelegd in de regionale taal of taal van een minderheid, indien nodig door gebruik te maken van tolken en vertalingen;

c. in procedures voor de administratieve rechter:

i. (...); **en/of**

ii. toe te staan, wanneer een procederende partij persoonlijk voor een rechter moet verschijnen, dat hij of zij zijn of haar regionale taal of taal van een minderheid kan gebruiken zonder daarbij extra kosten te moeten maken; **en/of**

iii. toe te staan dat stukken en bewijs worden overgelegd in de regionale taal of taal van een minderheid, indien nodig door gebruik te maken van tolken en vertalingen;

Context Handvest

Deze maatregelen zien op het mondelinge en schriftelijke gebruik van de regionale taal door de burger richting het gerecht. In strafzaken kan worden gekozen voor maatregelen die (1) zowel mondeling als schriftelijk gebruik toestaan, of (2) uitsluitend schriftelijk gebruik, of (3) uitsluitend mondeling gebruik³⁶⁶.

De maatregelen voor uitsluitend mondeling gebruik betreffen het taalgebruik van door de rechter opgeroepen personen, zoals partijen en getuigen. Zij kunnen, zonder extra kosten, de regionale taal spreken, wat impliceert dat zij daarin kunnen worden gehoord. Dit betreft uitsluitend hun eigen taalgebruik en heeft geen betrekking op schriftelijke stukken of andere procesdeelnemers.³⁶⁷

Juridische / bestuurlijke overwegingen

2.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?

Ja. Zie onder 1.1.

³⁶⁶ Bij artikel 9.1.a.ii in volgens COMEX (Bron: e-mail COMEX aan Actiecommissie 28/4/2026) "It covers any oral **or** written statement made by the defendant and his defence lawyer; Woehrling stresses that it is primarily (not exclusively) the oral dimension." Zie Woehrling (2005), p. 170. Alleen mondeling taalgebruik kan dus de maatregel vervullen.

³⁶⁷ Woehrling (2005), p. 172-173.

2.2. Is de maatregel van toepassing op het Fries of Papiaments?

Maatregel	Taalgebruik burger richting gerecht (mondeling en schriftelijk)
9.1.a.iii (strafrecht) (verzoeken en bewijs)	Fries.

Maatregel	Taalgebruik burger richting gerecht (schriftelijk)
9.1.b.iii (civiel recht) (stukken en bewijs)	Fries.
9.1.c.iii (administratief recht) (stukken en bewijs)	Fries, Papiaments.

Maatregel	Taalgebruik burger richting gerecht (mondeling)
9.1.a.ii (strafrecht) (gedaagde)	Fries, Papiaments.
9.1.b.ii (civiel recht) (opgeroepen)	-
9.1.c.ii (administratief recht) (opgeroepen)	Fries, Papiaments.

2.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?

Maatregel	Taalgebruik burger richting gerecht (mondeling en schriftelijk)
9.1.a.iii (strafrecht) (verzoeken en bewijs)	Ja. Ten aanzien van verzoeken die een gedaagde (verdachte) en diens advocaat aan de rechtbank kunnen doen, zoals bij voorlopige hechtenis (art. 87 Wetboek van Strafvordering (Sv)), onderzoekshandelingen (art. 182 Sv), raadkamerprocedures (art. 21 Sv) en schadevergoedingsprocedures (art. 530 Sv), wordt geen taalvereiste gesteld. Evenmin bevat het Landelijk Strafprocesreglement 2019³⁶⁸ bepalingen met een taalvereiste voor dergelijke verzoeken. “Verzoeken” onder het Handvest heeft een verdragsautonome betekenis en verwijst niet naar het overeenkomstige begrip in het Nederlandse recht. Wat betreft het bewijs bepaalt artikel 339 Sv dat onder de wettige bewijsmiddelen onder meer schriftelijke bescheiden vallen, zonder dat daarbij een taalvereiste wordt genoemd. Ook het Landelijk Strafprocesreglement 2019 stelt geen eisen aan de taal van schriftelijke stukken. In de praktijk betekent dit dat de strafrechter bewijsstukken niet zonder meer buiten beschouwing laat enkel vanwege de gebruikte taal, zoals bijvoorbeeld stukken in het Limburgs, hetgeen mede blijkt uit analyse van recente strafzaken (zie onder 2.6). Zie met betrekking tot het mondeling gebruik artikel 9.1.a.ii hierna.

Maatregel	Taalgebruik burger richting gerecht
-----------	-------------------------------------

³⁶⁸ Landelijk Strafprocesreglement 2019.

	(schriftelijk)
9.1.b.iii (civiel recht) (stukken en bewijs)	Ja. De waarheidsplicht (art. 21 Rv) verplicht partijen om alle voor de beslissing relevante feiten volledig en naar waarheid aan te voeren. Dit omvat zowel het verbod op het achterhouden van feiten (volledigheid) als het geven van onjuiste informatie (waarheidsgetrouwheid). In dat kader moeten bewijsstukken in beginsel in elke taal kunnen worden overgelegd, zo nodig met vertaling. De Hoge Raad heeft hierbij drie hoofdregels geformuleerd. Een vertaling is niet vereist indien zowel de rechter als de wederpartij het stuk voldoende begrijpen. Stukken in het Engels, Frans of Duits hoeven doorgaans niet te worden vertaald, tenzij de rechter dit nodig acht, bijvoorbeeld in het belang van de wederpartij. Stukken in andere talen moeten in beginsel wel worden vertaald.³⁶⁹ Voor verzoekschriften gelden vormvereisten (art. 278 Rv), maar geen taalvereiste. Evenmin bevatten artikel 152 Rv (bewijs) en de regels over bescheiden of andere schriftelijke stukken een taalvoorschrift. Het Landelijk procesreglement voor gerechtshoven bevat voor bewijsstukken (producties) en berichten (art. 1.2) geen taalvereiste.³⁷⁰ Het Landelijk procesreglement kort gedingen rechtbanken³⁷¹ geeft aan dat bewijsstukken in een vreemde taal kunnen worden overgelegd, maar dat een vertaling vereist kan zijn. Voor bewijsstukken in familierecht geldt dat vertaling niet is vereist voor Engels, Duits of Frans, tenzij de rechter dit nodig acht. Voor andere talen is een vertaling in beginsel verplicht, en het hof kan eisen dat deze door een beëdigd vertaler is opgesteld.³⁷² Ook uit het Handvest volgt dat aan de eisen kan worden voldaan door, indien nodig, een vertaling toe te voegen.³⁷³
9.1.c.iii (administratief recht) (stukken en bewijs)	Ja. De artikelen 4:5 en vooral 6:5 Awb zijn van belang. Wanneer een bezwaar- of beroepsschrift in een vreemde taal is opgesteld en een vertaling noodzakelijk is voor een adequate behandeling van het bezwaar of beroep, rust op de indiener de verplichting een vertaling te verstrekken. Daarnaast mag echter art. 5:49 Awb niet uit het oog verloren worden als richtsnoer voor overheidshandelen: “Voor zover blijkt dat de verdediging van de overtreder dit redelijkerwijs vergt, draagt het bestuursorgaan er zoveel mogelijk zorg voor dat deze gegevens aan de overtreder worden medegedeeld in een voor deze begrijpelijke taal.” De Centrale Raad van Beroep stelde in 2012 dat uit artikel 6:5, derde lid, van de Algemene wet bestuursrecht volgt dat een bezwaarschrift dat in een vreemde taal is opgesteld niet louter om die reden kan worden geweigerd. Doorslaggevend is of een vertaling noodzakelijk is voor een behoorlijke behandeling van het bezwaar.³⁷⁴ Indien een dergelijke bepaling toepassing vindt op een vreemde taal, lijkt het moeilijk te verantwoorden dat toepassing ervan op een

³⁶⁹ HR 15 januari 2016, ECLI:NL:HR:2016:65.

³⁷⁰ Landelijk procesreglement civiele dagvaardingszaken gerechtshoven (2025).

³⁷¹ Landelijk procesreglement kort gedingen rechtbanken. (2025).

³⁷² Procesreglement verzoekschriftprocedures familie- en jeugdrecht gerechtshoven (2024); Procesreglement familie- en jeugdrecht rechtbanken. (2026).

³⁷³ Para 96-97 Toelichting ETS 148; Woehrling (2005), p. 173-174.

³⁷⁴ ECLI:NL:CRVB:2012:BX1183.

	erkende, aan het Nederlands verwante inheemse (het Limburgs) zou zijn uitgesloten. Het Handvest geeft bij deze bepaling expliciet aan dat hieraan voldaan kan worden door, indien nodig, een vertaling bij te voegen³⁷⁵ (zoals dit nu ook reeds in de Awb is neergelegd).
--	--

Maatregel	Taalgebruik burger richting gerecht (mondeling)
9.1.a.ii (strafrecht) (gedaagde)	Ja. Er bestaat in Nederland geen regelgeving over het mondelinge gebruik van in Nederland gesproken talen in het strafproces. Het Handvest gaat hier verder dan artikel 6, eerste lid, letter e EVRM: het garandeert niet alleen tolkhulp bij noodzaak, maar ook het recht om de eigen regionale taal te gebruiken, zelfs indien men de officiële taal beheerst.³⁷⁶ Het Handvest vermeldt dat dit is gebaseerd op het belang van emotionele en expressieve nabijheid van de eigen taal. Daarom mag de bepaling niet worden beperkt tot praktische noodzaak. Tegelijk krijgen lidstaten beleidsruimte om de toepassing (gedeeltelijk) te bepalen.³⁷⁷ In het Landelijk Strafprocesreglement 2019 (art. 4.3.2) wordt wel vermeld dat het Openbaar Ministerie zorgt draagt voor het oproepen van de tolk "indien de verdachte, getuige, deskundige of het slachtoffer de Nederlandse taal niet of onvoldoende beheerst."
9.1.b.ii (civiel recht) (opgeroepen)	Ja. Het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Rv) schrijft niet voor welke taal een gedaagde of getuige dient te spreken in de rechtbank. De bestudeerde procesreglementen leggen voor deze opgeroepen ook geen taalvereiste vast.³⁷⁸
9.1.c.ii (administratief recht) (opgeroepen)	Ja.

Bij de periodieke rapportage door de COMEX in 2008 over artikel 7.1.d Handvest met betrekking tot het gebruik van regionale talen, in gesproken en geschreven vorm, is door de Nederlandse staat vastgesteld dat *"There are no restrictions to the use of Limburgish before judicial authorities. However, judges are likely to respond in Dutch."*³⁷⁹ ("Er gelden geen beperkingen voor het gebruik van het Limburgs bij rechterlijke instanties, maar rechters zullen doorgaans in het Nederlands reageren.")

De vraag is of dit informele gebruik voldoende borging geeft binnen het Handvest. Verder dient opgemerkt te worden dat bijna 70% van de ratificerende staten het recht hebben erkend van een verdachte in een strafzaak om zich uit te drukken in een regionale of minderheidstaal. Bijna 75% van alle ratificerende staten staan ook toe dat documenten en bewijsmateriaal in regionale en minderheidstalen kunnen worden ingediend in civiele en administratieve procedures.³⁸⁰

Procesreglementen worden vastgesteld door de rechterlijke macht zelf. Binnen deze kaders kan expliciet worden bepaald dat schriftelijke stukken van partijen, opgesteld in een onder het Handvest erkende regionale taal, in beginsel zonder Nederlandse vertaling kunnen worden ingediend.

³⁷⁵ Para 96–97 Toelichting ETS 148; Woehrling (2005), p. 172–174.

³⁷⁶ Woehrling (2005), p. 164.

³⁷⁷ Para 95 Toelichting ETS 148.

³⁷⁸ Landelijk procesreglement civiele dagvaardingszaken gerechtshoven (2025); Landelijk procesreglement kort gedingen rechtbanken. (2025).

³⁷⁹ Para 35 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2008) 3, p. 8.

³⁸⁰ Woehrling (2005), p. 164–165 spreekt van alle staten, maar op 1/1/2026 was dat een duidelijke meerderheid.

De vraag is in hoeverre en in welke mate in de praktijk tolken ingezet zouden dienen te worden. Volgens Rechtbank Limburg (2025) verstaan de meeste rechters Limburgs en spreekt een deel het ook; waar nodig wordt informeel getolkt door griffier of procesdeelnemers.³⁸¹ Ook in de Friese praktijk (zie onder 2.4) is formeel tolken niet frequent.

Indien inzet van een tolk noodzakelijk is, kan overigens ook een niet-beëdigde tolk in de zin van de Wet beëdigde tolken en vertalers worden ingezet. In dat geval legt de tolk voorafgaand aan zijn werkzaamheden een eed af bij de voorzitter van de rechtbank, waarin hij verklaart zijn taak naar geweten te zullen vervullen (art. 276 Sv).

2.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?

Maatregel	Taalgebruik burger richting gerecht (mondeling en schriftelijk)
9.1.a.iii (strafrecht) (verzoeken en bewijs)	Fries: Ja.

Maatregel	Taalgebruik burger richting gerecht (schriftelijk)
9.1.b.iii (civiel recht) (stukken en bewijs)	Fries: Ja.
9.1.c.iii (administratief recht) (stukken en bewijs)	Fries: Ja. Papiaments: Ja, met kanttekening.

Fries. Artikelen 15-16 Wet gebruik Friese taal (Wgft) stellen dat Friestalige stukken ook kunnen worden gebruikt in juridische procedures en registers. De wet introduceert hierbij een regeling voor inschrijving van Friestalige documenten: “De hoofdregel is dan ook dat bij inschrijving van Friese stukken in een openbaar register zowel het Friese document als ook de Nederlandse vertaling worden ingeschreven.”

Maatregel	Taalgebruik burger richting gerecht (mondeling)
9.1.a.ii (strafrecht) (gedaagde)	Fries: Ja. Papiaments: Ja, met kanttekening.
9.1.c.ii (administratief recht) (opgeroepen)	Fries: Ja. Papiaments: Ja, met kanttekening.

Fries. Artikel 11 Wet gebruik Friese taal (Wgft) stelt dat: ‘Een persoon die in de provincie Fryslân woont, feitelijk verblijf houdt of zetel heeft en die ter terechtzitting bij de rechtbank Noord-Nederland of het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden van ambtswege het woord voert dan wel verplicht is zich aan een verhoor te onderwerpen of bevoegd is het woord te voeren, is bevoegd zich te bedienen van de Friese taal.’ (nader uitgewerkt in art. 12 en 13 Wgft).³⁸²

³⁸¹ Rechtbank Limburg. (2025, 6 juli).

³⁸² Zie ook Kamerstukken II 2011/12, 33 335, nr. 3.

In de praktijk wordt het gebruik van het Fries in de rechtspraak volgens de Nederlandse autoriteiten doorgaans gewaarborgd door de passieve kennis van rechters en andere betrokkenen en de ruimte voor informele oplossingen.³⁸³ Door het inzetten van rechters, griffiers en officieren van justitie die het Fries passief beheersen kan rechtstreeks aan de wettelijke vereisten voor het Fries worden voldaan.³⁸⁴

De rechtbank Leeuwarden bevestigt ook dat vrijwel alle leden van de rechterlijke macht in Fryslân het Fries redelijk tot goed begrijpen, met uitzondering van recent benoemde rechters die geen moedertaalspreker zijn.³⁸⁵ Tolken worden daarom in de praktijk slechts incidenteel ingezet. Wanneer een tolk wel nodig is, kan de beschikbaarheid beperkt zijn, met name voor zaken die buiten Fryslân worden behandeld.³⁸⁶

Papiaments. Artikel 9 RwgHof erkent Engels, Nederlands en Papiaments als voertalen, maar verplicht uitspraken in het Nederlands.

Kanttekening. Door het ontbreken van een duidelijke definitie van “voertaal” biedt het artikel onvoldoende waarborgen en leidt het tot gebrekkige toepassing in de praktijk, ook betreffende het mondelinge en schriftelijke taalgebruik van de burger naar het gerecht.

Sociaal-maatschappelijke / sociolinguïstische overwegingen

2.5. Is de maatregel realistisch?

Maatregel	Taalgebruik burger richting gerecht (mondeling en schriftelijk)
9.1.a.iii (strafrecht) (verzoeken en bewijs)	Ja, met kanttekening. Deze maatregel is vrij eenvoudig uit te voeren vooral als er tolken of vertalers aanwezig zijn. ³⁸⁷

Maatregel	Taalgebruik burger richting gerecht (schriftelijk)
9.1.b.iii (civiel recht) (stukken en bewijs)	Ja, met kanttekening.
9.1.c.iii (administratief recht) (stukken en bewijs)	Ja, met kanttekening.

Maatregel	Taalgebruik burger richting gerecht (mondeling)
9.1.a.ii (strafrecht) (gedaagde)	Ja, met kanttekening.
9.1.b.ii (civiel recht) (opgeroepen)	Ja, met kanttekening.
9.1.c.ii (administratief recht) (opgeroepen)	Ja, met kanttekening.

Volgens Rechtbank Limburg (2025) verstaan de meeste rechters Limburgs en spreekt een deel het ook; waar nodig wordt informeel getolkt door griffier of procesdeelnemers.³⁸⁸ Limburgs en Nederlands zijn (net als de

³⁸³ Para 5.5 The Netherlands, MIN-LANG/PR (99) 2, p. 38.

³⁸⁴ ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2022), p. 43.

³⁸⁵ Para 7.25 (strafzaken), para 7.38 (civiele zaken), para 7.47 (administratieve zaken) The Netherlands, MIN-LANG/PR (2007) 7.

³⁸⁶ Para 23 The Netherlands, MIN-LANG (2019) PR 3, p. 38.

³⁸⁷ Woehrling (2005), p. 171.

³⁸⁸ Rechtbank Limburg. (2025, 6 juli).

verwantschap tussen Fries en Nederlands) nauw verwante talen. Door de hoge mondelinge verstaanbaarheid³⁸⁹ en een op het Nederlands georiënteerd schrijfsysteem³⁹⁰ is leesbaarheid van Limburgse teksten met beperkte inspanning mogelijk.

Kanttekening. De Rechtbank Limburg merkte tijdens een overleg met de Actiecommissie op 21 januari 2026 op dat het formeel toestaan van het Limburgs in de rechtszaal mogelijk een drempel kan vormen voor potentiële sollicitanten. Een dergelijke belemmering wordt echter niet gesignaleerd bij de Rechtbank Noord-Nederland en het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden, waar het Fries zelfs als procestaal in het rechtsverkeer kan worden gebruikt en van rechters dus een veel hoger niveau van taalvaardigheid voor die erkende regionale taal kan worden verwacht.³⁹¹

In Limburg worden toekomstige juristen opgeleid aan de Universiteit Maastricht en Fontys. Binnen de opleidingen Rechtsgeleerdheid en Rechten zou het Limburgs een plaats kunnen krijgen, bijvoorbeeld via een keuzevak of minor, zodat toekomstige advocaten, rechters en andere juridische professionals beter kunnen inspelen op de taal en cultuur van Limburgse burgers en cliënten.

2.6. Is de maatregel al gangbaar?

Maatregel	Taalgebruik burger richting gerecht (mondeling en schriftelijk)
9.1.a.iii (strafrecht) (verzoeken en bewijs)	Ja, met kanttekening. In Limburgs gesproken bewijs komt in het Nederlands in het vonnis, dus naar aan te nemen ook in het proces verbaal. ³⁹² Soms volgt in het vonnis een weergave in beide talen. ³⁹³ In andere gevallen enkel in het Limburgs. ³⁹⁴

Maatregel	Taalgebruik burger richting gerecht (schriftelijk)
9.1.b.iii (civiel recht) (stukken en bewijs)	Ja, met kanttekening.
9.1.c.iii (administratief recht) (stukken en bewijs)	Ja, met kanttekening.

Maatregel	Taalgebruik burger richting gerecht (mondeling)
9.1.a.ii (strafrecht) (gedaagde)	Ja, met kanttekening.
9.1.b.ii (civiel recht) (opgeroepen)	Ja, met kanttekening.
9.1.c.ii (administratief recht) (opgeroepen)	Ja, met kanttekening.

³⁸⁹ Para 3.2.2 Achtergrondrapporten deel III-agenda fase 1, Deeladvies 1: De Limburgse taal met dialectale variatie onder deel III van het Handvest.

³⁹⁰ Bakkes et al. (2003).

³⁹¹ DINGtiid. (2020, 5 februari).

³⁹² Rb. Roermond 18 september 1995, ECLI:NL:RBROE:1995:1, HR 26 april 2011, ECLI:NL:HR:2011:BP9336, Rb. Limburg 22 oktober 2014, ECLI:NL:RBLIM:2014:9209, Rb. Limburg 29 maart 2018, ECLI:NL:RBLIM:2018:3022, Rb. Limburg 23 juli 2019, ECLI:NL:RBLIM:2019:6832, Conclusie A-G 31 maart 2020, ECLI:NL:PHR:2020:300, Rb. Limburg 31 maart 2021, ECLI:NL:RBLIM:2021:2813, Rb. Limburg 1 maart 2022, ECLI:NL:RBLIM:2022:1609, Gh. 's-Hertogenbosch 13 oktober 2023, ECLI:NL:GHSHE:2023:3646 en Rb. Limburg 16 mei 2025, ECLI:NL:RBLIM:2025:4720.

³⁹³ Rb. Limburg 8 februari 2016, ECLI:NL:RBLIM:2016:992, Rb. Limburg 26 februari 2024, ECLI:NL:RBLIM:2024:867.

³⁹⁴ Rb. Limburg 28 september 2016, ECLI:NL:RBLIM:2016:8360, zie ook: Rb. Noord-Holland 12 januari 2021, ECLI:NL:RBNHO:2021:574.

Zowel historische documentatie als recente jurisprudentie wijzen op incidenteel toelaten van Limburgstalige stukken gedurende de procesvoering, bijvoorbeeld bewijsstukken gebaseerd op email en whatsapp communicatie.³⁹⁵

Op vragen van het Limburgse Statenlid Koopman werd in juli 2025 door de Rechtbank Limburg geantwoord: "Momenteel zien wij in de Limburgse zittingszalen dat er praktisch wordt omgegaan met Limburgse procesdeelnemers die zich beter kunnen uitdrukken in het door hun gesproken Limburgs dan in het Nederlands. (...) De ervaring leert dat het vaak gaat om oudere mensen die voor bijvoorbeeld een mentorschap of onderbewindstelling bij de rechtbank komen."³⁹⁶

Kanttekening. Het gebruik van het Limburgs is weinig gangbaar in de rechterlijke macht. In de praktijk zullen partijen doorgaans zelden uit eigen initiatief verzoeken om het gebruik van het Limburgs. *Communication Accommodation Theory* en onderzoek wijst erop dat procesdeelnemers zich aanpassen aan de taal van de rechter³⁹⁷ (hier het Nederlands). De asymmetrische machtsverhouding in de rechtszaal leidt ertoe dat partijen terughoudend zullen zijn om het gebruik van het Limburgs te verzoeken.³⁹⁸

2.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?

Nee. Binnen de rechterlijke macht in Limburg zijn er op dit moment geen projecten bekend.

2.8. Is de maatregel prioritair op basis van:

Uitvoeringsprogramma 'Same veur 't Limburgs'	Nee.
Berenschot rapport	Ja.
Beleidskader 'Cultuur en Erfgoed voor iedereen 2024-2027'	Nee.

Zie onder 1.8.

Berenschot prioriteert de maatregel van artikel 9.1.a.ii.³⁹⁹

³⁹⁵ Rb. Roermond 18 september 1995, ECLI:NL:RBROE:1995:1, HR 26 april 2011, ECLI:NL:HR:2011:BP9336, Rb. Limburg 22 oktober 2014, ECLI:NL:RBLIM:2014:9209, Rb. Limburg 8 februari 2016, ECLI:NL:RBLIM:2016:992, Rb. Limburg 29 maart 2018, ECLI:NL:RBLIM:2018:3022, Rb. Limburg 23 juli 2019, ECLI:NL:RBLIM:2019:6832, Conclusie A-G 31 maart 2020, ECLI:NL:PHR:2020:300, Rb. Limburg 31 maart 2021, ECLI:NL:RBLIM:2021:2813, Rb. Limburg 1 maart 2022, ECLI:NL:RBLIM:2022:1609, Gh. 's-Hertogenbosch 13 oktober 2023, ECLI:NL:GHSHE:2023:3646, Rb. Limburg 26 februari 2024, ECLI:NL:RBLIM:2024:867 en Rb. Limburg 16 mei 2025, ECLI:NL:RBLIM:2025:4720.

³⁹⁶ Rechtbank Limburg. (2025, 6 juli).

³⁹⁷ Gibbons (2003), p. 103-10; Giles, Coupland & Coupland (1991).

³⁹⁸ Woehrling (2005), p. 174.

³⁹⁹ Statenvoorstel G-24-038, Rapport Berenschot, p. 28-29.

3. Inzet van tolken en vertalingen

Artikel 9 Handvest

1. De Partijen verplichten zich ertoe, ten aanzien van de gerechtsdistricten waar het aantal inwoners dat de regionale taal of taal van een minderheid gebruikt de onderstaande maatregelen rechtvaardigt, overeenkomstig de situatie van elk van deze talen en op voorwaarde dat het gebruik van de in dit lid geboden mogelijkheden door de rechter niet wordt geacht de goede rechtsbedeling te belemmeren:

(...)

d. stappen te ondernemen om te waarborgen dat de toepassing van i en iii van de letters b en c en de eventueel noodzakelijke gebruikmaking van tolken en vertalingen geen extra kosten voor de betrokkenen met zich brengt.

Context Handvest

De bepaling houdt in dat kosten voor tolken/vertalers door de staat worden gedekt en niet worden betaald door de partij die een regionale taal gebruikt of andere betrokkenen. Indien een staat deze verplichting niet aanvaardt, worden de kosten gedekt volgens het gewone nationale recht, tenzij een staat voor deze gevallen aanvullende wetgeving aanneemt.⁴⁰⁰

Juridische / bestuurlijke overwegingen

3.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?

Ja. Zie onder 1.1.

3.2. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?

Maatregel	Tolken en vertalingen zonder kosten betrokkenen
9.1.d jo. 9.1.b.iii (civiel recht)	-
9.1.d jo. 9.1.c.iii (administratief recht)	-

Er is geen maatregel op het Fries of het Papiaments van toepassing verklaard.

3.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?

Maatregel	Tolken en vertalingen zonder kosten betrokkenen
9.1.d jo. 9.1.b.iii (civiel recht) (stukken en bewijs)	Nee, met kanttekening (voor het Fries).
9.1.d jo. 9.1.c.iii (administratief recht)	Nee, met kanttekening (voor het Fries).

Fries. Voor het Fries kan de rechter tolkhelp inzetten of daarvan afzien, afhankelijk van wat hij/zij wenselijk acht (art. 13 Wgft).⁴⁰¹ De kosten van tolken worden in principe gedekt door de staat, maar in civiele zaken eventueel door (één van) de partijen.⁴⁰²

Kanttekening. Friese processtukken, processen-verbaal en dagvaardingen zijn toegestaan bij de rechtbank Noord-Nederland en het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden, maar de rechter kan ambtshalve of op verzoek van een betrokkene een Nederlandse vertaling verlangen (art. 15.1 en 15.3 Wgft). In principe is vertaling

⁴⁰⁰ Para 96 Toelichting ETS 148; Woehrling (2005), p. 173-174.

⁴⁰¹ Kamerstukken II 2011/12, 33 335, nr. 3

⁴⁰² Para 5.5 The Netherlands, MIN-LANG/PR (99) 2, p. 38; Para 65 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2022), p. 13.

kosteloos, maar in civiele zaken kan de rechter onnodige aangewende kosten bij de betrokkene leggen (art. 15.3 en 15.4 Wgft).

3.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?

Er is geen maatregel op het Fries of het Papiaments van toepassing verklaard.

Sociaal-maatschappelijke / sociolinguïstische overwegingen

3.5. Is de maatregel realistisch?

Maatregel	Tolken en vertalingen zonder kosten betrokkenen
9.1.d jo. 9.1.b.iii (civiel recht)	Onbekend.
9.1.d jo. 9.1.c.iii (administratief recht)	Onbekend.

Hierover is geen nadere informatie beschikbaar (zie ook paragraaf 2.6). In de praktijk verzoeken partijen doorgaans niet om het gebruik van het Limburgs, waardoor de behoefte aan tolken en vertalingen moeilijk te bepalen is.

Daarnaast dient hier vermeld te worden dat de Hogeschool Zuyd vanaf 2026 een korte introductiecursus tolken Limburgs naar Nederlands aanbiedt.⁴⁰³ Deze is echter niet gericht op juridisch tolken en verder onderzoek is nodig naar de registratie van tolken Limburgs en mogelijk nadere vereisten. Hogeschool Zuyd biedt in Limburg opleidingen aan binnen de Vertaalacademie voor tolken en vertalers en zou binnen deze opleidingen een (keuze)deel of minor Limburgs kunnen verzorgen.

3.6. Is de maatregel al gangbaar?

Maatregel	Tolken en vertalingen zonder kosten betrokkenen
9.1.d jo. 9.1.b.iii (civiel recht)	Onbekend.
9.1.d jo. 9.1.c.iii (administratief recht)	Onbekend.

Hierover is geen informatie bekend.

3.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?

Maatregel	Tolken en vertalingen zonder kosten betrokkenen
9.1.d jo. 9.1.b.iii (civiel recht)	Onbekend.
9.1.d jo. 9.1.c.iii (administratief recht)	Onbekend.

Hierover is geen informatie bekend.

3.8. Is de maatregel prioritair op basis van:

Uitvoeringsprogramma 'Same veur 't Limburgs'	Nee.
Berenschot rapport	Ja.
Beleidskader 'Cultuur en Erfgoed voor iedereen 2024-2027'	Nee.

⁴⁰³ Zuyd Hogeschool. (2026, 5 februari).

Berenschot stelt dat bij rechterlijke autoriteiten artikel 9.1.d van toepassing zou moeten zijn, zodat mogelijke inzet van tolken en/of vertalers bij civielrechtelijke en administratiefrechtelijke zaken geen extra kosten met zich meebrengt.⁴⁰⁴

⁴⁰⁴ Statenvoorstel G-24-038, Rapport Berenschot, p. 29.

4. Rechtsgeldigheid van juridische documenten

Artikel 9 Handvest

2. De Partijen verplichten zich ertoe:

- a. niet te weigeren in de Staat opgestelde juridische documenten als geldig te erkennen, uitsluitend omdat deze zijn gesteld in een regionale taal of een taal van een minderheid; **of**
- b. niet te weigeren, tussen de partijen, in de Staat opgestelde juridische documenten als geldig te erkennen, uitsluitend omdat deze zijn gesteld in een regionale taal of taal van een minderheid, en te bepalen dat men zich op die documenten kan beroepen tegen belanghebbende derden die geen gebruiker van deze taal zijn, op voorwaarde dat de inhoud van het document door de persoon of personen die zich op deze documenten beroept/beroepen aan hen bekend wordt gemaakt; **of**
- c. niet te weigeren, tussen de partijen, in de Staat opgestelde juridische documenten als geldig te erkennen, uitsluitend omdat deze zijn gesteld in een regionale taal of taal van een minderheid.

Context Handvest

Het betreft juridische documenten tussen private partijen (zoals contracten en overeenkomsten) en tussen overheid en burger (zoals aanvragen, verklaringen en overeenkomsten met de overheid), waarbij documenten in een regionale taal in beginsel geldig zijn tussen partijen, maar tegenover derden alleen kunnen worden ingeroepen als de inhoud voor hen begrijpelijk is gemaakt, doorgaans via een vertaling, tenzij vaststaat dat de derde de taal beheerst.⁴⁰⁵

Juridische / bestuurlijke overwegingen

4.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?

Ja. Zie onder 1.1.

4.2. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?

Maatregel	Rechtsgeldigheid van juridische documenten
9.2.a (algemeen)	–
9.2.b (tussen partijen en mbt derden)	Fries
9.2.c (tussen partijen)	–

Er is geen maatregel op het Papiaments van toepassing verklaard.

4.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?

Maatregel	Rechtsgeldigheid van juridische documenten
9.2.a (algemeen)	Nee. Gelet op de huidige mate van codificatie van het Limburgs en het ontbreken van eenduidige, breed gedragen rechtsterminologie ⁴⁰⁶ , ligt gebruik van het Limburgs als schriftelijke rechtstaal en daarmee de toepassing van artikel 9.2.a Handvest niet voor de hand.

⁴⁰⁵ Woehrling (2005), p. 175–177.

⁴⁰⁶ Para 3.4.5 Achtergrondrapporten deel III-agenda fase 1, Deeladvies 1: De Limburgse taal met dialectale variatie onder deel III van het Handvest.

9.2.b (tussen partijen en mbt derden)	Ja , met kanttekening. Kanttekening. Voor authentieke akten, juridische documenten opgesteld door ambtenaren (artikel 156 lid 2 Rv), kan in de praktijk een Nederlandse vertaling vereist zijn, met name wanneer de rechter of wederpartij de taal niet begrijpt, bij betrokkenheid van derden of bij inschrijving in openbare registers, waar specifieke wettelijke regels dit voorschrijven.
9.2.c (tussen partijen)	Ja . Juridische documenten die niet in het Nederlands zijn opgesteld zijn in beginsel rechtsgeldig, mits zij voldoen aan de algemene geldigheidsvereisten en geen specifieke wettelijke uitzondering van toepassing is (Artikelen 156-157 Rv). ⁴⁰⁷ Voor onderhandse akten bestaat geen taalvereiste. Onderhandse akten omvatten onder meer contracten en eenzijdige wilsverklaringen, zoals kwitanties en schuldbekentenissen. Een onderhandse akte levert in beginsel ten aanzien van partijen dwingend bewijs op (artikel 156 lid 1 jo. 157 lid 2 Rv). Ook notariële akten kunnen in beginsel in een andere taal worden opgesteld indien de notaris deze beheerst (artikel 42 Wet op het Notarisambt).

4.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?

Maatregel	Rechtsgeldigheid van juridische documenten
9.2.b (tussen partijen en mbt derden)	Fries: Ja , met kanttekening.

Volgens artikel 16 Wet gebruik Friese taal (Wgft) dienen stukken die in het Fries zijn opgesteld en in openbare registers moeten worden ingeschreven, vergezeld te gaan van een gewaarmerkte Nederlandse vertaling door een beëdigde vertaler of de betrokken notaris.

Kanttekening. De Nederlandse vertaling is leidend. Voor notariële akten in het Fries betreffende de oprichting of statuten van een vereniging of stichting kan een Nederlandse vertaling achterwege blijven als de rechtspersoon (deels) in Fryslân actief is. Daarnaast worden akten van de burgerlijke stand in Fryslân zowel in het Fries als in het Nederlands opgesteld.

Er is geen maatregel op het Papiaments van toepassing verklaard.

Sociaal-maatschappelijke / sociolinguïstische overwegingen

4.5. Is de maatregel realistisch?

Maatregel	Rechtsgeldigheid van juridische documenten
9.2.a (algemeen)	Nee . Gezien de beperkte schriftelijke productieve vaardigheden en het beperkte gebruik van het Limburgs in formele schriftelijke contexten ⁴⁰⁸ , ligt het momenteel niet voor de hand deze maatregelen van toepassing te verklaren. Tegelijkertijd kan dit, met het oog op een toekomstgerichte verdere

⁴⁰⁷ The Netherlands, MIN-LANG/PR (99) 2, p. 40-42.

⁴⁰⁸ Para 3.2.3 Achtergrondrapporten deel III-agenda fase 1, Deeladvies 1: De Limburgse taal met dialectale variatie onder deel III van het Handvest.

	ontwikkeling van het Limburgs als schrijftaal, niet op voorhand worden uitgesloten.
9.2.b (tussen partijen en mbt derden)	Ja, met kanttekening.
9.2.c (tussen partijen)	Ja.

4.6. Is de maatregel al gangbaar?

Maatregel	Rechtsgeldigheid van juridische documenten
9.2.a (algemeen)	Onbekend.
9.2.b (tussen partijen en mbt derden)	Onbekend.
9.2.c (tussen partijen)	Onbekend.

Gezien de beperkte schriftelijke productieve competentie en schriftelijk gebruik in formele contexten⁴⁰⁹, ligt het niet voor de hand dat veel juridische documenten in deze taal worden opgesteld.

4.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?

Nee.

Maatregel	Rechtsgeldigheid van juridische documenten
9.2.a (algemeen)	Onbekend.
9.2.b (tussen partijen en mbt derden)	Onbekend.
9.2.c (tussen partijen)	Onbekend.

4.8. Is de maatregel prioritair op basis van:

Uitvoeringsprogramma 'Same veur 't Limburgs'	Nee.
Berenschot rapport	Nee.
Beleidskader 'Cultuur en Erfgoed voor iedereen 2024-2027'	Nee.

Zie onder 1.8.

⁴⁰⁹ Para 3.2.3 Achtergrondrapporten deel III-agenda fase 1, Deeladvies 1: De Limburgse taal met dialectale variatie onder deel III van het Handvest.

5. Vertaling van rechtsbronnen

Artikel 9 Handvest

3. De Partijen verplichten zich ertoe de belangrijkste nationale wetsteksten en de teksten die in het bijzonder betrekking hebben op de gebruikers van deze talen, beschikbaar te stellen in de regionale taal of taal van een minderheid, tenzij deze teksten op andere wijze worden verstrekt.

Maatregel	Vertalen rechtsbronnen
9.3	Nee.

Gelet op de huidige mate van codificatie van het Limburgs en het ontbreken van eenduidige, breed gedragen rechtsterminologie⁴¹⁰, ligt gebruik van het Limburgs als schriftelijke rechtstaal en het vertalen van rechtsbronnen niet voor de hand.

De Actiecommissie adviseert maatregelen die zien op schriftelijk taalgebruik van het Limburgs als rechtstaal daarom niet te prioriteren.

⁴¹⁰ Para 3.4.5 Achtergrondrapporten deel III-agenda fase 1, Deeladvies 1: De Limburgse taal met dialectale variatie onder deel III van het Handvest.

6. Samenvattend overzicht maatregelen en beantwoording vragen

Leeswijzer bij de tabel

Onderstaand is in tabelvorm een overzicht van de maatregelen uit het Handvest opgenomen en de beantwoording van de vragen (1 t/m 8). Deze vragen dienen beantwoord te zijn om de kansrijkheid van een maatregel te kunnen beoordelen.

Hieronder staat de betekenis van de afkortingen en gebruikte cijfers in de tabel opgenomen.

Maatregelen (eerste kolom)

In de eerste kolom zijn de maatregelen uit het Handvest opgenomen. Daarbij worden de volgende afkortingen gebruikt:

- S = Strafrecht
- C = Civiel recht
- A = Administratief recht
- m = mondeling
- s = schriftelijk

Beoordelvingsvragen (kolommen 1 t/m 8)

De acht vragen hebben betrekking op de vraag of een maatregel:

1. volgt uit deel II van het Handvest;
2. van toepassing is op het Fries of Papiaments;
3. past binnen de bestaande wet- en regelgeving kan worden uitgevoerd;
4. past binnen de huidige wet- en regelgeving voor het Fries of Papiaments;
5. realistisch is voor het Limburgs;
6. in de praktijk al gangbaar is voor het Limburgs;
7. in bestaande projecten al uitgevoerd wordt;
8. prioriteit heeft op basis van bestaande provinciale beleidskaders.

Beoordeling

- K = kansrijke maatregel
- T = toekomstig mogelijke maatregel
- Advies = advies voor nader onderzoek

Overige aanduidingen

- F = Fries
- P = Papiaments
- nvt = niet van toepassing
- & = en
- ? = onbekend
- ± = met kanttekening

Maatregel	1. Volgt uit Deel II?	2. Van toepassing op Fries / Papiaments?	3. Binnen bestaande wet-/regelgeving mogelijk?	4. Binnen wet-/regelgeving mogelijk voor Fries / Papiaments?	5. Realistisch voor Limburgs?	6. Al gangbaar?	7. Uitvoering in bestaande projecten?	8. Prioritair volgens beleid?	Prioritering		
									K	T	Advies
1.	Taalgebruik van het gerecht richting de burger										
91.a.i (S) (m&s)	Ja±	P	Nee	Ja±	Nee±	nvt	nvt	nvt	Nee		Nee
91.b.i (C) (m&s)	Ja±	P	Nee	Ja±	Nee±	nvt	nvt	nvt	Nee		Nee
91.c.i (A) (m&s)	Ja±	P	Nee	Ja±	Nee±	nvt	nvt	nvt	Nee		Nee
91.a.iv (S) (s)	Ja±	P	Nee	Ja±	Nee	nvt	nvt	nvt	Nee		Nee
2.	Taalgebruik van de burger richting het gerecht										
91.a.iii (S) (m&s)	Ja	F	Ja	Ja	Ja±	Ja±	Nee	Nee	Ja		Ja
91.b.iii (C) (s)	Ja	F	Ja	Ja	Ja±	Ja±	Nee	Nee	Ja		Ja
91.c.iii (A) (s)	Ja	F P	Ja	F Ja P Ja±	Ja±	Ja±	Nee	Nee	Ja		Ja
91.a.ii (S) (m)	Ja	F P	Ja	F Ja P Ja±	Ja±	Ja±	Nee	Ja	Ja		Ja
91.b.ii (C) (m)	Ja	-	Ja	-	Ja±	Ja±	Nee	Nee	Ja		Ja
91.c.ii (A) (m)	Ja	F P	Ja	F Ja P Ja±	Ja±	Ja±	Nee	Nee	Ja		Ja
3.	Inzet van tolken en vertalingen										
91.d (C/A)	Ja	-	Nee±	nvt	?	?	?	Ja	Ja		Ja
4.	Rechtsgeldigheid van juridische documenten										
9.2.a (s)	Ja	-	Nee	nvt	Nee	?	?	Nee	Nee		Nee
9.2.b (s)	Ja	F	Ja±	Ja±	Ja±	?	?	Nee	Ja		Ja
9.2.c (s)	Ja	-	Ja	nvt	Ja	?	?	Nee	Ja		Ja
5.	Vertaling van rechtsbronnen										
9.3 (s)	Ja	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt		Nee

Bijlage 4: Achtergrondrapport Artikel 10 Handvest Bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten

Inhoudsopgave

Artikel 10. Bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten	3
1. Taalgebruik van het bestuur richting de burger	4
1.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?	4
1.2. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?	5
1.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?	5
1.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?	9
1.5. Is de maatregel realistisch?	11
1.6. Is de maatregel al gangbaar?	12
1.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?	12
1.8. Is de maatregel prioritair op basis van:	13
2. Taalgebruik van het bestuur intern	14
2.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?	14
2.2. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?	14
2.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?	14
2.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?	15
2.5. Is de maatregel realistisch?	16
2.6. Is de maatregel al gangbaar?	16
2.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?	17
2.8. Is de maatregel prioritair op basis van:	17
3. Taalgebruik van de burger richting het bestuur	18
3.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?	18
3.2. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?	18
3.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?	19
3.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?	20
3.5. Is de maatregel realistisch?	20
3.6. Is de maatregel al gangbaar?	21
3.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?	21
3.8. Is de maatregel prioritair op basis van:	22
4. Inzet van tolken of vertalingen	23
5. Maatregelen betreffende ambtenaren	24
5.1. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?	24
5.2. Is de maatregel prioritair op basis van:	24
6. Taalgebruik van namen	25
6.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?	25
6.2. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?	25
6.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?	25
6.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?	26
6.5. Is de maatregel realistisch?	27
6.6. Is de maatregel al gangbaar?	27
6.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?	28
6.8. Is de maatregel prioritair op basis van:	28
7. Samenvattend overzicht van maatregelen en beantwoording van de vragen	29

Artikel 10. Bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten

De maatregelen uit artikel 10 worden niet in de volgorde van het artikel behandeld, maar thematisch gegroepeerd naar type maatregel. Binnen deze indeling wordt verder onderscheid gemaakt tussen mondeling en/of schriftelijk taalgebruik, uitsluitend schriftelijk gebruik en uitsluitend mondeling gebruik. Achtereenvolgens komen de volgende thema's aan bod: (1) taalgebruik van het bestuur richting de burger, (2) taalgebruik van het bestuur intern, (3) taalgebruik van de burger richting het bestuur, (4) de inzet van tolken en vertalingen, (5) maatregelen betreffende ambtenaren en (6) taal van familie- en geografische namen.

Context Handvest

Artikel 10 omvat alle bestuurslagen en hun publieke dienstverlening: lid 1 betreft nationale overheidsorganen, lid 2 regionale en lokale overheden, en lid 3 openbare diensten zoals nutsvoorzieningen en sociale- en culturele voorzieningen. Het begrip is breed en wordt bepaald door de aard van de dienst, niet door de uitvoerder.⁴¹¹

Context in Nederland⁴¹²

In de Nederlandse bestuurlijke indeling heeft artikel 10.1 van het Handvest betrekking op rijksorganen en artikel 10.2 op provinciale en gemeentelijke bestuursorganen in de zin van art. 1:1 Algemene wet bestuursrecht (Awb) (publiekrechtelijke rechtspersonen en andere organen met openbaar gezag), inclusief het Waterschap. Artikel 10.3 heeft betrekking op openbare diensten (zoals nutsvoorzieningen), terwijl zorginstellingen en culturele voorzieningen onder respectievelijk artikel 13 en 12 van het Handvest vallen.

Context in Limburg

Artikel 10 heeft in Limburg onder lid 1 betrekking op rijksorganen zoals de Belastingdienst, CBS en IND. Lid 2 heeft betrekking op provinciale en lokale overheden, waaronder de Provincie Limburg, het Waterschap Limburg en gemeenten. Lid 3 omvat openbare diensten zoals nutsvoorzieningen (Enexis, WML), waterbeheer en diensten als afvalinzameling en openbaar vervoer (Arriva).

⁴¹¹ Para 102 Toelichting ETS 148; Woehrling (2005), p. 194.

⁴¹² Woehrling (2005), p. 181. In niet-federale staten bepaalt de staat zelf of lagere bestuurslagen als staatsorganen of als regionale autoriteiten onder artikel 10 worden aangemerkt. Nederland heeft dit zover bekend niet expliciet verklaard, maar de afbakening volgt uit de uitvoeringspraktijk.

1. Taalgebruik van het bestuur richting de burger

Artikel 10. Bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten

1. Binnen de bestuurlijke districten van de Staat waarin het aantal inwoners die gebruiker zijn van een regionale taal of taal van een minderheid de onderstaande maatregelen rechtvaardigt en overeenkomstig de situatie van elke taal verplichten de Partijen zich ertoe, voor zover dit redelijkerwijze mogelijk is:

a.

i. te waarborgen dat de bestuurlijke autoriteiten de regionale taal of taal van een minderheid gebruiken; **of**

ii. te waarborgen dat hun ambtenaren die in contact met het publiek staan in hun betrekkingen met personen die zich tot hen wenden in de regionale taal of taal van een minderheid, deze taal gebruiken; **of**

iii. te waarborgen dat gebruikers van een regionale taal of taal van een minderheid mondeling of schriftelijk hun aanvragen kunnen indienen in deze taal en daarin een antwoord kunnen ontvangen; **of**

iv. (...); **of v.** (...);

b. algemeen gebruikte ambtelijke teksten en formulieren voor de bevolking in de regionale taal of taal van een minderheid of in tweetalige versies beschikbaar te stellen;

c. toe te staan dat de bestuurlijke autoriteiten documenten opstellen in een regionale taal of taal van een minderheid.

2. Ten aanzien van de plaatselijke en regionale autoriteiten op het grondgebied waarvan het aantal inwoners die gebruiker zijn van een regionale taal of taal van een minderheid zodanig is dat de onderstaande maatregelen daardoor kunnen worden gerechtvaardigd, verplichten de Partijen zich ertoe toe te staan en/of aan te moedigen:

a. het gebruik van een regionale taal of taal van een minderheid binnen het kader van de regionale of plaatselijke autoriteit; **b.** (...);

c. de publikatie door regionale autoriteiten van hun officiële documenten eveneens in de desbetreffende regionale taal of taal van een minderheid;

d. de publikatie door plaatselijke autoriteiten van hun officiële documenten eveneens in de desbetreffende regionale taal of taal van een minderheid; **e.** (...) **f.** (...) **g.** (...).

3. Ten aanzien van openbare diensten verleend door de administratieve autoriteiten of andere personen die namens deze optreden, verplichten de Partijen zich ertoe, binnen het gebied waar de regionale taal of taal van een minderheid wordt gebruikt, overeenkomstig de situatie van elke taal en voor zover dit redelijkerwijze mogelijk is:

a. te waarborgen dat de regionale taal of taal van een minderheid bij het verlenen van de dienst worden gebruikt; **of**

b. gebruikers van een regionale taal of taal van een minderheid toe te staan dat zij een verzoek indienen en een antwoord ontvangen in deze taal; **of**

c. (...).

Context Handvest

Deze maatregelen betreffen het gebruik van de regionale taal door zowel de nationale als de decentrale overheden. Dat gebruik is doorgaans in de praktijk niet noodzakelijk, omdat burgers de officiële taal spreken, maar geeft invulling aan de wens dat ook de overheid de regionale taal in het contact met burgers gebruikt. Een staat die dit aanvaardt, respecteert die wens en moet deze dan actief faciliteren. Passief toestaan is onvoldoende.⁴¹³

Juridische / bestuurlijke overwegingen

1.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?

Ja. Artikel 7.1.d van deel II verplicht overheden reeds om het gebruik van de regionale talen actief te ondersteunen en aan te moedigen, zowel in het openbare als in het particuliere leven en binnen

⁴¹³ Woehrling (2005), p. 178-179.

bestuursorganen.⁴¹⁴ De bepalingen van deel II laten ruimte voor eigen invulling, maar lidstaten moeten wel zorg dragen voor een effectieve uitvoering. Daarbij kunnen zij deze of vergelijkbare maatregelen gebruiken.

1.2. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?

Maatregel	Taalgebruik bestuur richting burger (mondeling EN schriftelijk)
10.1.a.i (rijksdienst)	-
10.2.a (provincie + gemeente)	Fries, Papiaments
10.3.a (openbare diensten)	-

Maatregel	Taalgebruik bestuur richting burger (mondeling OF schriftelijk)
10.1.a.iii (rijksdienst) (aanvraag burger+antwoord)	-
10.3.b (openbare dienst) (verzoek burger+antwoord)	-

Maatregel	Taalgebruik bestuur richting burger (schriftelijk)
10.1.b (rijksdienst formulieren bevolking in regionale taal of tweetalig)	-
10.1.c (rijksdienst) (documenten)	Fries
10.2.c (provincie) (documenten)	Fries
10.2.d (gemeente documenten)	Fries, Papiaments

Maatregel	Taalgebruik bestuur richting burger (mondeling)
10.1.a.ii (rijksdienst) (ambtenaren)	-
Geen (provincie)	-
Geen (gemeente)	-

1.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?

Maatregel	Taalgebruik bestuur richting burger (mondeling EN schriftelijk)
10.1.a.i (rijksdienst)	Nee , met kanttekening van art. 2:6 Awb. Ja, wanneer het schriftelijke antwoord dubbeltalig is.
10.2.a (provincie + gemeente)	Nee , met kanttekening van art. 2:6 Awb. Ja, wanneer het document dubbeltalig is.
10.3.a (openbare diensten)	Nee , met kanttekening van art. 2:6 Awb. Ja, wanneer het document dubbeltalig is.

Maatregel	Taalgebruik bestuur richting burger (mondeling OF schriftelijk)
10.1.a.iii (rijksdienst) (aanvraag burger+antwoord)	Ja (mondeling).

⁴¹⁴ Para 37 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2016) 4, p. 10.

	Schriftelijk, met dien verstande dat art. 2:6 Awb beperkingen stelt aan het gebruik in een schriftelijk besluit van een bestuursorgaan inhoudende een publiekrechtelijke handeling gericht op rechtsgevolg.
10.3.b (openbare dienst) (verzoek burger+antwoord)	Ja (mondeling). Schriftelijk, met dien verstande dat art. 2:6 Awb beperkingen stelt aan het gebruik in een schriftelijk besluit van een bestuursorgaan inhoudende een publiekrechtelijke handeling gericht op rechtsgevolg.

Maatregel	Taalgebruik bestuur richting burger (schriftelijk)
10.1.b (rijksdienst formulieren bevolking in regionale taal of tweetalig)	Ja, wanneer het formulier dubbeltalig is.
10.1.c (rijksdienst) (documenten)	Nee, met kanttekening van art. 2:6 Awb. Ja, wanneer het document dubbeltalig is.
10.2.c (provincie) (documenten)	Nee, met kanttekening van art. 2:6 Awb. Ja, wanneer het document dubbeltalig is.
10.2.d (gemeente documenten)	Nee, met kanttekening van art. 2:6 Awb. Ja, wanneer het document dubbeltalig is.

Er bestaan geen specifieke wettelijke bepalingen voor het gebruik van het Limburgs binnen het bestuur.⁴¹⁵ Artikel 2:6 lid 1 Awb gaat in de eerste plaats over het voorschrijven van het Nederlands als bestuurstaal voor het taalgebruik van de overheid met de burger.⁴¹⁶ Dit is een strikte wettelijke norm, maar hierbij zijn enkele kanttekeningen zeker op zijn plaats.

Kanttekening 1. Verplichtingen aangegaan onder het Handvest

Volgens de Commissie wetgeving algemene regels bestuursrecht staat de taalregeling in de Awb internationale verplichtingen niet in de weg; volgens de regering sprak dat voor zich.⁴¹⁷ Zo'n verplichting volgt uit deel II van het Handvest, dat in principe bescherming biedt tegen bezwaren tegen het gebruik van het Limburgs. Deze verplichtingen zijn echter nog niet uitgewerkt in nationale regelgeving. Daardoor blijft, zolang een rechter zich daarover niet heeft uitgesproken, onduidelijk of bestaande wettelijke beperkingen op het gebruik van het Limburgs volledig van kracht blijven.

Kanttekening 2. Schriftelijk taalgebruik naast het Nederlands

Schriftelijke stukken die door de overheid gelijktijdig in het Limburgs en het Nederlands worden aangeboden, zogenaamde dubbeltalige stukken, voldoen in elk geval aan de vereisten van artikel 2:6 Awb. In deze gevallen van dubbeltaligheid kunnen burgers altijd terugvallen op de Nederlandstalige versie, die leidend zal zijn.

Kanttekening 3. Schriftelijke taalgebruik in een andere of vreemde taal

Artikel 2:6 Awb bepaalt dan wel dat bestuursorganen in beginsel de Nederlandse taal gebruiken.⁴¹⁸ Dit uitgangspunt houdt echter niet in dat alle aan een besluit ten grondslag liggende stukken noodzakelijkerwijs in het Nederlands moeten zijn opgesteld.⁴¹⁹

⁴¹⁵ Para 100 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2022), p. 17.

⁴¹⁶ Kamerstukken II 1993/94, 23 543, nr. 3, p. 4, 10.

⁴¹⁷ Nota naar aanleiding van het verslag II, Kamerstukken II 23 543.

⁴¹⁸ Zie ook CBb 19 januari 2009, ECLI:NL:CBB:2009:BH0436, r.o. 2.8.

⁴¹⁹ Rb. Noord-Holland 12 januari 2021, ECLI:NL:RBNHO:2021:574, r.o. 8.3.; ABRvS 20 januari 2021, ECLI:NL:RVS:2021:105, r.o. 98; Rb. Den Haag 18 juni 2018, ECLI:NL:RBDHA:2018:7781, r.o. 4.1–4.2; ABRvS 18 november 2015, ECLI:NL:RVS:2015:3578, r.o. 9.1.

Op grond van artikel 2:6, tweede lid, Awb kan een andere taal dan het Nederlands worden gebruikt indien dit doelmatiger is en derden daardoor niet onevenredig worden benadeeld; hierbij gaat het echter om het functionele gebruik van die andere talen.⁴²⁰

Op een verzoek om informatie in een vreemde taal kan, afhankelijk van de omstandigheden, in diezelfde taal worden geantwoord. Dit is met name bij individuele informatieverstrekking toegestaan en kan wenselijk zijn, mits belangen van derden niet onevenredig worden geschaad. De belangen van derden zijn vooral relevant bij handelingen met een bredere werking, zoals beschikkingen of besluiten van algemene strekking.⁴²¹

Voorts bepaalt artikel 6:5, derde lid, Awb dat, indien een beroepschrift in een vreemde taal is gesteld, een vertaling kan worden verlangd voor een goede behandeling van het bezwaar of beroep.⁴²² In de rechtspraak is artikel 2:6, tweede lid, Awb daarbij consequent uitgelegd als een instructienorm voor bestuursorganen en niet als een absolute verplichting tot vertaling.⁴²³ Indien een Nederlandse vertaling niet noodzakelijk is voor een zorgvuldige behandeling van een bezwaar of beroep, kan het bestuursorgaan dus afzien van een vertaalverzoek en de zaak behandelen op basis van niet-Nederlandstalige stukken.

Gelet op de erkenning van het Limburgs onder deel II van het Handvest en het karakter als van oudsher in Nederland gesproken taal, ligt het niet voor de hand om stukken in vreemde talen wel te behandelen zonder een vertaling te verlangen en Limburgstalige stukken niet. Dit geldt temeer omdat het Limburgs, net als het Fries, nauw verwant is aan het Nederlands, hoge verstaanbaarheid geniet⁴²⁴ en een zorgvuldige behandeling van bezwaar of beroep daardoor doorgaans niet zal belemmeren. Een vertaling zal in de praktijk dan ook zelden nodig zijn. Tegen die achtergrond is het moeilijk uitlegbaar dat voor bekende vreemde talen wel een uitzondering geldt, maar niet voor een landseigen of inheemse taal als het Limburgs.

Kanttekening 4. Schriftelijke taalgebruik betreffende feitelijke bestuurshandelingen

Handhaving van de norm van artikel 2:6, eerste lid, Awb richt zich in de praktijk vooral op besluiten in de zin van artikel 1:3 Awb; een schriftelijke beslissing van een bestuursorgaan inhoudende een op een rechtsgevolg gerichte publiekrechtelijke handeling. Rechtsbescherming staat namelijk alleen open tegen besluiten in de zin van art. 1:3 Awb met toegang tot bezwaar en beroep op grond van artikel 8:1 lid 1 Awb.⁴²⁵

Wanneer een bestuurshandeling niet een dergelijk besluit is dan verricht een bestuursorgaan in principe een feitelijke handeling⁴²⁶ en ontbreekt een rechtsgang voor de burger. Artikel 2:6 Awb blijft formeel van toepassing, maar schriftelijk gebruik van een andere taal dan de Nederlandse kan in een dergelijk geval niet door de rechter worden getoetst en omdat het geen besluit is, niet tot vernietiging leiden. Schriftelijke informatie voor een breed publiek kan in elk geval naast Nederlands in een andere taal worden aangeboden om anderstaligen beter te bereiken.⁴²⁷

Onder schriftelijke informatie die feitelijk bestuurshandelen inhoudt vallen onder meer voorlichting en algemene informatievoorziening (zoals brochures, websites en informatieve e-mails), informatief taalgebruik in overheidsgebouwen (zoals flyers en mededelingen in de hal van een overheidsgebouw op

⁴²⁰ Kamerstukken II 1993/94, 23 543, nr. 3, p. 4-5.

⁴²¹ Kamerstukken II 1993/94, 23 543, nr. 3, p. 5.

⁴²² Kamerstukken II 1993/94, 23 543, nr. 3, p. 3.

⁴²³ CRvB 6 november 2002, ECLI:NL:CRVB:2002:AF1655, r.o. II.

⁴²⁴ Para 3.2.2 Achtergrondrapporten deel III-agenda fase 1, Deeladvies 1: De Limburgse taal met dialectale variatie onder deel III van het Handvest.

⁴²⁵ Van Wijk et al. (2014), p. 158-181.

⁴²⁶ Van Wijk et al. (2014), p. 169-170.

⁴²⁷ Kamerstukken II 1993/94, 23 543, nr. 3, p. 4-5.

beeldschermen), informele rechtsoordelen (bijv. een ambtelijke inschatting dat geen vergunning nodig is) en communicatie in de fase van beleidsvoorbereiding (zoals inspraakavonden of participatietrajecten). Ook informatievoorziening tijdens noodsituaties valt in beginsel buiten het besluitbegrip. Het publiceren van agenda's en notulen door een gedecentraliseerde overheid op de website zou hier ook onder kunnen vallen.⁴²⁸

Bij voorkeur dient mogelijk schriftelijk gebruik door overheden van het Limburgs plaats te vinden op basis van nationaal, provinciaal of gemeentelijk taalbeleid, met terugkoppeling aan het verantwoordelijke orgaan ten behoeve van de rapportage over het Handvest.

Maatregel	Taalgebruik bestuur richting burger (mondeling)
10.1.a.ii (rijksdienst) (ambtenaren)	Ja.
Geen (provincie)	Ja.
Geen (gemeente)	Ja.

Kanttekening 5. Mondeling taalgebruik

Op mondeling taalgebruik van bestuursorganen richting burgers is doorgaans de uitzondering van artikel 2:6, tweede lid, Awb van toepassing, en kan de overheid naast het Nederlands andere talen te gebruiken. Deze bepaling biedt ruimte om, bijvoorbeeld uit praktische overwegingen, een andere taal dan het Nederlands te gebruiken wanneer een burger het Nederlands onvoldoende beheerst. Vanuit het oogpunt van behoorlijk bestuur kan het in sommige gevallen zelfs onwenselijk zijn om geen gebruik te maken van een taal die de burger begrijpt.⁴²⁹

Ook het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden gaat ervan uit dat een bestuursorgaan een regionale taal kan gebruiken wanneer een burger zich in die taal tot het bestuur richt.⁴³⁰ In hoeverre de Awb voldoende borging biedt om aan deze verplichting uit het Handvest te voldoen, is niet geheel duidelijk.

Met artikel 2:6 Awb geeft de wetgever in 1993 aan bestaande jurisprudentie te codificeren, waarin Nederlands geldt als taal van het bestuurlijk en rechtsverkeer, tenzij de wetgever expliciet een uitzondering heeft gemaakt. Lid 2 kan daarbij doorgaans als uitzondering gelden voor het mondelinge taalgebruik door het bestuur richting de burger.⁴³¹ Volgens de Memorie van Toelichting komen dergelijke uitzonderingen veelvuldig en in verschillende vormen voor⁴³² en zijn toegestaan mits zij berusten op een wet in formele zin.⁴³³

De vraag is in hoeverre de codificatie van de Awb de bestaande ruimte voor het gebruik van andere, historisch in Nederland voorkomende talen heeft beperkt. Vóór de inwerkingtreding van de Awb was het uitgangspunt dat het bestuursorganen was toegestaan in elk geval mondeling een andere taal dan het Nederlands te gebruiken, om zich, volgens de Commissie-Kingma Boltjens, zoveel mogelijk aan te passen "bij het gewestelijk eigene"⁴³⁴. De Memorie van Toelichting bij de Awb vermeldt het kabinetsstandpunt uit 1953, dat aansloot bij de aanbeveling van de Commissie-Kingma Boltjens, waarin het mondeling gebruik van het Fries in het ambtelijk verkeer werd aanvaard.⁴³⁵ De positie van het Fries als omgangstaal was binnen

⁴²⁸ College voor de Rechten van de Mens 15 mei 2015, oordeel 2015-78.

⁴²⁹ Kamerstukken II 1993/94, 23 543, nr. 3, p. 4-5.

⁴³⁰ Para 103 Toelichting ETS 148.

⁴³¹ Kamerstukken II 1993/94, 23 543, nr. 3.

⁴³² Kamerstukken II 1993/94, 23 543, nr. 3, p. 4.

⁴³³ Kamerstukken II 1993/94, 23 543, nr. 3, p. 7.

⁴³⁴ Commissie betreffende het gebruik van de Friese taal op het gebied van het rechtsverkeer (Commissie-Kingma Boltjens) (1953), p. 11, 16.

⁴³⁵ Van der Velden (2004), p. 221.

de bestuurlijke en juridische context in 1970 reeds breed erkend.⁴³⁶ Deze ruimte werd in Fryslân benut voor de ontwikkeling van het Fries als bestuurs taal. (zie verder onder 1.4)

Pas na veertig jaar bestuurspraktijk in Fryslân werd de positie van het Fries als tweede bestuurs taal wettelijk verankerd, eerst in de Awb en later in de Wet gebruik Friese taal (WgFt), waarbij kennelijk pas gaandeweg de opvatting ontstond dat hiervoor een expliciete wettelijke grondslag was vereist.⁴³⁷

1.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?

Maatregel	Taalgebruik bestuur richting burger (mondeling EN schriftelijk)
10.2.a (provincie + gemeente)	Fries: Ja. Papiaments: Ja.

Fries. Op grond van artikel 5 Wet gebruik Friese taal (Wgft) zijn bestuursorganen in Fryslân verplicht om regels op te stellen⁴³⁸ en beleidsplannen te ontwikkelen over het gebruik van de Friese taal binnen hun organisatie.⁴³⁹ Veel Friese gemeenten hebben ook een eigen Fries taalbeleid opgesteld.⁴⁴⁰ De gemeente Waadhoeke heeft naast voor het Fries ook taalbeleid voor het Bildts en Franekers opgesteld.⁴⁴¹

Papiaments. In de Tweede Aanpassingswet openbare lichamen Bonaire, Sint-Eustatius en Saba (32368) wordt een taalregeling voor het bestuurlijk verkeer in de IBES-wet opgenomen. De IBES bevat – analoog aan de Awb in Nederland in 2010 – regels over de taal in het bestuurlijke verkeer van de openbare lichamen. Met de Bonairiaanse Verordening talen bestuurlijk verkeer werd een kader gecreëerd voor het taalgebruik. Dit zou verder uitgewerkt kunnen worden in een eilandelijk beleidsplan⁴⁴², waarin kaders worden uiteengezet ten aanzien van taalscholing voor ambtenaren, budgetten voor boekenaankopen in de regionale taal bij openbare bibliotheken of het gebruik van talen in tijden van crises. Voor Bonaire ontbreekt dit beleidsplan nog.

Maatregel	Taalgebruik bestuur richting burger (schriftelijk)
10.1.c (rijksdienst) (documenten)	Fries: Ja, met kanttekening.
10.2.c (provincie) (documenten)	Fries: Ja, met kanttekening.
10.2.d (gemeente documenten)	Fries: Ja, met kanttekening. Papiaments: Ja, met kanttekening.

Fries. In het schriftelijke verkeer kan het Fries worden gebruikt door bestuursorganen in Fryslân en onder hun werkzame personen (artikelen 4 en 5.1 Wgft) en bestuursorganen van de centrale overheid waarvan het werkterrein zich tot (een deel van) de Provincie Fryslân uitstrekt (artikel 6 lid 1 Wgft).

Kanttekening. Artikel 7 Wgft verplicht naast het Fries een Nederlandse versie van een schriftelijk stuk op te stellen wanneer het (mede) bestemd is voor bestuursorganen buiten Fryslân of de centrale overheid, of als

⁴³⁶ Kamerstukken II 1993/94, 23 543, nr. 3, p. 10; Ministerie van CRM (1970), p. 9.

⁴³⁷ Kamerstukken II 1993/94, 23 543, nr. 3, p. 7.

⁴³⁸ Uitgezonderd zijn volgens art. 5.3 Wgft de gemeenten Ameland, Schiermonnikoog, Terschelling, Vlieland en Weststellingwerf.

⁴³⁹ Kamerstukken II 2011/12, 33 335, nr. 3.

⁴⁴⁰ Zie bijvoorbeeld Nota Frysk taalbeleid Achtkarspelen 2023, Taalverordening Fries gemeente Achtkarspelen 2017, Fries taalbeleid 2025–2028 gemeente De Fryske Marren, Romte foar Taal: Taalbeleid Frysk gemeente Opsterland 2021–2025.

⁴⁴¹ Waadhoeke, Lân fan Taal: Nota taalbeleid gemeente Waadhoeke..

⁴⁴² Bonaire.nu. (2022, 8 maart). In het voorjaar van 2022 is een studie gepresenteerd die basis moet gaan vormen voor toekomstig taalbeleid Bonaire.

het algemeen verbindende voorschriften of beleidsregels bevat (dubbeltaligheid). Publicatie gebeurt eveneens in het Nederlands, tenzij daar redelijkerwijs geen behoefte aan is.⁴⁴³ In deze gevallen kan de Friese tekst zonder begeleidende Nederlandse versie dus niet juridisch leidend zijn.

Op grond van artikel 4 lid 2 Wgft kan het Fries niet gebruikt worden wanneer een wederpartij verzoekt het Nederlands te gebruiken, wanneer "...het gebruik van de Friese taal tot een onbevredigend verloop van het mondeling verkeer zou leiden."

In de praktijk voegt de Wet gebruik Friese taal nauwelijks extra bevoegdheden toe voor het gebruik van de Friese taal door Friese overheden, buiten de mogelijkheden die al uit de Algemene wet bestuursrecht voortvloeien.⁴⁴⁴

De provinciale bestuurspraktijk voor het gebruik van het Fries berust sinds 1955 op beleidsmatige aanvaarding, bestuurlijke autonomie en vrijwilligheid en bestuurlijke gewoontevorming.⁴⁴⁵ Het gebruik van de Friese taal zonder wettelijke basis leidde in de bestuurspraktijk nauwelijks tot bezwaren.⁴⁴⁶ De minister erkende het gebruik van het Fries in het bestuurlijk verkeer in Fryslân als een autonome provinciale aangelegenheid.⁴⁴⁷

Vanaf 1955 volgde een geleidelijke institutionalisering van het schriftelijk Fries binnen het provinciale bestuur en in 1968 diende Gedeputeerde Staten voor het eerst een volledig in het Fries opgesteld voorstel in.⁴⁴⁸

Vanaf 1985 gold op basis van een provinciale regeling⁴⁴⁹ vrije taalkeuze voor de overheid in Fryslân, met als uitgangspunt dat het Fries naast het Nederlands passief werd beheerst.⁴⁵⁰ Pas in 1989 met de Bestuursafpraak Friese taal en cultuur kreeg het Fries expliciet een beleidsmatige basis als bestuurstaal, doch nog altijd zonder formele wettelijke verankering tot de invoering van de Awb en daarna de Wgft.⁴⁵¹

Papiaments. In de Tweede Aanpassingswet openbare lichamen Bonaire, Sint-Eustatius en Saba (32368) wordt een taalregeling voor het bestuurlijk verkeer in de IBES-wet opgenomen. De IBES bevat – analoog aan de Awb in Nederland in 2010, regels over de taal in het bestuurlijke verkeer van de openbare lichamen. De IBES neemt als uitgangspunt dat de overheid in beginsel in schriftelijke stukken het Nederlands gebruikt (art. 4c IBES).

In de Bonairiaanse eilandverordening is vastgelegd dat het Openbaar Lichaam Bonaire (OLB) in schriftelijke stukken en bij mondeling gebruik in de communicatie met inwoners gebruik kan maken van het Nederlands of Papiaments. Indien een inwoner aangeeft in het Papiaments te willen communiceren, zal het OLB trachten deze taalkeuze te respecteren. Enkel indien het schriftelijke stuk van het OLB een beschikking bevat of belangrijke rechtsgevolgen heeft, zal de Nederlandse taal gebruikt worden. Dit is te kenschetsen als een volgend taalbeleid.⁴⁵²

Sociaal-maatschappelijke / sociolinguïstische overwegingen

⁴⁴³ Kamerstukken II 2011/12, 33 335, nr. 3.

⁴⁴⁴ Wolf (2021).

⁴⁴⁵ Jordaan (2006), p. 17; Van der Velden (2004), p. 221, 233–234.

⁴⁴⁶ Ministerie van CRM (1970), p. 19.

⁴⁴⁷ Van der Velden (2004), p. 309.

⁴⁴⁸ Jordaan (2006), p. 17; Ministerie van CRM (1970), p. 6.

⁴⁴⁹ Provinciaal Blad van Friesland, 1985, no. 82.

⁴⁵⁰ Van der Velden (2004), p. 309.

⁴⁵¹ Jordaan (2006), p. 17.

⁴⁵² Dit is bijvoorbeeld vergelijkbaar met de taalregeling in de verordeningen Fries in het schriftelijk verkeer van de Gemeente Boarnsterhim. (1998) en de Gemeente Gaasterlân-Sleat. (2011).

1.5. Is de maatregel realistisch?

Maatregel	Taalgebruik bestuur richting burger (mondeling EN schriftelijk)
10.1.a.i (rijksdienst)	Nee. Advies: geen verdere prioriteit.
10.2.a (provincie + gemeente)	Nee. Advies: geen verdere prioriteit.
10.3.a (openbare diensten)	Nee. Advies: geen verdere prioriteit.

Maatregel	Taalgebruik bestuur richting burger (mondeling OF schriftelijk)
10.1.a.iii (rijksdienst) (aanvraag burger+antwoord)	Ja , met kanttekening voor schriftelijk gebruik.
10.3.b (openbare dienst) (verzoek burger+antwoord)	Ja , met kanttekening voor schriftelijk gebruik.

Maatregel	Taalgebruik bestuur richting burger (schriftelijk)
10.1.b (rijksdienst formulieren bevolking in regionale taal of tweetalig)	Nee. Advies: geen verdere prioriteit.
10.1.c (rijksdienst) (documenten)	Nee. Advies: geen verdere prioriteit.
10.2.c (provincie) (documenten)	Nee. Advies: geen verdere prioriteit.
10.2.d (gemeente documenten)	Nee. Advies: geen verdere prioriteit.

Maatregel	Taalgebruik bestuur richting burger (mondeling)
10.1.a.ii (rijksdienst) (ambtenaren)	Ja.
Geen (provincie)	Ja.
Geen (gemeente)	Ja.

Kanttekening schriftelijk gebruik. Formele communicatie bij decentrale Limburgse overheden verloopt in het Nederlands, terwijl het Limburgs in informele schriftelijke communicatie (zoals e-mail en berichten) en mondeling wordt gebruikt.⁴⁵³ De (voormalige) streektaalfunctionaris van de Provincie Limburg paste het Limburgs consequent mondeling en schriftelijk toe indien de taal door de wederpartij werd begrepen.⁴⁵⁴ De Limburgse decentrale overheden passen in de schriftelijke communicatie het Limburgs niet systematisch en structureel toe.

Gelet op het huidige niveau van codificatie van het geschreven Limburgs en het ontbreken van eenduidige, breed gedragen bestuurlijke terminologie⁴⁵⁵, ligt gebruik van het Limburgs als volwaardige schriftelijke bestuurs taal in op rechtsgevolg gerichte publiekrechtelijke handelingen niet voor de hand.

De Actiecommissie adviseert om maatregelen die als vereiste hebben om schriftelijk taalgebruik van het bestuur richting burgers mogelijk te maken daarom niet te prioriteren, waardoor ook enkele maatregelen die zowel schriftelijk als mondeling gebruik borgen, niet geprioriteerd kunnen worden.

⁴⁵³ Para 100 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2022), p. 17; Lotte uit Limburg. (2025).

⁴⁵⁴ Para 41 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2004) 8, p. 10.

⁴⁵⁵ Para 3.4.5 Achtergrondrapporten deel III-agenda fase 1, Deeladvies 1: De Limburgse taal met dialectale variatie onder deel III van het Handvest.

1.6. Is de maatregel al gangbaar?

Maatregel	Taalgebruik bestuur richting burger (mondeling OF schriftelijk)
10.1.a.iii (rijksdienst) (aanvraag burger+antwoord)	Ja, met kanttekening voor schriftelijk gebruik.
10.3.b (openbare dienst) (verzoek burger+antwoord)	Ja, met kanttekening voor schriftelijk gebruik.

Maatregel	Taalgebruik bestuur richting burger (mondeling)
10.1.a.ii (rijksdienst) (ambtenaren)	Ja, met kanttekening.
Geen (provincie)	Ja.
Geen (gemeente)	Ja.

De COMEX rapporteert dat geen wettelijke of andere rechtsregels expliciet het gebruik van het Limburgs in het bestuur regelen, ondanks het grote aantal sprekers, het aaneengesloten verspreidingsgebied en de vraag vanuit de sprekers.⁴⁵⁶ Er bestaat ook geen specifiek beleid dat het gebruik van het Limburgs binnen het openbaar bestuur structureel waarborgt.⁴⁵⁷

Uit een enquête van Berenschot blijkt dat bij 80% van de gemeenten Limburgs wordt gebruikt in mondeling contact met de burgers.⁴⁵⁸ Hoewel anekdotisch, kan op grond van persoonlijke ervaring van leden van de Actiecommissie vastgesteld worden dat het mondeling gebruik van het bestuur (verschillende overheidsdiensten) richting de burger vrij gangbaar is. Daarnaast is tijdens een verkennend onderzoek door een lid van de Actiecommissie gesproken met een voormalige inspecteur van de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) en een medewerker Subsidies van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO), die beide werkzaam zijn bij een vestiging in Limburg. Zo wordt het Limburgs volgens de NVWA-inspecteur in de praktijk regelmatig gebruikt tijdens inspecties, terwijl de RVO-medewerker aangeeft dat het gebruik met externe partijen slechts bij uitzondering voorkomt. Dit verschil hangt samen met de organisatie van werkzaamheden, waarbij landelijke taakverdeling het gebruik van regionale taal beperkt.

1.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?

Maatregel	Taalgebruik bestuur richting burger (mondeling OF schriftelijk)
10.1.a.iii (rijksdienst) (aanvraag burger+antwoord)	Onbekend.
10.3.b (openbare dienst) (verzoek burger+antwoord)	Onbekend.

Maatregel	Taalgebruik bestuur richting burger (mondeling)
10.1.a.ii (rijksdienst) (ambtenaren)	Onbekend.
Geen (provincie)	Onbekend.
Geen (gemeente)	Ja.

⁴⁵⁶ Para 100 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2022), p. 17; Para 27 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2022), p. 8.

⁴⁵⁷ Para 28 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2012) 6, p. 8.

⁴⁵⁸ Statenvoorstel G-24-038, Rapport Berenschot, p. 75.

De gemeente Kerkrade faciliteert het gebruik van het Kirchröadsj in het contact met burgers door hen de mogelijkheid te bieden in deze variant van de Limburgse taal te communiceren, zoals vastgelegd in het gemeentelijke beleidsplan *Kirchroa, hei weëd plat jekald*. Personeel mag burgers in het eerste contact hierin aanspreken, en waar nodig wordt flexibel geschakeld naar het Nederlands.⁴⁵⁹ Het is niet expliciet in het taalbeleid opgenomen of andere varianten van het Limburgs onder dit beleid vallen.

1.8. Is de maatregel prioritair op basis van:

Uitvoeringsprogramma 'Same veur 't Limburgs'	Nee.
Berenschot rapport	Ja.
Beleidskader 'Cultuur en Erfgoed voor iedereen 2024-2027'	Nee.

Het Berenschot-rapport geeft prioriteit aan maatregelen die het gebruik van het Limburgs door bestuurlijke autoriteiten en/of ambtenaren (gesproken en/of schriftelijk) en binnen de regionale of plaatselijke autoriteit bevorderen.⁴⁶⁰ Gezien de sterke positie van het Limburgs adviseert COMEX ook om het gebruik van het Limburgs verder te bevorderen, onder meer via taalbeleid van provinciale, lokale en nationale autoriteiten.⁴⁶¹

⁴⁵⁹ Taalbeleid gemeente Kerkrade, p. 20.

⁴⁶⁰ Statenvoorstel G-24-038, Rapport Berenschot, p. 30.

⁴⁶¹ Para 34 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2008) 3, p. 8.

2. Taalgebruik van het bestuur intern

Artikel 10. Bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten

2. Ten aanzien van de plaatselijke en regionale autoriteiten op het grondgebied waarvan het aantal inwoners die gebruiker zijn van een regionale taal of taal van een minderheid zodanig is dat de onderstaande maatregelen daardoor kunnen worden gerechtvaardigd, verplichten de Partijen zich ertoe toe te staan en/of aan te moedigen:

a. (...); b. (...); c. (...); d. (...);

e. het gebruik door regionale autoriteiten van een regionale taal of taal van een minderheid in debatten tijdens hun vergaderingen, zonder evenwel het gebruik van de officiële taal of talen van de Staat uit te sluiten;

f. het gebruik door lokale autoriteiten van een regionale taal of taal van een minderheid in debatten tijdens hun vergaderingen, zonder evenwel het gebruik van de officiële taal of talen van de Staat uit te sluiten;

g. (...)

Context Handvest

Het is onder het Handvest legitiem en van groot symbolisch belang dat gekozen vertegenwoordigers hun eigen taal kunnen gebruiken bij de uitoefening van hun mandaat in regionale en lokale vertegenwoordigende organen. De mogelijkheid om de regionale taal in debatten van volksvertegenwoordigingen te gebruiken moet onder deze bepaling niet alleen formeel bestaan, maar ook actief worden gefaciliteerd en aangemoedigd. Praktisch kan eraan invulling worden gegeven door te besluiten dat alle deelnemers, of op zijn minst de meesten, de regionale taal verstaan of via tolksystemen.⁴⁶²

Juridische / bestuurlijke overwegingen

2.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?

Ja. Zie onder 1.1.

2.2. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?

Maatregel	Taalgebruik bestuur intern (mondeling)
10.2.e (provincie) (debat)	Fries
10.2.f (gemeente) (debat)	Fries, Papiaments
Geen (provincie + gemeente)	-

2.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?

Maatregel	Taalgebruik bestuur intern (mondeling)
10.2.e (provincie) (debat)	Ja.
10.2.f (gemeente) (debat)	Ja.
Geen (provincie + gemeente)	

Het gebruik van de Limburgse taal in debatten binnen (commissies van) provinciale staten en gemeenteraden is mogelijk op grond van deel II van het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden, in combinatie met provinciale of gemeentelijke autonomie en de aanvaarding door provinciale staten of de gemeenteraad van het gebruik van het Limburgs als bestuurspraktijk.

⁴⁶² Zie ook Woehrling (2005), p. 192.

De Nederlandse regering heeft COMEX herhaaldelijk bericht dat Limburgstalige bestuurders het Limburgs vrij hanteren tijdens officiële vergaderingen⁴⁶³, hetgeen kennelijk plaatsvindt zonder bezwaar van de nationale overheid. Daarnaast rapporteert COMEX dat onder artikel 7.1.d van deel II van het Handvest het mondelinge gebruik (van het Nedersaksisch) is toegestaan bij provinciale staten en gemeenteraden. Er zijn mogelijkheden voor het gebruik in de Nedersaksische provincies, maar het gebruik ervan is afhankelijk van de wil in de regio's.⁴⁶⁴ Onder het Handvest is het verder ondenkbaar om een gekozen volksvertegenwoordiger te beletten zijn of haar eigen (regionale) taal te spreken, zelfs wanneer dit om praktische redenen aan enkele uitzonderingen in documenten onderhevig kan zijn.⁴⁶⁵

In debatten van Provinciale Staten van Fryslân en commissievergaderingen is het mondelinge gebruik toegestaan van onder meer het Nedersaksisch (zoals het Stellingwerfs), evenals andere taalvariëteiten die in Fryslân worden gesproken zoals het Bildts, Hindeloopers en varianten van het Stadfries. Dit gebruik vindt ook daadwerkelijk in de praktijk plaats.

Het gebruik in Provinciale Staten van Fryslân van het Nedersaksisch en de andere taalvariëteiten die in Fryslân worden gesproken is niet expliciet vastgelegd in het Reglement van Orde of taalbeleid. Het gebruik van het Nedersaksisch wordt toegestaan op grond van de erkenning en bescherming onder deel II Handvest en bestuurspraktijk. Het Bildts, het Hindeloopers en varianten van het Stadfries zijn toegestaan enkel op basis van bestuurspraktijk. De verslaglegging vindt plaats via digitaal notuleren, waarbij bijdragen in het Nedersaksisch en deze taalvariëteiten eveneens daarin worden vastgelegd. Het beeldverslag is daarin leidend.⁴⁶⁶

Provinciale Staten van Fryslân staan incidenteel ook toe dat schriftelijke stukken in het Nedersaksisch en de andere taalvariëteiten die in Fryslân worden gesproken worden ingediend. Dit is afhankelijk van de bestuurlijke interpretatieruimte van de Commissaris van de Koning en Provinciale en Gedeputeerde Staten. In de praktijk zijn er voorbeelden van moties en schriftelijke vragen in het Nedersaksisch en de genoemde taalvariëteiten. Voor zover bekend hebben dergelijke gevallen niet geleid tot voordracht tot vernietiging door de Kroon.⁴⁶⁷

In bredere zin sluit dit aan bij de historische ontwikkeling van het Fries, waarbij taalgebruik in het bestuur aanvankelijk niet wettelijk was geregeld, maar op basis van bestuurspraktijk, beleidsmatige acceptatie en autonomie van de decentrale overheden werd toegestaan.⁴⁶⁸

2.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?

Maatregel	Taalgebruik bestuur intern (mondeling)
10.2.e (provincie) (debat)	Fries: Ja.
10.2.f (gemeente) (debat)	Fries: Ja. Papiaments: Ja.

⁴⁶³ Para 2.4.3 The Netherlands, MIN-LANG/PR (2011) 5, p. 26; Para 2.4.3 The Netherlands, MIN-LANG/PR (2007) 7, p. 38; Para 41 ECRML, Application of the Charter in The Netherlands, (2004) 8, p. 10; Para 2.4 The Netherlands, MIN-LANG/PR (2003) 6, p. 206.

⁴⁶⁴ Para 21 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2001) 1, p. 11.

⁴⁶⁵ Woehrling (2005), p. 163.

⁴⁶⁶ Bron: E-mail en telefonisch contact voorzitter en secretaris van de Actiecommissie met medewerkers van de griffie van Provinciale Staten van Fryslân en de secretaris van het Steatekomitee Frysk.

⁴⁶⁷ Bron: E-mail en telefonisch contact voorzitter en secretaris van de Actiecommissie met medewerkers van de griffie van Provinciale Staten van Fryslân en de secretaris van het Steatekomitee Frysk.

⁴⁶⁸ Zie paragraaf 1.4.

Fries. Op grond van artikel 9 Wgft kan iedereen in vergaderingen van vertegenwoordigende organen in de Provincie Fryslân de Friese taal gebruiken. Wat in het Fries wordt gezegd wordt ook in het Fries genotuleerd. Provinciale Staten van Fryslân gebruikten al vanaf 1955 Fries in vergaderingen en legden dit ook in het Fries vast in de notulen op grond van de provinciale bestuurspraktijk, zonder basis in wet- of regelgeving.⁴⁶⁹ In 1993 stelde de regering vast dat Nederlandstalige leden geen nadelige gevolgen ondervinden van het gebruik van het Fries in vergaderingen.⁴⁷⁰

Papiaments. De IBES bevat – analoog aan de Awb in Nederland in 2010 – regels over de taal in het bestuurlijke verkeer van de openbare lichamen. In vergaderingen van de eilandsraad van Bonaire kan iedereen het Papiaments gebruiken. Hetgeen in het Nederlands dan wel het Papiaments is gezegd, wordt in de desbetreffende taal genotuleerd.⁴⁷¹

Sociaal-maatschappelijke / sociolinguïstische overwegingen

2.5. Is de maatregel realistisch?

Maatregel	Taalgebruik bestuur intern (mondeling)
10.2.e (provincie) (debat)	Ja.
10.2.f (gemeente) (debat)	Ja.
Geen (provincie + gemeente)	

Voor artikel 10.2 geldt dat de verplichtingen alleen gelden voor lokale en regionale overheden in gebieden waar het aantal gebruikers van een regionale taal voldoende is om deze maatregelen te rechtvaardigen.⁴⁷² Dit is voor het Limburgs het geval. Voor de inwoners van Limburg blijkt uit onderzoek dat bijna 80% de taal spreekt en bijna 98% Limburgs verstaat.⁴⁷³ Verder is door het grote aantal sprekers⁴⁷⁴ kennis over de taal aanwezig binnen bestuurlijke organisaties.⁴⁷⁵

2.6. Is de maatregel al gangbaar?

Maatregel	Taalgebruik bestuur intern (mondeling)
10.2.e (provincie) (debat)	Nee, met kanttekening.
10.2.f (gemeente) (debat)	Nee, met kanttekening.
Geen (provincie + gemeente)	Ja.

Bij 3 van de 31 gemeenten wordt volgens onderzoek het Limburgs in de raadszaal gebruikt.⁴⁷⁶

Kanttekening. Het Limburgs wordt waarschijnlijk vooral incidenteel gebruikt in lokale raadsdebatten, met name mondeling en in informele contexten (bijvoorbeeld in de gemeente Weert).⁴⁷⁷ De frequentie van het

⁴⁶⁹ Jordaan (2006), p. 17.

⁴⁷⁰ Kamerstukken II 1993/94, 23 543, nr. 3, p. 18.

⁴⁷¹ Daarnaast bevat de Verordening regels over vertalingen waarvoor het OLB de kosten dient te dragen en over stukken in twee talen.

⁴⁷² Zie ook Woehrling (2005), p. 190–191.

⁴⁷³ Schmeets & Cornips (2022); Veldeke Limburg. (2021).

⁴⁷⁴ Para 3.2.1 Achtergrondrapporten deel III-agenda fase 1, Deeladvies 1: De Limburgse taal met dialectale variatie onder deel III van het Handvest.

⁴⁷⁵ Para 28 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2012) 6, p. 8.

⁴⁷⁶ Statenvoorstel G-24-038, Rapport Berenschot, p. 75.

⁴⁷⁷ Para 28 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2012) 6, p. 8.

gebruik is onbekend. Ook uit de gemeente Roerdalen is bekend dat raadsleden speeches in het Limburgs geven. Bij 67% van de Limburgse gemeenten wordt Limburgs gebruikt in interne vergaderingen.⁴⁷⁸ De notulen worden veelal in het Nederlands opgesteld.

2.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?

Maatregel	Taalgebruik bestuur intern (mondeling)
10.2.e (provincie) (debat)	Ja.
10.2.f (gemeente) (debat)	Onbekend.
Geen (provincie + gemeente)	Ja.

Debatten in het Limburgs gedurende officiële vergaderingen zijn sporadisch. In Provinciale Staten van Limburg is besproken in hoeverre vergaderen in het Limburgs mogelijk is, mede naar aanleiding van contact met het ministerie van BZK. Op 5 april 2024 is motie 3043 (*asse mich versteis* – debat in het plat) aangenomen, waarmee is besloten jaarlijks ten minste één agendapunt in het Limburgs te behandelen. Dit vond voor het eerst plaats op 13 december 2024 bij de bespreking van het Uitvoeringsprogramma Limburgse taal 2025–2027. Een tweede agendapunt werd in het Limburgs behandeld in 2026. Ter waarborging van de toegankelijkheid waren onder meer tolken aanwezig. In interne vergaderingen en bijvoorbeeld besloten vergaderingen van het Staotecomité wordt wel vaker Limburgs gebruikt.

2.8. Is de maatregel prioritair op basis van:

Uitvoeringsprogramma ‘Same veur ’t Limburgs’	Nee.
Berenschot rapport	Ja.
Beleidskader ‘Cultuur en Erfgoed voor iedereen 2024-2027’	Nee.

Het Berenschot-rapport geeft prioriteit aan maatregelen betreffende het gebruik van het Limburgs in debatten en vergaderingen door lokale autoriteiten.⁴⁷⁹

⁴⁷⁸ Statenvoorstel G-24-038, Rapport Berenschot, p. 75.

⁴⁷⁹ Statenvoorstel G-24-038, p. 30-31.

3. Taalgebruik van de burger richting het bestuur

Artikel 10. Bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten

1. Binnen de bestuurlijke districten van de Staat waarin het aantal inwoners die gebruiker zijn van een regionale taal of taal van een minderheid de onderstaande maatregelen rechtvaardigt en overeenkomstig de situatie van elke taal verplichten de Partijen zich ertoe, voor zover dit redelijkerwijze mogelijk is:

a.

i. (...); of ii. (...); of iii. (...); of

iv. te waarborgen dat gebruikers van een regionale taal of taal van een minderheid mondeling of schriftelijk aanvragen in deze taal kunnen indienen; of

v. te waarborgen dat gebruikers van een regionale taal of taal van een minderheid rechtsgeldig een document in deze taal kunnen indienen;

b. (...); c. (...).

2. Ten aanzien van de plaatselijke en regionale autoriteiten op het grondgebied waarvan het aantal inwoners die gebruiker zijn van een regionale taal of taal van een minderheid zodanig is dat de onderstaande maatregelen daardoor kunnen worden gerechtvaardigd, verplichten de Partijen zich ertoe toe te staan en/of aan te moedigen:

a. (...);

b. de mogelijkheid dat gebruikers van een regionale taal of taal van een minderheid mondeling of schriftelijk aanvragen in deze taal indienen;

c. (...); d. (...); e. (...); f. (...); g. (...)

3. Ten aanzien van openbare diensten verleend door de administratieve autoriteiten of andere personen die namens deze optreden, verplichten de Partijen zich ertoe, binnen het gebied waar de regionale taal of taal van een minderheid wordt gebruikt, overeenkomstig de situatie van elke taal en voor zover dit redelijkerwijze mogelijk is:

a. (...); of b. (...); of

c. gebruikers van een regionale taal of taal van een minderheid toe te staan dat zij een verzoek in deze taal indienen.

Context Handvest

De Rijksdienst, provincies en gemeenten en openbare diensten hoeven niet te antwoorden in de regionale taal op een aanvraag, maar, in elke geval onder het Handvest, kunnen dat wel.⁴⁸⁰

Juridische / bestuurlijke overwegingen

3.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?

Ja. Zie 1.1.

3.2. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?

Maatregel	Taalgebruik burger richting bestuur (mondeling OF schriftelijk)
10.1.a.iv (rijksdienst) (aanvraag)	Papiaments
10.2.b (provincie + gemeente) (aanvraag)	Fries Papiaments
10.3.c (openbare dienst) (verzoek)	-

Maatregel	Taalgebruik burger richting bestuur (schriftelijk)
-----------	--

⁴⁸⁰ Woehrling (2005). 184, 190, 196.

10.1.a.v (rijksdienst) (document)	-
Maatregel	Taalgebruik burger richting bestuur (mondeling)
Geen	-

3.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?

Maatregel	Taalgebruik burger richting bestuur (mondeling OF schriftelijk)
10.1.a.iv (rijksdienst) (aanvraag)	Ja, met kanttekening voor schriftelijk gebruik.
10.2.b (provincie + gemeente) (aanvraag)	Ja, met kanttekening voor schriftelijk gebruik.
10.3.c (openbare dienst) (verzoek)	Ja, met kanttekening voor schriftelijk gebruik.

Maatregel	Taalgebruik burger richting bestuur (schriftelijk)
10.1.a.v (rijksdienst) (document)	Ja, met kanttekening.

Onder het Handvest wordt het aannemen van verzoeken in een regionale taal als onproblematisch gezien, zolang er binnen de organisatie iemand is die deze taal begrijpt.⁴⁸¹

De Awb (of andere wet- of regelgeving) voorziet niet in een algemene regeling voor het taalgebruik van de burger in het verkeer met de overheid. Bij de codificatie van de Awb werd het gecompliceerd en onnodig gevonden een algemene regeling te maken voor het taalgebruik van de burger in zijn of haar verkeer met de overheid. Dit betekent dat burgers in beginsel schriftelijk Limburgs kunnen gebruiken in hun communicatie met de overheid.

Kanttekening. Burgers kunnen aanvragen en bezwaar- en beroepschriften in beginsel in een andere taal dan het Nederlands indienen. Alhoewel het beroep valt onder artikel 9 van het Handvest als onderdeel van een administratieve rechtsgang, is dit van belang omdat iemand eerst bezwaar moet maken bij het bestuursorgaan dat het besluit heeft genomen, voordat beroep bij de rechter kan worden ingesteld.

Alleen als naar het oordeel van het bestuursorgaan of de behandelend rechter die andere taal een goede behandeling belemmert (eventueel ook voor een andere betrokken partij⁴⁸²), moet de indiener een Nederlandse vertaling aanleveren^{483, 484}. Gebeurt dat niet na verzoek van de rechter, dan kan het bezwaar of beroep niet-ontvankelijk worden verklaard⁴⁸⁵. In dit geval kan dus een bestuursorgaan in beginsel een bezwaarschrift in het Limburgs aanvaarden, maar kan onder omstandigheden verzoeken om een Nederlandse vertaling.

Rapporten die door derden voor de overheid worden opgesteld, vallen buiten de reikwijdte van artikel 2:6 Awb en mogen daarom ook in een andere taal dan het Nederlands, zoals het Limburgs, worden geschreven.⁴⁸⁶

⁴⁸¹ Woehrling (2005), p. 163.

⁴⁸² HR 12 december 2008, ECLI:NL:HR:2008:BD5493.

⁴⁸³ Voor een bezwaarschrift zie HR 24 juni 2022, ECLI:NL:HR:2022:943, r.o. 2.3.2–2.3.3; zie ook Conclusie A–G IJzerman 25 maart 2021, ECLI:NL:PHR:2021:291, par. 4.6–4.8; CRvB 27 juni 2012, ECLI:NL:CRVB:2012:BX1183, r.o. 4.2.1. en 4.2.2. Voor een beroepsschrift zie HR 12 december 2008, ECLI:NL:HR:2008:BD5493.

⁴⁸⁴ Artikelen 4:5 lid 2 en 6:5 lid 3 Awb; Kamerstukken II 1993/94, 23 543, nr. 3, p. 4–5.

⁴⁸⁵ HR 12 december 2008, ECLI:NL:HR:2008:BD5493; Dienst Toeslagen, Ministerie van Financiën. (z.d.).

⁴⁸⁶ ABRvS 18 november 2015, ECLI:NL:RVS:2015:3578, r.o. 9.1.

Maatregel	Taalgebruik burger richting bestuur (mondeling)
Geen	Ja.

Het mondelinge taalgebruik van de burger richting het bestuur valt buiten de reikwijdte van artikel 2:6 Awb.⁴⁸⁷ Onder het Handvest wordt duidelijk gesteld dat de regionale taal in ieder geval kan worden gebruikt in contacten door een bestuursorgaan wanneer door een burger aangesproken in die taal.⁴⁸⁸ Het mondelinge gebruik van het Limburgs door de burger richting de overheid is dus vrij. Zie verder onder 1.3.

3.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?

Maatregel	Taalgebruik burger richting bestuur (mondeling OF schriftelijk)
10.1.a.iv (rijksdienst) (aanvraag)	Papiaments: Ja.
10.2.b (provincie + gemeente) (aanvraag)	Fries: Ja, met kanttekening. Papiaments: Ja.

Fries. Op grond van artikel 3 kan een burger Fries gebruiken in het (schriftelijke) contact met bestuursorganen in Fryslân

Kanttekening. Een bestuursorgaan kan vragen om Nederlands te gebruiken wanneer gebruik van het Fries het bestuurlijk verkeer onevenredig zou belasten.

Papiaments. In de Tweede Aanpassingswet openbare lichamen Bonaire, Sint-Eustatius en Saba (32368) wordt een taalregeling voor het bestuurlijk verkeer in de IBES-wet opgenomen. De IBES bevat regels over de taal in het bestuurlijke verkeer van de openbare lichamen. Inwoners van Bonaire kunnen met de overheid zowel schriftelijk als mondeling communiceren in het Nederlands en in het Papiaments (art. 4d, tweede lid, onder a IBES). Het Papiaments kan in schriftelijke stukken worden gebruikt in het openbaar lichaam Bonaire, mits een eilandverordening regels over het taalgebruik geeft (art. 4h, onder a IBES).

Sociaal-maatschappelijke / sociolinguïstische overwegingen

3.5. Is de maatregel realistisch?

Maatregel	Taalgebruik burger richting bestuur (mondeling OF schriftelijk)
10.1.a.iv (rijksdienst) (aanvraag)	Ja, met kanttekening (schriftelijk gebruik).
10.2.b (provincie + gemeente) (aanvraag)	Ja, met kanttekening (schriftelijk gebruik).
10.3.c (openbare dienst) (verzoek)	Ja, met kanttekening (schriftelijk gebruik).

Maatregel	Taalgebruik burger richting bestuur (schriftelijk)
10.1.a.v (rijksdienst) (document)	Ja, met kanttekening.

Maatregel	Taalgebruik burger richting bestuur
-----------	-------------------------------------

⁴⁸⁷ Kamerstukken II 1993/94, 23 543, nr. 3, p. 4, 10.

⁴⁸⁸ Para 103 Toelichting ETS 148.

	(mondeling)
Geen	Ja.

Gezien het hoge aantal gebruikers van de taal⁴⁸⁹ is het realistisch dat burgers richting de overheid mondeling het Limburgs zullen gebruiken.

Kanttekening. Gezien de mate van codificatie van het Limburgs en het beperktere en informele gebruik⁴⁹⁰, zal het waarschijnlijk minder vaak schriftelijk worden gebruikt.

3.6. Is de maatregel al gangbaar?

Maatregel	Taalgebruik burger richting bestuur (mondeling OF schriftelijk)
10.1.a.iv (rijksdienst) (aanvraag)	Ja, met kanttekening (schriftelijk gebruik).
10.2.b (provincie + gemeente) (aanvraag)	Ja, met kanttekening (schriftelijk gebruik).
10.3.c (openbare dienst) (verzoek)	Ja, met kanttekening (schriftelijk gebruik).

Maatregel	Taalgebruik burger richting bestuur (schriftelijk)
10.1.a.v (rijksdienst) (document)	Onbekend.

Maatregel	Taalgebruik burger richting bestuur (mondeling)
Geen	Ja.

Ongeveer 41% van de Limburgs sprekers gebruikt Limburgs in contact met medewerkers van officiële instanties.⁴⁹¹

Kanttekening schriftelijk gebruik. Hoewel officiële schriftelijke reacties in het Nederlands zijn, wordt het Limburgs informeel gebruikt in de communicatie met de autoriteiten.⁴⁹²

3.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?

Maatregel	Taalgebruik burger richting bestuur (mondeling OF schriftelijk)
10.1.a.iv (rijksdienst) (aanvraag)	Onbekend.
10.2.b (provincie + gemeente) (aanvraag)	Ja, met kanttekening (schriftelijk gebruik).
10.3.c (openbare dienst) (verzoek)	Onbekend.

Maatregel	Taalgebruik burger richting bestuur (schriftelijk)
10.1.a.v (rijksdienst) (document)	Onbekend.

Maatregel	Taalgebruik burger richting bestuur (mondeling)
-----------	---

⁴⁸⁹ Para 3.2 Achtergrondrapporten deel III-agenda fase 1, Deeladvies 1: De Limburgse taal met dialectale variatie onder deel III van het Handvest.

⁴⁹⁰ Para 3.2.4 Achtergrondrapporten deel III-agenda fase 1, Deeladvies 1: De Limburgse taal met dialectale variatie onder deel III van het Handvest.

⁴⁹¹ R&M/Matrix. (2021), p. 2-3.

⁴⁹² Para 27 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2022), p. 8.

Geen	Ja.
------	-----

De gemeente Kerkrade faciliteert het gebruik van het Kirchröadsj in het contact met burgers door hen de mogelijkheid te bieden in hun dialect te communiceren. Burgers krijgen de ruimte om de gemeente in het Limburgs te benaderen, waarbij de gemeente dit waar mogelijk faciliteert, bijvoorbeeld door inzet van Limburgssprekende medewerkers.⁴⁹³

Kanttekening. Het is onbekend of gemeenten, wellicht incidenteel, schriftelijk in het Limburgs reageren op een schriftelijk verzoek in het Limburgs.

3.8. Is de maatregel prioritair op basis van:

Uitvoeringsprogramma 'Same veur 't Limburgs'	Nee.
Berenschot rapport	Ja.
Beleidskader 'Cultuur en Erfgoed voor iedereen 2024-2027'	Nee.

Het Berenschot-rapport geeft prioriteit aan maatregelen betreffende de mogelijkheid voor burgers om aanvragen mondeling of schriftelijk in het Limburgs in te dienen.⁴⁹⁴

⁴⁹³ Taalbeleid gemeente Kerkrade, p. 20.

⁴⁹⁴ Statenvoorstel G-24-038, Rapport Berenschot, p. 30.

4. Inzet van tolken of vertalingen

Artikel 10. Bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten

4. Ten einde de door hen aanvaarde bepalingen van het eerste, tweede en derde lid toe te passen verplichten de Partijen zich tot het nemen van een of meer van de volgende maatregelen:

a. vertaling of tolkendiensten naar vereist;

Context Handvest

Tolk- en vertaaldiensten houden in dat financiering, gekwalificeerd personeel en de benodigde middelen beschikbaar worden gesteld, voor zover op grond van artikel 10 een verplichting tot het aanbieden van deze diensten bestaat.⁴⁹⁵

Juridische / bestuurlijke overwegingen

Maatregel	Vertaling of tolkendiensten
10.4.a	Fries, Papiaments

De inzet van tolken hangt af van de mate waarin bestuurlijke autoriteiten het Limburgs passief beheersen. Ervaringen met het Fries sinds 1955⁴⁹⁶ tonen dat brede passieve taalbeheersing in de samenleving het gebruik van tolken vaak overbodig maakt. Sinds 1985 geldt vrije taalkeuze⁴⁹⁷, uitgaand van passieve beheersing door Statenleden van het Fries naast het Nederlands⁴⁹⁸, zonder nadelige gevolgen voor Nederlandstalige leden tijdens beraadslagingen.⁴⁹⁹

De Actiecommissie adviseert deze maatregel te prioriteren voor nader onderzoek.

Beleidskeuze tolkendiensten: bestuurlijke autoriteiten kunnen hier een keuze maken in hoeverre de passieve beheersing van het Limburgs als uitgangspunt wordt genomen of in welke mate inzet van tolken noodzakelijk blijft of deze beperkt wordt.

Beleidskeuze vertalingen: De noodzaak van vertalingen hangt samen met beleidskeuzes rond taalmaatregelen, scholing van personeel en bestaande taalvaardigheid. Daarbij kan, naar analogie van het Fries (art. 8 lid 2 Wet gebruik Friese taal), worden overwogen om vertaalkosten in beginsel door te berekenen voor belanghebbenden.

⁴⁹⁵ Woehrling (2005), p. 197-198. Het betreft artikel 10.1.a.iii t/m 10.1.a.v, 10.1.b en 10.1.c, 10.2.b t/m 10.2.g, en 10.3.b en 10.3.c.

⁴⁹⁶ Jordaen (2006), p. 17.

⁴⁹⁷ Provinciaal Blad van Friesland, 1985, no. 82.

⁴⁹⁸ Van der Velden (2004), p. 309.

⁴⁹⁹ Kamerstukken II 1993/94, 23 543, nr. 3, p. 18.

5. Maatregelen betreffende ambtenaren

4. Ten einde de door hen aanvaarde bepalingen van het eerste, tweede en derde lid toe te passen verplichten de Partijen zich tot het nemen van een of meer van de volgende maatregelen:

a. (...);

b. aanwerving en, waar nodig, opleiding van de vereiste ambtenaren;

c. inwilliging voor zover mogelijk van verzoeken van ambtenaren die bekend zijn met een regionale taal of taal van een minderheid om te worden aangesteld in het gebied waar die taal wordt gebruikt.

Context Handvest

Om vertaallast te beperken, is het wenselijk dat personeel zowel de regionale als de officiële taal beheerst, via bestaande vaardigheden of training. Dit versterkt de positie van de taal en creëert extra werkgelegenheid. Bij verzoeken van ambtenaren om plaatsing in het taalgebied geldt dat inzet van personeel met kennis van de regionale taal wenselijk is waar die benut kan worden, zonder het mobiliteitsbeleid te ondermijnen. Plaatsing vindt plaats op verzoek, voor zover mogelijk en passend bij kwalificaties en functie-eisen, waarbij taalvaardigheid functioneel relevant moet zijn.⁵⁰⁰

Juridische / bestuurlijke overwegingen

5.1. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?

Maatregel	Aanwerving en opleiding ambtenaren
10.4.b	Papiaments

Maatregel	Inwilliging ambtenaren tot aanstelling in het taalgebied
10.4.c	Fries

5.2. Is de maatregel prioritair op basis van:

Uitvoeringsprogramma 'Same veur 't Limburgs'	Nee.
Berenschot rapport	Ja.
Beleidskader 'Cultuur en Erfgoed voor iedereen 2024-2027'	Nee.

Het Berenschot-rapport geeft prioriteit aan beide maatregelen betreffende ambtenaren.⁵⁰¹

Van enkele gemeenten is bekend dat zij cursussen Limburgs aanbieden of voorbereiden voor hun medewerkers, waaronder de gemeenten Maastricht, Kerkrade en Beekdaelen.⁵⁰²

De Actiecommissie adviseert voor beide maatregelen prioritering en nader onderzoek.

⁵⁰⁰ Woehrling (2005), p. 198-199.

⁵⁰¹ Statenvoorstel G-24-038, Rapport Berenschot, p. 30.

⁵⁰² Bron: Gesprekken leden Actiecommissie met medewerkers van deze gemeenten.

6. Taalgebruik van namen

2. Ten aanzien van de plaatselijke en regionale autoriteiten op het grondgebied waarvan het aantal inwoners die gebruiker zijn van een regionale taal of taal van een minderheid zodanig is dat de onderstaande maatregelen daardoor kunnen worden gerechtvaardigd, verplichten de Partijen zich ertoe toe te staan en/of aan te moedigen:

a. (...); b. (...); c. (...); d. (...); e. (...); f. (...);

g. het gebruik of de aanneming van de traditionele en juiste vormen van toponiemen in de regionale taal of taal van een minderheid, indien noodzakelijk te zamen met de naam in de officiële taal of talen.

(...)

5. De Partijen verplichten zich ertoe het gebruik of de aanneming toe te staan van achternamen in de regionale taal of taal van een minderheid op verzoek van de betrokkenen.

Context Handvest

Artikel 10.2.g heeft betrekking op alle toponiemen, waaronder plaats-, straat-, plein- en gebouwnamen, zowel historisch als nieuwe, alsmede bewegwijzering. Dit kan alleen in de regionale taal of tweetalig zijn. Voor niet-publieke gebouwen kan wetgeving tweetalige naamgeving voorschrijven of faciliteren.⁵⁰³

Voor artikel 10.5 moet het recht op aanpassing van achternamen niet alleen wettelijk bestaan, maar ook zonder belemmeringen uitvoerbaar zijn. De staat dient ervoor zorgen dat de burgerlijke stand dit in de uitvoering correct toepast.⁵⁰⁴

Juridische / bestuurlijke overwegingen

6.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?

Ja. Zie 1.1. COMEX beveelt ook aan onder deel II het gebruik van tweetalige borden en Limburgse plaatsnamen in de openbare ruimte verder te versterken en bevorderen.⁵⁰⁵

6.2. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?

Maatregel	Taalgebruik van namen
10.2.g (toponiem)	Fries, Papiaments
10.5 (achternaam)	Fries, Papiaments

6.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?

Maatregel	Taalgebruik van namen
10.2.g (toponiem)	Ja , met kanttekening. Plaatsnamen: Ja. Provinciale staten (artikel 156 Provinciewet) en gemeenteraden (artikel 158 Gemeentewet) zijn bevoegd om de naam van respectievelijk de provincie en gemeente te wijzigen. Hierbij kan een Limburgstalige naam worden overwogen. Daarnaast vallen plaats- en straatnamen onder de gemeentelijke autonomie. Ingrijpen door de Kroon is slechts mogelijk via repressief toezicht, maar daarvan wordt sinds de jaren 1950 geen gebruik meer gemaakt. ⁵⁰⁶

⁵⁰³ Woehrling (2005), p. 193-194.

⁵⁰⁴ Woehrling (2005), p. 200.

⁵⁰⁵ II Further recommendations e. ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2022), p. 31.

⁵⁰⁶ Kabinetsbesluit van 9 december 1953, Kamerstukken II 1953/54, 3321, nr. 1. Zie ook PG Awb Digitaal, hoofdstuk 2.2 'Gebruik van de taal in het bestuurlijk verkeer'; Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Brief van 27 juni 2011, kenmerk 11081900, p. 4.

	Straatnamen: Ja. Op basis van artikel 6 van de Wet basisregistraties adressen en gebouwen jo. artikelen 108, eerste lid, 156, eerste lid, 147 en 149 van de Gemeentewet kunnen gemeenten zelf straatnaamverordeningen vaststellen. Hierin zijn geen bepaling betreffende taalgebruik opgenomen. Bewegwijzering: Ja±. Nee. Het Reglement verkeersregels en verkeerstekens 1990 (RVV 1990) bevat in het Nederlands vastgestelde verkeerstekens. Het gaat zowel om plaatsnamen op deze borden, als instructies voor de verkeersdeelnemer. Aanpassing van de Nederlandse verkeerswetgeving is nodig om het gebruik van borden in regionale talen mogelijk te maken.⁵⁰⁷ Ja. De Provincie Limburg heeft een Subsidieregeling zichtbaarheid Limburgse taal 2026⁵⁰⁸ voor het zichtbaar en hoorbaar maken van het Limburgs in de openbare ruimte en het publieke leven, bijvoorbeeld via bewegwijzering, publicaties, websites, apps, podcasts, rondleidingen en reclame-uitingen.
10.5 (achternaam)	Nee, met kanttekening. Het wijzigen van de achternaam is in Nederland gereguleerd, en mag slechts indien een bij wet aangewezen situatie zich voordoet.⁵⁰⁹ De wettelijke bepalingen over het Nederlandse naamrecht zijn opgenomen in de artikelen 4 tot en met 9 van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek. Om in aanmerking te komen voor een geslachtsnaamwijziging moet het verzoek vallen onder één van de in het Besluit Geslachtsnaamwijziging genoemde gronden. Onder grond ‘B-9’ (art. 1, 1e lid onder d Besluit) kan verzocht worden om een wijziging van een onjuist gespelde achternaam. Deze grond vereist afschrift(en) waaruit blijkt hoe de achternaam luidde vóór, tijdens en na de invoering van de Burgerlijke Stand (1810–1838). Hoewel noch de wet noch het besluit dit aangeven, dient erop gewezen te worden dat in Limburg de burgerlijke stand rond 1796 is ingevoerd; in de rest van Nederland gebeurde dit pas vijftien jaar later, in 1811. In de periode 1796–1816 de akten grotendeels in het Frans opgesteld, destijds de officiële bestuurstaal. Daarbij valt ‘The spelling of surnames and forenames according to minority or foreign languages falls within the ambit of Article 8’ van het EVRM⁵¹⁰, waarmee in deze context wellicht verder rekening dient te worden gehouden. Kanttekening. De regering beoogt naamswijziging te versoepelen door een eenmalige wijziging zonder zware motivering toe te staan en de procedure eenvoudiger, sneller en goedkoper te maken. Het voorstel ligt medio 2026 nog niet bij de Tweede Kamer. Het is onduidelijk in hoeverre dit extra ruimte biedt voor naamswijziging in een regionale taal.⁵¹¹

6.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?

Maatregel	Taalgebruik van namen
10.2.g (toponiem)	Fries: Ja, met kanttekening (ontbrekende informatie). Papiaments: Onbekend.
10.5 (achternaam)	Fries: Ja.

⁵⁰⁷ Para 76 (voetnoot 36) ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2022), p. 14.

⁵⁰⁸ Hoes veur 't Limburgs. (2026).

⁵⁰⁹ Artikel 1:7, vijfde lid, van het Burgerlijk Wetboek jo. artikel 1, eerste lid, van het Besluit geslachtsnaamwijziging.

⁵¹⁰ European Court of Human Rights. (2025, 31 augustus).

⁵¹¹ Kamerstukken II 2024/25, nr. 33 836, nr. 123.

Fries. In december 2024 heeft het college van Gedeputeerde Staten besloten dat in Fryslân de verkeersborden tweetalig worden. **Plaatsnaamborden:** Vrijwel alle gemeenten in het Friese taalgebied hebben tweetalige komborden.⁵¹² **Straatnaamborden:** onbekend. **Bewegwijzering:** Onbekend.

Subsydzjeregeling Sichtberens Fryske taal ondersteunt activiteiten die de zichtbaarheid van de Friese taal in de openbare ruimte en publieke communicatie vergroten. De bijdrage bedraagt maximaal 75% tot 80% van de subsidiabele kosten, afhankelijk van de activiteit, met maxima van € 5.000 tot € 10.000 per aanvraag.⁵¹³

Achternaam: Onder artikel 1.1 onder e Besluit geslachtsnaamwijziging is een naamswijziging naar het Fries mogelijk wanneer een Nederlandse naam kan worden herleid tot een Friese variant, of wanneer een Friese naam in Nederlandse spelling wordt aangepast naar de huidige Friese spelling.⁵¹⁴

Papiaments. **Plaatsnaamborden:** Onbekend. **Straatnaamborden:** Onbekend. **Bewegwijzering:** Onbekend. **Achternaam:** Onbekend.

Sociaal-maatschappelijke / sociolinguïstische overwegingen

6.5. Is de maatregel realistisch?

Maatregel	Taalgebruik van namen
10.2.g (toponiem)	Ja. In 2002 liet de Provincie Limburg al een lijst van plaatsnamen in het Limburgs opstellen en publiceren. ⁵¹⁵
10.5 (achternaam)	Onbekend.

6.6. Is de maatregel al gangbaar?

Maatregel	Taalgebruik van namen
10.2.g (toponiem)	Ja, met kanttekening. Plaatsnaamborden: Ja, met kanttekening. In 2026 hebben 22 van de 31 Limburgse gemeenten dubbeltalige plaatsnaamborden. Plaatsing gebeurt vaak gefaseerd, bijvoorbeeld bij vervanging van bestaande borden.⁵¹⁶ In Kerkrade wordt Kirchröadsj zichtbaar ingezet via tweetalige plaatsnaamborden en slogans op gemeentelijke voertuigen.⁵¹⁷ In 2022 hadden volgens COMEX 15 gemeenten dubbeltalige plaatsnaamborden, samen goed voor 116 plaatsen behorend tot die gemeenten.⁵¹⁸ Straatnaamborden: Ja, met kanttekening. In 2022 meldde COMEX nog dat straatnaamborden in het Limburgs niet vaak worden gebruikt.⁵¹⁹ In het centrum van Maastricht komen ook tweetalige straatnaamborden voor, met de Maastrichtse naam kleiner dan de Nederlandse.⁵²⁰

⁵¹² Para 142 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2004) 8, p. 24.

⁵¹³ Provincie Fryslân. (2026).

⁵¹⁴ Artikel 1.1 onder e Besluit geslachtsnaamwijziging.

⁵¹⁵ Para 2.4.4 The Netherlands, MIN-LANG/PR (2007) 7, p. 38; Para 36 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2008) 3, p. 8-9.

⁵¹⁶ L1 Nieuws. (2025, 16 mei).

⁵¹⁷ Taalbeleid gemeente Kerkrade.

⁵¹⁸ Para 27 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2012) 6, p. 8.

⁵¹⁹ Para 27 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2022), p. 8.

⁵²⁰ Para 27 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2012) 6, p. 8.

	Bewegwijzering: In Kerkrade, op de Schaesbergerstraat en Schifferheidestraat hangen borden met teksten als 'Vaar normaal' en 'Vaar langzaam'. ⁵²¹
10.5 (achternaam)	Onbekend.

6.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?

Maatregel	Taalgebruik van namen
10.2.g (toponiem)	Onbekend.
10.5 (achternaam)	Onbekend.

6.8. Is de maatregel prioritair op basis van:

Uitvoeringsprogramma 'Same veur 't Limburgs'	Nee.
Berenschot rapport	Ja.
Beleidskader 'Cultuur en Erfgoed voor iedereen 2024-2027'	Nee.

Het Berenschot-rapport geeft prioriteit aan maatregel 10.5 betreffende het gebruik van Limburgse achternamen.⁵²²

⁵²¹ Zie ook: Euroderaad 23 juni 2022, agendapunt 5.6 "Bewegwijzering in het Duits en Nederlands voor openbare gebouwen" voor tweetalige bewegwijzering in zowel het Duits als Nederlands voor openbare gebouwen, in de raad werd voorgesteld hier ook het Kerkraads te gebruiken. Zie Gemeenteraad Voerendaal. (2024, 19 december). Motie gebruik van het Limburgs dialect. Raadsvergadering 19 december 2024 voor het gebruik van het Limburgs op bewegwijzering (specifiek bij scholen) bij de plek waar kinderen worden afgezet: "puuene & voetrieje".

⁵²² Statenvoorstel G-24-038, Rapport Berenschot, p. 31.

7. Samenvattend overzicht van maatregelen en beantwoording van de vragen

Leeswijzer bij de tabel

Onderstaande tabel geeft per maatregel uit het Handvest een beoordeling op basis van de acht door de Actiecommissie onderzochte vragen. Deze vragen helpen om te bepalen in hoeverre een maatregel kansrijk is voor toepassing op het Limburgs.

Maatregelen (eerste kolom)

In de eerste kolom zijn de maatregelen uit het Handvest opgenomen. Daarbij worden de volgende afkortingen gebruikt:

- **R** = Rijksoverheid
- **Pv** = Provinciale overheid
- **G** = Gemeentelijke overheid
- **O** = Openbare diensten
- **m** = mondeling
- **s** = schriftelijk
- **m&s** = mondeling en schriftelijk,
- **m/s** = mondeling of schriftelijk

Beoordelvingsvragen (kolommen 1 t/m 8)

De acht vragen hebben betrekking op de vraag of een maatregel:

1. volgt uit deel II van het Handvest;
2. van toepassing is op het Fries of Papiaments;
3. past binnen de bestaande wet- en regelgeving kan worden uitgevoerd;
4. past binnen de huidige wet- en regelgeving voor het Fries of Papiaments;
5. realistisch is voor het Limburgs;
6. in de praktijk al gangbaar is voor het Limburgs;
7. in bestaande projecten al uitgevoerd wordt;
8. prioriteit heeft op basis van bestaande provinciale beleidskaders.

Beoordeling

- **K** = kansrijke maatregel
- **T** = toekomstig mogelijke maatregel
- **Advies** = advies voor nader onderzoek

Overige aanduidingen

- **F** = Fries
- **P** = Papiaments
- **nvt** = niet van toepassing
- **?** = onbekend
- **±** = met kanttekening

Maatregel	1. Volgt uit Deel II?	2. Van toepassing op Fries / Papiaments?	3. Binnen bestaande wet-/regelgeving mogelijk?	4. Binnen wet-/regelgeving mogelijk voor Fries / Papiaments?	5. Realistisch voor Limburgs?	6. Al gangbaar?	7. Uitvoering in bestaande projecten?	8. Prioritair volgens beleid?	Prioritering		
									K	T	Advies
1. Taalgebruik van het bestuur richting de burger											
10.1.a.i (R) (m&s)	Ja	-	Nee±	nvt	Nee	nvt	nvt	Ja	Nee		Nee
10.2.a (Pv+G) (m&s)	Ja	F P	Nee±	F Ja P Ja	Nee	nvt	nvt	Ja	Nee		Nee
10.3.a (O) (m&s)	Ja	-	Ja±	nvt	Nee	nvt	nvt	Ja	Nee		Nee
10.1.a.iii (R) (m/s)	Ja	-	Ja±	nvt	Ja±	Ja±	?	Ja	Ja		Ja
10.3.b (O) (m/s)	Ja	-	Ja±	nvt	Ja±	Ja±	?	Ja	Ja		Ja
10.1.b (R) (s)	Ja	-	Ja	nvt	Nee	nvt	nvt	Nee	Nee		Nee
10.1.c (R) (s)	Ja	F	Nee±	Ja±	Nee	nvt	nvt	Nee	Nee		Nee
10.2.c (Pv) (s)	Ja	F	Nee±	Ja±	Nee	nvt	nvt	Nee	Nee		Nee
10.2.d (G) (s)	Ja	F P	Nee±	F Ja± P Ja±	Nee	nvt	nvt	Nee	Nee		Nee
10.1.a.ii (R) (m)	Ja	-	Ja	nvt	Ja	Ja±	?	Ja	Ja		Ja
2. Taalgebruik van het bestuur intern											
10.2.e (Pv) (m)	Ja	F	Ja	Ja	Ja	Nee±	Ja	Nee	Ja		Ja
10.2.f (G) (m)	Ja	F P	Ja	F Ja P Ja	Ja	Nee±	?	Ja	Ja		Ja
3. Taalgebruik van de burger richting het bestuur											
10.1.a.iv (R) (m/s)	Ja	P	Ja±	Ja	Ja	Ja±	?	Ja	Ja		Ja
10.2.b (Pv+G) (m/s)	Ja	F P	Ja±	F Ja P Ja	Ja	Ja±	Ja±	Ja	Ja		Ja
10.3.c (O) (m/s)	Ja	-	Ja±	nvt	Ja	Ja±	?	Nee	Ja		Ja
10.1.a.v (R) (s)	Ja	-	Ja±	nvt	Ja	?	?	Ja	Ja		Ja
4. Inzet van tolken en vertalingen											
10.4.a (m/s)	-	F P	-	-	-	-	-	Ja	Ja		Ja
5. Maatregelen betreffende ambtenaren											
10.4.b	-	P	-	-	-	-	-	Ja	Ja		Ja
10.4.c	-	F	-	-	-	-	-	Ja	Ja		Ja
6. Taalgebruik van namen											
10.2.g (s)	Ja	F P	Ja±	F Ja± P ?	Ja	Ja±	?	Nee	Ja		Ja
10.5 (s)	Ja	F P	Ja±	F Ja P ?	?	?	?	Ja	Ja		Ja

Bijlage 5: Achtergrondrapport Artikel 11 Handvest Media

Inhoudsopgave

Artikel 11. Media	4
1. Oprichting van radio- en televisiestations	5
2. Programmering op radio en tv faciliteren	6
2.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?	6
2.2. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?	6
2.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?	7
2.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?	8
2.5. Is de maatregel realistisch?	8
2.6. Is de maatregel al gangbaar?	15
2.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?	19
2.8. Is de maatregel prioritair op basis van:	20
3. Oprichting van een krant en faciliteren publicaties	21
3.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?	21
3.2. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?	21
3.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?	21
3.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?	22
3.5. Is de maatregel realistisch?	22
3.6. Is de maatregel al gangbaar?	23
3.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?	23
3.8. Is de maatregel prioritair op basis van:	23
4. Financiële middelen	24
4.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?	24
4.2. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?	24
4.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?	24
4.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?	26
4.5. Is de maatregel realistisch?	26
4.6. Is de maatregel al gangbaar?	28
4.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?	29
4.8. Is de maatregel prioritair op basis van:	29
5. Opleiding van journalisten en andere medewerkers in de media	30
5.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?	30
5.2. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?	30
5.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?	30
5.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?	31
5.5. Is de maatregel realistisch?	31
5.6. Is de maatregel al gangbaar?	33
5.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?	34
5.8. Is de maatregel prioritair op basis van:	34
6. Vrije ontvangst en heruitzending van grensoverschrijdende media	35
7. Mediaorgaan met vertegenwoordiging van de regionale taalgebruikers	37
7.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?	37
7.2. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?	37
7.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?	37

7.4.	Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?	38
7.5.	Is de maatregel realistisch?	38
7.6.	Is de maatregel al gangbaar?	38
7.7.	0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?	40
7.8.	Is de maatregel prioritair op basis van:	40
8.	Samenvattend overzicht van maatregelen en beantwoording van de vragen	41

Artikel 11. Media

Context Handvest

Onder het Handvest omvat het begrip media zowel in deel II (artikel 7.1.d)⁵²³ als in deel III (artikel 11) de traditionele media – publieke en commerciële radio en televisie, de productie en distributie van auditieve en audiovisuele werken en de geschreven pers – én de nieuwere digitale communicatievormen, waaronder sociale media podcasts, spraakherkenning, automatische vertaling en taalondersteunende apps.⁵²⁴ Deze brede reikwijdte vormt onderdeel van de bepalingen van het Handvest⁵²⁵ en geldt ook in de Nederlandse context.⁵²⁶

Context in Limburg

Het traditionele medialandschap in Nederlands Limburg bestaat uit een combinatie van publieke en commerciële regionale en lokale radio- en televisiezenders, regionale dagbladen en tijdschriften en enkele online nieuwsplatformen. Veel mediabedrijven zijn crossmediaal, inclusief online.

Televisie zoals: L1 Televisie, TV Limburg, TVEllef, Bie Os, ZO-NWS-TV, P&M, TVLtv, Sol2, Heuvelland Vandaag, RTV Parkstad, Omroep Horst aan de Maas, Omroep Landgraaf, ML5 TV, RTV Maastricht, GL8, WeertFM TV, OR6, Omroep Venlo, Omroep Venray.

Radio onder meer: L1 Radio, Radio Noord Limburg, Radio LRM, L11 Alaaf, Bie Os, ZO-NWS-radio, Omroep P&M, Maasland Radio, Sol2, 3Heuvelland, RTV Parkstad Radio, Omroep Horst aan de Maas, TipFM, ML5 Radio, RTV Maastricht, Meer FM, GL8, WeertFM, Falcon Radio, Omroep Venlo, Omroep Venray.

Geschreven pers waaronder: De Limburger, Limburgs Dagblad, Weekblad Extra, Limburgs Tijdschrift, De Maas- en Roerkrant, Hei & Linge, Ondernemend Limburg, Hart van Limburg.

⁵²³ Para 37 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2016) 4, p. 10.

⁵²⁴ Gruffydd Jones (red.) et al. (2019), p. 31-32.

⁵²⁵ Woehrling (2005), p. 201.

⁵²⁶ The Netherlands, MIN-LANG (2015) PR 8, Appendix 1, Administrative Agreement Frisian Language and Culture 2013-2018, p. 6, 23.

1. Oprichting van radio- en televisiestations

Artikel 11. Media

1. De Partijen verplichten zich ertoe, voor de gebruikers van de regionale taal of taal van een minderheid in de gebieden waar deze taal wordt gesproken, overeenkomstig de situatie van elke taal, voor zover de autoriteiten direct of indirect bevoegd zijn, bevoegdheden bezitten of een rol op dit terrein spelen en met eerbiediging van het beginsel van de onafhankelijkheid en autonomie van de media:

a. *voorzover radio en televisie een openbare dienst zijn:*

i. de oprichting te waarborgen van ten minste één radiostation en één televisiekanaal in de regionale taal of taal van een minderheid; of

ii. de oprichting van ten minste één radiostation en één televisiekanaal in de regionale taal of taal van een minderheid aan te moedigen en/of te vergemakkelijken; of

iii. (...);

b.

i. de oprichting van ten minste één radiostation in de regionale taal of taal van een minderheid aan te moedigen en/of te vergemakkelijken; of

ii. (...);

c.

i. de oprichting van ten minste één televisiekanaal in de regionale taal of taal van een minderheid aan te moedigen en/of te vergemakkelijken; of

ii. (...);

Maatregel	Oprichting radio en tv station
11.1.a.ii (radio & tv) (faciliteren)	Papiaments

Overwegingen

In Limburg bestaan radio- en televisiestations die programmering in het Limburgs faciliteren. Gezien dit feit adviseert de Actiecommissie deze maatregelen daarom momenteel geen prioriteit te verlenen.⁵²⁷

⁵²⁷ Berenschot adviseert juist wel deze maatregelen voor het Limburgs toe te passen. Zie Statenvoorstel G-24-038, Rapport Berenschot, p. 32.

2. Programmering op radio en tv faciliteren

Artikel 11. Media

1. De Partijen verplichten zich ertoe, voor de gebruikers van de regionale taal of taal van een minderheid in de gebieden waar deze taal wordt gesproken, overeenkomstig de situatie van elke taal, voor zover de autoriteiten direct of indirect bevoegd zijn, bevoegdheden bezitten of een rol op dit terrein spelen en met eerbiediging van het beginsel van de onafhankelijkheid en autonomie van de media:

a. voorzover radio en televisie een openbare dienst zijn:

i. (...); of

ii. (...); of

iii. voldoende voorzieningen te treffen opdat zendgemachtigden programma's in de regionale taal of taal van een minderheid aanbieden;

b.

i. (...); of

ii. het regelmatig uitzenden van radioprogramma's in de regionale taal of taal van een minderheid aan te moedigen en/of te vergemakkelijken;

c.

i. (...); of

ii. het regelmatig uitzenden van televisieprogramma's in de regionale taal of taal van een minderheid aan te moedigen en/of te vergemakkelijken;

d. de productie en distributie van auditieve en audiovisuele werken in de regionale taal of taal van een minderheid aan te moedigen en/of te vergemakkelijken;

Context Handvest

De mediasector heeft zowel publieke als private onderdelen. Overheden kunnen via publieke omroepen, vergunningen, wet- en regelgeving, subsidies en programmering invloed uitoefenen op de ondersteuning van regionale talen, met inachtneming van de redactionele onafhankelijkheid van media.⁵²⁸

Juridische / bestuurlijke overwegingen

2.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?

Ja. Onder artikel 7.1.d Handvest (deel II) is de staat verplicht het gebruik van erkende talen in de media actief te faciliteren en te stimuleren.⁵²⁹ Dit omvat zowel non-discriminatie⁵³⁰ als actieve bevordering⁵³¹; louter toestaan is onvoldoende. COMEX benadrukt dat dit voor het Limburgs vraagt om wettelijke verankering als publieke taak van regionale omroepen.⁵³² De bepalingen van deel II bieden flexibiliteit, maar verplichten staten tot een effectieve uitvoering, waarbij zij deze of vergelijkbare maatregelen kunnen inzetten.

2.2. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?

Maatregel	Programmering faciliteren
11.1.a.iii (publieke radio & tv)	Fries
11.1.b.ii (commerciële radio)	Fries

⁵²⁸ Woehrling (2005), p. 201, 203, 207.

⁵²⁹ Para 65 ECRML, Application of the Charter in the Czech Republic, (2013) 2, p. 13; Para 36 ECRML, Application of the Charter in Denmark, (2004) 2, p. 9.

⁵³⁰ Artikel 7.2 Handvest.

⁵³¹ Artikel 7.1 onder c Handvest.

⁵³² Para 29–31 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2022), p. 8; Para 18 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2019) 15final, p. 8, 22; Para 46 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2016) 4, p. 11; ECRML, Recommendation CM/RecChL(2023)1.

11.1.c.ii (commerciële tv)	Fries
11.1.d (auditieve en audiovisuele werken)	Papiaments

2.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?

Maatregel	Programmering faciliteren
11.1.a.iii (publieke radio & tv)	Ja.
11.1.b.ii (commerciële radio)	Ja.
11.1.c.ii (commerciële tv)	Ja.
11.1.d (auditieve en audiovisuele werken)	Ja.

Voor het gebruik van een taal in de publieke en commerciële media zijn in Nederland in de Mediawet 2008⁵³³ minimale taalquota opgenomen. Artikel 2.112 lid 1 bepaalt dat "[o]p elk televisieprogrammakanal van de landelijke en regionale publieke mediadienst bestaat het programma-aanbod voor ten minste vijftig procent van de duur uit oorspronkelijk Nederlands- of Friestalige producties." Eenzelfde bepaling geldt volgens artikel 3.24 lid 1 Mediawet voor commerciële mediadiensten met een taalquotum van veertig procent.

Voor programmering in het Limburgs zijn geen specifieke voorschriften ter facilitering in de Mediawet opgenomen. Waar volgens de Mediawet het programma-aanbod niet Nederlandstalig hoeft te zijn kan dit dus Limburgstalig zijn. In de uitvoeringspraktijk telt het Limburgs, volgens de minister, mee bij het behalen van het percentage voor de Nederlandse taal.⁵³⁴ Dat zou betekenen dat, afgaande op de uitspraak van de minister, 100% van het programma-aanbod Limburgstalig zou kunnen zijn. De uitspraak van de minister staat echter op gespannen voet met het Handvest. Omdat de minister het Limburgs als Nederlands beschouwt, worden de verplichtingen uit het Handvest voor het Limburgs niet nageleefd. Daardoor heeft de erkenning van het Limburgs als taal nauwelijks praktische gevolgen.

De Mediawet staat het gebruik van het Limburgs toe, maar stimuleert het niet actief. Daardoor voldoet zij niet aan de verplichting uit het Handvest om Limburgstalige programma's te bevorderen. De Mediawet biedt echter wel de ruimte tot bevordering onder meer door middel van gerichte financiële ondersteuning van Limburgstalige programmering (zie ook paragraaf 4 en maatregel 11.1.f).

Nieuwe en digitale media zijn in de Mediawet 2008 nog onvoldoende wettelijk verankerd. Ook voor het Limburgs is er geen verankering voor het online gebruik. Recente wetgeving in veel Europese landen erkent echter steeds vaker online platforms en breidt bestaande verplichtingen voor regionale of minderheidstalen, zoals quota, ook uit naar digitale omgevingen.⁵³⁵

Aandachtspunt. In de Tweede Kamer is een voorstel aanhangig om artikel 3.29f van de Mediawet 2008 te wijzigen, zodat onder de taalcriteria voor een Nederlands cultureel audiovisueel product niet alleen het Nederlands en Fries vallen, maar ook talen die in Nederland zijn erkend onder deel II van het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden, waaronder het Limburgs. Bij aanneming van dit wetsvoorstel zouden bepaalde films, documentaires of series die een relatie hebben met de Limburgse taal, cultuur, geschiedenis, identiteit, samenleving of kunst in aanmerking kunnen komen voor ondersteuning, quota of andere stimuleringsmaatregelen.⁵³⁶

⁵³³ De Mediawet 2008 implementeert Richtlijn 2010/13/EU.

⁵³⁴ Kamerstukken I, 2008/2009, 31 356, D, p. 24.

⁵³⁵ Council of Europe. (2026), p. 12.

⁵³⁶ Kamerstukken II 2025/26, 2026D27036.

2.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?

Maatregel	Programmering faciliteren
11.1.a.iii (publieke radio & tv)	Fries: Ja.
11.1.b.ii (commerciële radio)	Fries: Ja.
11.1.c.ii (commerciële tv)	Fries: Ja.
11.1.d (auditieve en audiovisuele werken)	Papiaments: Onbekend.

Fries. Voor het gebruik van het Fries in de media zijn in Nederland in de Mediawet 2008 minimale taalquota opgenomen (zie 2.3). Bij calamiteiten, zodra Omrop Fryslân rampenzender is, is de berichtgeving in zowel Fries als Nederlands⁵³⁷ (zie ook paragraaf 7.3). Verder zijn in de Bestuursafpraak Friese taal en cultuur 2024-2028 de inspanningen van het Rijk voor het gebruik van het Fries in de media vastgelegd.

Papiaments. De Mediawet BES en de Wet telecommunicatievoorzieningen BES bevatten geen bepalingen omtrent taalgebruik. Het is nog onbekend hoe na de erkenning van het Papiaments onder het Handvest en de bescherming onder deel II en deel III aan deze maatregelen en de verplichting tot proactieve bevordering van de taal uitvoering wordt gegeven.

Sociaal-maatschappelijk / Sociolinguistisch

2.5. Is de maatregel realistisch?

Maatregel	Programmering faciliteren
11.1.a.iii (publieke radio & tv)	Ja.
11.1.b.ii (commerciële radio)	Ja.
11.1.c.ii (commerciële tv)	Ja.
11.1.d (auditieve en audiovisuele werken)	Ja.

De eerste resultaten van een media-enquête die door de Actiecommissie in 2026⁵³⁸ is gehouden wijzen erop dat het faciliteren van meer Limburgstalige programmering binnen de Limburgse mediasector realistisch is.

Samengevat blijkt er binnen veel organisaties sprake te zijn van een groot aantal sprekers, een overwegend positieve houding ten opzichte van het Limburgs en interesse in verdere uitbreiding van het gebruik ervan. Daarnaast wijzen de resultaten erop dat technologische ontwikkelingen, zoals AI-ondersteunde ondertiteling, voor een deel van de organisaties een stimulans kunnen vormen om het aanbod van Limburgstalige programmering (verder) uit te breiden.

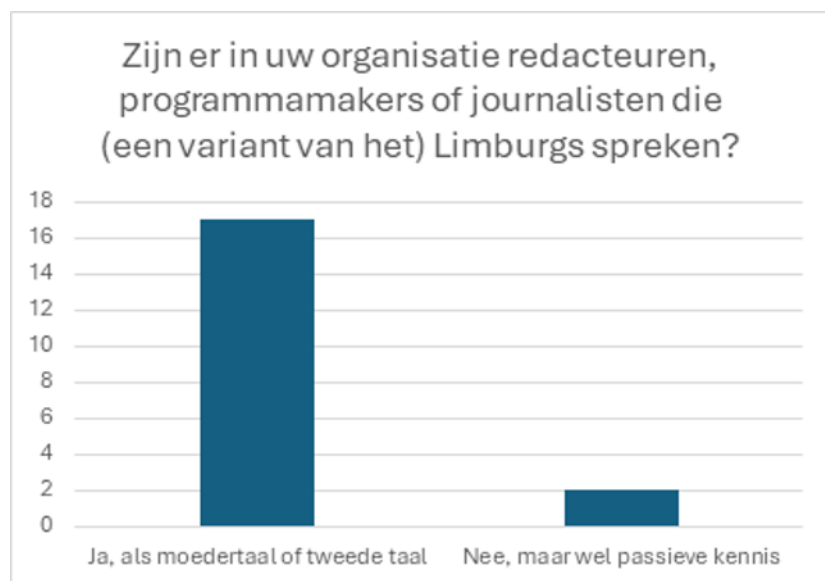
Kennis van de Limburgse taal binnen mediaorganisaties

De media-enquête geeft inzicht in hoeveel medewerkers binnen mediaorganisaties Limburgs spreken, begrijpen en schrijven. Deze taalvaardigheden zijn belangrijk voor het huidige gebruik en een eventuele

⁵³⁷ E-mail 12/10/2025 senior verslaggever politiek bij Omrop Fryslân aan de voorzitter Actiecommissie Limburgse Taal. Dit is verder toegelicht in een videogesprek op 14/10/2025.

⁵³⁸ De media-enquête werd door de Actiecommissie uitgevoerd van 30 maart tot 15 mei 2025 onder 53 Limburgse mediabedrijven. In totaal namen 19 organisaties deel (respons: 35,8%). De respondenten vertegenwoordigen alle onderscheiden mediacategorieën, waarbij televisie, (nieuws)websites en sociale media het sterkst zijn vertegenwoordigd. Daarnaast omvat de respons zowel regionale en lokale omroepen als uitgevers, stichtingen, productiehuis en zelfstandige contentmakers. De resultaten bieden daarmee een breed, zij het niet volledig representatief, beeld van de Limburgse mediasector. De hier gepresenteerde resultaten zijn voorlopig, beschrijvend van aard en niet uitgesplitst naar type medium of organisatie.

uitbreiding van Limburgstalige programmering. De enquête zegt echter niets over hoe goed medewerkers het Limburgs beheersen.

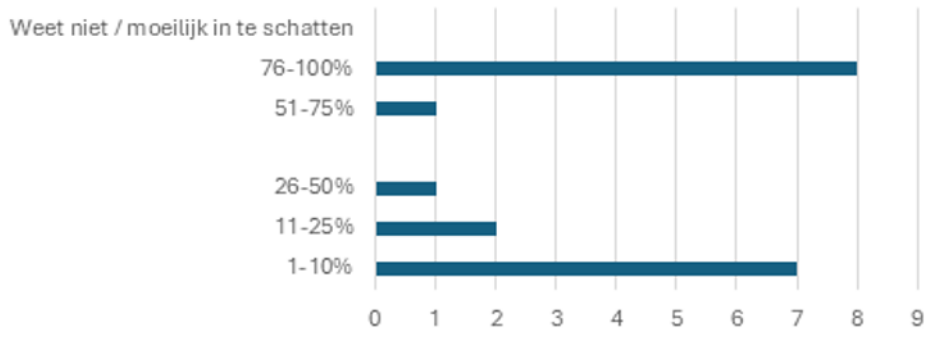

Vrijwel alle respondenten geven aan dat er in hun organisatie redacteuren, programmamakers of journalisten (een variant van het) Limburgs actief spreken of in elk geval beschikken over passieve kennis van de taal.

Bij de organisaties waar Limburgs wordt gesproken, beheerst vaak een aanzienlijk deel van de medewerkers de taal. Volgens de respondenten spreekt in bijna twee derde van de organisaties ten minste de helft van de redacteuren, programmamakers en journalisten een variant van het Limburgs. In andere organisaties gaat het om een kleinere groep medewerkers.

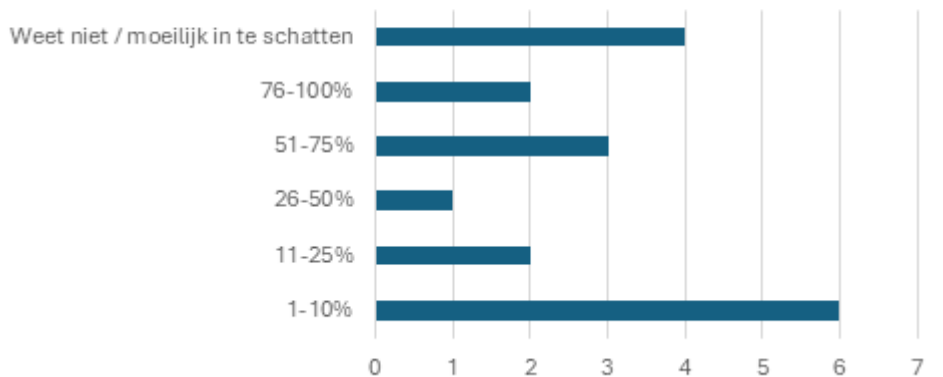
Welk aandeel van de redacteuren, programmamakers of journalisten in uw organisatie begrijpt het Limburgs maar spreekt het niet?

De grafiek suggereert dat passieve beheersing van het Limburgs (begrijpen zonder spreken) binnen veel mediaorganisaties aanwezig is, maar dat de mate waarin dit voorkomt sterk verschilt per organisatie. De resultaten laten zien dat het begrijpen van het Limburgs zonder het actief te spreken binnen veel organisaties voorkomt. Acht organisaties geven aan dat dit geldt voor 76–100% van hun redacteuren, programmamakers of journalisten. Tegelijkertijd rapporteerden zeven organisaties dat slechts 1–10% van hun medewerkers het Limburgs begrijpt maar niet spreekt. Dit wijst op aanzienlijke verschillen tussen organisaties in de passieve beheersing van het Limburgs.

Opvallend is dat niemand heeft gekozen voor het antwoord ‘Weet niet / moeilijk in te schatten’. Dit suggereert dat de respondenten denken een goed beeld te hebben van de taalvaardigheid van hun redacteuren, programmamakers en journalisten. Tegelijkertijd lopen de resultaten sterk uiteen. Zo geven zeven organisaties aan dat slechts 1 tot 10% van hun medewerkers het Limburgs wel begrijpt maar niet spreekt. Dit wijkt af van eerder onderzoek, waaruit blijkt dat vrijwel alle Limburgers die het Limburgs niet spreken, het wel kunnen verstaan.⁵³⁹ Daarom is het belangrijk om deze cijfers nader te onderzoeken.

Welk aandeel van de redacteuren, programmamakers of journalisten in uw organisatie schrijft Limburgs?

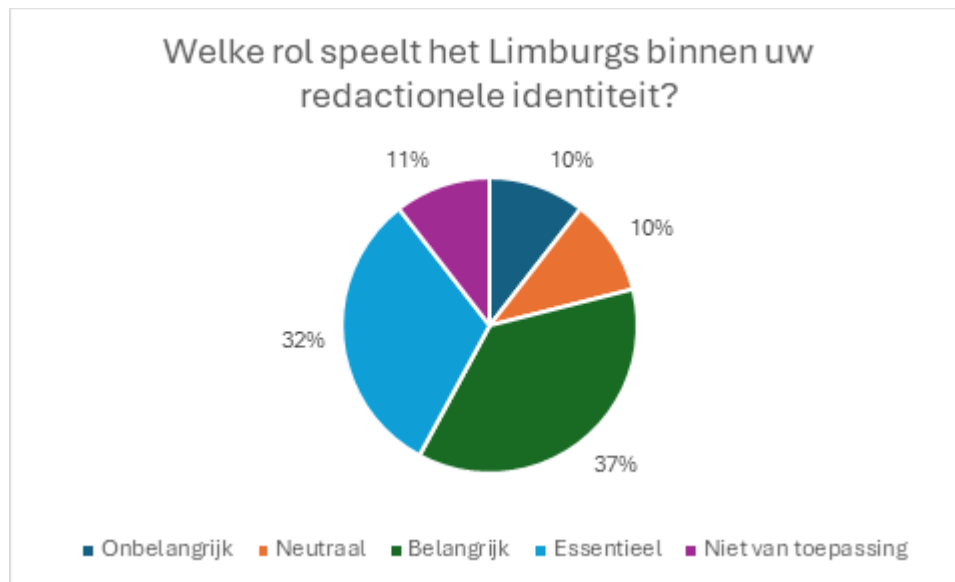

⁵³⁹ Para 3.2.2 Achtergrondrapporten deel III-agenda fase 1, Deeladvies 1: De Limburgse taal met dialectale variatie onder deel III van het Handvest.

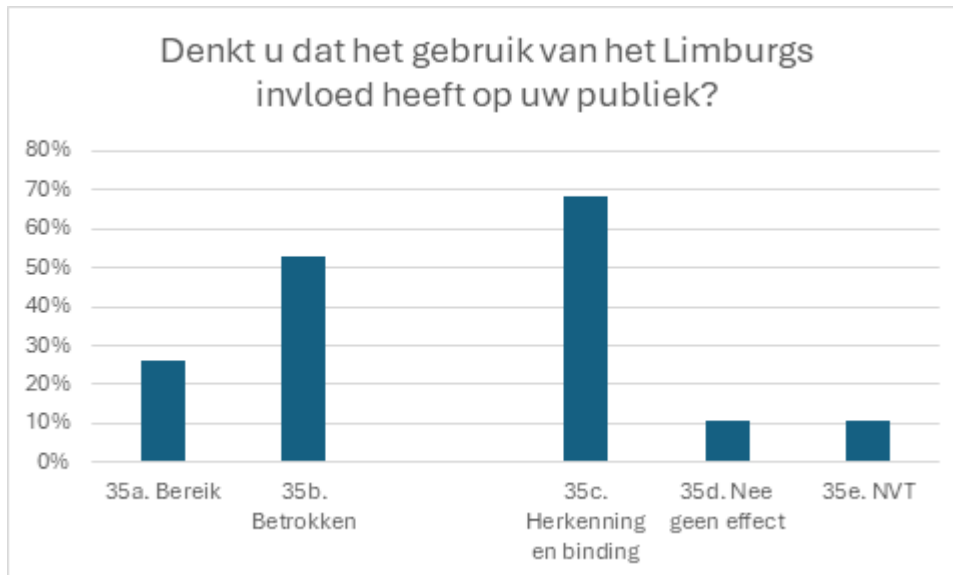
Ook de schrijfvaardigheid in het Limburgs verschilt per organisatie. In totaal geeft 27% van de respondenten aan dat meer dan de helft van de redacteuren, programmamakers of journalisten in hun organisatie Limburgs schrijft. Daartegenover geeft 43% aan dat dit voor maximaal een kwart van de medewerkers geldt. Daarnaast weet 21% dit niet of kan dit moeilijk inschatten.

Houding ten opzichte van de Limburgse taal

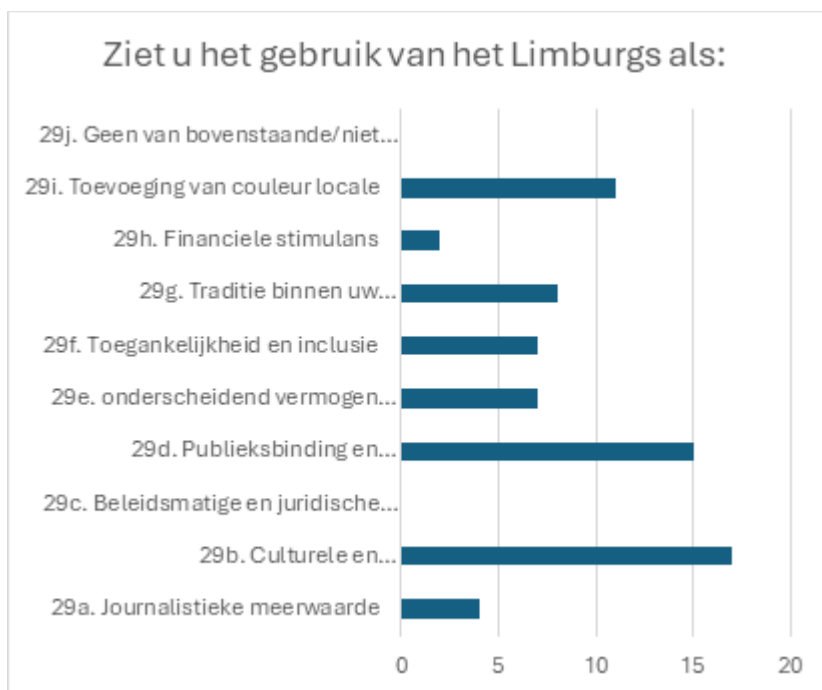
De media-enquête laat zien hoe mediaorganisaties tegen het Limburgs aankijken en welke rol zij de taal toekennen. Er is gekeken naar het belang van het Limburgs voor de identiteit van organisaties, de functies die het vervult en de door de mediaorganisatie verwachte effecten op het publiek. Een positieve houding ten opzichte van de rol van het Limburgs door de organisatie kan bijdragen aan de bereidheid om het gebruik ervan in programmering en publicaties te behouden of uit te breiden.

Voor de meeste respondenten speelt het Limburgs een betekenisvolle rol binnen de redactionele identiteit van hun organisatie. Zo geeft 69% aan dat het Limburgs een essentiële (32%) of belangrijke (37%) rol vervult. Een kleinere groep beschouwt de rol van het Limburgs als neutraal (10%) of onbelangrijk (10%), terwijl 11% aangeeft dat dit niet van toepassing is. Dit wijst erop dat het Limburgs voor een meerderheid van de organisaties een herkenbaar onderdeel vormt van hun redactionele profiel.

De respondenten verwachten vooral dat het gebruik van het Limburgs bijdraagt aan de relatie met het publiek. Zo denkt 68% dat het Limburgs invloed heeft op herkenning en binding, terwijl 53% een effect ziet op de betrokkenheid van het publiek. Een kleiner deel (26%) verwacht invloed op het bereik. Slechts 11% van de respondenten denkt dat het gebruik van het Limburgs geen effect heeft op het publiek. Dit suggereert dat het Limburgs vooral wordt gezien als een middel om de verbinding met het publiek te versterken.

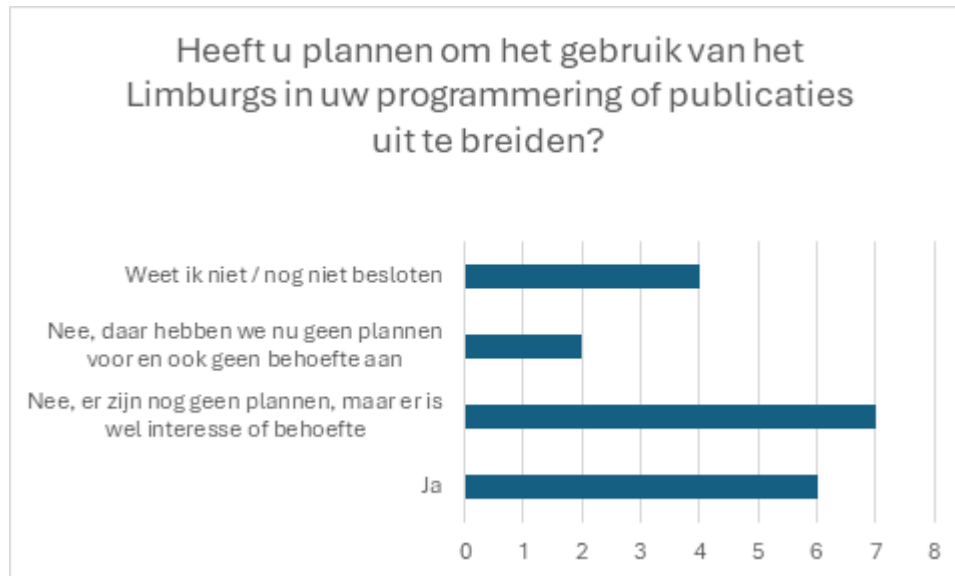

Aan het gebruik van het Limburgs wordt vooral een culturele en maatschappelijke functie toegekend. Vrijwel alle respondenten zien aandacht voor de Limburgse taal als een culturele en maatschappelijke taak (89%), terwijl ook publieksbinding en herkenbaarheid (79%) en het toevoegen van couleur locale (58%) vaak worden genoemd. Daarnaast wordt het Limburgs door een deel van de respondenten geassocieerd met traditie binnen de redactionele cultuur (42%), onderscheidend vermogen en profilering (37%) en toegankelijkheid en inclusie (37%). Journalistieke meerwaarde wordt door 21% genoemd. Slechts een

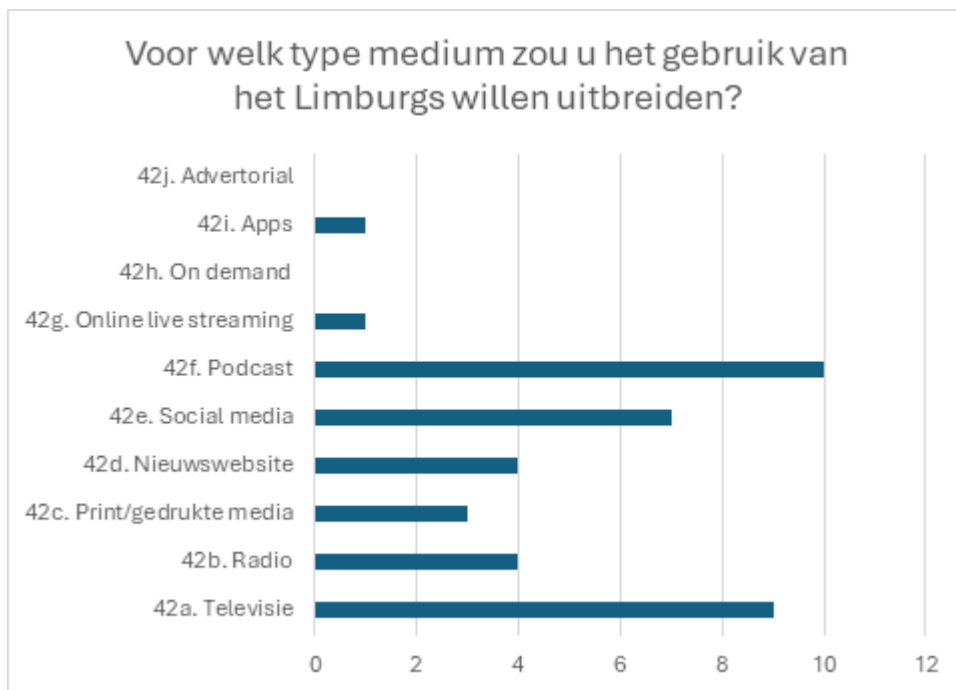
bepaalde groep ziet het gebruik van het Limburgs als financiële stimulans (11%), terwijl geen van de respondenten het beschouwt als een beleidsmatige of juridische taak.

Toekomstperspectief voor Limburgstalige programmering

De media-enquête geeft inzicht in de mogelijkheden die mediaorganisaties zien voor verdere ontwikkeling van Limburgstalige programmering. Daarbij is gekeken naar de interesse in uitbreiding, de mediaplatforms die daarvoor kansen bieden en de mogelijke bijdrage van technologische ontwikkelingen.

Binnen een deel van de mediaorganisaties bestaat belangstelling voor een verdere inzet van het Limburgs. Zo geeft 32% van de respondenten aan plannen te hebben om het gebruik van het Limburgs in programmering of publicaties uit te breiden. Daarnaast meldt 37% dat er nog geen concrete plannen zijn, maar wel interesse of behoefte bestaat. Een kleinere groep (11%) geeft aan geen plannen of behoefte te hebben aan uitbreiding, terwijl 21% hierover nog geen standpunt heeft ingenomen of het niet weet. Dit wijst erop dat er binnen veel organisaties ruimte lijkt te bestaan voor een verdere ontwikkeling van het gebruik van het Limburgs.

De respondenten die het gebruik van het Limburgs willen uitbreiden, zien hiervoor vooral kansen binnen digitale en audiovisuele media. Podcasts worden het vaakst genoemd (53%), gevolgd door televisie (47%) en sociale media (37%). Daarnaast noemt een deel van de respondenten radio (21%), nieuwswebsites (21%) en printmedia (16%) als mogelijke kanalen voor uitbreiding. Online live streaming en apps worden slechts beperkt genoemd (beide 5%), terwijl geen van de respondenten uitbreiding in on-demand content of advertorials voor ogen heeft.

De genoemde uitbreidingsmogelijkheden liggen vooral binnen audiovisuele en digitale media. Dit wijst erop dat respondenten vooral kansen zien voor het gebruik van het Limburgs als gesproken taal. Tegelijkertijd suggereren de antwoorden dat er ook voor het geschreven Limburgs, via nieuwswebsites en printmedia, bescheiden ruimte is voor verdere ontwikkeling.

AI-ondersteuning kan daarbij het gebruik van het Limburgs in programmering stimuleren. Zo geeft 63% van de respondenten aan meer Limburgs te willen gebruiken wanneer automatische vertaling of ondertiteling naar het Nederlands beschikbaar is, terwijl 37% aangeeft dat dit geen invloed zou hebben.

2.6. Is de maatregel al gangbaar?

Maatregel	Programmering faciliteren
11.1.a.iii (publieke radio & tv)	Ja.
11.1.b.ii (commerciële radio)	Ja.
11.1.c.ii (commerciële tv)	Ja.
11.1.d (auditieve en audiovisuele werken)	Ja.

De voorlopige resultaten van de media-enquête laten zien dat het gebruik van het Limburgs in mediaproducties binnen de onderzochte mediaorganisaties gangbaar is.

Samenvattend. Bijna negen op de tien respondenten geeft aan het Limburgs ten minste af en toe te gebruiken, terwijl meer dan de helft daarvan dit structureel of regelmatig doet. Het gebruik van het Limburgs is niet altijd beleidsmatig verankerd en vindt vaak plaats op basis van redactionele keuzes in de praktijk of individuele initiatieven. Voor in hoeverre het gebruik van het Limburgs (mede) gefaciliteerd wordt door de overheid wordt onder meer verwezen naar paragraaf 4 Financiële middelen.

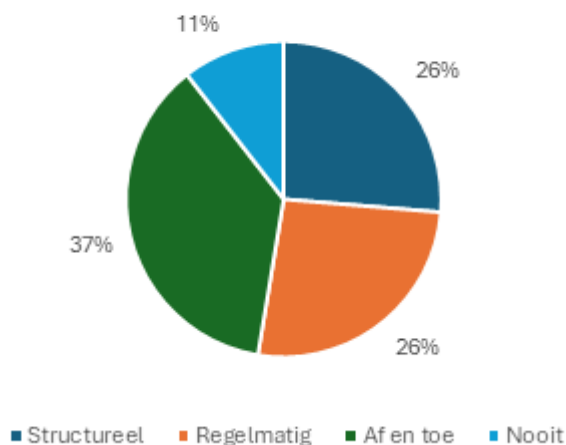
Het Limburgs wordt meestal ingezet als aanvullende taal binnen programmering en publicaties en fungeert bij een minderheid van de organisaties ook als hoofdtaal. De taal wordt gebruikt via uiteenlopende mediakanalen, met name televisie, radio, sociale media en podcasts. Daarnaast komt het Limburgs voor in een breed scala aan programmacategorieën, variërend van cultuur, taal en erfgoed tot maatschappelijke onderwerpen, entertainment, nieuws en educatie. Dit wijst erop dat het Limburgs binnen de Limburgse mediasector een zichtbare en veelzijdige plaats inneemt in het media-aanbod.

Beleidsmatige verankering

Omroepen en kranten hanteren soms een eigen beleid rond het gebruik van regionale talen, maar zijn daar wettelijk niet toe verplicht.⁵⁴⁰ Het gebruik van het Limburgs is niet altijd (structureel) vastgelegd in beleid, missie of visie en hangt regelmatig af van (incidentele) redactionele of individuele keuzes.

⁵⁴⁰ Para 31 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2022), p. 8.

Hoe vaak gebruikt u de Limburgse taal in uw mediaproducties?

De voorlopige resultaten van de media-enquête laten zien dat binnen een groot deel van de mediaorganisaties Limburgs al een plaats heeft in het media-aanbod. Meer dan de helft van de respondenten (52%) geeft aan de Limburgse taal structureel of regelmatig te gebruiken, terwijl 37% dit af en toe doet. Slechts 11% van de respondenten gebruikt het Limburgs nooit in zijn mediaproducties. Dit wijst erop dat volgens de voorlopige resultaten van de media-enquête het Limburgs een betekenisvolle en zichtbare positie inneemt binnen het medialandschap van Limburg.

Heeft uw organisatie een expliciet beleid, missie of visie voor het gebruik van de Limburgse taal?

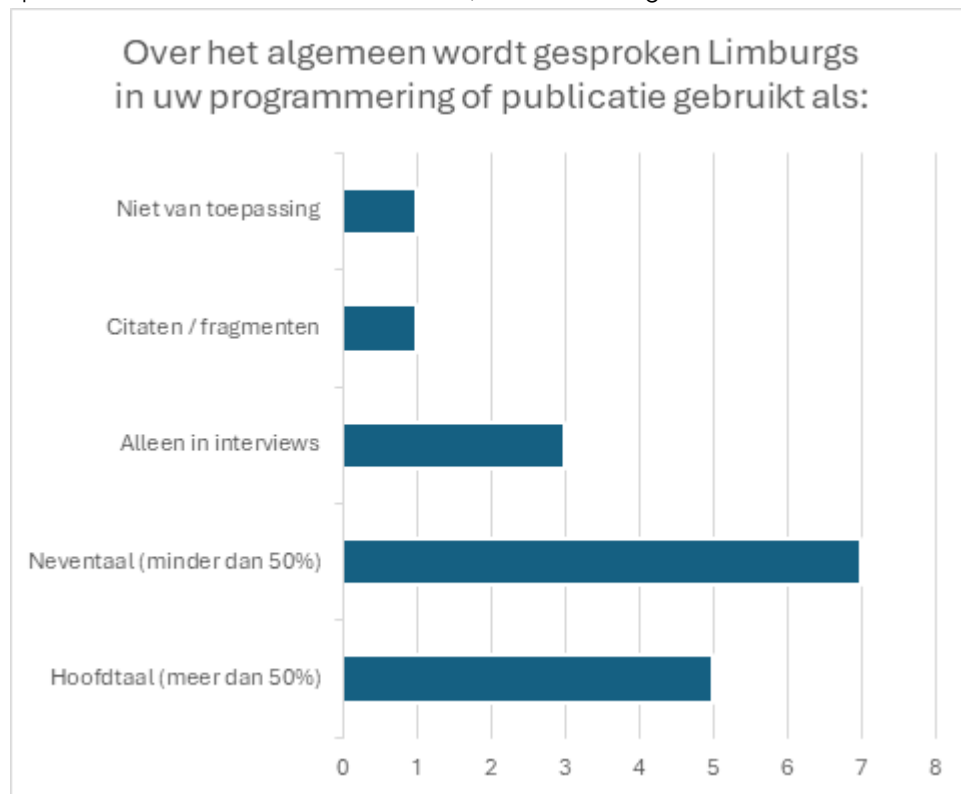

Het gebruik van het Limburgs in mediaproducties is binnen mediaorganisaties niet altijd formeel beleidsmatig verankerd. Ruim een derde van de respondenten (37%) geeft aan dat de organisatie beschikt over een praktijk waarin het gebruik van de Limburgse taal gangbaar is. Bij 5% is een beleid voor het gebruik van het Limburgs in ontwikkeling. Daartegenover staat dat 42% aangeeft geen expliciet beleid te hebben,

terwijl 16% meldt dat het gebruik van het Limburgs vooral een individuele keuze is van redacteurs, programmamakers of journalisten.

Manier en intensiteit van gebruik

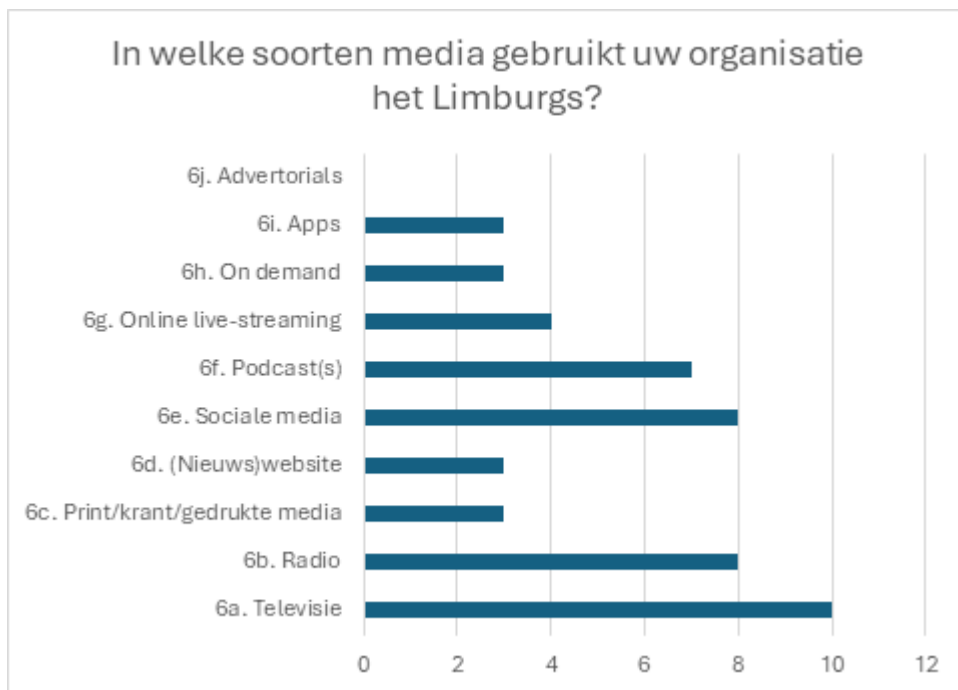
Het Limburgs wordt op verschillende manieren ingezet: soms als hoofdtal, vaker als neventaal of in specifieke onderdelen zoals interviews, citaten en fragmenten.

Het Limburgs wordt met uiteenlopende frequentie gebruikt binnen mediaproducties. Van de respondenten die Limburgs inzetten, geeft 29% aan dat het Limburgs doorgaans de hoofdtal van de programmering of publicatie is, terwijl 41% het als neventaal gebruikt. Daarnaast wordt het Limburgs door 18% alleen ingezet in specifieke onderdelen, zoals interviews. Een klein deel gebruikt het uitsluitend in citaten of fragmenten (6%). Dit wijst erop dat het Limburgs binnen mediaorganisaties regelmatig aanwezig is, maar meestal niet de dominante taal van de programmering of publicatie vormt.

Mediakanalen en bestaande initiatieven

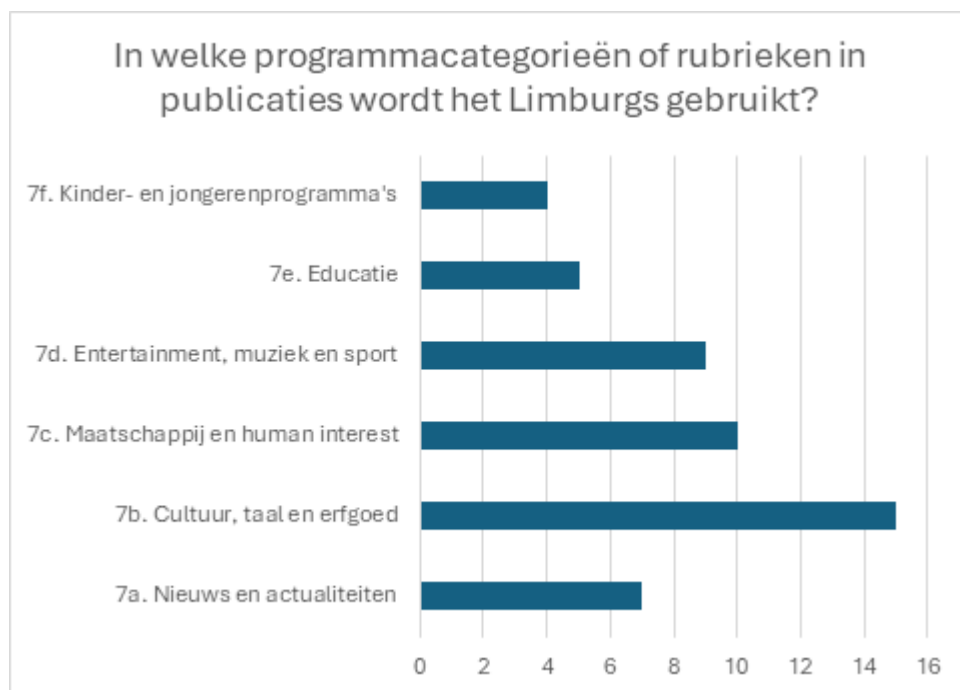
Het Limburgs wordt vooral gebruikt in audiovisuele en digitale media, zoals televisie, radio, sociale media en podcasts.

Het Limburgs wordt vooral ingezet in audiovisuele en digitale media. Televisie wordt het vaakst genoemd (53%), gevolgd door radio en sociale media (beide 42%) en auditieve werken als podcasts (37%). Een kleinere groep gebruikt het Limburgs voor online live-streaming (21%), terwijl printmedia, nieuwswebsites, on-demand programma's en apps elk door 16% van de respondenten worden genoemd. Geen van de respondenten gebruikt het Limburgs in advertorials. Dit wijst erop dat het Limburgs vooral wordt ingezet via kanalen die gericht zijn op directe communicatie en publieksbereik.

Programmacategorieën

Het Limburgs wordt in uiteenlopende soorten programma's en publicaties gebruikt, met de sterkste nadruk op cultuur, taal en erfgoed.

Het Limburgs wordt volgens de media-enquête gebruikt in een breed scala aan programmacategorieën. De categorie cultuur en erfgoed wordt door 79% van de respondenten genoemd. Daarnaast wordt het Limburgs regelmatig ingezet in maatschappelijke en human-interestonderwerpen (53%) en in entertainment, muziek en sport (47%). Een kleiner deel van de respondenten gebruikt het Limburgs in nieuws- en actualiteitenprogramma's (37%), educatieve content (26%) en kinder- en jongerenprogramma's (21%).

2.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?

Maatregel	Programmering faciliteren
11.1.a.iii (publieke radio & tv)	Ja, met kanttekening.
11.1.b.ii (commerciële radio)	Ja, met kanttekening.
11.1.c.ii (commerciële tv)	Ja, met kanttekening.
11.1.d (auditieve en audiovisuele werken)	Ja, met kanttekening.

Kanttekening 1. De resultaten van vraag 2.6 laten zien dat het gebruik van het Limburgs binnen mediaorganisaties vaak een bestaande praktijk is, maar niet altijd beleidsmatig is verankerd. Waar een formeel beleidskader ontbreekt, lijkt het gebruik van het Limburgs vooral afhankelijk van redactionele keuzes en initiatieven of projecten van individuele medewerkers.

Kanttekening 2. Aanvullend op de media-enquête laten ervaringen met Limburgstalige digitale en audiovisuele projecten, zoals Limx⁵⁴¹, Keenderbeuk⁵⁴² en Watbleef!?⁵⁴³ en Lotte uit Limburg zien dat er belangstelling bestaat voor content in het Limburgs.

⁵⁴¹ Stichting LIMx. (z.d.).

⁵⁴² Rouschop (Maker). (z.d.).

⁵⁴³ Watbleef?!. (z.d.).

Hoewel deze initiatieven provinciale ondersteuning ontvangen, blijkt dat de beschikbare financiering vaak projectmatig is en onvoldoende om activiteiten duurzaam voort te zetten, te promoten en structureel personeel in te zetten. Tegelijkertijd wijzen de bezoekerscijfers op een blijvende vraag naar kwalitatieve Limburgstalige content.⁵⁴⁴

Hier dient ook de recente “Limburgse Revolutie” op social media vermeld te worden.⁵⁴⁵ Een groeiende groep Limburgse contentmakers gebruikt op eigen initiatief bewust Limburgs op TikTok en Instagram. Deze beweging werd aangezwengeld door TikToker Vera Urru. Volgens verschillende makers zorgen Limburgstalige video's voor meer bereik, interactie en herkenbaarheid dan algemene content.

2.8. Is de maatregel prioritair op basis van:

Uitvoeringsprogramma ‘Same veur ’t Limburgs’	Nee.
Berenschot rapport	Ja.
Beleidskader ‘Cultuur en Erfgoed voor iedereen 2024-2027’	Nee.

Berenschot adviseert voorzieningen te treffen voor Limburgstalige programma's en de productie en distributie van auditieve en audiovisuele werken in het Limburgs aan te moedigen en/of te vergemakkelijken.⁵⁴⁶

Nadere overwegingen

Het publieke-omroepmodel heeft in belangrijke mate bijgedragen aan de ontwikkeling van het medialandschap voor regionale of minderheidstalen. Het overgrote deel van de professionele media in regionale of minderheidstalen opereert nog steeds volgens dit model.⁵⁴⁷ Dit onderstreept het belang van publieke omroepen voor taalbeleid.

⁵⁴⁴ Bron: Gesprek lid Actiecommissie met Harry Rouschop op 26 mei 2026.

⁵⁴⁵ De Limburger. (2026, 12 juni); L1 Nieuws. (2026, 12 juni).

⁵⁴⁶ Statenvoorstel G-24-038, Rapport Berenschot, p. 32.

⁵⁴⁷ Council of Europe. (2026), p. 9.

3. Oprichting van een krant en faciliteren publicaties

Artikel 11. Krant

1. De Partijen verplichten zich ertoe, voor de gebruikers van de regionale taal of taal van een minderheid in de gebieden waar deze taal wordt gesproken, overeenkomstig de situatie van elke taal, voor zover de autoriteiten direct of indirect bevoegd zijn, bevoegdheden bezitten of een rol op dit terrein spelen en met eerbiediging van het beginsel van de onafhankelijkheid en autonomie van de media:

e.

i. de oprichting en/of instandhouding van ten minste één krant in de regionale taal of taal van een minderheid aan te moedigen en/of te vergemakkelijken;

ii. de regelmatige publikatie van kranteartikelen in de regionale taal of taal van een minderheid aan te moedigen en/of te vergemakkelijken;

Context Handvest

Overheden dienen onder het Handvest het gebruik van regionale talen in de geschreven pers te stimuleren door gelijke ondersteuning als meerderheidstalige media te bieden en door ofwel (1) de oprichting en instandhouding van specifieke kranten in deze talen te ondersteunen, ofwel (2) het regelmatig publiceren van artikelen in deze talen te bevorderen. Dit kan via financiële steun, opleiding en aanvullende maatregelen zoals distributie- en fiscale ondersteuning.⁵⁴⁸ Volgens COMEX kunnen ook digitale en online nieuwsmedia gelden als een hedendaagse invulling van de verplichtingen inzake kranten en krantenartikelen in regionale talen.⁵⁴⁹

Juridische / bestuurlijke overwegingen

3.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?

Ja. Zie 2.1.

3.2. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?

Maatregel	Oprichting (online) krant
11.1.e.i	Papiaments

Maatregel	Publicaties (online) faciliteren
11.1.e.ii	–

Er is geen maatregel op het Fries van toepassing verklaard.

3.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?

Maatregel	Oprichting (online) krant
11.1.e.i	Ja.

Het ligt binnen de financiële mogelijkheden van de overheid om de oprichting van een krant te faciliteren. Er bestaat geen wettelijk verbod dat verhindert dat de Nederlandse overheid op basis van wetgeving de oprichting van een krant kan aanmoedigen. De Mediawet laat verder zien dat de overheid publieke media-

⁵⁴⁸ Woehrling (2005), p. 208.

⁵⁴⁹ Jones et al. (2020).

instellingen kan faciliteren. Wel moet een dergelijke krant voldoen aan de grondwettelijke en verdragsrechtelijke eisen van persvrijheid, pluriformiteit en redactionele onafhankelijkheid, waardoor directe politieke sturing van de inhoud niet is toegestaan.

Maatregel	Publicaties (online) faciliteren
11.1.e.ii	Ja.

Volgens titel 8.2 Mediawet 2008 kan het Stimuleringsfonds voor de Journalistiek tijdelijke subsidies voor innovatie, onderzoeksjournalistiek, talentontwikkeling en versterking van regionale en lokale nieuwsvoorziening verstrekken. Het fonds financiert geen structurele exploitatie van geschreven media en voert geen specifiek taalbeleid, maar ondersteunt projectmatige vernieuwing en kwaliteit.

Fries. In het Convenant Friese Taal en Cultuur (2001) waren het Rijk en de Provincie Fryslân overeengekomen zich gezamenlijk in te spannen om voldoende middelen beschikbaar te maken voor een zo volledig en gevarieerd mogelijk aanbod van Friestalige geschreven media.⁵⁵⁰ Uitgevers van kranten en tijdschriften konden subsidie aanvragen bij het Stimuleringsfonds. Via bestuursafspraken, beleid en subsidieregelingen werd het gebruik van de Friese taal door de nationale en Friese overheid in de geschreven media bevorderd.⁵⁵¹ Het is momenteel niet bekend of er nog specifieke subsidieregelingen bestaan ter ondersteuning van de publicatie van krantenartikelen in het Fries.

3.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?

Maatregel	Oprichting (online) krant
11.1.e.i	Papiaments: Onbekend.

Het is nog onbekend hoe na de erkenning van het Papiaments onder het Handvest en de bescherming onder deel II en deel III aan deze maatregel uitvoering wordt gegeven.

Er is geen maatregel op het Fries van toepassing verklaard.

Sociaal-maatschappelijke / sociolinguïstische overwegingen

3.5. Is de maatregel realistisch?

Maatregel	Oprichting (online) krant
11.1.e.i	Nee , met kanttekening. De geschreven taal is slechts beperkt gecodificeerd en kent sterke dialectale variatie. Opleidingen journalistiek in de taal ontbreken, en zowel journalisten als sprekers zijn vaak onvoldoende alfabetisch vaardig in het Limburgs ⁵⁵² , waardoor lezen en schrijven lastig is. Onder deze omstandigheden is deze maatregel momenteel niet realistisch om een krant op te richten of de oprichting daarvan actief te stimuleren. Kanttekening. Berenschot adviseert juist wel deze maatregel voor het Limburgs toe te passen. ⁵⁵³ De Actiecommissie adviseert deze maatregel daarom geen prioriteit te verlenen.

⁵⁵⁰ Para 9.5 The Netherlands, MIN-LANG/PR (2003) 6, p. 108.

⁵⁵¹ Para 10.114 The Netherlands, MIN-LANG/PR (2007) 7, p. 276; Para 9.7 The Netherlands, MIN-LANG/PR (2007) 7, p. 235.

⁵⁵² Para 3.2.3 Achtergrondrapporten deel III-agenda fase 1, Deeladvies 1: De Limburgse taal met dialectale variatie onder deel III van het Handvest.

⁵⁵³ Statenvoorstel G-24-038, Rapport Berenschot, p. 32.

Maatregel	Publicaties (online) faciliteren
11.1.e.ii	Ja. Het Limburgs wordt niet alleen gesproken, maar ook regelmatig geschreven, vooral in digitale communicatie. Daarnaast bestaat een schriftelijke traditie in literaire, culturele en journalistieke contexten. Regionale kranten besteden regelmatig aandacht aan het Limburgs. De kranten Dagblad De Limburger en Limburgs Dagblad publiceren al jarenlang Limburgstalige inhoud, met als doel lezers vertrouwd te maken met de geschreven taal. Daarnaast verschijnen ook in andere regionale kranten incidenteel artikelen over of in het Limburgs. In online kranten verschijnt bijvoorbeeld in De Nieuwe Ster wekelijks een artikel in het Limburgs van Maastricht. In Venlo wordt wekelijks een artikel in de VIA in het Limburgs van Venlo gepubliceerd. Deze aandacht voor het Limburgs in de geschreven pers is doorheen de jaren relatief stabiel gebleven.⁵⁵⁴ Het schriftelijke gebruik blijft wel beperkter dan het mondelinge, maar er is een lezerspubliek voor het Limburgs binnen deze context.⁵⁵⁵

3.6. Is de maatregel al gangbaar?

Maatregel	Publicaties (online) faciliteren
11.1.e.ii	Nee. Het is de Actiecommissie niet bekend dat van overheidswege structureel publicaties in het Limburgs worden gefaciliteerd.

3.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?

Maatregel	Publicaties (online) faciliteren
11.1.e.ii	Nee. Het is de Actiecommissie niet bekend dat van overheidswege projecten ondersteund worden om publicaties in het Limburgs mogelijk te maken.

3.8. Is de maatregel prioritair op basis van:

Uitvoeringsprogramma 'Same veur 't Limburgs'	Nee.
Berenschot rapport	Ja.
Beleidskader 'Cultuur en Erfgoed voor iedereen 2024-2027'	Nee.

Berenschot adviseert juist wel deze maatregel voor het Limburgs toe te passen.⁵⁵⁶

⁵⁵⁴ Para 31 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2022), p. 8; Para 43 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2016) 4, p. 11; Para 26 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2012) 6, p. 8; Para 37 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2008) 3, p. 8.

⁵⁵⁵ Para 3.2.3 Achtergrondrapporten deel III-agenda fase 1, Deeladvies 1: De Limburgse taal met dialectale variatie onder deel III van het Handvest.

⁵⁵⁶ Statenvoorstel G-24-038, Rapport Berenschot, p. 32.

4. Financiële middelen

Artikel 11. Media

1. De Partijen verplichten zich ertoe, voor de gebruikers van de regionale taal of taal van een minderheid in de gebieden waar deze taal wordt gesproken, overeenkomstig de situatie van elke taal, voor zover de autoriteiten direct of indirect bevoegd zijn, bevoegdheden bezitten of een rol op dit terrein spelen en met eerbiediging van het beginsel van de onafhankelijkheid en autonomie van de media:

f.

i. de extra kosten te dekken van de media die een regionale taal of taal van een minderheid gebruiken, wanneer de wet voorziet in financiële steun aan de media in het algemeen; **of**

ii. bestaande maatregelen voor financiële steun ook toe te passen op audiovisuele producties in de regionale taal of taal van een minderheid;

Context Handvest

Overheden dienen volgens het Handvest media in regionale talen financieel te ondersteunen via twee complementaire sporen: (1) het (waar relevant) compenseren van extra kosten, bijvoorbeeld door kleinere afzetmarkten of vertaalkosten en (2) het gelijkwaardig openstellen van bestaande subsidieregelingen. Essentieel is dat deze media in de praktijk een passend aandeel van publieke middelen ontvangen, op basis van zowel kwantitatieve als kwalitatieve criteria.⁵⁵⁷

Juridische / bestuurlijke overwegingen

4.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?

Ja. Zie 2.1.

4.2. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?

Maatregel	Financiering
11.1.f.i (extra kosten dekken)	–
11.1.f.ii (bestaande steun toepassen)	Fries

Er is geen maatregel op het Papiaments van toepassing verklaard.

4.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?

Maatregel	Financiering
11.1.f.i (extra kosten dekken)	Ja.
11.1.f.ii (bestaande steun toepassen)	Ja, met kanttekening.

De bekostiging van regionale en lokale publieke media is vastgelegd in de Mediawet, en gebeurt deels op basis van vaste budgetten en deels via verdeelsleutels waarbij inwoner- of huishoudenaantallen een rol spelen.

Regionale publieke omroepen

⁵⁵⁷ Woehrling (2005), p. 208-209.

De regionale omroepen worden bekostigd via de Rijksmediabijdrage, zoals vastgelegd in de Mediawet 2008. Artikel 2.170 van de Mediawet bepaalt de publieke inkomsten⁵⁵⁸ voor regionale omroepen. De onderlinge verdeling van het totale beschikbare budget voor de regionale omroepen volgt uit artikel 4a van het Mediabesluit. Jaarlijks wordt het totaalbudget voor regionale publieke media vastgesteld in de begroting van het ministerie van OC&W. Daarmee is er een jaarlijkse geïndexeerde vaststelling van het te verdelen budget, vooral wat betreft inflatiecorrectie.

Het inwoneraantal van een provincie is één van de factoren in de verdeelsleutel. Omroepen in provincies met meer inwoners krijgen over het algemeen meer subsidie dan dunbevolkte provincies. Het exacte gewicht dat inwonertal heeft in de verdeelsleutel is geregeld in artikel 4a Mediabesluit. Er kunnen ook andere factoren meespelen zoals regionaal bereik, kostenstructuur, andere opdrachten. Regionale omroepen zijn vaak ook de rampenzender waarvoor ze een extra tegemoetkoming krijgen, maar voor het Fries krijgt Omrop Fryslân ook extra geld (zie paragraaf 4.4).

De regionale omroepen worden gefinancierd uit één landelijk totaalbudget voor regionale omroepen dat voor 2025 is vastgesteld op € 191,4 miljoen (inclusief bijdrage RPO).⁵⁵⁹ De onderlinge verdeling tussen omroepen gebeurt “conform artikel 4a van het Mediabesluit 2008”. Voor L1 bedraagt dit aandeel 7,88% en voor Omrop Fryslân 7,11%. Deze percentages zijn in 2013 wettelijk vastgelegd. De Actiecommissie heeft geen aanwijzingen gevonden dat de percentages voor Limburg of Friesland recentelijk zijn gewijzigd.⁵⁶⁰

Lokale publieke omroepen

Lokale publieke omroepen worden nu nog (in 2026) gefinancierd vanuit gemeenten, met normbedragen per huishouden. Gemeenten ontvangen hiervoor middelen uit het Gemeentefonds. Als richtsnoer geldt voor 2025 een bedrag van € 1,62 per huishouden, maar gemeenten bepalen zelf of en hoeveel zij daadwerkelijk bijdragen. In de praktijk leidt dit ertoe dat sommige gemeenten minder of niet bijdragen. Streekomroepen proberen daarom zichtbaar aanwezig te zijn in alle gemeenten binnen hun verzorgingsgebied door lokaal nieuws te brengen, waardoor zij een positie verwerven in het lokale medialandschap en aanspraak kunnen maken op gemeentelijke financiering.⁵⁶¹

Kanttekening. Een stelselwijziging voorziet een wijziging van de financiering waarbij het Rijk rechtstreeks gaat financieren. De rijksoverheid wil de financiering van lokale en streekomroepen overhevelen van gemeenten naar het Rijk. Tegelijkertijd worden lokale omroepen samengevoegd tot grotere streekomroepen. De gevolgen van deze schaalvergroting en de verdeling van de nieuwe rijksfinanciering zijn onderwerp van discussie.⁵⁶² Volgens de huidige planning wordt het nieuwe bestel ingevoerd per 1 januari 2028.

Volgens het wetsvoorstel Versterking uitvoering publieke mediaopdracht op lokaal niveau zouden lokale publieke omroepen onder het nieuwe stelsel een rijksbijdrage ontvangen via het Commissariaat voor de Media. Deze wordt gefinancierd uit de OCW-mediabegroting. Het beschikbare budget wordt structureel verhoogd en verdeeld volgens een wettelijke verdeelsleutel, waarbij zowel een vast bedrag als gebiedskenmerken van de streekomroep een rol spelen.⁵⁶³

⁵⁵⁸ Regionale Publieke Omroep. (z.d.).

⁵⁵⁹ Kamerstukken II 2024/25, 36 600 VIII, nr. 123 (Mediabegroting 2025).

⁵⁶⁰ Commissariaat voor de Media, Besluit inzake de bekostigingsbijdrage aan de regionale publieke media-instellingen voor 2025, 19 december 2024.

⁵⁶¹ Vereniging van Nederlandse Gemeenten. (2024, 15 april).

⁵⁶² Bekkers, H. (2023, 31 mei).

⁵⁶³ Kamerstukken II 2025/26, 36 917, nr. 2, art. 2.170e–2.170g; Kamerstukken II 2025/26, 36 917, nr. 3, p. 18–24.

Deze decentralisatie roept vragen op over de verenigbaarheid met artikel 7.1.b van het Handvest. Nederland heeft zich daarin verplicht om taalgebieden te respecteren en te voorkomen dat bestuurlijke herindelingen de positie, het gebruik of de ontwikkeling van regionale talen belemmeren.

4.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?

Maatregel	Financiering
11.1.f.ii (bestaande steun toepassen)	Fries: Ja.

Fries. De financiering van Omrop Fryslân is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van het Rijk en de Provincie Fryslân. Het Rijk bekostigt de basis op grond van artikel 2.170 Mediawet 2008, aangevuld met jaarlijkse bijdragen via de NPO en aanvullende projectsubsidies. De Provincie Fryslân verstrekt daarnaast een rechtstreekse jaarlijkse bijdrage. Deze gecombineerde inzet van wettelijke bekostiging en aanvullende middelen is gericht op het waarborgen van een volledig en veelzijdig Friestalig media-aanbod.⁵⁶⁴

Omrop Fryslân ontvangt naast de reguliere rijksbekostiging voor regionale omroepen extra financiële steun vanwege de bijzondere positie van de Friese taal. Het gaat om circa € 1,8 miljoen per jaar aan structurele rijksmiddelen en daarnaast om een aanvullende projectsubsidie van ongeveer € 50.000 per jaar.⁵⁶⁵ Deze middelen vloeien voort uit de Bestuursafpraak Friese Taal en Cultuur 2024–2028, waarin het Rijk en de Provincie Fryslân afspraken hebben gemaakt over de bevordering van de Friese taal en cultuur.

Deze extra financiering is specifiek gekoppeld aan de Friese taal en berust op bestuurlijke afspraken tussen Rijk en Provincie. Er bestaat geen algemene landelijke verdeelsleutel of regeling die vergelijkbare extra bijdragen automatisch mogelijk maakt voor andere regionale omroepen.

Er is geen maatregel op het Papiaments van toepassing verklaard.

Sociaal-maatschappelijke / sociolinguïstische overwegingen

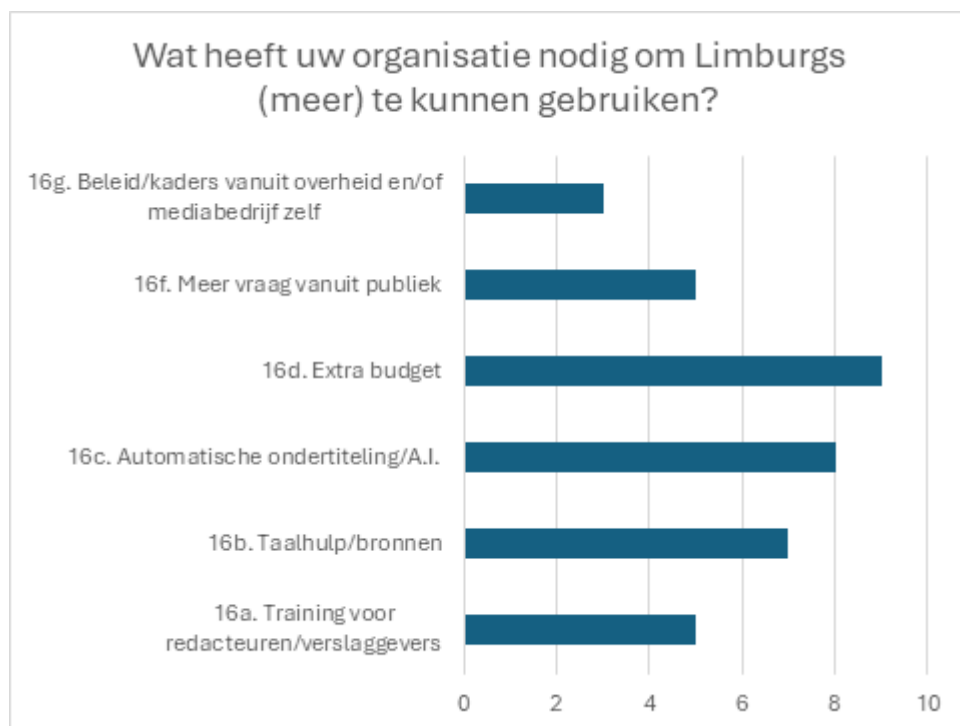
4.5. Is de maatregel realistisch?

Maatregel	Financiering
11.1.f.i (extra kosten dekken)	Ja, met kanttekening.
11.1.f.ii (bestaande steun toepassen)	Ja, met kanttekening.

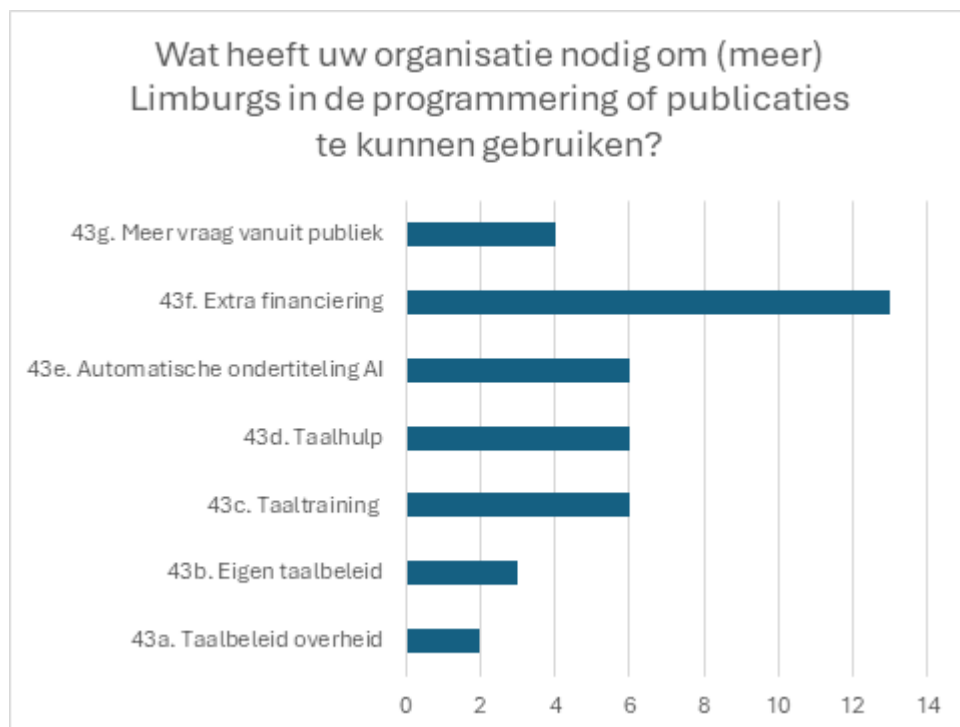
Uit de media-enquête blijkt dat er behoefte is aan financiële ondersteuning om meer Limburgs te kunnen gebruiken.

⁵⁶⁴ Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. (2024), p. 62; Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. (2018), p. 15; Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2016), p. 2–3.

⁵⁶⁵ Zie ook Stichting Omrop Fryslân. (2025).

Van de respondenten geeft 68% aan extra financiering nodig te hebben om als organisatie meer Limburgs te kunnen gebruiken.

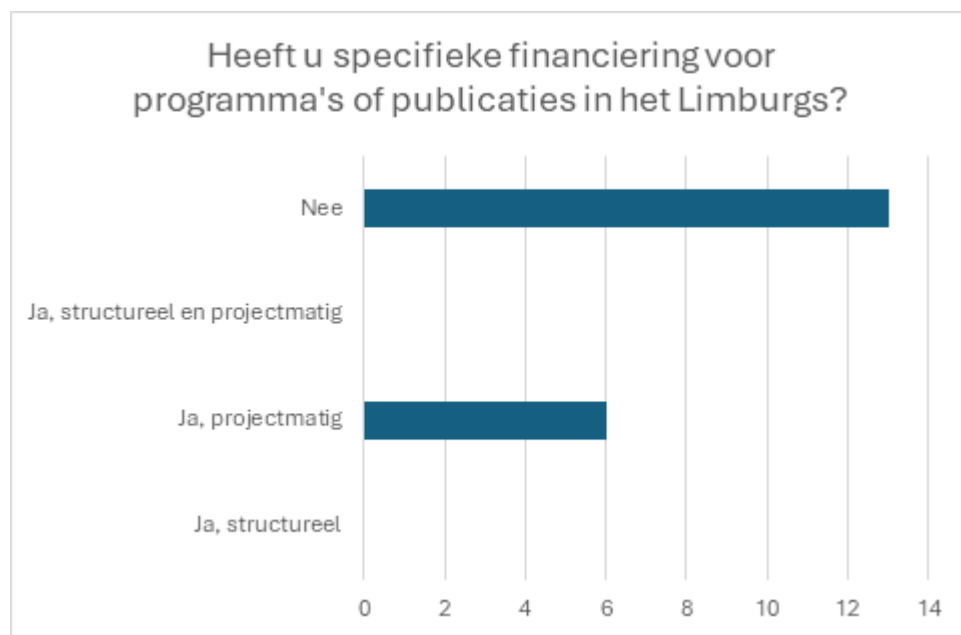

Om meer Limburgs in programmering of publicaties te kunnen gebruiken wordt ook extra financiering (68%) het vaakst genoemd als noodzakelijke voorwaarde.

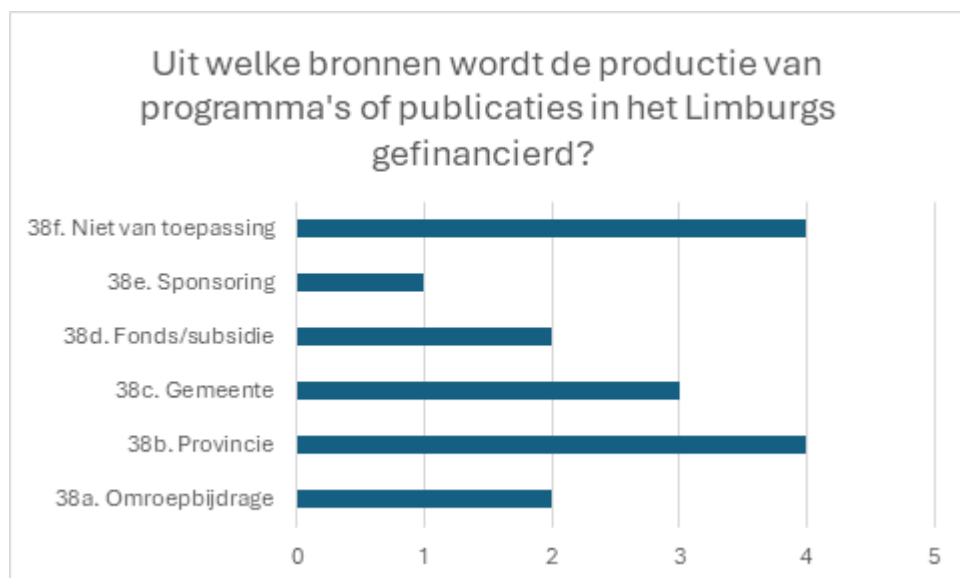
Kanttekening. De resultaten laten zien dat financiële middelen een belangrijke voorwaarde vormen voor een groter gebruik van het Limburgs binnen mediaorganisaties en in programmering. Tegelijkertijd wordt duidelijk dat financiële ondersteuning alleen niet voldoende is. Ook andere randvoorwaarden, zoals taaltraining, taalondersteuning en technologische ondersteuning, worden door respondenten genoemd. Voor het aspect taaltraining wordt verwezen naar paragraaf 5 betreffende de opleiding van journalisten en andere medewerkers in de media.

4.6. Is de maatregel al gangbaar?

Maatregel	Financiering
11.1.f.i (extra kosten dekken)	Nee.
11.1.f.ii (bestaande steun toepassen)	Nee.

Voor de meeste respondenten blijkt specifieke financiering voor Limburgstalige media niet beschikbaar te zijn. Zo geeft 68% aan geen specifieke financiering te ontvangen voor programma's of publicaties in het Limburgs, terwijl 32% aangeeft dat dergelijke financiering op projectmatige basis beschikbaar is. Structurele financiering lijkt daarbij nauwelijks voor te komen. Dit wijst erop dat de meeste organisaties niet beschikken over een duurzame financiële basis voor het maken van Limburgstalige mediaproducties.

Bij de paar organisaties die wél financiering ontvangen voor Limburgstalige producties, spelen vooral publieke financieringsbronnen een rol. Zo geeft 67% aan gebruik te maken van provinciale financiering en 50% van gemeentelijke ondersteuning. Daarnaast noemt 33% een omroepbijdrage en eveneens 33% een fonds of subsidie als financieringsbron.

Sponsoring wordt door een kleinere groep genoemd (17%). Dit suggereert dat bestaande Limburgstalige media-initiatieven vooral afhankelijk zijn van publieke en projectmatige ondersteuning en in mindere mate van commerciële inkomstenbronnen.

4.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?

Maatregel	Financiering
11.1.f.i (extra kosten dekken)	Ja, met kanttekening.
11.1.f.ii (bestaande steun toepassen)	Ja, met kanttekening.

Zie onder 4.6. Er is financiering op projectbasis beschikbaar.

Kanttekening. Op basis van de beschikbare informatie is echter niet goed vast te stellen of de financiering de extra kosten van Limburgstalige programmering dekt en in verhouding staat tot het aandeel publieke middelen dat daarvoor beschikbaar zou moeten zijn.

4.8. Is de maatregel prioritair op basis van:

Uitvoeringsprogramma 'Same veur 't Limburgs'	Nee.
Berenschot rapport	Ja.
Beleidskader 'Cultuur en Erfgoed voor iedereen 2024-2027'	Nee.

Berenschot adviseert extra kosten van (gedeeltelijk) Limburgstalige media te dekken.⁵⁶⁶

⁵⁶⁶ Statenvoorstel G-24-038, Rapport Berenschot, p. 32.

5. Opleiding van journalisten en andere medewerkers in de media

Artikel 11. Media

1. De Partijen verplichten zich ertoe, voor de gebruikers van de regionale taal of taal van een minderheid in de gebieden waar deze taal wordt gesproken, overeenkomstig de situatie van elke taal, voor zover de autoriteiten direct of indirect bevoegd zijn, bevoegdheden bezitten of een rol op dit terrein spelen en met eerbiediging van het beginsel van de onafhankelijkheid en autonomie van de media:

g. de opleiding van journalisten en andere medewerkers voor media die een regionale taal of taal van een minderheid gebruiken, te ondersteunen.

Context Handvest

Het gebruik van regionale talen in de media vereist specifieke taalgerichte opleiding naast de vakopleiding om de kwaliteit en uitstraling van media in deze talen te garanderen. Overheden dienen daarom de ontwikkeling van hoogwaardige media in deze talen te ondersteunen via een passend juridisch kader, versterking van opleidingsstructuren en gelijkwaardige financiële en technische ondersteuning.⁵⁶⁷

Juridische / bestuurlijke overwegingen

5.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?

Nee. Zie 2.1.

5.2. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?

Maatregel	Opleiding journalisten en medewerkers
11.1.g	-

Er is geen maatregel op het Fries of Papiaments van toepassing verklaard.

5.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?

Maatregel	Opleiding journalisten en medewerkers
11.1.g	Ja.

Opleidingen journalistiek kunnen worden aangeboden als reguliere hbo/wo-opleidingen binnen de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW). In het mbo worden opleidingen als mediaredactiemedewerker aangeboden onder de Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB). Journalistieke opleidingen volgen een Landelijk Opleidingsprofiel Journalistiek⁵⁶⁸ dat richting geeft aan de inhoud van de opleiding. Daarin is geen structureel onderwijs opgenomen over journalistiek in regionale talen.

Fries. In Fryslân bestaat geen afzonderlijke, wettelijk verankerde opleiding journalistiek in het Fries. In de praktijk wordt de Friese taal vooral via de media-infrastructuur geborgd, met name via Omrop Fryslân, stages en werkveldopdrachten.

⁵⁶⁷ Woehrling (2005), p. 210.

⁵⁶⁸ Vereniging Hogescholen. (2023).

5.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?

Er is geen maatregel op het Fries of Papiaments van toepassing verklaard.

Sociaal-maatschappelijke / sociolinguïstische overwegingen

5.5. Is de maatregel realistisch?

Maatregel	Opleiding journalisten en medewerkers
11.1.g	Ja, met kanttekening.

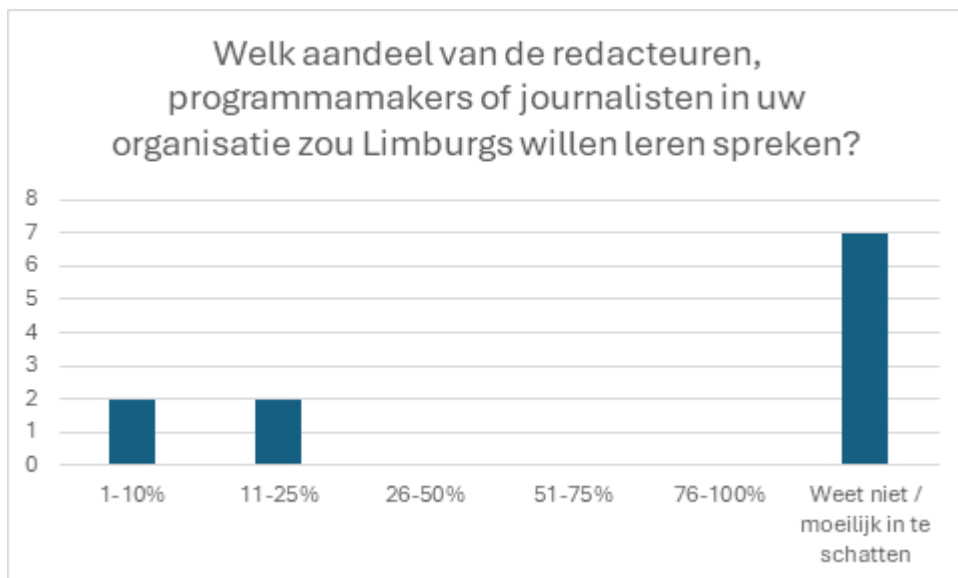
Opleiding journalistiek in Limburg

Fontys biedt in Limburg de opleiding Journalistiek aan en zou binnen deze opleiding een (keuze)deel of minor Limburgs kunnen verzorgen.

Interesse in het leren spreken van het Limburgs

Binnen een groot deel van de mediaorganisaties bestaat onder de niet-sprekers belangstelling om het Limburgs te leren spreken. Zo geeft 79% van de respondenten aan dat er binnen hun organisatie medewerkers zijn die een variant van het Limburgs willen leren spreken. Een kleinere groep (21%) geeft aan dat hiervan geen sprake is. Dit wijst erop dat er binnen de mediasector een aanzienlijke bereidheid lijkt te bestaan om de actieve taalvaardigheid in het Limburgs verder te ontwikkelen.

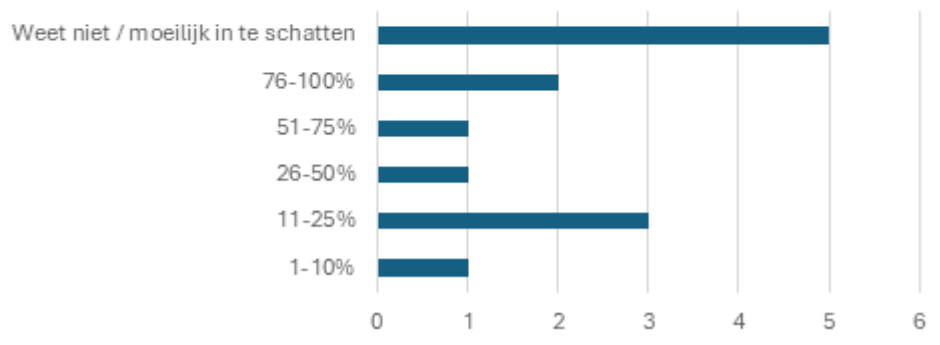
Over de absolute omvang van deze groep bestaat onzekerheid. Zo geeft 64% van de respondenten aan dat zij niet weten cq moeilijk kunnen inschatten welk aandeel van de medewerkers Limburgs zou willen leren spreken. Onder de respondenten die hierover wel een inschatting maken, noemt 18% een aandeel van 1 tot 10% en eveneens 18% een aandeel van 11 tot 25% van de medewerkers. Dit suggereert dat de interesse aanwezig is, maar dat de respondenten beperkt zicht hebben op de concrete opleidingsbehoefte binnen hun organisatie.

Interesse in het leren schrijven van het Limburgs

De belangstelling om Limburgs te leren schrijven is kleiner dan de interesse om de taal te leren spreken. Zo geeft 47% van de respondenten aan dat er binnen hun organisatie medewerkers zijn die het Limburgs beter willen leren schrijven, terwijl 53% aangeeft dat hiervan geen sprake is. Dit wijst erop dat de behoefte aan schriftelijke taalvaardigheid minder sterk ontwikkeld lijkt dan de behoefte aan mondeling taalgebruik.

Welk aandeel van de redacteurs, programmamakers of journalisten in uw organisatie zou (een variant van het) Limburgs (beter) willen leren schrijven?

Tegelijkertijd laat de enquête zien dat er volgens de respondenten binnen sommige organisaties sprake is van een substantiële interesse in schrijfvaardigheid. Zo geeft 15% van de respondenten aan dat tussen de 76 en 100% van de redacteurs, programmamakers of journalisten Limburgs zou willen leren schrijven. Daarnaast noemt 8% een aandeel van 51 tot 75% en eveneens 8% een aandeel van 26 tot 50%. Een grotere groep (23%) schat deze belangstelling op 11 tot 25% van de medewerkers. Daartegenover staat dat 38% aangeeft dit niet te weten of moeilijk te kunnen inschatten.

Kanttekening. De uitslag van de media-enquête wijst op aanzienlijke verschillen tussen organisaties in de behoefte aan vooral schriftelijke taalontwikkeling. Verdere analyse van de data van de media-enquête en een eventueel kwalitatief vervolg op de enquête kunnen meer informatie geven waar en hoe deze interesse in de media aanwezig is.

5.6. Is de maatregel al gangbaar?

Maatregel	Opleiding journalisten en medewerkers
11.1.g	Nee.

Krijgen redacteuren, programmamakers of journalisten hulp of training van uw organisatie om (een variant van het) Limburgs te gebruiken?

Volgens de meeste respondenten biedt hun organisatie geen ondersteuning aan redacteuren, programmamakers of journalisten die het Limburgs willen leren spreken of schrijven. Zo geeft 84% aan dat redacteuren, programmamakers of journalisten geen hulp of training ontvangen om een variant van het Limburgs te gebruiken. Daartegenover staat dat 11% aangeeft ondersteuning te bieden voor zowel de gesproken als geschreven taal, terwijl 5% uitsluitend ondersteuning voor de geschreven taal aanbiedt. Dit wijst erop dat taalondersteuning binnen de onderzochte mediaorganisaties momenteel slechts beperkt is ingebed.

5.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?

Maatregel	Opleiding journalisten en medewerkers
11.1.g	Nee.

Zie onder 5.6.

5.8. Is de maatregel prioritair op basis van:

Uitvoeringsprogramma 'Same veur 't Limburgs'	Nee.
Berenschot rapport	Ja.
Beleidskader 'Cultuur en Erfgoed voor iedereen 2024-2027'	Nee.

Berenschot adviseert opleidingen in het Limburgs voor journalisten en andere medewerkers voor media te ondersteunen.⁵⁶⁹

⁵⁶⁹ Statenvoorstel G-24-038, Rapport Berenschot, p. 32.

6. Vrije ontvangst en heruitzending van grensoverschrijdende media

2. De Partijen verplichten zich tot het waarborgen van de vrijheid van rechtstreekse ontvangst van radio- en televisieuitzendingen uit buurlanden in een taal die in identieke of soortgelijke vorm wordt gebruikt als een regionale taal of taal van een minderheid en zich niet te verzetten tegen de heruitzending van radio- en televisieprogramma's uit buurlanden in een dergelijke taal. Voorts verplichten zij zich ertoe erop toe te zien dat er geen beperkingen zullen worden opgelegd aan de vrijheid van meningsuiting en het vrije verkeer van informatie in de geschreven pers in een taal die in identieke of soortgelijke vorm wordt gebruikt als een regionale taal of taal van een minderheid. De uitoefening van de bovengenoemde vrijheden kan, aangezien deze plichten en verantwoordelijkheden met zich brengt, onderworpen zijn aan formaliteiten, voorwaarden, beperkingen of sancties die door de wet zijn voorgeschreven en noodzakelijk zijn in een democratische samenleving, in het belang van de nationale veiligheid, de territoriale integriteit of de openbare veiligheid, voor de preventie van wanorde of misdrijven, voor de bescherming van de volksgezondheid of de goede zeden, voor de bescherming van de reputatie of rechten van anderen, voor de preventie van de onthulling van in vertrouwen ontvangen informatie, of voor de handhaving van het gezag en de onpartijdigheid van de rechterlijke macht.

Context Handvest

Artikel 11.2 verplicht staten om vrije toegang tot en verspreiding van buitenlandse media in verwante of identieke talen van regionale of minderheidstalen te waarborgen. Dit omvat niet alleen het wegnemen van juridische belemmeringen, maar ook het aanpakken van praktische en technische obstakels. Grensoverschrijdende media-uitwisseling wordt gezien als een belangrijk instrument voor taalbevordering en culturele versterking. Tegelijk zijn beperkingen enkel toegestaan onder strikte voorwaarden (zoals veiligheid en rechten van anderen) en moeten deze proportioneel en wettelijk verankerd zijn.⁵⁷⁰

Maatregel	Vrije ontvangst en heruitzending van grensoverschrijdende media
11.2	Fries, Papiaments

Overwegingen

Op basis van artikel 1.2 Mediawet 2008 en Richtlijn 2010/13/EU (AVMD-richtlijn) kunnen buitenlandse media in Nederland in beginsel vrij opereren. Nederland kan slechts beperkt ingrijpen, met name bij doorgifte en bij schending van fundamentele normen. De mediasector is daarmee grotendeels open voor buitenlandse aanbieders, ook voor mogelijk Limburgstalig media-aanbod uit het buitenland.

De wettelijke doorgifteplicht voor publieke radio- en televisiezenders is geregeld in onder meer de artikelen 6.13 tot en met 6.14 van de Mediawet 2008. Op grond hiervan moeten kabelaanbieders onder meer landelijke, regionale en lokale publieke omroepen doorgeven. Commerciële zenders, zoals TVEllef, vallen in beginsel niet onder deze doorgifteplicht en zijn voor verspreiding afhankelijk van afspraken met kabelmaatschappijen.

Voor buitenlandse televisie- en radiozenders geldt geen algemene wettelijke doorgifteplicht. Kabelaanbieders kunnen deze zenders op basis van commerciële en distributieovereenkomsten opnemen in hun aanbod, mits zij voldoen aan de toepasselijke Nederlandse en Europese regelgeving. Het wettelijke kader hiervoor volgt onder meer uit de Mediawet 2008, de Europese Richtlijn Audiovisuele Mediadiensten (AVMD-richtlijn) en Europese regelgeving inzake grensoverschrijdende doorgifte via kabel en satelliet.

Voor online aanbod via het internet vanuit het buitenland verbiedt de Geoblockingverordening⁵⁷¹ ongerechtvaardigde beperkingen van toegang tot online diensten op basis van nationaliteit, woonplaats of

⁵⁷⁰ Woehrling (2005), p. 211-213.

⁵⁷¹ Verordening (EU) 2018/302 (Geoblockingverordening).

locatie. Voor taalbeleid betekent dit dat verschillende taalversies van een website zijn toegestaan en dat taal of locatie niet zonder objectieve rechtvaardiging mogen worden gebruikt om gebruikers uit te sluiten van online aanbod.

De Actiecommissie adviseert deze maatregel prioriteit te geven, aangezien hieraan naar verwachting zonder noemenswaardige belemmeringen uitvoering kan worden gegeven. Wel beschikt de Actiecommissie op dit moment nog niet over een volledig overzicht van het beschikbare Limburgstalige media-aanbod uit met name Belgisch-Limburg.

7. Mediaorgaan met vertegenwoordiging van de regionale taalgebruikers

Artikel 11. Media

3. De Partijen verplichten zich ertoe te waarborgen dat de belangen van de gebruikers van een regionale taal of taal van een minderheid vertegenwoordigd zijn of dat deze in aanmerking worden genomen binnen de overeenkomstig de wet ingestelde organen die verantwoordelijkheid dragen voor het waarborgen van de vrijheid en het pluralisme van de media.

Context Handvest

Staten dienen te waarborgen dat de belangen van gebruikers van regionale of minderheidstalen volwaardig worden vertegenwoordigd of meegewogen in toezichthoudende organen voor mediavrijheid en pluralisme. Dit kan via directe vertegenwoordiging of via relevante organisaties, waarbij gelijkwaardige behandeling ten opzichte van andere groepen essentieel is.⁵⁷²

Juridische / bestuurlijke overwegingen

7.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?

Ja. Zie 1.1. Artikel 7.4 Handvest specificeert het instellen van organen die adviseren over alle aangelegenheden betreffende regionale talen.⁵⁷³

7.2. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?

Maatregel	Mediaorgaan vertegenwoordiging regionale taalgebruikers
11.3	-

Er is geen maatregel op het Fries of Papiaments van toepassing verklaard.

7.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?

Maatregel	Mediaorgaan vertegenwoordiging regionale taalgebruikers
11.3	Ja.

Decentrale overheden kunnen adviseren dat de Limburgse taal en cultuur in de mediaraad (orgaan dat het beleid voor het media-aanbod bepaalt) van een provinciale of lokale omroep vertegenwoordigd en geborgd wordt. De mediaraad stelt het media-aanbodbeleid vast.

Provinciale Staten of een gemeenteraad brengen op grond van de Mediawet 2008 wettelijk advies⁵⁷⁴ uit over de aanwijzing van respectievelijk de regionale of lokale omroep (en een voorkeursadvies bij meerdere aanvragen⁵⁷⁵). Zij toetsen daarbij op rechtsvorm, doelstelling, mediaraad en representativiteit.⁵⁷⁶ In de representativiteitstoets kan de Limburgse taal als culturele stroming worden meegewogen, inclusief het toezien op een expliciete vertegenwoordiging van de Limburgse taal en cultuur in de mediaraad.⁵⁷⁷

⁵⁷² Woehrling (2005), p. 213–214.

⁵⁷³ Para 75 Toelichting ETS 148.

⁵⁷⁴ Artikel 2.62 lid 3 Mediawet; Artikel 7 Beleidsregel aanwijzingsprocedure regionale publieke media-instellingen 2024; Artikel 9 Beleidsregel aanwijzingsprocedure lokale publieke media-instellingen 2025. Zie ook Raad van State, adviesaanvraag inzake Wetsvoorstel versterking lokale publieke omroep, K-1, 10 juli 2026.

⁵⁷⁵ Artikel 8 Beleidsregel aanwijzingsprocedure regionale publieke media-instellingen 2024.

⁵⁷⁶ Artikel 2.61 lid 2 Mediawet.

⁵⁷⁷ Artikel 2.61 lid 3 Mediawet jo. artikel 2.61 lid 2 onder c en d Mediawet; Kamerstukken II, 2008/2009, 31 356, nr. 44 1.

Daarnaast kunnen mediaorganisaties de Limburgse taal en cultuur statutair verankeren, bijvoorbeeld door hiervoor een vaste zetel in de mediaraad te reserveren en door het Limburgs als taalkeuze te verankeren en daarmee zichtbaar terug te laten komen in het media-aanbod en de programmering.

Fries. Voor het Fries is in bestuursafspraken met de Rijksoverheid vastgelegd dat Provinciale Staten van Fryslân bij de representativiteitstoets onder de Mediawet nadrukkelijk erop toezien dat ten minste één lid van de mediaraad deskundig is op het gebied van de Friese taal en cultuur.⁵⁷⁸

Voor verdere borging van het faciliteren van programmering in het Fries is bijvoorbeeld in artikel 14 lid 3 van de statuten van Omrop Fryslân bepaald dat Gedeputeerde Staten van Fryslân de leden van de mediaraad benoemen op bindende voordracht van het bestuur, hetgeen ook in de praktijk zo wordt uitgevoerd.

Voor de Friese taal is de taalkeuze ook geborgd in artikel 2a van de Statuten van de Stichting Omrop Fryslân van 12 februari 2020: "De programma's van de stichting worden gekenmerkt door een zo groot mogelijke onafhankelijkheid, evenwichtigheid en onpartijdigheid. De programma's zullen zo veel mogelijk in de Friese taal worden uitgezonden."

Bij calamiteiten, zodra Omrop Fryslân als rampenzender ingezet wordt, is de berichtgeving in zowel Fries als Nederlands.⁵⁷⁹

7.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?

Maatregel	Mediaorgaan vertegenwoordiging regionale taalgebruikers
11.3	-

Er is geen maatregel op het Fries of Papiaments van toepassing verklaard.

Sociaal-maatschappelijke / sociolinguïstische overwegingen

7.5. Is de maatregel realistisch?

Maatregel	Mediaorgaan vertegenwoordiging regionale taalgebruikers
11.3	Ja.

De huidige wetgeving biedt ruimte om de vertegenwoordiging van regionale taalgebruikers in mediaraden te borgen. Mediaorganisaties kunnen dit statutair vastleggen. In Limburg zijn voldoende sprekers en maatschappelijke organisaties aanwezig om de Limburgse taal en cultuur in dergelijke organen te vertegenwoordigen.

7.6. Is de maatregel al gangbaar?

Maatregel	Mediaorgaan vertegenwoordiging regionale taalgebruikers
11.3	Nee, met kanttekening.

⁵⁷⁸ Bestuursafpraak Friese taal en cultuur 2019–2023, p. 14.

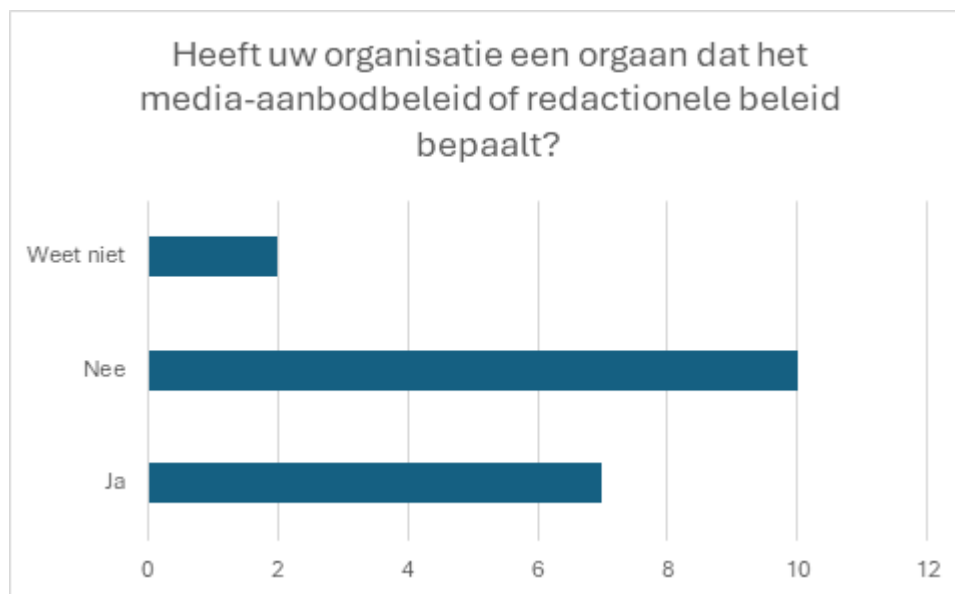
⁵⁷⁹ E-mail 12/10/2025 senior verslaggever politiek bij Omrop Fryslân aan de voorzitter Actiecommissie Limburgse Taal. Dit is verder toegelicht in een videogesprek op 14/10/2025.

In de provinciale en gemeentelijke adviesprocedures voor de aanwijzing van publieke omroepen is nog niet systematisch onderzocht in hoeverre Limburgse taal en cultuur in de representativiteitstoets als culturele stroming worden meegewogen.

Wel is in de procedure voor de heraanwijzing van L1 als regionale publieke omroep (2026–2030) door Provinciale Staten van Limburg aandacht gevraagd voor de vertegenwoordiging van de Limburgse taal en cultuur binnen de mediaraad, na een advies van de Actiecommissie Limburgse taal van de Provincie Limburg. Provinciale Staten adviseerden positief over de aanwijzing van L1 en stelden voor over de vertegenwoordiging van de Limburgse taal en cultuur in de mediaraad en programmering nader in gesprek te gaan met de omroep.⁵⁸⁰

Bij enkele gemeenten lijkt de Limburgse taal en cultuur vooralsnog geen expliciet toetsingscriterium te zijn. Zo verwezen de toetsingscriteria bij de aanwijzingsprocedures in Maastricht (2025)⁵⁸¹ en de aanwijzingsprocedure met voorkeursadvies in Roermond (2025)⁵⁸² niet expliciet naar de Limburgse taal en cultuur.

Daarnaast is nog geen volledig beeld beschikbaar van de mate waarin mediaorganisaties de Limburgse taal en cultuur statutair of anderszins hebben geborgd. Voor zover uit beschikbare stukken van L1⁵⁸³ of RTV Maastricht⁵⁸⁴ blijkt, zijn de Limburgse taal en cultuur daar niet expliciet verankerd via een vertegenwoordiger in de mediaraad of als uitgangspunt voor de programmering.

Uit de media-enquête blijkt dat formele organen voor het media-aanbodbeleid of het redactionele beleid niet overal aanwezig zijn. Ruim een derde van de respondenten (37%) geeft aan dat hun organisatie over een dergelijk orgaan beschikt. Een meerderheid (53%) geeft aan dat dit niet het geval is, terwijl 11% hierover geen uitsluitsel kan geven. Dit wijst erop dat formele beleidsstructuren binnen de onderzochte organisaties niet overal op dezelfde wijze zijn ingericht.

⁵⁸⁰ Provinciale Staten Limburg. (2025, 7 november).

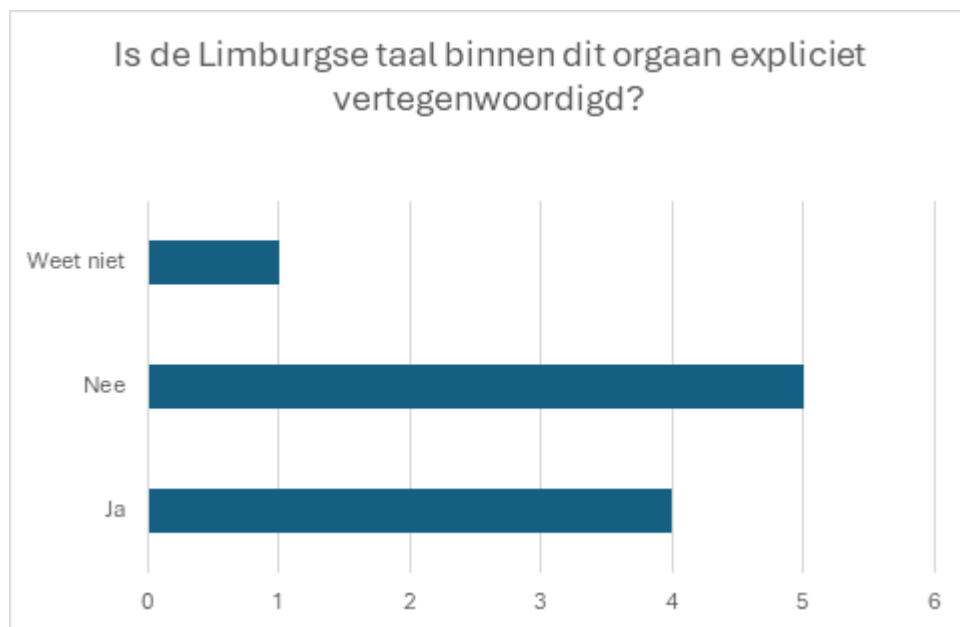
⁵⁸¹ Gemeente Maastricht. (2025).

⁵⁸² Gemeente Roermond. (2025).

⁵⁸³ Provinciale Staten Limburg. (2025, 7 november).

⁵⁸⁴ Stichting Kabelomroep Zuid-Limburg. (2012).

Kanttekening. Omdat de Mediawet deze verplichting niet oplegt aan alle mediabedrijven, waaronder zelfstandige contentmakers, is nadere analyse nodig om te beoordelen in hoeverre de enquête-uitkomsten samenhangen met verschillen tussen typen mediaorganisaties.

Onder de organisaties waar wel een orgaan aanwezig is dat het media-aanbodbeleid bepaalt, blijkt de Limburgse taal niet altijd expliciet vertegenwoordigd te zijn. Zo geeft 40% aan dat de Limburgse taal binnen dit orgaan expliciet vertegenwoordigd is, terwijl 50% aangeeft dat dit niet het geval is. Een kleinere groep (10%) weet dit niet.

Voorlopige conclusie is echter dat de positie van het Limburgs binnen formele besluitvormings- en adviesstructuren nog niet vanzelfsprekend is en sterk verschilt tussen organisaties. Deze resultaten wijzen erop dat de aandacht voor het Limburgs bij beleidsmatige afwegingen binnen mediaorganisaties nog beperkt institutioneel is verankerd.

7.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?

Maatregel	Mediaorgaan vertegenwoordiging regionale taalgebruikers
11.3	nvt

7.8. Is de maatregel prioritair op basis van:

Uitvoeringsprogramma 'Same veur 't Limburgs'	Nee.
Berenschot rapport	Nee.
Beleidskader 'Cultuur en Erfgoed voor iedereen 2024-2027'	Nee.

8. Samenvattend overzicht van maatregelen en beantwoording van de vragen

Leeswijzer bij de tabel

Onderstaande tabel geeft per maatregel uit het Handvest een beoordeling op basis van de acht door de Actiecommissie onderzochte vragen. Deze vragen helpen om te bepalen in hoeverre een maatregel kansrijk is voor toepassing op het Limburgs.

Maatregelen (eerste kolom)

In de eerste kolom zijn de maatregelen uit het Handvest opgenomen. Daarbij worden de volgende afkortingen gebruikt:

- **Pb** = publiek station
- **C** = commercieel station
- **avw** = audiovisuele werken
- **r** = radio
- **tv** = televisie
- **f** = faciliteren
- **w** = waarborgen

Beoordelvingsvragen (kolommen 1 t/m 8)

De acht vragen hebben betrekking op de vraag of een maatregel:

1. volgt uit deel II van het Handvest;
2. van toepassing is op het Fries of Papiaments;
3. past binnen de bestaande wet- en regelgeving kan worden uitgevoerd;
4. past binnen de huidige wet- en regelgeving voor het Fries of Papiaments;
5. realistisch is voor het Limburgs;
6. in de praktijk al gangbaar is voor het Limburgs;
7. in bestaande projecten al uitgevoerd wordt;
8. prioriteit heeft op basis van bestaande provinciale beleidskaders.

Beoordeling

- **K** = kansrijke maatregel
- **T** = toekomstig mogelijke maatregel
- **Advies** = advies voor nader onderzoek

Overige aanduidingen

- **F** = Fries
- **P** = Papiaments
- **nvt** = niet van toepassing
- **?** = onbekend
- **±** = met kanttekening

Maatregel	1. Volgt uit Deel II?	2. Van toepassing op Fries / Papiaments?	3. Binnen bestaande wet-/regelgeving mogelijk?	4. Binnen wet-/regelgeving mogelijk voor Fries / Papiaments?	5. Realistisch voor Limburgs?	6. Al gangbaar?	7. Uitvoering in bestaande projecten?	8. Prioritair volgens beleid?	Prioritering		
									K	T	Advies
1. Oprichting van radio- en televisiestations											
11.1.a.i (Pb) (r&tv) (w)	nvt	-	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	Ja	Nee		Nee
11.1.a.ii (Pb) (r&tv) (f)	nvt	P	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	Ja	Nee		Nee
11.1.b.i (C) (r) (f)	nvt	-	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	Ja	Nee		Nee
11.1.c.i (C) (tv) (f)	nvt	-	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	Ja	Nee		Nee
2. Programmering op radio en tv faciliteren											
11.1.a.iii (Pb) (r&tv)	Ja	F	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja±	Ja	Ja		Ja
11.1.b.ii (C) (r)	Ja	F	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja±	Ja	Ja		Ja
11.1.c.ii (C) (tv)	Ja	F	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja±	Ja	Ja		Ja
11.1.d (avw)	Ja	P	Ja	?	Ja	Ja	Ja±	Ja	Ja		Ja
3. Oprichting krant en facilitering publicaties (ook online)											
11.1.e.i (oprichting)	Ja	P	Ja	?	Nee±	nvt	nvt	Ja	Nee		Nee
11.1.e.ii (publicaties)	Ja	-	Ja	nvt	Ja	Nee	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja
4. Financiële middelen											
11.1.f.i (extra)	Ja	-	Ja	nvt	Ja±	Nee	Ja±	Ja	Ja		Ja
11.1.f.ii (bestaand)	Ja	F	Ja±	Ja	Ja±	Nee	Ja±	Nee	Ja		Ja
5. Opleiding journalisten en medewerkers											
11.1.g	Ja	-	Ja	nvt	Ja±	Nee	Nee	Ja	Ja		Ja
6. Grensoverschrijdende media											
11.2	Ja	F P	Ja	F ja P ?	nvt	nvt	nvt	Ja	Ja		Ja
7. Mediaorgaan vertegenwoordiging taalgebruikers											
11.3	Ja	-	Ja	nvt	Ja	Nee±	nvt	Nee	Ja		Ja

Bijlage 6: Achtergrondrapport Artikel 12 Handvest Culturele activiteiten en voorzieningen

Inhoudsopgave

Artikel 12 Culturele activiteiten en voorzieningen	4
1. Culturele productie en verspreiding	5
1.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?	5
1.2. Is de maatregel van toepassing op het Fries of Papiaments?	5
1.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?	5
1.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?	6
1.5. Is de maatregel realistisch?	8
1.6. Is de maatregel al gangbaar?	8
1.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?	10
1.8. Is de maatregel prioritair op basis van:	11
2. Audiovisuele en tekstvertalingen	12
2.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?	12
2.2. Is de maatregel van toepassing op het Fries of Papiaments?	12
2.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?	12
2.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?	12
2.5. Is de maatregel realistisch?	13
2.6. Is de maatregel al gangbaar?	13
2.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?	14
2.8. Is de maatregel prioritair op basis van:	15
3. Taalgebruik bij culturele instellingen	16
3.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?	16
3.2. Is de maatregel van toepassing op het Fries of Papiaments?	16
3.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?	17
3.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?	17
3.5. Is de maatregel realistisch?	17
3.6. Is de maatregel al gangbaar?	18
3.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?	19
3.8. Is de maatregel prioritair op basis van:	19
4. Organisatie met archief- en publicatiefunctie	20
4.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?	20
4.2. Is de maatregel van toepassing op het Fries of Papiaments?	20
4.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?	20
4.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?	20
4.5. Is de maatregel realistisch?	21
4.6. Is de maatregel al gangbaar?	21
4.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?	21
4.8. Is de maatregel prioritair op basis van:	22
5. Dienst vertaling en terminologisch onderzoek	23
5.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?	23
5.2. Is de maatregel van toepassing op het Fries of Papiaments?	23
5.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?	23
5.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?	23
5.5. Is de maatregel realistisch?	24
5.6. Is de maatregel al gangbaar?	24

5.7.	0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?	24
5.8.	Is de maatregel prioritair op basis van:	24
6.	Culturele activiteiten en voorzieningen buiten het taalgebied	25
6.1.	Volgt de maatregel uit deel II Handvest?	25
6.2.	Is de maatregel van toepassing op het Fries of Papiaments?	25
6.3.	0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?	25
6.4.	Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?	25
6.5.	Is de maatregel realistisch?	26
6.6.	Is de maatregel al gangbaar?	26
6.7.	0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?	26
6.8.	Is de maatregel prioritair op basis van:	26
7.	Taal en cultuur in buitenlands beleid	27
7.1.	Volgt de maatregel uit deel II Handvest?	27
7.2.	Is de maatregel van toepassing op het Fries of Papiaments?	27
7.3.	7.3 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?	27
7.4.	Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?	27
7.5.	Is de maatregel realistisch?	28
7.6.	Is de maatregel al gangbaar?	28
7.7.	0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?	28
7.8.	Is de maatregel prioritair op basis van:	28
8.	Samenvattend overzicht van maatregelen en beantwoording de vragen	29

Artikel 12 Culturele activiteiten en voorzieningen

De maatregelen uit artikel 12 worden behandeld in de volgorde van het artikel, waarbij verwante thema's waar relevant worden gebundeld.

Context Handvest

Onder artikel 12 Handvest dient bij het vaststellen van een beleidskader rekening te worden gehouden met artikel 7 van het Handvest. Artikel 7 verplicht tot actieve bevordering van regionale talen en het wegnemen van directe en indirecte belemmeringen voor het gebruik daarvan. Gezien de kwetsbare positie van deze talen in een context van globalisering volstaat marktwerking alleen niet. Gerichte overheidssteun is noodzakelijk. Specifieke ondersteuningsmaatregelen gelden daarbij niet als discriminatie tegen gebruikers van meerderheidstalen. Deze uitgangspunten moeten worden meegenomen bij subsidieregelingen voor cultuur en de beoordeling van subsidieaanvragen.⁵⁸⁵

Context in Limburg

Het culturele ecosysteem van Limburg bestaat uit een breed netwerk van erfgoedinstellingen, culturele organisaties en samenwerkingsverbanden.

Tot de erfgoedorganisaties behoren onder meer het Limburgs Museum, Tracé, Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap (LGOG), Monumentenwacht Limburg, Stichting Restauratie Atelier Limburg (SRAL), het Provinciaal archeologisch depot Limburg, Coöperatie Erfgoed Limburg (CEL), ErfgoedLAB, Via Belgica en Liberation Route Europe.

Binnen de culturele infrastructuur ondersteunt de Provincie daarnaast musea, bibliotheken en culturele instellingen. Voor amateurkunst, taal en volkscultuur zijn organisaties actief zoals Huis voor de Kunsten Limburg (HKL), Hoes veur 't Limburgs, SAM, de OLS-federatie en het gilde- en schutterijwezen.

Ook de creatieve sector wordt ondersteund, bijvoorbeeld via Filmfonds Limburg, Limburg Film Office en het beoogde fonds voor de Limburgse popsector. Participatie-instrumenten zoals het Jeugdfonds Sport & Cultuur, het Volwassenenfonds Sport & Cultuur en Voor de Kunst vergroten de toegankelijkheid van cultuur. Daarnaast worden cultuureducatieprogramma's (CmK), volksculturele evenementen zoals Draaksteken, Passiespelen en Heiligdomsvaarten en maatschappelijke partners zoals Arriva ('Limburg voor Limburg') betrokken bij de uitvoering van het cultuurbeleid.

Overwegingen

Binnen het culturele domein bestaat een spanningsveld tussen de vele initiatieven van private organisaties en het ontbreken van een structureel taalbeleid dat het gebruik van het Limburgs, conform het Handvest, in de culturele sector faciliteert en borgt. De zichtbaarheid van het Limburgs in de culturele sector berust grotendeels op particuliere initiatieven, vrijwilligers en projectsubsidies van onder meer de Provincie Limburg⁵⁸⁶ en gemeenten. Door de versnippering van het veld en de sterke focus op projectsubsidies is het moeilijk vast te stellen hoe structureel het Limburgs wordt gebruikt binnen de culturele sector en in hoeverre dit aansluit bij de maatregelen uit deel III van het Handvest.

⁵⁸⁵ Woehrling (2005), p. 148.

⁵⁸⁶ Para 106 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2022), p. 18.

1. Culturele productie en verspreiding

Artikel 12 Handvest

1. Met betrekking tot culturele activiteiten en voorzieningen – met name bibliotheken, videotheken, culturele centra, musea, archieven, academies van wetenschappen, schouwburgen en bioscopen, alsmede letterkundige werken en filmproducties, vormen van culturele uitingen in de volkstaal, festivals en de cultuurindustrie, met inbegrip van onder meer het gebruik van nieuwe technologieën – verplichten de Partijen zich ertoe, binnen het gebied waar deze talen worden gebruikt en voor zover de autoriteiten bevoegd zijn, bevoegdheden bezitten of een rol spelen op dit terrein:

a. soorten uitingen en initiatieven die eigen zijn aan een regionale taal of taal van een minderheid aan te moedigen en de verschillende mogelijkheden om toegang tot in deze talen geproduceerde werken te verkrijgen, te bevorderen;

Context Handvest

Artikel 12.1.a verplicht overheden tot actief beleid ter bevordering van zowel culturele productie in de regionale taal als de verspreiding van die producties. Het gaat niet alleen om formele toegang tot bestaande ondersteuningsmiddelen, maar om effectieve en waar nodig specifieke stimuleringsmaatregelen, zoals subsidies, opleidingen of technische ondersteuning.

Bij cultuurbeleid moet rekening worden gehouden met de kwetsbare positie en beperkte verspreiding van regionale talen.⁵⁸⁷ Subsidievoorwaarden mogen makers in regionale talen niet indirect benadelen, omdat zij door een kleinere markt vaak minder gemakkelijk aan algemene (professionele) eisen kunnen voldoen dan makers in de dominante taal. De COMEX benadrukt verder dat moderne culturele initiatieven belangrijk zijn om regionale talen aantrekkelijk en levend te houden, vooral voor jongeren.⁵⁸⁸

Juridische / bestuurlijke overwegingen

1.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?

Ja. Op grond van artikel 7.1.f Handvest moeten staten culturele uitingen in de regionale taal aanmoedigen. Louter toestaan volstaat niet: vereist zijn beleid, structuur en financiering.⁵⁸⁹ COMEX concludeert dat Nederland de verplichtingen uit het Handvest binnen het culturele domein slechts gedeeltelijk vervult.⁵⁹⁰ De bepalingen van deel II bieden flexibiliteit, maar verplichten staten tot een effectieve uitvoering, waarbij zij deze of vergelijkbare maatregelen kunnen inzetten.

1.2. Is de maatregel van toepassing op het Fries of Papiaments?

Maatregel	Culturele productie en verspreiding
12.1.a	Fries, Papiaments

1.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?

Maatregel	Culturele productie en verspreiding
12.1.a	Ja , met kanttekening. Er zijn geen wettelijke obstakels om Limburgstalige culturele producties te bevorderen en verspreiden. Cultuurbeleid is gebaseerd op een meerlagig juridisch en bestuurlijk kader. De Provincie Limburg opereert binnen nationale wetgeving, zoals de Erfgoedwet en

⁵⁸⁷ Woehrling (2005), p. 216–217.

⁵⁸⁸ Para 187 ECRML, Application of the Charter in Austria, (2005) 1, p. 32; Para 169 ECRML, Application of the Charter in Austria, (2009) 1, p. 27.

⁵⁸⁹ Para 31 ECRML, Application of the Charter in Poland, (2011) 5.

⁵⁹⁰ Para 2.2 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2022), p. 30; Para 2.2 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, MIN-LANG (2019) 15final, p. 21.

	Omgevingswet, provinciale beleidskaders en interbestuurlijke convenanten. Binnen deze kaders vervult zij een autonome beleidsrol gericht op cultuurparticipatie, erfgoedbehoud en versterking van de culturele infrastructuur. De uitvoering vindt plaats in samenwerking met Rijk, gemeenten en culturele instellingen, waarbij de Provincie vooral stuurt via subsidies, cofinanciering, convenanten, advisering en netwerksturing. Het betreft primair beleidsmatige en politieke keuzes, aangezien er geen wettelijke belemmeringen bestaan voor het intensiveren van het gebruik van het Limburgs via cultuursubsidies. Limburgstalige cultuuruitingen kunnen daarbij binnen de bestaande regelingen vrijwel budgetneutraal worden gerealiseerd. Er zijn verschillende subsidieregelingen van de Provincie Limburg waar Limburgstalige culturele productie onder kan vallen.⁵⁹¹
--	--

Kanttekening. Alhoewel er geen wettelijke obstakels zijn kunnen, zoals hierboven reeds beschreven, praktijkvoorwaarden wel belemmeringen scheppen.

De hier vermelde voorbeelden zijn niet uitputtend en dienen enkel ter illustratie.

Het Internationaal Bureau voor Auteursrecht (I.B.V.A.) regelt de auteursrechten voor het Nederlandse amateurtoneel.⁵⁹² Volgens de praktijkvoorwaarden van de organisatie kunnen ook Limburgstalige toneelwerken worden geregistreerd, maar daarbij wordt verlangd dat eerst een Nederlandse vertaling wordt aangeleverd. Hierdoor blijft het gebruik van het Limburgs in de praktijk afhankelijk van het Nederlands.

Het Nederlands Letterenfonds geeft projectsubsidies voor makers van boeken en schrijvers in het Nederlands, Fries en Papiaments.⁵⁹³ De subsidies staan niet open voor het Limburgs.

1.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?

Maatregel	Culturele productie en verspreiding
12.1.a	Fries: Ja. Papiaments: Nee.

Fries. Volgens de evaluaties van de COMEX in 2019⁵⁹⁴ en 2022⁵⁹⁵ werd deze maatregel voor het Fries vervuld. Tal van praktijkvoorbeelden laten zien hoe er invulling aan wordt gegeven. De hier vermelde voorbeelden dienen enkel ter illustratie.

De Provincie Fryslân beschouwt de Friese taal als een dragend onderdeel van het culturele ecosysteem van Fryslân. Vanuit de nauwe verwevenheid van taal, kunst, cultuur en mienskip wordt de Friese taal als integraal onderdeel van het cultuurbeleid ondersteund en versterkt.⁵⁹⁶

⁵⁹¹ Provincie Limburg. (2024); Provincie Limburg. (2024c); Provincie Limburg. (2024d); Provincie Limburg. (z.d.); Provincie Limburg. (z.d.a).

⁵⁹² I.B.V.A. Holland. (z.d.).

⁵⁹³ Nederlands Letterenfonds. (z.d.).

⁵⁹⁴ ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, MIN-LANG (2019) 15final, p. 19.

⁵⁹⁵ ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2022), p. 27.

⁵⁹⁶ Provinsje Fryslân, Tosken yn in nije tiid: Mei-inoar foar in ryk kultureel lânskip yn Fryslân 2025–2028 (2024).

Het Friese theatergezelschap Tryater, het onderzoeksinstituut Fryske Akademy en het Fries Literatuurmuseum en Documentatiecentrum Tresoar worden medegefinancierd door de provinciale overheid en het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Andere culturele instellingen, zoals het Centrum voor Friese Kunst en Cultuur Keunstwurk en Afûk, worden uitsluitend door de Provincie ondersteund.

De Provincie Fryslân investeert op verschillende manieren in de ontwikkeling, productie en zichtbaarheid van de Friese literatuur. Zo ondersteunt zij talentontwikkeling en leesbevordering via initiatieven als de Fryske skriuwersskoalle (school voor creatief schrijven), een internationaal writer-in-residenceprogramma en de tweejaarlijkse benoeming van de Dichter fan Fryslân. Daarnaast organiseert Tresoar schrijfcursussen en draagt het instituut bij aan de ontsluiting en zichtbaarheid van Friese literatuur. Deze initiatieven stimuleren niet alleen literair talent, maar dragen tevens bij aan leesbevordering en meertalige geletterdheid.

Voor de totstandkoming van nieuwe Friestalige literaire werken beschikt de Provincie over diverse financieringsmogelijkheden. Een specifieke subsidieregeling is gericht op het stimuleren van oorspronkelijke Friestalige streektalliteratuur en toneel. Binnen deze regeling kunnen onder meer jeugdliteratuur, young adult-literatuur, debuutwerken, eerste publicaties in een nieuw genre, secundaire literatuur, wetenschappelijke publicaties op het gebied van de fristiek en Friestalige toneelstukken voor ondersteuning in aanmerking komen.

Het Nederlands Letterenfonds geeft projectsubsidies voor makers van boeken en schrijvers in het Nederlands en Fries.⁵⁹⁷ Voor schrijvers in het Fries gelden dezelfde voorwaarden als voor Nederlandstalige auteurs, omdat zij gebruik kunnen maken van een vergelijkbare literaire infrastructuur van uitgeverijen, begeleiding en distributie.

De Provincie Fryslân zet zich daarnaast in voor de waardering en promotie van Friese literatuur. Via provinciale literaire prijzen worden auteurs en hun werk erkend en wordt hun maatschappelijke en culturele betekenis onderstreept. Ook promotieactiviteiten van onder andere Boeken fan Fryslân dragen bij aan een zo groot mogelijk bereik van Friestalige literatuur. Samen met het Rijk werkt de Provincie bovendien aan het vergroten van de zichtbaarheid van Friestalige literatuur buiten Fryslân, onder meer door internationale uitwisseling en grensoverschrijdende samenwerkingsprojecten.

De verspreiding van Friese literatuur wordt op laagdrempelige wijze ondersteund via initiatieven zoals de Literatuurkruiwagen. Dit initiatief richt zich op het toegankelijk maken van Friestalige boeken voor een breed publiek door middel van directe verspreiding en verkoopkanalen, waaronder huis-aan-huisverkoop en distributie via de centrale boekwinkel van de Afûk in Leeuwarden (Ljouwert). Hierdoor wordt niet alleen de beschikbaarheid van Friese literatuur vergroot, maar ook de zichtbaarheid en toegankelijkheid van het Fries als literaire taal versterkt.

In de Bestuursafpraak Friese taal en cultuur 2024–2028 is afgesproken dat door de Provincie ondersteunde instellingen, waaronder bibliotheken, worden gestimuleerd om tweetalig beleid te ontwikkelen en toe te passen. Daarnaast worden maatregelen genomen om de beschikbaarheid en zichtbaarheid van Friese boeken in bibliotheken en scholen te vergroten, onder meer via het Fries Leesoffensief. Bibliotheken en ondersteuningsorganisatie Fers ondersteunen activiteiten rond meertaligheid en de Friese taal en cultuur. Ook wordt ingezet op de uitbreiding van Friestalige luisterboeken en e-books, mede ter bevordering van taalontwikkeling onder jongeren.

⁵⁹⁷ Nederlands Letterenfonds. (z.d.).

Voor taaloverdracht binnen gezinnen én het bevorderen van taalvaardigheid en leesplezier bij jong en oud is het belangrijk dat bibliotheken in Fryslân beschikken over een ruim, aantrekkelijk en kwalitatief aanbod van Friese titels, dat ook goed zichtbaar en toegankelijk is (Taalnota Fantsels Frysk).

De Christelijke Blinden Bibliotheek (CBB), met steun van Boeken fan Fryslân, biedt Friestalige luisterboeken aan voor mensen met een leesbeperking. Daarbij wordt gestreefd naar een breed en aantrekkelijk aanbod voor deze doelgroep (Taalnota Fantsels Frysk).

Iepenloftspullen (Openluchttheater) zijn typisch voor Fryslân en dragen bij aan de vitaliteit van de Friese taal en de leefbaarheid op het platteland. Friestalige theater, muziek en andere producties krijgen provinciale steun, met ruimte voor experiment en vernieuwing, waardoor ze ook voor bezoekers van buiten de provincie interessant zijn. Digitale middelen kunnen helpen om deze voorstellingen toegankelijk te maken voor mensen die het Fries niet of beperkt beheersen (Taalnota Fantsels Frysk).

In de Bestuursafpraak Friese taal en cultuur 2024–2028 is afgesproken te onderzoeken of een Fries Filmfonds kan worden opgericht om de productie van Friestalige films te stimuleren. Daarbij wordt samengewerkt met onder meer het Nederlands Filmfonds, de NPO en streamingdiensten. Daarnaast draagt CineNord, als noordelijke productie- en talenthub binnen Screen Talent NL, bij aan filmeducatie, talentontwikkeling en de versterking van de regionale filminfrastructuur in Fryslân.

Papiaments. In de Bestuursafpraak voor het Papiaments op Bonaire 2021 werd overeengekomen dat de Nederlandse overheid en het Openbaar Lichaam Bonaire de mogelijkheden nagaan voor de oprichting van een gezamenlijke organisatie die zich inzet voor de kwaliteit van de taal en cultuur verbonden aan het Papiaments.⁵⁹⁸ Het is vooralsnog onbekend hoe na de erkenning en bescherming van het Papiaments onder deel III van het Handvest dit gerealiseerd gaat worden.

Het Nederlands Letterenfonds geeft ook projectsubsidies voor makers van boeken en schrijvers in het Papiaments.⁵⁹⁹ Voor schrijvers in het Papiaments gelden aangepaste ingangseisen. De literaire infrastructuur in het Caribisch deel van het Koninkrijk verschilt namelijk van die in Europees Nederland. Door het beperkte aantal uitgeverijen dat auteurs op eigen kosten begeleidt en publiceert, zijn aangepaste regels noodzakelijk.

Sociaal-maatschappelijke / sociolinguïstische overwegingen

1.5. Is de maatregel realistisch?

Maatregel	Culturele productie en verspreiding
12.1.a	Ja.

Gezien het hoge aantal sprekers en grote aantal culturele uitingen is het vervullen van deze maatregel realistisch.

1.6. Is de maatregel al gangbaar?

Maatregel	Culturele productie en verspreiding
-----------	-------------------------------------

⁵⁹⁸ Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties & Openbaar Lichaam Bonaire. (2021), p. 5.

⁵⁹⁹ Nederlands Letterenfonds. (z.d.).

Hiervoor kunnen tal van voorbeelden worden gegeven. De hier vermelde voorbeelden dienen enkel ter illustratie. De Actiecommissie verwijst daarnaast naar het Advies inzake de erkenning van het Limburgs als streektaal uit 1996, waarin de sterke aanwezigheid van het Limburgs binnen de culturele sector al werd benadrukt.⁶⁰⁰

In Limburg speelt een omvangrijk verenigingsleven een belangrijke rol in de culturele productie en het gebruik van het Limburgs, onder meer binnen carnavalsverenigingen, schutterijen en andere erfgoed- en gemeenschapsorganisaties. Limburg en de vastelaovend hebben een rijke traditie van Limburgstalige carnavalsmuziek voortgebracht. Een omvangrijke verzameling van circa 14.800 Limburgse carnavalsliedjes alleen al uit de periode 1950–2010 is beschikbaar als liederen én als uitgeschreven liedteksten.⁶⁰¹ Deze verenigingen ontvangen doorgaans gemeentelijke subsidies. De mate waarin het gebruik en behoud van de Limburgse taal expliciet zijn opgenomen in subsidiecriteria of beleidskaders verschilt per gemeente en is niet overal formeel vastgelegd.

De Limburgse filmsector omvat speelfilms, documentaires en audiovisuele producties waarin Limburgse dialecten, regionale cultuur en identiteit een rol spelen. Producties als *Wei*, *Funkele*, *Glückauf*, *Fabula* en regionale documentaires over onder meer muziek en erfgoed maken deel uit van deze ontwikkeling. De productie en verspreiding van dergelijke films worden ondersteund door een culturele infrastructuur waarin het Limburg Film Fonds, het Limburg Film Festival, producenten, omroepen en het Nederlands Filmfonds samenwerken. Het Limburg Film Fonds ondersteunt talentontwikkeling, productie en ontwikkeling van films met een aantoonbare relatie tot Limburg en wordt gefaciliteerd vanuit het Limburg Film Office.⁶⁰²

De literaire productie in Limburg omvat een breed spectrum aan literaire en artistieke uitingen in de Limburgse dialecten. Naast poëzie en proza gaat het onder meer om liedcultuur, toneel, cabaret, revue, jeugdliteratuur en streekgebonden verteltradities.⁶⁰³ Het (in opbouw zijnde) Limburgs Corpus van de Limbörgse Academie omvat circa 2.555 Limburgstalige werken, waaronder romans, nouvelles, korte verhalen, volksverhalen, poëzie, liedteksten en toneelwerken, wat wijst op een brede en actieve Limburgstalige literaire traditie.⁶⁰⁴

De culturele infrastructuur rond deze productie bestaat uit literaire verenigingen, tijdschriften, uitgeverijen, prijzen en culturele instellingen die productie, publicatie en verspreiding ondersteunen. In het bijzonder spelen organisaties als Veldeke via Veldeke Literair en het literaire tijdschrift Veldgewas⁶⁰⁵ en uitgeverijen zoals tic/LiLiLi (nu Uitgeverij Zuid⁶⁰⁶) een belangrijke rol.⁶⁰⁷

Openbare bibliotheken in Limburg beschikken vooralsnog over een beperkt aanbod Limburgstalige literatuur. SCHUNCK in Heerlen behoort tot de weinige bibliotheekorganisaties die actief een selectie Limburgstalige kinderboeken zichtbaar maakt via haar website.⁶⁰⁸ Tegelijk besteden bibliotheken in toenemende mate aandacht aan meertaligheid als middel om een breder en diverser publiek te bereiken, onder meer via voorleesactiviteiten, samenwerking met kinderopvangorganisaties en een verruiming van het boekenaanbod ook in het Limburgs.⁶⁰⁹

⁶⁰⁰ Werkgroep Erkenning Limburgs. (1996).

⁶⁰¹ Winkelmolen (2024).

⁶⁰² Limburg Film Office. (z.d.).

⁶⁰³ Spronck et al. (red.). (2016).

⁶⁰⁴ Simons (2024).

⁶⁰⁵ Veldeke Limburg. (z.d.-c).

⁶⁰⁶ Uitgeverij Zuid. (z.d.).

⁶⁰⁷ Spronck et al. (red.). (2016).

⁶⁰⁸ SCHUNCK. (z.d.).

⁶⁰⁹ SCHUNCK. (2025, maart 12); Peel en Maas TV. (2024, december 27); Nieuws.nl. (z.d.).

Binnen het Limburgse theaterveld zijn verschillende gezelschappen actief die producties in (dialecten van) het Limburgs ontwikkelen en uitvoeren. Voorbeelden hiervan zijn 't Mestreechs Volleks Tejater, de Mestreechter Operette Vereininging, Het StreekTheater, Limburgs Toneel Sittard, Medammecour (on tour), Volkstheater Frans Boermans, Venlose Revue, Speelgroep Kapel, Schinderhannes Remunj, Toneelvereniging Sjabloon en vele anderen. Deze organisaties variëren van amateur- en gemeenschapstheater tot professionele podiumkunstinstituten. Zij verzorgen uitvoeringen in grote en kleine theaters in Limburg.

't Hoes veur 't Limburgs vervult een centrale rol in het behoud, de bevordering en de zichtbaarheid van de Limburgse taal. 't Hoes beoogt expertise, organisaties en initiatieven rond de Limburgse taal samen te brengen en stimuleert het gebruik van het Limburgs in uiteenlopende domeinen van de samenleving, waaronder cultuur.

Binnen Limburg bestaan op gemeentelijk niveau diverse beleidsinstrumenten en subsidieregelingen die bijdragen aan het behoud, de versterking en de zichtbaarheid van regionale dialecten en de daaraan verbonden culturele identiteit. Structurele financiering specifiek gericht op de Limburgse taal en cultuur is echter beperkt, waarbij beschikbare middelen vooralsnog blijvend projectmatig worden ingezet. Enkele voorbeelden zijn:

Subsidieregeling Mestreechter taal en cultuur 2024–2026

De gemeente Maastricht stimuleert via deze regeling het behoud en de ontwikkeling van de Maastrichtse taal en cultuur. Subsidie wordt verstrekt voor projecten die het gebruik, de zichtbaarheid en de overdracht van het Maastrichts bevorderen, bijvoorbeeld via educatie, erfgoed, kunst, cultuur en digitale toepassingen. De regeling kent projectsubsidies van € 500 tot € 10.000, met een maximale gemeentelijke bijdrage van 75% van de projectkosten. Het jaarlijkse subsidieplafond bedraagt € 105.000. Het betreft een tijdelijke, incidentele projectsubsidierегeling en geen structurele financiering van organisaties.⁶¹⁰

Kirchroa hei weëd plat jekald: Taalbeleid gemeente Kerkrade 2025–2030

De gemeente Kerkrade stimuleert het Kirchröadsj primair als onderdeel van het immaterieel cultureel erfgoed. Dit gebeurt door structurele ondersteuning van dialectverenigingen, toneelverenigingen, carnavalsorganisaties, dialectschrijvers en de stadsdichter. Daarnaast ondersteunt de gemeente financieel en facilitair culturele dialectprojecten en het tweejaarlijkse dialectfestival *Kirchroa jeet Plat*, waar dialectmuziek, voordrachten, toneel, poëzie en andere cultuuruitingen centraal staan. Ook wordt het Kirchröadsj zichtbaar gemaakt in de openbare ruimte, onder meer via een dialectpoëzieroute en culturele evenementen waarin het dialect een prominente rol speelt.⁶¹¹

1.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?

Maatregel	Culturele productie en verspreiding
12.1.a	Ja.

Zie onder 1.6.

Het Limburgs Museum vervult een belangrijke rol bij het behoud en de bevordering van de Limburgse taal met een subsidie van € 400.000 in 2025 van de Provincie Limburg. Met educatieve activiteiten,

⁶¹⁰ Subsidieregeling Mestreechter taal en cultuur 2024–2026.

⁶¹¹ Taalbeleid gemeente Kerkrade, p. 7–14.

jongerenprojecten en kennisontwikkeling draagt het Limburgs Museum bij aan de zichtbaarheid, overdracht en maatschappelijke verankering van de Limburgse taal.

1.8. Is de maatregel prioritair op basis van:

Uitvoeringsprogramma 'Same veur 't Limburgs'	Ja.
Berenschot rapport	Ja.
Beleidskader 'Cultuur en Erfgoed voor iedereen 2024-2027'	Ja.

In het Uitvoeringsprogramma worden specifieke Limburgse cultuuruitingen genoemd, waarbij sommige expliciet Limburgstalig zijn.⁶¹²

Het Berenschot-rapport vermeldt artikel 12.1.a als prioritair.⁶¹³

In het Beleidskader wordt lokale en regionale cultuur en de Limburgse Taal prioritair genoemd.⁶¹⁴

⁶¹² Statenvoorstel G-24-038, p. 15.

⁶¹³ Statenvoorstel G-24-038, Rapport Berenschot, p. 34.

⁶¹⁴ Provincie Limburg. (2024), p. 28-29.

2. Audiovisuele en tekstvertalingen

1. Met betrekking tot culturele activiteiten en voorzieningen – met name bibliotheken, videotheken, culturele centra, musea, archieven, academies van wetenschappen, schouwburgen en bioscopen, alsmede letterkundige werken en filmproducties, vormen van culturele uitingen in de volkstaal, festivals en de cultuurindustrie, met inbegrip van onder meer het gebruik van nieuwe technologieën – verplichten de Partijen zich ertoe, binnen het gebied waar deze talen worden gebruikt en voor zover de autoriteiten bevoegd zijn, bevoegdheden bezitten of een rol spelen op dit terrein:

a. (...);

b. de verschillende mogelijkheden om in andere talen toegang te verkrijgen tot in een regionale taal of taal van een minderheid geproduceerde werken te bevorderen door vertaling, nasynchronisatie en ondertiteling, te steunen en te ontwikkelen;

c. de toegang in een regionale taal of taal van een minderheid tot in andere talen geproduceerde werken te bevorderen door vertaling, nasynchronisatie en ondertiteling, te steunen en te ontwikkelen;

Context Handvest

Artikel 12.1.b en 12.1.c verplichten tot het bevorderen van culturele uitwisseling tussen regionale talen en andere talen via vertaling, nasynchronisatie en ondertiteling. Dit vergroot zowel de zichtbaarheid van cultuuruitingen in regionale talen als de toegankelijkheid van externe cultuur in deze talen. Overheden kunnen dit ondersteunen via subsidies, technische ondersteuning en het stimuleren van vraag vanuit onder meer onderwijs, bibliotheken en media.⁶¹⁵

Juridische / bestuurlijke overwegingen

2.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?

Ja. Zie onder 1.1.

2.2. Is de maatregel van toepassing op het Fries of Papiaments?

Maatregel	Audiovisuele en tekstvertalingen
12.1.b (vanuit de regionale taal)	Fries, Papiaments
12.1.c (naar de regionale taal)	-

2.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?

Maatregel	Audiovisuele en tekstvertalingen
12.1.b (vanuit de regionale taal)	Ja.
12.1.c (naar de regionale taal)	Ja.

Voor zover bekend zijn er geen beperkingen in wet- en regelgeving voor vertalingen van en naar het Limburgs.

2.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?

Maatregel	Audiovisuele en tekstvertalingen
12.1.b (vanuit de regionale taal)	Fries: Ja. Papiaments: Onbekend.

⁶¹⁵ Woehrting (2005), p. 217–218.

Fries. Volgens de evaluaties van de COMEX in 2019⁶¹⁶ en 2022⁶¹⁷ werd deze maatregel voor het Fries vervuld.

Papiaments. Zie onder 1.4.

Sociaal-maatschappelijke / sociolinguïstische overwegingen

2.5. Is de maatregel realistisch?

Maatregel	Audiovisuele en tekstvertalingen
12.1.b (vanuit de regionale taal)	Ja.
12.1.c (naar de regionale taal)	Ja.

Gezien het Limburgstalige culturele aanbod (zie 2.6) en Limburgstalige culturele activiteiten en voorzieningen buiten Limburg (zie 6.6) zijn vooral tekstvertalingen en ondertiteling realistisch.

2.6. Is de maatregel al gangbaar?

Maatregel	Audiovisuele en tekstvertalingen
12.1.b (vanuit de regionale taal)	Ja, met kanttekening. Tekstvertalingen. De Nachtegaalreeks maakt Limburgstalige literatuur toegankelijk voor een breder publiek via kleine monografieën over Limburgse auteurs en thema's. Elk deel bevat een Nederlandstalig essay en een bloemlezing van teksten in het oorspronkelijke dialect, voorzien van vertalingen.⁶¹⁸ Kinderboekjes die door particulieren oorspronkelijk in het Limburgs zijn geschreven, bevatten niet zelden een vertaling naar het Nederlands. Een voorbeeld is <i>Pim en Poes en d'r lachende eëzel</i>, uitgegeven door Peuteropvang Heerlen. Nasynchronisatie. Kanttekening. Nasynchronisatie wordt in het Nederlandse taalgebied vooral toegepast bij kinderprogramma's en animatiefilms.⁶¹⁹ Er is geen informatie bekend over nasynchronisatie vanuit het Limburgs. Ondertiteling. Limburgstalige films en streektaalproducties worden regelmatig voorzien van Nederlandse ondertiteling om ze toegankelijk te maken voor een breder publiek. Bekende voorbeelden zijn <i>Fabula</i> (2025), grotendeels gesproken in het Venloos dialect, <i>De Bende van Oss</i>, met Limburgse en zuidelijke dialecten, de speelfilms <i>Hemel op Aarde</i> (2013) en <i>Glückauf</i> (2015), en de documentaire <i>Wei van Ruud Lenssen</i>. Ook regionale korte films van CineSud en het Limburg Film Festival worden doorgaans Nederlands ondertiteld bij festivalvertoningen en streaming via onder meer CineMakers en L1.

⁶¹⁶ ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, MIN-LANG (2019) 15final, p. 19.

⁶¹⁷ ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2022), p. 27.

⁶¹⁸ Huis voor de Kunsten Limburg. (z.d.).

⁶¹⁹ Eisma (2020).

	Daarnaast vertoont regionale omroep L1 regelmatig Limburgstalige producties met Nederlandse ondertiteling, zodat deze ook buiten de eigen regio toegankelijk zijn. Een bedrijf gespecialiseerd in ondertiteling vanuit het Limburgs is Tik Ondertitelservice ⁶²⁰ .
12.1.c (naar de regionale taal)	Ja, met kanttekening. Tekstvertalingen. Diverse boeken, literaire en andere werken zijn vertaald naar het Limburgs, vaak in specifieke dialectvarianten zoals het Maastrichts, Kerkraads en Sittards. Vooral kinderboeken zijn populair, waaronder de Nijntje-boeken van Dick Bruna, zoals <i>Nijntje geit fietse</i> (Maastrichts), <i>D'r opa Pluis en de oma Pluis</i> (Kerkraads) en <i>Nijntje aan de zie</i> (Sittards). Daarnaast zijn er verschillende vertalingen van De Kleine Prins van Antoine de Saint-Exupéry in het Mestreechs ('t Klein Prinske), het Venloos ('t Klein Prinske) en Heerlens (<i>D'r klinge prins</i>). Ook bekende stripreeksen zoals Asterix en Obelix verschenen in Limburgse dialecten, waarbij dorpen en personages lokale Limburgse namen kregen. Ook strips van Donald Duck zijn vertaald in dialecten uit geheel Limburg binnen een stripboek. Verder bestaan verzamelwerken zoals De schat van Limburg, waarin sprookjes uit verschillende culturen zijn bewerkt in diverse Limburgse dialecten. Ook sprookjes van Hans Christiaan Andersen en fabels van Jean de La Fontaine zijn vertaald (naar het Maastrichts dialect). Daarnaast zijn klassieke werken vertaald, zoals <i>De Gröffelo</i>, <i>De Avventure vaan Alice in Woonderland</i> en Shakespeare's <i>A Midsummer Night's Dream</i> als <i>Ein ôngerstóng vól touvering</i>. Het Limburgs Corpus van de Limbörgse Academie bevat ook vertalingen van toneelstukken uit onder meer het Duits, Frans, Engels en Nederlands naar dialecten van het Limburgs. Daarnaast zijn er vertalingen naar een Limburgs dialect van bekende Limburgse schrijvers die in het Nederlands schrijven.⁶²¹ Nasynchronisatie. Onbekend. Ondertiteling. Onbekend.

Kanttekening. Voor zover de Actiecommissie bekend, vindt momenteel geen nasynchronisatie of ondertiteling in het Limburgs plaats. Het is bovendien niet waarschijnlijk dat hiervan op dit moment sprake is.

2.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?

Maatregel	Audiovisuele en tekstvertalingen
12.1.b (vanuit de regionale taal)	Ja , met kanttekening.
12.1.c (naar de regionale taal)	Ja , met kanttekening.

⁶²⁰ Tik Ondertitelservice. (z.d.).

⁶²¹ Goodreads. (z.d.).

Zie onder 2.6.

2.8. Is de maatregel prioritair op basis van:

Uitvoeringsprogramma 'Same veur 't Limburgs'	Nee.
Berenschot rapport	Ja.
Beleidskader 'Cultuur en Erfgoed voor iedereen 2024-2027'	Nee.

Berenschot adviseert om overheidssubsidies beschikbaar te stellen ter bevordering van de toegankelijkheid (artikel 12.1.b Handvest) en beschikbaarheid (artikel 12.1.c Handvest) van Limburgstalige culturele activiteiten en voorzieningen, onder meer via vertaling, nasynchronisatie en ondertiteling.⁶²²

⁶²² Statenvoorstel G-24-038, Rapport Berenschot, p. 34.

3. Taalgebruik bij culturele instellingen

1. Met betrekking tot culturele activiteiten en voorzieningen – met name bibliotheken, videotheken, culturele centra, musea, archieven, academies van wetenschappen, schouwburgen en bioscopen, alsmede letterkundige werken en filmproducties, vormen van culturele uitingen in de volkstaal, festivals en de cultuurindustrie, met inbegrip van onder meer het gebruik van nieuwe technologieën – verplichten de Partijen zich ertoe, binnen het gebied waar deze talen worden gebruikt en voor zover de autoriteiten bevoegd zijn, bevoegdheden bezitten of een rol spelen op dit terrein:

a. (...); b. (...); c. (...);

d. erop toe te zien dat de organen die verantwoordelijk zijn voor het organiseren of ondersteunen van diverse vormen van culturele activiteiten, de kennis en het gebruik van een regionale taal of taal van een minderheid integreren in de activiteiten waartoe zij het initiatief nemen of waaraan zij ondersteuning bieden;

e. maatregelen te bevorderen om te verzekeren dat de organen die verantwoordelijk zijn voor het organiseren of ondersteunen van culturele activiteiten, beschikken over personeel dat de betrokken regionale taal of taal van een minderheid, alsmede de taal of talen van de overige bevolking, volledig beheerst;

f. te bevorderen dat vertegenwoordigers van de gebruikers van een bepaalde regionale taal of taal van een minderheid rechtstreeks deelnemen aan het bieden van voorzieningen en het plannen van culturele activiteiten;

Context Handvest

Artikel 12.1.d-f verplicht overheden ervoor te zorgen dat culturele instellingen regionale talen daadwerkelijk integreren in hun activiteiten, onder meer via programmering, personeelsbeleid en participatie. Dit vraagt om effectieve maatregelen zoals richtlijnen, financiële prikkels, taalvaardig personeel en betrokkenheid van vertegenwoordigers van taalgemeenschappen bij culturele planning en voorzieningen. Hiermee wordt beoogd de zichtbaarheid, toegankelijkheid en duurzame verankering van regionale talen in het culturele leven te versterken.⁶²³ Daarnaast is volgens de COMEX overleg met taalsprekers nodig om hun behoeften goed in kaart te brengen en middelen effectief in te zetten.⁶²⁴

Juridische / bestuurlijke overwegingen

3.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?

Ja. Artikel 7.1.d van het Handvest vraagt staten om regionale talen duurzaam te verankeren binnen instellingen.⁶²⁵ De artikelen 12.1.d en 12.1.e geven hieraan concreet invulling door aandacht te vragen voor de taal binnen culturele activiteiten en voor voldoende taalcompetentie bij medewerkers. Artikel 12.1.f sluit aan bij artikel 7.4 van het Handvest en ziet op de actieve betrokkenheid van taalgebruikers bij beleid en uitvoering.⁶²⁶ Deel II biedt daarbij ruimte voor maatwerk, maar verplicht staten wel tot een effectieve uitvoering van deze uitgangspunten.

3.2. Is de maatregel van toepassing op het Fries of Papiaments?

Maatregel	Taalgebruik bij culturele instellingen
12.1.d (integratie taal en kennis in activiteiten)	Fries, Papiaments
12.1.e (taalcompetentie personeel)	Fries, Papiaments
12.1.f (participatie taalgebruikers)	Fries, Papiaments

⁶²³ Woehrling (2005), p. 218-220.

⁶²⁴ Para 264 ECRML, Application of the Charter in Finland, (2007) 7, p. 37.

⁶²⁵ Para 62 Toelichting ETS 148.

⁶²⁶ Woehrling (2005), p. 220.

3.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?

Maatregel	Taalgebruik bij culturele instellingen
12.1.d (integratie taal en kennis in activiteiten)	Ja.
12.1.e (taalcompetentie personeel)	Ja.
12.1.f (participatie taalgebruikers)	Ja.

Er zijn geen beperkingen in wet- en regelgeving bekend die een belemmering vormen om aan deze maatregelen uitvoering te geven. Via subsidies, cofinanciering, convenanten, advisering en netwerksturing hebben provinciale en gemeentelijke overheden mogelijkheden om deze maatregelen te vervullen.

3.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?

Maatregel	Taalgebruik bij culturele instellingen
12.1.d (integratie taal en kennis in activiteiten)	Fries: Ja. Papiaments: Ja, met kanttekening.
12.1.e (taalcompetentie personeel)	Fries: Ja. Papiaments: Ja, met kanttekening.
12.1.f (participatie taalgebruikers)	Fries: Ja. Papiaments: Ja, met kanttekening.

Fries. Volgens de evaluaties van de COMEX in 2019⁶²⁷ en 2022⁶²⁸ werd deze maatregel voor het Fries vervuld.

Papiaments. In de Bestuursafpraak voor het Papiaments op Bonaire 2021 werd afgesproken dat het Rijk en het Openbaar Lichaam Bonaire gezamenlijk onderzoeken of een organisatie kan worden opgericht ter bevordering van de kwaliteit en ontwikkeling van de taal en cultuur verbonden aan het Papiaments.⁶²⁹

Kanttekening. Het is vooralsnog onbekend hoe na de erkenning en bescherming van het Papiaments onderdeel III van het Handvest deze maatregelen gerealiseerd gaan worden.

Sociaal-maatschappelijke / sociolinguïstische overwegingen

3.5. Is de maatregel realistisch?

Maatregel	Taalgebruik bij culturele instellingen
12.1.d (integratie taal en kennis in activiteiten)	Ja.
12.1.e (taalcompetentie personeel)	Ja.
12.1.f (participatie taalgebruikers)	Ja.

Gezien het hoge aantal sprekers en grote aantal culturele uitingen is deze maatregel realistisch.

Hogeschool Zuyd biedt in Limburg opleidingen aan binnen de Kunstacademie voor toekomstige kunstenaars en kunstvakdocenten. Binnen deze opleidingen zou aandacht kunnen worden besteed aan het

⁶²⁷ ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, MIN-LANG (2019) 15final, p. 19.

⁶²⁸ ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2022), p. 27.

⁶²⁹ Bestuursafpraak voor het Papiaments op Bonaire, p. 5.

Limburgs, bijvoorbeeld via een keuzevak of minor. Studenten kunnen daarbij niet alleen kennis opdoen over de Limburgse taal en cultuur (12.1.d), maar ook leren hoe zij het Limburgs op een professionele en didactische manier kunnen inzetten in hun toekomstige beroepspraktijk (12.1.e).

3.6. Is de maatregel al gangbaar?

Maatregel	Taalgebruik bij culturele instellingen
12.1.d (integratie taal en kennis in activiteiten)	Ja , met kanttekening. Limburgse theaters en festivals programmeren met regelmaat Limburgstalige en dialectgebonden voorstellingen, variërend van streektaaltheater en dialectcabaret tot muziektheater en locatievoorstellingen. Zowel professionele podia als regionale gezelschappen dragen hiermee bij aan de zichtbaarheid van het Limburgs binnen de reguliere culturele infrastructuur. Parkstad Limburg Theaters (PLT), waarin de theaters in Heerlen, Kerkrade en Sittard samenwerken, vervult een centrale rol in het culturele leven van de regio (PLT-jaarverslag 2024). Parkstad Limburg Theaters programmeert met regelmaat Limburgstalige en dialectgebonden producties en biedt daarmee een podium voor regionale taal en cultuur binnen de professionele podiumkunsten. ⁶³⁰ Voor de zichtbaarheid zou PLT echter in het jaarverslag specifiek aandacht kunnen besteden aan de in de Limburgse talen opgevoerde stukken.
12.1.e (taalcompetentie personeel)	Ja , met kanttekening. Vanwege het hoge aantal sprekers kan ervan worden uitgegaan dat binnen de Limburgse cultuursector veel professionals actief zijn die het Limburgs spreken of gebruiken in culturele uitingen.
12.1.f (participatie taalgebruikers)	Ja . Bij verschillende culturele instellingen en podia worden bezoekers indirect en soms ook direct betrokken bij de programmering van toneel- en muziekuitvoeringen. Vaak gebeurt dit via publieksraden, enquêtes, ledenverenigingen, inspraakavonden, vrijwilligersorganisaties of interactieve programmering waarbij theaters rekening houden met publieksvoorkeuren. Ook festivals zoals Limburg Festival werken sterk vanuit regionale betrokkenheid. Het festival benadrukt samenwerking met lokale makers, publiek en culturele partners, waardoor de programmering mede aansluit bij wat leeft in de Limburgse samenleving. Voor de zichtbaarheid zou Limburg Festival echter in de beleidsplannen specifiek aandacht kunnen besteden aan de rol van het Limburgs bij de opvoeringen.

Kanttekening. Uit de beschikbare informatie is niet bekend of de onderwerpen genoemd in artikel 12, onderdelen d, e en f, momenteel op structurele wijze onderdeel uitmaken van het beleid van culturele instellingen, festivals of andere culturele organisaties.

⁶³⁰ Parkstad Limburg Theaters (z.d.-a); Parkstad Limburg Theaters (z.d.-b); Visit Zuid-Limburg. (z.d.).

3.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?

Maatregel	Taalgebruik bij culturele instellingen
12.1.d (integratie taal en kennis in activiteiten)	Ja. Het Limburgs Museum stimuleert bezoekers actief om verhalen in hun eigen dialect in te spreken en te delen via een online platform. Daarmee krijgen Limburgers een directe rol in het vastleggen van dialecten en het verrijken van de Limburgse geschiedschrijving. ⁶³¹
12.1.e (taalcompetentie personeel)	Onbekend.
12.1.f (participatie taalgebruikers)	Onbekend.

3.8. Is de maatregel prioritair op basis van:

Uitvoeringsprogramma 'Same veur 't Limburgs'	Nee.
Berenschot rapport	Ja.
Beleidskader 'Cultuur en Erfgoed voor iedereen 2024-2027'	Nee.

Berenschot prioriteert artikel 12.1.d en 12.1.f.⁶³²

⁶³¹ Limburgs Museum. (2026, 16 april).

⁶³² Statenvoorstel G-24-038, Rapport Berenschot, p. 34.

4. Organisatie met archief- en publicatiefunctie

1. Met betrekking tot culturele activiteiten en voorzieningen – met name bibliotheken, videotheken, culturele centra, musea, archieven, academies van wetenschappen, schouwburgen en bioscopen, alsmede letterkundige werken en filmproducties, vormen van culturele uitingen in de volkstaal, festivals en de cultuurindustrie, met inbegrip van onder meer het gebruik van nieuwe technologieën – verplichten de Partijen zich ertoe, binnen het gebied waar deze talen worden gebruikt en voor zover de autoriteiten bevoegd zijn, bevoegdheden bezitten of een rol spelen op dit terrein:

a. (...); b. (...); c. (...); d. (...); e. (...); f. (...);

g. de oprichting aan te moedigen en/of te vergemakkelijken van een of meer organen die verantwoordelijk zijn voor het verzamelen en het bewaren van een exemplaar van in de regionale taal of taal van een minderheid geproduceerde werken en het presenteren of publiceren daarvan;

Context Handvest

Artikel 12.1.g verplicht overheden de oprichting en ondersteuning van instellingen te bevorderen die werken in regionale talen verzamelen, bewaren en publiceren. Dit is nodig vanwege de kwetsbare positie van deze talen en het risico op verlies van cultureel erfgoed, met bijzondere aandacht voor gespecialiseerde infrastructuur voor audiovisueel materiaal.⁶³³

Juridische / bestuurlijke overwegingen

4.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?

Nee.

4.2. Is de maatregel van toepassing op het Fries of Papiaments?

Maatregel	Organisatie met archief- en publicatiefunctie
12.1.g	Fries

Er is geen maatregel op het Papiaments van toepassing verklaard.

4.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?

Maatregel	Organisatie met archief- en publicatiefunctie
12.1.g	Ja. Op grond van de artikelen 3.16 en 3.17 van de Erfgoedwet kunnen respectievelijk gemeenteraden en Provinciale Staten een erfgoedverordening vaststellen. Daarmee kunnen zij regels stellen voor het beheer en behoud van cultureel erfgoed dat vanwege zijn cultuurhistorische of wetenschappelijke waarde van bijzonder belang is voor de gemeente of provincie, dus inclusief cultureel erfgoed betreffende de regionale taal.

4.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?

Maatregel	Organisatie met archief- en publicatiefunctie
12.1.g	Fries: Ja.

⁶³³ Woehrling (2005), p. 220-221.

Met de Gemeenschappelijke regeling Tresoar hebben het Rijk, de Provincie Fryslân en het Frysk Letterkundich Museum één gezamenlijk organisatie, Tresoar, opgericht als gezamenlijke organisatie voor het beheren, bewaren, toegankelijk maken en ontwikkelen van het Friese archief-, bibliotheek- en literaire erfgoed.

De bibliotheek van Tresoar (Ljouwert) vervult een bijzondere rol door alle Friestalige uitgaven te bewaren en een uitgebreide collectie Friese literatuur voor onderzoek beschikbaar te stellen. Tresoar verzamelt Friese literatuur en is momenteel bezig met het digitaliseren van zijn volledige corpus van Friese literatuur (ongeveer 20.000 titels).⁶³⁴

Er is geen maatregel op het Papiaments van toepassing verklaard.

Sociaal-maatschappelijke / sociolinguïstische overwegingen

4.5. Is de maatregel realistisch?

Maatregel	Organisatie met archief- en publicatiefunctie
12.1.g	Ja.

Er is veel Limburgstalig audiovisueel en tekstmateriaal beschikbaar, onder meer het archief van L1 (en de voormalige ROZ), collecties Limburgtalige literatuur bij Centre Céramique in Maastricht, bij andere bibliotheken, de Limbörgse Academie en andere organisaties verspreid door Limburg.

4.6. Is de maatregel al gangbaar?

Maatregel	Organisatie met archief- en publicatiefunctie
12.1.g	Ja, met kanttekening.

Binnen Limburg zijn diverse erfgoed- en documentatie-instellingen actief, zoals Tracé, het Historisch Centrum Limburg, Centre Céramique, erfgoedinstellingen als Coöperatie Erfgoed Limburg (CEL) en heemkundeverenigingen. Daarnaast bestaan er talrijke particuliere initiatieven voor het verzamelen van regionale literatuur, maar deze zijn vaak afhankelijk van tijdelijke en vrijwillige inzet en beperkte financiering.

Kanttekening. Een structureel beleid en financiering voor de lange termijn⁶³⁵ voor het verzamelen van Limburgstalige literatuur is in ontwikkeling. De uitvoering berust mede bij het Hoes veur 't Limburgs, het Limburgs Museum en erfgoedpartners. De Coöperatie Erfgoed Limburg (CEL) participeert in erfgoed- en digitaliseringsnetwerken waarin ook Limburgstalige collecties en dialectbronnen zijn opgenomen.

Voor een effectieve inzet van taalmateriaal in taaltechnologie zijn, naast digitalisering en ontsluiting, ook taalspecifieke infrastructuren, standaarden en digitale verrijgingsprocessen van de taaldata met extra informatie noodzakelijk. Deze maken duurzame toegankelijkheid en hergebruik van taaldata mogelijk.

4.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?

Maatregel	Organisatie met archief- en publicatiefunctie
-----------	---

⁶³⁴ Erfgoedhub. (z.d.).

⁶³⁵ Statenvoorstel G-24-038, Rapport Berenschot, p. 33-34.

12.1.g	Ja. Zie onder 4.6.
--------	--------------------

4.8. Is de maatregel prioritair op basis van:

Uitvoeringsprogramma 'Same veur 't Limburgs'	Ja.
Berenschot rapport	Ja.
Beleidskader 'Cultuur en Erfgoed voor iedereen 2024-2027'	Nee.

In het Uitvoeringsprogramma is het Limburgs Museum een centrale rol toebedacht bij het behoud en de ontsluiting van het Limburgstalige erfgoed, mede als basis voor toekomstige taaltechnologische toepassingen.⁶³⁶

Berenschot prioriteert deze maatregel en geeft aan dat er ook voor de lange termijn geld beschikbaar moet worden gesteld voor organisaties die bijvoorbeeld een archieffunctie vervullen.⁶³⁷

⁶³⁶ Statenvoorstel G-24-038, p. 16.

⁶³⁷ Statenvoorstel G-24-038, Rapport Berenschot, p. 33-34.

5. Dienst vertaling en terminologisch onderzoek

1. Met betrekking tot culturele activiteiten en voorzieningen – met name bibliotheken, videotheken, culturele centra, musea, archieven, academies van wetenschappen, schouwburgen en bioscopen, alsmede letterkundige werken en filmproducties, vormen van culturele uitingen in de volkstaal, festivals en de cultuurindustrie, met inbegrip van onder meer het gebruik van nieuwe technologieën – verplichten de Partijen zich ertoe, binnen het gebied waar deze talen worden gebruikt en voor zover de autoriteiten bevoegd zijn, bevoegdheden bezitten of een rol spelen op dit terrein:

a. (...); b. (...); c. (...); d. (...); e. (...); f. (...); g. (...);

h. indien nodig, diensten voor vertaling en terminologisch onderzoek in het leven te roepen en/of te bevorderen en te financieren, met name ten einde passende administratieve, commerciële, economische, sociale, technische of juridische terminologie in elke regionale taal of taal van een minderheid in stand te houden en te ontwikkelen.

Context Handvest

Artikel 12.1.h verplicht overheden vertaal- en terminologische onderzoeksdiensten te ondersteunen om regionale of minderheidstalen geschikt te houden voor gebruik in onder meer administratieve, economische, sociale en juridische contexten. Hiermee wordt de ontwikkeling en modernisering van deze talen bevorderd, mede op basis van culturele en academische expertise.⁶³⁸

Juridische / bestuurlijke overwegingen

5.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?

Nee.

5.2. Is de maatregel van toepassing op het Fries of Papiaments?

Maatregel	Dienst vertaling en terminologisch onderzoek
12.1.h	Fries

Er is geen maatregel op het Papiaments van toepassing verklaard.

5.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?

Maatregel	Dienst vertaling en terminologisch onderzoek
12.1.h	Ja.

5.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?

Maatregel	Dienst vertaling en terminologisch onderzoek
12.1.h	Fries: Ja.

Fries. Volgens de evaluaties van de COMEX in 2019⁶³⁹ en 2022⁶⁴⁰ werd deze maatregel voor het Fries vervuld.

Er is geen maatregel op het Papiaments van toepassing verklaard.

⁶³⁸ Woehrling (2005), p. 221.

⁶³⁹ ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, MIN-LANG (2019) 15final, p. 19.

⁶⁴⁰ ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2022), p. 28.

5.5. Is de maatregel realistisch?

Maatregel	Dienst vertaling en terminologisch onderzoek
12.1.h	Ja. Vertaling van en naar het Limburgs draagt bij aan een groter en breder toegankelijk cultureel aanbod in de Limburgse taal. Het vergroot bovendien de zichtbaarheid van Limburgstalige culturele producties buiten het Limburgse taalgebied. Een goed ontwikkelde en actuele Limburgse terminologie is daarbij onmisbaar. Terminologisch onderzoek en de ontwikkeling van nieuwe termen waar nodig vormen daarom een belangrijke voorwaarde voor verdere groei en professionalisering.

5.6. Is de maatregel al gangbaar?

Maatregel	Dienst vertaling en terminologisch onderzoek
12.1.h	Nee.

5.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?

Maatregel	Dienst vertaling en terminologisch onderzoek
12.1.h	Nee.

5.8. Is de maatregel prioritair op basis van:

Uitvoeringsprogramma 'Same veur 't Limburgs'	Nee.
Berenschot rapport	Nee.
Beleidskader 'Cultuur en Erfgoed voor iedereen 2024-2027'	Nee.

6. Culturele activiteiten en voorzieningen buiten het taalgebied

2. Ten aanzien van andere gebieden dan die waar de regionale taal of taal van een minderheid van oudsher wordt gebruikt, verplichten de Partijen zich ertoe, indien het aantal gebruikers van een regionale taal of taal van een minderheid dit rechtvaardigt, passende culturele activiteiten en voorzieningen in overeenstemming met het voorgaande lid toe te staan, aan te moedigen en/of te bieden.

Context Handvest

Artikel 12.2 verplicht overheden om, wanneer het aantal gebruikers dit rechtvaardigt, ook buiten traditionele taalgebieden culturele activiteiten en voorzieningen voor regionale talen mogelijk te maken, te ondersteunen of zelf aan te bieden. Hiermee wordt ingespeeld op de mobiliteit van sprekers en de noodzaak van bredere toegang tot culturele voorzieningen.⁶⁴¹

Juridische / bestuurlijke overwegingen

6.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?

Ja. Artikel 7.1.e Handvest vermeldt onder meer het bevorderen van contacten en samenwerking tussen gebruikers van regionale talen en andere taalgemeenschappen binnen een staat, en het stimuleren van culturele betrekkingen tussen deze groepen.

6.2. Is de maatregel van toepassing op het Fries of Papiaments?

Maatregel	Culturele activiteiten en voorzieningen buiten het taalgebied
12.2	Fries Papiaments

6.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?

Maatregel	Culturele activiteiten en voorzieningen buiten het taalgebied
12.2	Ja.

Zie onder 1.3.

6.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?

Maatregel	Culturele activiteiten en voorzieningen buiten het taalgebied
12.2	Fries: Ja. Papiaments: Onbekend.

Fries. Volgens de evaluaties van de COMEX in 2019⁶⁴² en 2022⁶⁴³ werd deze maatregel voor het Fries vervuld.

Sociaal-maatschappelijke / sociolinguïstische overwegingen

⁶⁴¹ Woehrling (2005), p. 222-223.

⁶⁴² ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, MIN-LANG (2019) 15final, p. 19.

⁶⁴³ ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2022), p. 28.

6.5. Is de maatregel realistisch?

Maatregel	Culturele activiteiten en voorzieningen buiten het taalgebied
12.2	Onbekend. De Actiecommissie is niet bekend met onderzoek naar het aantal Limburgssprekenden buiten de provincie Limburg of naar hun behoefte aan culturele activiteiten en voorzieningen in het Limburgs. Hetzelfde geldt voor sprekers van andere talen buiten Limburg en hun interesse in Limburgstalig product.

6.6. Is de maatregel al gangbaar?

Maatregel	Culturele activiteiten en voorzieningen buiten het taalgebied
12.2	Onbekend.

6.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?

Maatregel	Culturele activiteiten en voorzieningen buiten het taalgebied
12.2	Ja , met kanttekening. Limburgstalige evenementen vinden steeds vaker buiten de provincie Limburg plaats en dragen bij aan de zichtbaarheid van streektaal en immaterieel erfgoed in Nederland. Het betreft concerten in Ahoy in Rotterdam door Erwin (2008), Beppie Kraft (2012) en Big Benny (2014) en John Tana (2026) in Paradiso in Amsterdam. Een belangrijk voorbeeld is het dialectpopconcert van Lex Uiting en Frans Pollux in de Ziggo Dome in Amsterdam, dat door NOS werd omschreven als “het grootste Limburgse dialectpopconcert buiten de provincie ooit”. Daarbij werd expliciet ingezet op de promotie van de Limburgse taal en Vastelaovend ⁶⁴⁴⁶⁴⁵

Kanttekening. Uit de beschikbare informatie is niet bekend of het bevorderen van culturele activiteiten buiten Limburg momenteel op structurele wijze onderdeel uitmaakt van het culturele beleid van de nationale of provinciale overheid.

6.8. Is de maatregel prioritair op basis van:

Uitvoeringsprogramma ‘Same veur ’t Limburgs’	Nee.
Berenschot rapport	Ja.
Beleidskader ‘Cultuur en Erfgoed voor iedereen 2024-2027’	Nee.

Berenschot prioriteert deze maatregel.⁶⁴⁶

⁶⁴⁵ NOS. (2026, 25 januari); Ziggo Dome. (z.d.); Podiuminfo. (2025, 20 januari); NPO Radio 2. (z.d.).

⁶⁴⁶ Statenvoorstel G-24-038, Rapport Berenschot, p. 34.

7. Taal en cultuur in buitenlands beleid

3. De Partijen verplichten zich ertoe bij het voeren van hun buitenlandse cultuurbeleid een passende plaats te geven aan de regionale talen of talen van minderheden en de cultuur waarvan deze een uitingvorm zijn.

Context Handvest

Artikel 12.3 verplicht overheden om regionale talen en de bijbehorende culturen ook binnen het internationale cultuurbeleid zichtbaar te maken, onder meer via culturele promotie, internationale samenwerking en grensoverschrijdende uitwisseling.⁶⁴⁷

Juridische / bestuurlijke overwegingen

7.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?

Ja, met kanttekening. Artikel 7.1.i van het Handvest ziet op internationale uitwisseling tussen gebieden waar dezelfde of vergelijkbare regionale talen worden gebruikt. Voor het Limburgs betreft dit met name samenwerking met Limburgse taalgebieden in België en Duitsland.

Kanttekening. Artikel 12.3 betreft een breder algemeen internationaal cultuurbeleid dan hetgeen in artikel 7.1.i wordt bedoeld.

7.2. Is de maatregel van toepassing op het Fries of Papiaments?

Maatregel	Taal en cultuur in buitenlands beleid
12.3	Fries Papiaments

7.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?

Maatregel	Taal en cultuur in buitenlands beleid
12.3	Ja. Zie onder meer para 1.3 Achtergrondrapporten prioritering maatregelen deel III van het Handvest, Bijlage 8: Artikel 14. Grensoverschrijdende uitwisselingen.

7.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?

Maatregel	Taal en cultuur in buitenlands beleid
12.3	Fries: Ja. Papiaments: Onbekend.

Fries. Volgens de evaluaties van de COMEX in 2019⁶⁴⁸ en 2022⁶⁴⁹ werd deze maatregel voor het Fries vervuld. De Friese taal wordt in het Nederlandse cultuur- en taalbeleid expliciet meegenomen als onderdeel van het nationale en internationale culturele erfgoed van Nederland.⁶⁵⁰ Binnen de Bestuursafpraak Friese Taal en Cultuur (BFTK) 2024-2028 wordt benadrukt dat de Nederlandse ambassades de Provincie Fryslân

⁶⁴⁷ Woehrling (2005), p. 223.

⁶⁴⁸ ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, MIN-LANG (2019) 15final, p. 19.

⁶⁴⁹ ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2022), p. 28.

⁶⁵⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, & Ministerie van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp. (2024).

ondersteunen met het leggen en organiseren van contacten met de hiervoor relevante partijen en attenderen de Provincie op interessante ontwikkelingen in landen met een minderheidstaal en -cultuur.

Sociaal-maatschappelijke / sociolinguïstische overwegingen

7.5. Is de maatregel realistisch?

Maatregel	Taal en cultuur in buitenlands beleid
12.3	Onbekend.

7.6. Is de maatregel al gangbaar?

Maatregel	Taal en cultuur in buitenlands beleid
12.3	Nee. De Limburgse taal en cultuur maken geen expliciet onderdeel uit van het Nederlandse internationale cultuurbeleid. ⁶⁵¹

7.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?

Maatregel	Taal en cultuur in buitenlands beleid
12.3	Onbekend.

7.8. Is de maatregel prioritair op basis van:

Uitvoeringsprogramma 'Same veur 't Limburgs'	Nee.
Berenschot rapport	Nee.
Beleidskader 'Cultuur en Erfgoed voor iedereen 2024-2027'	Nee.

⁶⁵¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, Ministerie van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, & Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2024).

8. Samenvattend overzicht van maatregelen en beantwoording de vragen

Leeswijzer bij de tabel

Onderstaande tabel geeft per maatregel uit het Handvest een beoordeling op basis van de acht door de Actiecommissie onderzochte vragen. Deze vragen helpen om te bepalen in hoeverre een maatregel kansrijk is voor toepassing op het Limburgs.

Maatregelen (eerste kolom)

In de eerste kolom zijn de maatregelen uit het Handvest opgenomen.

Beoordelvingsvragen (kolommen 1 t/m 8)

De acht vragen hebben betrekking op de vraag of een maatregel:

1. volgt uit deel II van het Handvest;
2. van toepassing is op het Fries of Papiaments;
3. past binnen de bestaande wet- en regelgeving kan worden uitgevoerd;
4. past binnen de huidige wet- en regelgeving voor het Fries of Papiaments;
5. realistisch is voor het Limburgs;
6. in de praktijk al gangbaar is voor het Limburgs;
7. in bestaande projecten al uitgevoerd wordt;
8. prioriteit heeft op basis van bestaande provinciale beleidskaders.

Beoordeling

- K = kansrijke maatregel
- T = toekomstig mogelijke maatregel
- Advies = advies voor nader onderzoek

Overige aanduidingen

- F = Fries
- P = Papiaments
- nvt = niet van toepassing
- ? = onbekend
- ± = met kanttekening

Maatregel	1. Volgt uit Deel II?	2. Van toepassing op Fries / Papiaments?	3. Binnen bestaande wet-/regelgeving mogelijk?	4. Binnen wet-/regelgeving mogelijk voor Fries / Papiaments?	5. Realistisch voor Limburgs?	6. Al gangbaar?	7. Uitvoering in bestaande projecten?	8. Prioritair volgens beleid?	Prioritering		
									K	T	Advies
1. Culturele productie en verspreiding											
12.1.a	Ja	F P	Ja±	F Ja P Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja		Ja
2. Audiovisuele en tekstvertalingen											
12.1.b (vanuit)	Ja	F P	Ja	F Ja P ?	Ja	Ja±	Ja±	Ja	Ja		Ja
12.1.c (naar)	Ja	-	Ja	nvt	Ja	Ja±	Ja±	Ja	Ja		Ja
3. Taalgebruik bij culturele instellingen											
12.1.d (integratie taal)	Ja	F P	Ja	F Ja P Ja±	Ja	Ja±	Ja	Ja	Ja		Ja
12.1.e (competentie personeel)	Ja	F P	Ja	F Ja P Ja±	Ja	Ja±	?	Nee	Ja		Ja
12.1.f (participatie gebruikers)	Ja	F P	Ja	F Ja P Ja±	Ja	Ja	?	Ja	Ja		Ja
4. Organisatie met archief- en publicatiefunctie											
12.1.g	Nee	F	Ja	Ja	Ja	Ja±	Ja±	Ja	Ja		Ja
5. Dienst vertaling en terminologisch onderzoek											
12.1.h	Nee	F	Ja	Ja	Ja	Nee	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja
6. Culturele activiteiten en voorzieningen buiten het taalgebied											
12.2	Ja	F P	Ja	F Ja P ?	?	?	Ja±	Ja	Nee		Nee
7. Taal en cultuur in buitenlands beleid											
12.3	Ja±	F P	Ja	F Ja P ?	?	Nee	?	Nee	Nee		Nee

Bijlage 7: Achtergrondrapport Artikel 13 Handvest Economisch en sociaal leven

Inhoudsopgave

Artikel 13. Economisch en sociaal leven	3
1. Op landelijk niveau beperkingen wegnemen en taalgebruik bevorderen	4
1.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?.....	5
1.2. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?.....	5
1.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?5	
1.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?	6
1.5. Is de maatregel realistisch?	7
1.6. Is de maatregel al gangbaar?	7
1.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?	7
1.8. Is de maatregel prioritair op basis van:	8
2. Op regionaal niveau taalgebruik bevorderen	9
2.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?.....	10
2.2. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?.....	10
2.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?10	
2.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?	11
2.5. Is de maatregel realistisch?	12
2.6. Is de maatregel al gangbaar?	13
2.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?	13
2.8. Is de maatregel prioritair op basis van:	14
3. Samenvattend overzicht van maatregelen en beantwoording van de vragen	15

Artikel 13. Economisch en sociaal leven

De maatregelen in artikel 13 worden onderscheiden naar (1) landelijk en (2) regionaal niveau.

Context Handvest

Artikel 13 betreft de bevordering van regionale talen in het economische en sociale leven, door zowel landelijke wettelijke belemmeringen weg te nemen als gerichte stimulering in sectoren waar de taal wordt gebruikt. Sociaal en economisch leven omvat alle vormen van economische activiteiten zoals arbeid, bedrijven, productgebruik, zorg en dienstverlening en maatschappelijke participatie en interactie, waaronder sociale contacten en verenigingsleven.⁶⁵²

Context in Limburg

De sociale sector in Limburg richt zich op meerdere samenhangende domeinen, waaronder bestaanszekerheid (armoede, schulden en laaggeletterdheid), leefbaarheid van wijken en dorpen, kansengelijkheid via jeugd en onderwijs, gezondheid en sport, en sociale cohesie. Deze domeinen zijn voor provinciaal beleid vertaald in doelen gericht op het versterken van welzijn, participatie en gemeenschapsvorming.⁶⁵³

De economische sector richt zich op het versterken van de regionale economie via het midden- en kleinbedrijf en een aantrekkelijk ondernemingsklimaat, stimulering van innovatie en kennisontwikkeling, verduurzaming en circulaire economie, een goed functionerende arbeidsmarkt in relatie tot onderwijs, en een toekomstbestendige land- en tuinbouwsector. Voor provinciaal beleid vindt de uitvoering mede plaats via sectoroverstijgende clusters, zoals de maakindustrie, chemie, bouw en voedselketens.⁶⁵⁴

⁶⁵² Para 121 Toelichting ETS 148.

⁶⁵³ Provincie Limburg. (2024a); Provincie Limburg. (2024a).

⁶⁵⁴ Provincie Limburg. (2024a); Provincie Limburg. (2024b).

1. Op landelijk niveau beperkingen wegnemen en taalgebruik bevorderen

Artikel 13 Handvest

1. Met betrekking tot economische en sociale activiteiten verplichten de Partijen zich ertoe in het hele land:

- a. uit hun wetgeving alle bepalingen te verwijderen waardoor zonder gerechtvaardigde redenen het gebruik van een regionale taal of taal van een minderheid wordt verboden of beperkt in documenten met betrekking tot het economische of sociale leven, met name in arbeidsovereenkomsten en in technische documenten zoals gebruiksaanwijzingen voor produkten of apparaten;*
- b. te verbieden dat in de interne voorschriften van ondernemingen en in particuliere documenten clauses worden opgenomen die het gebruik van een regionale taal of taal van een minderheid, althans tussen gebruikers van dezelfde taal, uitsluiten of beperken;*
- c. zich te verzetten tegen praktijken gericht op ontmoediging van het gebruik van een regionale taal of taal van een minderheid in verband met economische of sociale activiteiten;*
- d. het gebruik van een regionale taal of taal van een minderheid met andere dan de in de voorgaande letters genoemde middelen te vergemakkelijken en/of aan te moedigen.*

Context Handvest

Artikel 13 is gericht op het op landelijk niveau wegnemen van belemmeringen voor het gebruik van regionale talen in het sociaal en economisch leven. Het eerste lid onder a en b gaat over het afschaffen van discriminerende regels die het gebruik van regionale talen beperken in respectievelijk wettelijke⁶⁵⁵ en privaatrechtelijke⁶⁵⁶ bepalingen. Onderdeel c betreft het feitelijk handelen dat een belemmering kan vormen voor de regionale taal in het economisch verkeer.⁶⁵⁷ Onderdeel d verplicht tot actieve bevordering, onder meer via subsidies, pilotprojecten, stimulansen en praktische maatregelen zoals tweetalige communicatie en dienstverlening.

⁶⁵⁵ Para 121-122 Toelichting ETS 148.

⁶⁵⁶ Woehrling (2005), p. 225-226.

⁶⁵⁷ Woehrling (2005), p. 226.

1.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?

Ja. Artikel 7.1.d verplicht de staat het gebruik van erkende talen in alle domeinen, inclusief het sociaaleconomisch domein⁶⁵⁸, actief te faciliteren en te stimuleren⁶⁵⁹; louter toestaan volstaat niet. Gezien de relatief gunstige positie van het Limburgs (veel sprekers en een duidelijke territoriale basis), kan volgens COMEX het gebruik ervan in alle sectoren van het openbare leven verder worden bevorderd.⁶⁶⁰ De bepalingen van deel II bieden flexibiliteit, maar verplichten staten tot een effectieve uitvoering, waarbij zij deze of vergelijkbare maatregelen kunnen inzetten.

1.2. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?

Maatregel	Landelijk beperkingen wegnemen en taalgebruik bevorderen
13.1.a (wettelijke beperking)	Fries, Papiaments
13.1.b (privaatrechtelijke beperking)	-
13.1.c (beperking praktijk)	Fries, Papiaments
13.1.d (gebruik aanmoedigen)	Fries, Papiaments

1.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?

Maatregel	Landelijk beperkingen wegnemen en taalgebruik bevorderen
13.1.a (wettelijke beperking)	Nee , met kanttekening. Nee. Akten: oprichtingsakten van verenigingen en stichtingen moeten in beginsel in het Nederlands worden verleden (art. 2:27 lid 2 Burgerlijk Wetboek (BW) en art. 2:286 lid 2 BW). Akten: notariële akten moeten in beginsel in het Nederlands worden verleden, maar op verzoek van partijen ook in het Fries of meertalig kunnen worden opgesteld, mits de notaris de taal beheerst (art. 42 lid 1 en 2 Wet op het notarisambt). Nee. Stukken (Kadaster): voor inschrijving van stukken in het Fries of een vreemde taal is een gewaarmerkte Nederlandse vertaling verplicht, die wordt ingeschreven en leidend is (Artikel 41 lid 1 en 3 Kadasterwet). Ja , met kanttekening. Etikettering: Volgens Europese regels moeten etiketten begrijpelijk zijn voor de consument (art. 16 Richtlijn 2000/13/EG). Kanttekening. In Nederland geldt aanvullend dat verplichte voedselinformatie in ieder geval in het Nederlands moet worden vermeld, waardoor een regionale taal alleen aanvullend kan worden gebruikt. Ja , met kanttekening. Technische documenten: Artikel 9.7 Verordening (EU) 2023/988 betreffende algemene productveiligheid verplicht fabrikanten hun

⁶⁵⁸ Para 37 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2016) 4, p. 10. Para 65 ECRML, Application of the Charter in the Czech Republic, (2013) 2, p. 13; Para 36 ECRML, Application of the Charter in Denmark, (2004) 2, p. 9.

⁶⁵⁹ Artikel 7.1 onder c Handvest.

⁶⁶⁰ Para 34 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2008) 3, p. 8.

	product te voorzien van duidelijke instructies en veiligheidsinformatie in een voor consumenten begrijpelijke taal van de lidstaat waar het wordt verkocht. Kanttekening. Nederlandse regelgeving verplicht soms dat producten vergezeld moeten gaan van een Nederlandstalige gebruiksaanwijzing ⁶⁶¹ of in ieder geval in de Nederlandse of Engelse taal gesteld dienen te zijn. ⁶⁶²
13.1.b (privaatrechtelijke beperking)	Ja. Feitelijk omvat Artikel 1 Grondwet de plicht tot gelijke behandeling en een discriminatieverbod als juridische basis om bepalingen in interne regels van ondernemingen of particuliere documenten die het gebruik van het Limburgs uitsluiten of beperken, tegen te gaan. Het Europees Handvest en het bijbehorende toezicht versterken deze bescherming en de naleving daarvan.
13.1.c (beperking praktijk)	Ja. Het is echter niet mogelijk alle mogelijke vormen van discriminatie te analyseren, het lijkt van echter wel van belang dat voor werknemers die zich gediscrimineerd voelen op hun werk, een laagdrempelige rechtsgang mogelijk is via het College voor de Rechten van de Mens. ⁶⁶³
13.1.d (gebruik aanmoedigen)	Ja. Hier kan gedacht worden aan het verstrekken van financiële prikkels aan bedrijven. Bij aanbestedingen, subsidies en concessie-overeenkomsten kunnen voorwaarden worden opgenomen om het gebruik van de regionale taal te bevorderen en praktijken die dit ontmoedigen tegen te gaan. ⁶⁶⁴

1.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?

Maatregel	Landelijk beperkingen wegnemen en taalgebruik bevorderen
13.1.a (wettelijke beperking)	Fries: Ja, met kanttekening (zie onder 1.3). Papiaments: Onbekend.
13.1.c (beperking praktijk)	Fries: Ja, met kanttekening. Papiaments: Onbekend.
13.1.d (gebruik aanmoedigen)	Fries: Nee. Papiaments: Onbekend.

Fries. De beperking van het gebruik van het Fries in het economisch en sociaal domein ligt niet meer in bestaande wetgeving, maar juist in het ontbreken van duidelijke wettelijke kaders en verplichtingen, waardoor toepassing afhankelijk blijft van vrijwillig beleid en lokale initiatieven.

Kanttekening. Aan maatregel 13.1.c wordt volgens COMEX doorgaans, met enkele kleine uitzondering, voldaan.⁶⁶⁵

De bevordering onder maatregel 13.1.d wordt volgens COMEX doorgaans niet vervuld.⁶⁶⁶

⁶⁶¹ Zie bijvoorbeeld Artikel 16.1 en 16.2 Warenwetbesluit attractie- en speeltoestellen 2023.

⁶⁶² Zie bijvoorbeeld Artikel 3.1 en 3.2 Warenwetbesluit cosmetische producten 2011; Artikel 3.2, 3.2 en 6.2 Warenwetbesluit persoonlijke beschermingsmiddelen 2018.

⁶⁶³ Zie College voor de Rechten van de Mens. (z.d.). Over de door de werkgever verwachte kennis van het Kerkraads voor de functie van taxichauffeur liet het College zich niet uit: City Tax Kerkrade B.V. Oordeelnummer: 2011-201. Dat het gebruik van dialect in de zorg nauw wordt bekeken, blijkt wel uit het oordeelnummer: 2010-28: In dit geval heeft de werkgever, een zorginstelling in Groningen, onvoldoende gecontroleerd of de afspraken die met een stagiair waren gemaakt met betrekking tot het gebruik van dialect tijdens werkoverleggen werden nagekomen. De werkgever heeft onvoldoende gecontroleerd of de stagiair – die het dialect niet verstond – werd buitengesloten door het gebruik van dialect (en tegengestelde verwachtingen die vooraf waren gewekt), hetgeen leidde tot een verboden onderscheid. Hieruit blijkt het belang voor werkgevers om bij gebruik van een regionale taal goede werkafspraken op schrift te hebben staan, waarvan alle nieuwe werknemers worden geïnformeerd.

⁶⁶⁴ Para 144 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2012) 6, p. 22.

⁶⁶⁵ Para 179 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands (2004) 8, p. 29.

⁶⁶⁶ Para 173 ECRML Application of the Charter in the Netherlands, (2022), p. 29; Para 142-144 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2008) 3, p. 24.

1.5. Is de maatregel realistisch?

Maatregel	Landelijk beperkingen wegnemen en taalgebruik bevorderen
13.1.a (wettelijke beperking)	nvt
13.1.b (privaatrechtelijke beperking)	Onbekend.
13.1.c (beperking praktijk)	Onbekend.
13.1.d (gebruik aanmoedigen)	Onbekend.

Artikel 13.1.a ziet op het opheffen van discriminerende wettelijke beperkingen⁶⁶⁷ voor het gebruik van regionale talen in schriftelijke documenten⁶⁶⁸. Gelet op de huidige mate van codificatie van het Limburgs en het ontbreken van uniforme juridische terminologie⁶⁶⁹ is gebruik in dit soort documenten niet voor de hand liggend. De Actiecommissie adviseert daarom geen prioriteit te geven aan deze maatregel.

Artikel 13.1.b ziet op privaatrechtelijke overeenkomsten waarin een clause is opgenomen die het gebruik van de regionale taal, gesproken of geschreven, beperkt.⁶⁷⁰ Het is momenteel niet vast te stellen of dit soort clauses in dit type overeenkomsten wordt opgenomen.

Met betrekking tot 13.1.c en 13.1.d geldt dat bij gebrek aan systematisch onderzoek en een centraal meldpunt niet objectief kan worden vastgesteld of praktijken voorkomen die het gebruik van het Limburgs in het economisch en sociaal leven ontmoedigen.

1.6. Is de maatregel al gangbaar?

Maatregel	Landelijk beperkingen wegnemen en taalgebruik bevorderen
13.1.a (wettelijke beperking)	nvt
13.1.b (privaatrechtelijke beperking)	Onbekend.
13.1.c (beperking praktijk)	Onbekend.
13.1.d (gebruik aanmoedigen)	Onbekend.

1.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?

Maatregel	Landelijk beperkingen wegnemen en taalgebruik bevorderen
13.1.a (wettelijke beperking)	nvt
13.1.b (privaatrechtelijke beperking)	Onbekend.
13.1.c (beperking praktijk)	Onbekend.
13.1.d (gebruik aanmoedigen)	Onbekend.

⁶⁶⁷ Para 121-122 Toelichting ETS 148.

⁶⁶⁸ Woehrling (2005), p. 225.

⁶⁶⁹ Para 3.4.5 Achtergrondrapporten deel III-agenda fase 1, Deeladvies 1: De Limburgse taal met dialectale variatie onder deel III van het Handvest.

⁶⁷⁰ Woehrling (2005), p. 226.

1.8. Is de maatregel prioritair op basis van:

Uitvoeringsprogramma 'Same veur 't Limburgs'	Nee.
Berenschot rapport	Ja.
Beleidskader 'Cultuur en Erfgoed voor iedereen 2024-2027'	Nee.

Berenschot vermeldt het tegengaan van ontmoediging van het gebruik van het Limburgs en het stimuleren van het gebruik van het Limburgs in economische en sociale activiteiten.⁶⁷¹

⁶⁷¹ Statenvoorstel G-24-038, Rapport Berenschot, p. 35.

2. Op regionaal niveau taalgebruik bevorderen

Artikel 13 Handvest

2. Met betrekking tot economische en sociale activiteiten verplichten de Partijen zich ertoe, voor zover de autoriteiten daartoe bevoegd zijn, binnen het gebied waar de regionale taal of taal van een minderheid wordt gebruikt en voor zover dit redelijkerwijze mogelijk is:

- a. in hun financiële voorschriften en voorschriften betreffende het bankwezen bepalingen op te nemen waardoor, door middel van met de handelspraktijk verenigbare procedures, het gebruik van een regionale taal of taal van een minderheid wordt mogelijk gemaakt bij het opstellen van betalingsopdrachten (cheques, wissels, enz.) of andere financiële documenten of, waar passend, de toepassing van zulke bepalingen te waarborgen;
- b. in de rechtstreeks onder hun toezicht staande economische en sociale sectoren (overheidssector) activiteiten te organiseren ter bevordering van het gebruik van een regionale taal of taal van een minderheid;
- c. te waarborgen dat sociale voorzieningen zoals ziekenhuizen, bejaardentehuizen en andere tehuizen de mogelijkheid bieden om personen die een regionale taal of taal van een minderheid gebruiken en die op grond van een slechte gezondheid, ouderdom of om andere redenen zorg behoeven, in hun eigen taal te ontvangen en te behandelen;
- d. met passende middelen te verzekeren dat veiligheidsinstructies tevens in een regionale taal of taal van een minderheid worden gesteld;
- e. ervoor te zorgen dat door de bevoegde autoriteiten verstrekte informatie betreffende de rechten van consumenten in de regionale taal of taal van een minderheid beschikbaar is.

Context Handvest

Artikel 13, tweede lid, ziet op regionale maatregelen ter bevordering van het gebruik van de regionale taal in het sociaal en economisch leven. Sommige maatregelen vragen aanzienlijke middelen en capaciteit, waardoor volledige toepassing niet in alle gevallen direct haalbaar is. De formulering “voor zover redelijkerwijs mogelijk” verplicht lidstaten tot inspanning en organisatie, maar laat ruimte voor een gefaseerde of gedeeltelijke uitvoering bij financiële, personele of organisatorische beperkingen.⁶⁷²

Overwegingen

De maatregelen in de artikelen 13.2.a, 13.2.d en 13.2.e, die zien op schriftelijk taalgebruik in de daarin genoemde documenten.⁶⁷³ Zij liggen volgens de Actiecommissie vanwege de beperkte codificatie van het Limburgs niet voor de hand. De Actiecommissie adviseert hieraan geen prioriteit toe te kennen.

Artikel 13.2.b betreft het bevorderen van het gebruik van regionale talen in publieke economische en sociale sectoren (zoals openbaar vervoer, post, energie en sociale diensten), met een belangrijke rol voor decentrale overheden. Dit vereist geen volledige tweetaligheid, maar wel concrete en georganiseerde maatregelen om het taalgebruik te stimuleren, zoals informatievoorziening en bewegwijzering, communicatie en omroepberichten, taaltraining voor personeel en reclame in de regionale taal.⁶⁷⁴

Artikel 13.2.c ziet op het waarborgen dat zorginstellingen (zoals ziekenhuizen en verpleeghuizen) cliënten de mogelijkheid bieden zorg te ontvangen in hun eigen regionale taal. Dit vraagt om taalbewust en taalvaardig personeel, onder meer via werving en opleiding.⁶⁷⁵ Ook dienen zowel personeel als patiënten erover geïnformeerd te worden dat zorg in hun regionale taal mogelijk is.⁶⁷⁶

Juridische / bestuurlijke overwegingen

⁶⁷² Para 123, 104 Toelichting ETS 148.

⁶⁷³ Woehrling (2005), p. 228–231.

⁶⁷⁴ Woehrling (2005), p. 228.

⁶⁷⁵ Woehrling (2005), p. 229–230.

⁶⁷⁶ Para 185–186 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2016) 4, p. 28.

2.1. Volgt de maatregel uit deel II Handvest?

Ja. Zie 1.1.

2.2. Is de maatregel van toepassing op Fries of Papiaments?

Maatregel	Op regionaal niveau taalgebruik bevorderen
13.2.b (overheidssector)	Fries, Papiaments
13.2.c (zorgsector)	Fries

2.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?

Maatregel	Op regionaal niveau taalgebruik bevorderen
13.2.b (overheidssector)	Ja, met kanttekening.
13.2.c (zorgsector)	Ja.

Overheidssector

Kanttekening. In de overheidssector is in bepaalde gevallen het schriftelijke gebruik van een regionale taal beperkt door bepalingen in de Algemene wet bestuursrecht (Awb).⁶⁷⁷

Bij aanbestedingen, subsidies en concessieovereenkomsten kunnen voorwaarden worden opgenomen om het gebruik van de regionale taal in de overheidssector en de zorg te bevorderen.⁶⁷⁸

De Provincie Limburg voert haar economisch beleid vanuit een regisserende en verbindende rol en werkt daarbij samen met bedrijven, kennisinstellingen, gemeenten, het Rijk en Europese partners. Voor het economisch beleid maakt de Provincie Limburg gebruik van diverse instrumenten, waaronder financiële middelen (subsidies, fondsen en investeringen, zoals via LIOF), netwerk- en samenwerkingsstructuren (campussen en partnerschappen). Aanvullend worden regulerende en ruimtelijke instrumenten ingezet, zoals vergunningverlening en omgevingsbeleid.⁶⁷⁹

De Provincie Limburg is actief in het sociaal leven via twee contexten: gebiedsgericht (wijken en dorpen) en thematisch (Sociale Agenda). Zij zet in op activiteiten zoals integrale wijkaanpakken, ondersteuning van burgerinitiatieven en programma's rond armoede, gezondheid en jeugd. Dit gebeurt samen met gemeenten, maatschappelijke organisaties, zorg- en onderwijsinstellingen en sociale fondsen. Als beleidsinstrumenten gebruikt de Provincie onder meer subsidies, cofinanciering, kennisdeling en lobby.⁶⁸⁰

Zorgsector

De Provincie Limburg vervult binnen het sociaal domein in de zorgsector een regisserende, verbindende en faciliterende rol. Dit gebeurt via een gebiedsgerichte aanpak in wijken en dorpen gericht op preventie, gezondheid, jeugd en bestaanszekerheid. Ter ondersteuning zet de Provincie diverse beleidsinstrumenten in, waaronder subsidies, cofinanciering, programma's en actieplannen, om samenwerking te versterken en maatschappelijke impact te realiseren.⁶⁸¹

⁶⁷⁷ Para 1.3 Achtergrondrapporten deel III-agenda fase 1, Deeladvies 2: Prioritering maatregelen deel III van het Handvest, Artikel 10. Bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten.

⁶⁷⁸ Para 144 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2012) 6, p. 22.

⁶⁷⁹ Provincie Limburg. (2024a); Provincie Limburg. (2024b).

⁶⁸⁰ Provincie Limburg. (2024a), p. 24-28, 36-41.

⁶⁸¹ Provincie Limburg. (2024a).

2.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?

Maatregel	Op regionaal niveau taalgebruik bevorderen
13.2.b (overheidssector)	Fries: Ja. Papiaments: Onbekend.
13.2.c (zorgsector)	Fries: Ja.

Fries. Er is geen wettelijke borging voor het gebruik van het Fries in de sociaal-economische sector.⁶⁸² Het Fries wordt echter in het economisch beleid gestimuleerd via subsidies en ondersteuning aan bedrijven om de taal zichtbaarder te maken.⁶⁸³ De inzet richt zich vooral op sectoren waar Fries meerwaarde biedt, zoals streekproducten, toerisme en dienstverlening, met nadruk op klantbeleving en vertrouwen. Bij de Afûk, de uitvoeringsorganisatie voor bevordering van de Friese taal en cultuur, is het Team “Praat mar Frysk”⁶⁸⁴ op dit gebied adviserend naar bedrijven toe. Daarnaast wordt het gebruik van Fries bevorderd als middel voor personeelsbinding en via samenwerking met het mbo verder geïntegreerd in het bedrijfsleven.

Hiervoor kunnen tal van voorbeelden worden gegeven. De hier vermelde voorbeelden dienen enkel ter illustratie.

Overheidssector

In de overheidssector heeft de Provincie Fryslân verder vergunningen voor bijvoorbeeld openbaarvervoerbedrijven afhankelijk gemaakt van bepaalde eisen ten aanzien van het gebruik van het Fries.⁶⁸⁵ Sinds 2001 bevatten verschillende OV-concessies in Fryslân taaleisen voor personeel: actieve beheersing van het Nederlands en passieve beheersing van Fries en Engels (op het vasteland), en daarnaast Duits op de eilanden.⁶⁸⁶

Het programma van eisen van de OV-concessie⁶⁸⁷ bevat diverse bepalingen ter bevordering van de Friese taal in het openbaar vervoer. Het Fries moet zichtbaar zijn in de openbare ruimte, onder meer door Friese teksten op voertuigen. Daarnaast moet personeel de Friese taal kunnen verstaan. Reizigerscommunicatie dient meertalig te worden aangeboden in het Nederlands, Fries en Engels, waarbij de provincienaam consequent als Fryslân wordt gebruikt. Ook moet auditieve reisinformatie in voertuigen zowel in het Nederlands als in het Fries beschikbaar zijn. De auditieve informatie omvat ten minste de automatische omroep van de eerstvolgende halte en een plaatsaanduiding. Daarnaast moet aan het begin van de rit en bij grote knooppunten de eindbestemming van de rit in beide talen worden omgeroepen. Ten slotte moeten reizigers desgewenst in het Fries kunnen worden geholpen bij de telefonische reservering van Flex-OV. Hiermee wordt het Fries niet alleen symbolisch zichtbaar gemaakt, maar ook als praktische gebruikstaal geïntegreerd in de dienstverlening.

Het beleid voor Fries in het sociaal leven richt zich op het stimuleren van taalgebruik in dagelijkse en sociale contexten, zoals gezinnen en verenigingen. Daarbij worden nieuwe sprekers actief aangemoedigd het Fries in de praktijk te gebruiken, onder meer via activiteiten en bewustwording van taalgedrag. Daarnaast wordt via publiekscampagnes het taalbewustzijn vergroot en inwoners gewezen op hun verantwoordelijkheid. Specifiek wordt ook het gebruik van Fries in het verenigingsleven, zoals sportclubs, opnieuw gestimuleerd.⁶⁸⁸

⁶⁸² Para 185-186 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2016) 4.

⁶⁸³ Rijksoverheid & Provincie Fryslân. (2024, 8 april), p. 85-86.

⁶⁸⁴ Afûk. (z.d.a).

⁶⁸⁵ Para 144 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2012) 6, p. 22.

⁶⁸⁶ Para 11.37 The Netherlands, MIN-LANG/PR (2007) 7, p. 292; The Netherlands, MIN-LANG/PR (2007) 7, p. 335, Annex 8 Concession decrees on public transport in the Province of Fryslân.

⁶⁸⁷ Provincie Fryslân. (2023, 7 maart).

⁶⁸⁸ Rijksoverheid & Provincie Fryslân. (2024, 8 april), p. 88.

Zorgsector

Voor de zorgsector zetten Rijk en provincie in op verdere integratie van het Fries in de zorg via het programma “Frysk yn ‘e soarch”, ondersteund door financiering voor ontwikkeling van materialen en activiteiten. De inzet richt zich op vergroting van zichtbaarheid en gebruik van Fries in zorginstellingen, versterking van Friese taalvaardigheden bij zorgprofessionals, uitbreiding van Friestalige patiënteninformatie, toepassing in digitale zorginnovaties en verdere samenwerking met de geestelijke gezondheidszorg.⁶⁸⁹ De Provincie Fryslân heeft in de taalnota Fansels Frysk beleid ontwikkeld om het Fries een vanzelfsprekende plek in de zorg te geven⁶⁹⁰ en Afûk voert het project “Frysk yn ‘e soarch” uit met informatie, voorlichting en advies aan zorg- en welzijnsprofessionals (in opleiding)⁶⁹¹ en een online cursus Fries voor zorgprofessionals⁶⁹².

Sociaal-maatschappelijke / sociolinguïstische overwegingen

2.5. Is de maatregel realistisch?

Maatregel	Op regionaal niveau taalgebruik bevorderen
13.2.b (overheidssector)	Ja.
13.2.c (zorgsector)	Ja.

Er bestaat verder een maatschappelijke behoefte om het Limburgs toe te staan bij openbare diensten en in de zorg.⁶⁹³ Gezien de relatief gunstige positie van het Limburgs (veel sprekers en een duidelijke territoriale basis), kan volgens COMEX het gebruik ervan in alle sectoren van het openbare leven verder worden bevorderd.⁶⁹⁴ Het Limburgs heeft een duidelijke aanwezigheid in zowel het economisch verkeer als de zorg⁶⁹⁵, waardoor maatregelen op dit terrein voor de hand liggend en gangbaar zijn.

Overheidssector

Daarnaast hebben Provinciale Staten van Limburg op 8 mei 2026 het college gevraagd de mogelijkheden te onderzoeken voor het aanvullend gebruik van het Limburgs, inclusief dialectale variatie, in omroepberichten in het openbaar vervoer.⁶⁹⁶

Zorgsector

Uit gesprekken die leden van de Actiecommissie voerden met onder meer medewerkers van Meander⁶⁹⁷ en de gemeente Beekdaalen⁶⁹⁸ blijkt er behoefte te bestaan om het gebruik van het Limburgs in de zorg te stimuleren. Hier werd vooral gewezen op de noodzaak van meer bewustwording van het belang van de Limburgse taal in de communicatie met bewoners van zorginstellingen.

De Limburgse taal vormt een belangrijke factor in de regionale zorgcontext. Voor huisartsen draagt zij bij aan regionale binding en vergroot zij de kans op vestiging en behoud van huisartsen in Limburg. Voor patiënten bevordert het gebruik van de regionale taal vertrouwen, effectieve communicatie en daarmee de kwaliteit en toegankelijkheid van zorg. Voor de Provincie zou inzet op de regionale taal in de zorg het

⁶⁸⁹ Rijksoverheid & Provincie Fryslân. (2024, 8 april), p. 39,86.

⁶⁹⁰ Provincie Fryslân. (2025), p. 32.

⁶⁹¹ Afûk. (z.d.).

⁶⁹² Rondon Vandaag. (2019, 3 april).

⁶⁹³ Meertens Instituut. (2025, juli 3).

⁶⁹⁴ Para 34 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2008) 3, p. 8.

⁶⁹⁵ Para 3.2.4 Achtergrondrapporten deel III-agenda fase 1, Deeladvies 1: De Limburgse taal met dialectale variatie onder deel III van het Handvest.

⁶⁹⁶ Provinciale Staten Limburg. (2026, 8 mei).

⁶⁹⁷ Bron: Gesprek leden Actiecommissie met medewerkers zorginstelling Meander in september 2025.

⁶⁹⁸ Bron: Gesprek leden Actiecommissie met medewerkers gemeente Beekdaalen op 27 mei 2025.

opvangen van huisartsentekorten kunnen ondersteunen en de aansluiting van de zorg op de regionale leefwereld versterken.⁶⁹⁹

In Limburg worden verpleegkundigen, verzorgenden en artsen opgeleid door Vista College, Gilde Opleidingen, Hogeschool Zuyd en de Universiteit Maastricht. Binnen deze opleidingen zou het Limburgs een plaats kunnen krijgen, bijvoorbeeld via een keuzevak of minor, zodat toekomstige zorgprofessionals beter kunnen inspelen op de taal en cultuur van Limburgse patiënten.

2.6. Is de maatregel al gangbaar?

Maatregel	Op regionaal niveau taalgebruik bevorderen
13.2.b (overheidssector)	Ja.
13.2.c (zorgsector)	Ja.

Overheidssector

Het Limburgs wordt veel gebruikt in het economisch verkeer, met name in contact met winkelpersoneel, collega's en bij dagelijkse transacties (zoals in supermarkten en op de markt).⁷⁰⁰ Arriva, de openbaarvervoermaatschappij in Limburg, heeft meegewerkt aan de YouTube-serie "Plat in de Ploog" waarin het gebruik van het Limburgs op de werkvloer van Arriva was te zien.⁷⁰¹

Zorgsector

Ook in de zorg wordt het Limburgs regelmatig gebruikt, onder meer in contact met huisartsen en in ziekenhuizen, zij het in mindere mate dan in het economisch verkeer.⁷⁰² Daarmee ligt het voor de hand dat deze maatregelen gangbaar zijn. In de gezondheids- en sociale zorg is er geen beleid dat het gebruik van het Limburgs bevordert, maar de taal wordt wel gebruikt door artsen of ander personeel.⁷⁰³

In de zorgsector, met name in verpleeghuizen, wordt het Limburgs veelvuldig gebruikt en geldt het gebruik van het Limburgs vaak als norm binnen de instelling. Het gebruik van het Limburgs heeft een structurele plaats in dagelijkse communicatie en sociale interactie tussen bewoners.⁷⁰⁴ In de zorg wordt ook nu al regelmatig Limburgs gebruikt tussen hulpverleners en de hulpbehoevenden. Daarnaast hebben zowel Sevagram als Zuyderland gebruik gemaakt van Limburgstalige reclames op L1.⁷⁰⁵

2.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?

Maatregel	Op regionaal niveau taalgebruik bevorderen
13.2.b (overheidssector)	Ja.
13.2.c (zorgsector)	Ja.

Overheidssector

Recent is bekend geworden dat Arriva in het openbaar vervoer is gestart met het vertalen van aanwijzingen op kaartautomaten, treinomroepen en andere communicatie-uitingen naar (verschillende varianten van)

⁶⁹⁹ Mulder (2024), p. 18.

⁷⁰⁰ Hinskens et al. (2021).

⁷⁰¹ Lotte uit Limburg. (2025, november 24); Lotte uit Limburg. (2024, november 27).

⁷⁰² Para 3.4.5 Achtergrondrapporten deel III-agenda fase 1, Deeladvies 1: De Limburgse taal met dialectale variatie onder deel III van het Handvest; R&M|Matrix. (2021), p. 2-3.

⁷⁰³ Para 44 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, (2016) 4, p. 11.

⁷⁰⁴ Cornips et al. (2022), p. 93-95.

⁷⁰⁵ Sevagram Zorg. (2024, februari 5).

het Limburgs. Hiervoor werkt Arriva samen met 't Hoes veur 't Limburgs en de Veldekekringen. Deze aanpassingen zullen naar verwachting in het najaar worden doorgevoerd.⁷⁰⁶

Zorgsector

Bij Sevagram vonden in 2022 vier workshops Limburgse taal plaats voor zowel begeleiders als bewoners. Ondanks positieve ervaringen en verzoeken tot voortzetting heeft dit project geen vervolg gekregen. De oorzaak hiervan was gelegen in het feit dat het afhing van individueel initiatief en inzet van een zorgmanager en het ontbreken van structureel (taal)beleid in de instelling.

In Roermond werd in 2025 het boekje Plat helpt, oorspronkelijk ontwikkeld in Dalfsen over de rol van taal in de zorg, in het Limburgs vertaald. Dit gebeurde op verzoek van een recruitmentbureau voor buitenlandse verpleegkundigen die gingen werken in de regio Roermond-Venlo. Dit recruitmentbureau heeft onlangs laten weten te zullen starten met een pilot "Limburgse taal in de zorg". Deze pilot bestaat uit een tweetal workshops "Limburgs verstaan en spreken"⁷⁰⁷.

Daarnaast heeft de Universiteit Maastricht onderzoek verricht naar het belang van taalbewustzijn in Limburgse zorginstellingen. Dit onderzoek heeft geleid tot de ontwikkeling van de Klankkast Mia.⁷⁰⁸ Hoewel de Klankkast behouden is gebleven, is het onderzoek zelf in 2021 voortijdig beëindigd.

2.8. Is de maatregel prioritair op basis van:

Uitvoeringsprogramma 'Same veur 't Limburgs'	Ja.
Berenschot rapport	Ja.
Beleidskader 'Cultuur en Erfgoed voor iedereen 2024-2027'	Nee.

In het Uitvoeringsprogramma heeft het Hoes een rol om te bekijken hoe het zijn betrokkenheid in het domein zorg en welzijn kan versterken.⁷⁰⁹

Berenschot adviseert om activiteiten te organiseren die het gebruik van het Limburgs in economische en sociale sectoren stimuleren en om Limburgstaligen in zorginstellingen in het Limburgs te ontvangen en behandelen.⁷¹⁰

⁷⁰⁶ Bron: Correspondentie lid Actiecommissie met Arriva op 4 juni 2026.

⁷⁰⁷ Bron: Correspondentie en gesprek met een lid van de Actiecommissie op 5 juni 2026.

⁷⁰⁸ Stichting Laudio. (z.d.).

⁷⁰⁹ Statenvoorstel G-24-038, p. 8-9.

⁷¹⁰ Statenvoorstel G-24-038, Rapport Berenschot, p. 35.

3. Samenvattend overzicht van maatregelen en beantwoording van de vragen

Leeswijzer bij de tabel

Onderstaande tabel geeft per maatregel uit het Handvest een beoordeling op basis van de acht door de Actiecommissie onderzochte vragen. Deze vragen helpen om te bepalen in hoeverre een maatregel kansrijk is voor toepassing op het Limburgs.

Maatregelen (eerste kolom)

In de eerste kolom zijn de maatregelen uit het Handvest opgenomen. Daarbij worden de volgende afkortingen gebruikt:

- **b** = bankwezen
- **bp** = beperking praktijk
- **c** = consumentenrechten
- **ga** = gebruik aanmoedigen
- **m/s** = mondeling of schriftelijk
- **o** = overheidssector
- **p** = privaatrechtelijke beperking
- **s** = schriftelijk
- **v** = veiligheidsinstructies
- **w** = wettelijke beperking
- **z** = zorg
- **m** = mondeling
- **s** = schriftelijk
- **m/s** = mondeling of schriftelijk

Beoordelvragen (kolommen 1 t/m 8)

De acht vragen hebben betrekking op de vraag of een maatregel:

1. volgt uit deel II van het Handvest;
2. van toepassing is op het Fries of Papiaments;
3. past binnen de bestaande wet- en regelgeving kan worden uitgevoerd;
4. past binnen de huidige wet- en regelgeving voor het Fries of Papiaments;
5. realistisch is voor het Limburgs;
6. in de praktijk al gangbaar is voor het Limburgs;
7. in bestaande projecten al uitgevoerd wordt;
8. prioriteit heeft op basis van bestaande provinciale beleidskaders.

Beoordeling

- **K** = kansrijke maatregel
- **T** = toekomstig mogelijke maatregel
- **Advies** = advies voor nader onderzoek

Overige aanduidingen

- **F** = Fries
- **P** = Papiaments

- nvt = niet van toepassing
- ? = onbekend
- ± = met kanttekening

Maatregel	1. Volgt uit Deel II?	2. Van toepassing op Fries / Papiaments?	3. Binnen bestaande wet-/regelgeving mogelijk?	4. Binnen wet-/regelgeving mogelijk voor Fries / Papiaments?	5. Realistisch voor Limburgs?	6. Al gangbaar?	7. Uitvoering in bestaande projecten?	8. Prioritair volgens beleid?	Prioritering		
									K	T	Advies
1. Landelijk beperkingen wegnemen en taalgebruik bevorderen											
13.1.a (w) (s)	Ja	F P	Nee±	F Ja± P ?	nvt	nvt	nvt	nvt	Nee		Nee
13.1.b (p) (m/s)	Ja	-	Ja	nvt	?	?	?	nvt	Ja		Ja
13.1.c (bp) (m/s)	Ja	F P	Ja	F Ja± P ?	?	?	?	Ja	Ja		Ja
13.1.d (ga) (m/s)	Ja	F P	Ja	F Ja± P?	?	?	?	Ja	Ja		Ja
2. Regionaal taalgebruik bevorderen											
13.2.a (b) (s)	Ja	-	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt		Nee
13.2.b (o) (m/s)	Ja	F P	Ja±	F Ja P ?	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja		Ja
13.2.c (z) (m/s)	Ja	F	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja		Ja
13.2.d (v) (s)	Ja	-	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt		Nee
13.2.e (c) (s)	Ja	-	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt		Nee

Bijlage 8: Achtergrondrapport Artikel 14 Handvest Grensoverschrijdende uitwisselingen

Inhoudsopgave

Artikel 14. Grensoverschrijdende uitwisselingen.....	3
1. Bevordering van grensoverschrijdende taalcontacten	3
1.1. Volgt de maatregel direct uit deel II Handvest?	4
1.2. Is de maatregel van toepassing op het Fries of Papiaments?	4
1.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?4	
1.4. 1.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?	6
1.5. Is de maatregel realistisch?	7
1.6. Is de maatregel al gangbaar?	9
1.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?	10
1.8. Is de maatregel prioritair op basis van:	10
2. Samenvattend overzicht van maatregelen en beantwoording van de vragen	11

Artikel 14. Grensoverschrijdende uitwisselingen

1. Bevordering van grensoverschrijdende taalcontacten

Artikel 14. Grensoverschrijdende uitwisselingen

De Partijen verplichten zich ertoe:

a. de bestaande bilaterale of multilaterale overeenkomsten met de Staten waar dezelfde taal in identieke of soortgelijke vorm wordt gebruikt toe te passen, of indien nodig te streven naar het sluiten van zulke overeenkomsten, op zodanige wijze dat contacten tussen de gebruikers van dezelfde taal in de betrokken Staten op het gebied van cultuur, onderwijs, informatie, beroepsopleiding en permanente educatie worden bevorderd;

b. ten behoeve van regionale talen of talen van minderheden de samenwerking over de grens heen, met name tussen regionale of plaatselijke autoriteiten in wier gebied dezelfde taal in identieke of soortgelijke vorm wordt gebruikt, te vergemakkelijken en/of te bevorderen.

Context Handvest

De maatregelen uit artikel 14 betreffen het bevorderen door de staat van grensoverschrijdende samenwerking betreffende de regionale taal door: (1) bestaande internationale overeenkomsten te gebruiken of nieuwe overeenkomsten tussen staten te gebruiken of (2) samenwerking tussen regionale en lokale overheden over de grens te ondersteunen.

Het Handvest stimuleert grensoverschrijdende samenwerking ter ondersteuning van regionale talen, onder meer via deel II (artikel 7, eerste lid, onder i) en onder deel III media (artikel 11, tweede lid) en cultuur (artikel 12, derde lid). Daarbij wordt ervan uitgegaan dat bestaande verdragen, met name op het gebied van cultuur en onderwijs, worden benut om contacten tussen gebruikers van dezelfde taal te bevorderen. Indien dergelijke verdragen ontbreken, dienen staten zich in te spannen om deze tot stand te brengen.⁷¹¹

Artikel 14 onder b wijst in het bijzonder op grensoverschrijdende samenwerking tussen regionale en lokale overheden en lokale overheidsdiensten. Staten dienen hun gedecentraliseerde overheden hierin te ondersteunen, onder meer door een passende juridische basis te bieden, belemmeringen weg te nemen en de benodigde expertise bij overheidsfunctionarissen te versterken.⁷¹²

Context in Limburg

Het provinciale uitgangspunt is dat de Limburgse taal alle van origine in Nederlands Limburg gesproken dialecten omvat. Hierdoor vallen Limburgs, Kleverlands en Ripuarisch (en hun synoniemen in andere talen) onder de definitie “dezelfde of soortgelijke regionale talen”, zoals het Handvest die gebruikt.⁷¹³ Dit maakt dat het Limburgse taalgebied zich uitstrekt van het westen nabij de Vlaams-Brabantse stad Diest tot het oosten voorbij Düsseldorf (de plaats Solingen) en van het zuiden (bij Eupen aan de Belgische kant en Bonn aan de Duitse zijde) tot aan het noorden bij Kleef. De taalkundige grenzen vormen echter geen administratieve grenzen, waardoor een veelheid aan autoriteiten binnen dit gebied vallen. Bovendien bestaan er verschillen tussen de bevoegdheden en taken van de verschillende overheidslagen in de drie landen. Zo mag bijvoorbeeld de Belgisch Limburgse provincie geen persoonsgebonden cultuurbeleid (meer) voeren, maar ligt die bevoegdheid bij de Vlaamse Gemeenschap. Overigens mag deze laatstgenoemde in tegenstelling tot onze provincie verdragen sluiten met andere landen. Eenzelfde bevoegdheid komt ook het Duitse Bondsland Noordrijn-Westfalen toe.

⁷¹¹ Woehrling (2005), p. 232.

⁷¹² Woehrling (2005), p. 233-234.

⁷¹³ Para 69 Toelichting ETS 148.

1.1. Volgt de maatregel direct uit deel II Handvest?

Ja.⁷¹⁴ Artikel 7, eerste lid, onder i, van deel II van het Handvest verplicht Nederland om internationale samenwerking en uitwisseling te bevorderen op terreinen die onder het Handvest vallen, wanneer het gaat om regionale talen die ook in andere landen in dezelfde of een vergelijkbare vorm worden gebruikt. De bepalingen van deel II bieden flexibiliteit, maar verplichten staten tot een effectieve uitvoering, waarbij zij deze of vergelijkbare maatregelen kunnen inzetten.

1.2. Is de maatregel van toepassing op het Fries of Papiaments?

Maatregel	Grensoverschrijdende samenwerking
14.a (verdragen)	Fries
14.b (steun decentrale overheden)	Fries

Er is geen maatregel op het Papiaments van toepassing verklaard.

1.3. 0-meting: kan aan de maatregel voldaan worden binnen bestaande wet- en regelgeving?

Maatregel	Grensoverschrijdende samenwerking
14.a (verdragen)	Ja. In verschillende bilaterale of multilaterale verdragen met het Koninkrijk België of een staatkundig onderdeel daarvan of de Bondsrepubliek Duitsland zijn door de Nederlandse staat afspraken gemaakt om de culturele samenwerking te bevorderen. Deze kunnen als passende juridische basis dienen voor grensoverschrijdende samenwerking op het gebied van de Limburgse taal. Koninkrijk België (multilateraal). 1. <i>Verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en het Koninkrijk België inzake de Nederlandse Taalunie</i> (1980). De met dit verdrag opgerichte Taalunie heeft tot doel de integratie van Nederland en de Nederlandstalige gemeenschap in België op het gebied van de Nederlandse taal en letteren in de ruimste zin (artikel 2 lid 1) te bevorderen. Hieronder valt ook de Limburgse taal.⁷¹⁵ Koninkrijk België (Vlaamse Gemeenschap) (bilateraal). 2. <i>Verdrag inzake de samenwerking op het gebied van cultuur, onderwijs, wetenschappen en welzijn tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Vlaamse Gemeenschap in het Koninkrijk België</i> (1995). Artikel 1 stelt dat de partijen zo nauw mogelijk zullen samenwerken op het gebied van cultuur, onderwijs, wetenschappen en welzijn. Koninkrijk België (Franse Gemeenschap, Waals Gewest en Brussels Hoofdstedelijk Gewest) (bilateraal).

⁷¹⁴ Para 69–70 Toelichting ETS 148. De toelichting voor artikel 7, eerste lid, onder i onder deel II van het Handvest verwijst direct naar artikel 14 Handvest voor meer informatie over grensoverschrijdende samenwerking.

⁷¹⁵ Taalunie (2020a), p. 4. (Standaardtaal en talige diversiteit in het onderwijs Advies over de omgang met taalvariatie, meertaligheid en het Standaardnederlands in het onderwijs in Nederland en Vlaanderen); Taalunie (2020b), p. 1. (Standaardtaal en talige diversiteit in het onderwijs Reactie op de adviestekst)

	1. <i>Verdrag inzake samenwerking tussen het Koninkrijk der Nederlanden, enerzijds, en de Franse Gemeenschap van België, het Waalse Gewest en de Franse Gemeenschapscommissie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, anderzijds</i> (2002). Onder Sectie 1 lid 4 staat vermeld dat de partijen samenwerking zullen aangaan of verdiepen op o.a. het gebied van cultuur. De Partijen zullen hun grensoverschrijdende samenwerking intensiveren, in het bijzonder in het kader van programma's die door de Europese Unie worden ontwikkeld. 2. <i>Verdrag tussen de Regering van het Koninkrijk der Nederlanden en de Regering van de [...] van België betreffende de coproductie van films</i> (2016). In het kader van culturele en economische samenwerking heeft het Koninkrijk der Nederlanden een samenwerkingsregeling getroffen met de Franse Gemeenschap (zie aanhef van het verdrag). Bondsrepubliek Duitsland (bilateraal). Culturele Overeenkomst tussen de Bondsrepubliek Duitsland en het Koninkrijk der Nederlanden.⁷¹⁶ Artikel 1 verplicht Nederland en Duitsland om de culturele samenwerking tussen beide landen te bevorderen en te beschermen en om belemmeringen voor die samenwerking gezamenlijk weg te nemen.
14.b (steun decentrale overheden)	Ja. In verschillende bilaterale of multilaterale verdragen met het Koninkrijk België of de Bondsrepubliek Duitsland of een staatkundig onderdeel daarvan zijn door de Nederlandse Staat afspraken gemaakt om de culturele samenwerking te bevorderen. Deze kunnen voor decentrale overheden als passende juridische basis dienen voor grensoverschrijdende samenwerking op het gebied van de Limburgse taal. Koninkrijk België (Vlaamse Gemeenschap) (bilateraal). 2. <i>Verdrag inzake de samenwerking op het gebied van cultuur, onderwijs, wetenschappen en welzijn tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Vlaamse Gemeenschap in het Koninkrijk België</i> (1995). Artikel 2 legt bijzondere nadruk op grensoverschrijdende samenwerking tussen gemeenten, provincies, euregio's en andere regionale besturen. Doel is meer mobiliteit, contact en wederzijds gebruik van voorzieningen tussen Vlaanderen en Nederland.⁷¹⁷ Bondsrepubliek Duitsland (bilateraal). <i>Overeenkomst tussen het Koninkrijk der Nederlanden, de Bondsrepubliek Duitsland, het Land Nedersaksen en het Land Noordrijn-Westfalen inzake grensoverschrijdende samenwerking tussen territoriale gemeenschappen of autoriteiten, met Protocol; Isselburg-Anholt, 23 mei 1991.</i>⁷¹⁸ Op grond van artikel 2 kunnen decentrale overheden binnen hun eigen bevoegdheden grensoverschrijdend samenwerken om hun taken effectiever uit te voeren. Deze samenwerking kan plaatsvinden via gemeenschappelijke regelingen, eventueel met een gezamenlijk orgaan of een afzonderlijk openbaar lichaam. De Provincie Limburg en de Limburgse gemeenten hebben

⁷¹⁶ Trb. 1961, nr. 125, in werking getreden Trb. 1962, nr. 67.

⁷¹⁷ Kamerstukken II, 1995-1996, 24 434 (R 1550), nr. 3, p. 2-3.

⁷¹⁸ Trb. 28 (1991) Nr. 1, recentelijk gewijzigd Trb. 2022, 139.

	binnen het culturele domein en het taalbeleid eigen bevoegdheden en beleidsruimte. Daardoor kunnen zij op basis van dit verdrag grensoverschrijdende samenwerking op deze terreinen vormgeven en uitvoeren.⁷¹⁹ Euregio Maas-Rijn (Regionaal) (multilateraal). De Euregio Maas-Rijn omvat vijf partnerregio's: de provincies Limburg en Luik in België, de Duitstalige Gemeenschap van België, de Regio Aken in Duitsland (stad Aken en de districten Aken, Düren, Euskirchen en Heinsberg) en Zuid- en Midden-Limburg in Nederland. De EMR2030-strategie van de Euregio erkent cultuur als een onderdeel van de regionale samenwerking, vooral vanwege haar bijdrage aan sociale cohesie, regionale identiteit, toerisme en economische ontwikkeling. Streektaalen of regionale talen worden echter niet expliciet genoemd als afzonderlijk beleidsdomein of samenwerkingsdoel.⁷²⁰ Samenwerking rond de Limburgse taal kan binnen de huidige EMR-strategie vooral worden gekoppeld aan de thema's cultuur, regionale identiteit, erfgoed, onderwijs, toerisme en sociale cohesie. Hoewel streektaal niet expliciet wordt vermeld, sluit de bevordering van het Limburgs aan bij de doelstelling om het gemeenschappelijke culturele erfgoed en de grensoverschrijdende identiteit van de Euregio te versterken. Euregio Rijn-Maas-Noord. De Euregio Rijn-Maas-Noord is een Europese Groepering voor Territoriale Samenwerking waar de Noord- en Midden-Limburgse en een aantal Zuid-Limburgse gemeenten partner in zijn. Artikel § 3.6.g beschrijft cultuur als een van de subjecten voor samenwerking in dit verband. Euregio Rijn-Waal. De Euregio Rijn-Waal is een Europese Groepering voor Territoriale Samenwerking waarin naast Noord-Brabantse en Gelderse gemeenten Duitse Gemeinden, Städten en Kreise drie Noord-Limburgse gemeenten partner zijn Bergen, Gennep en Mook en Middelaar. Artikel § 3.2.e beschrijft cultuur als een van de beleidsterreinen voor samenwerking in dit verband.
--	---

1.4. 1.4. Wordt aan de maatregel voldaan binnen bestaande wet- en regelgeving voor Fries of Papiaments?

Maatregel	Grensoverschrijdende samenwerking
14.a (verdragen)	Fries: Ja. Volgens COMEX vervult Nederland de verplichtingen ten aanzien van artikel 14.a.⁷²¹ Voor het Fries wordt door de Nederlandse staat grensoverschrijdende samenwerking mede bevorderd op basis van de artikelen 1, 17 en 18 van het Kaderverdrag inzake de bescherming van nationale minderheden. Deze artikelen zijn vooral relevant voor grensoverschrijdende contacten tussen taal- en cultuurgemeenschappen, omdat zij zowel individuele contacten over de grens (artikel 17) als samenwerking tussen staten en grensregio's (artikel 18) bevorderen.

⁷¹⁹ Artikel 124, eerste lid, Grondwet jo. artikel 108, eerste lid, Gemeentewet; Artikel 124, eerste lid, Grondwet jo. artikel 105, eerste lid, Provinciewet.

⁷²⁰ Euregio Maas-Rijn. (2022).

⁷²¹ ECRML, Application of the Charter in the Netherlands (2022), p. 28.

	De Bestuursafpraak Friese taal en Cultuur 2024–2028 zet sterk in op grensoverschrijdende uitwisselingen ter bevordering van de Friese taal en cultuur. De afspraken richten zich op samenwerking met andere Europese minderheidstaalregio's via netwerken zoals het NPLD, gezamenlijke onderzoeks- en onderwijsprojecten, culturele uitwisselingen, jongerenuitwisselingen en internationale projecten. Daarnaast wordt ingezet op samenwerking met Friese taalgebieden in Duitsland (in de deelstaten Nedersaksen en Sleeswijk-Holstein), kennisuitwisseling over taalvitaliteit en de mogelijke oprichting van een Interfries cultuurparlement. Nederlandse ambassades spelen een rol bij het leggen van internationale contacten en het uitwisselen van best practices op het gebied van taal, cultuur en onderwijs, zoals het faciliteren van uitwisselingen van de Interfries Raad op het gebied van geschiedenis, cultuur en taal en het stimuleren en faciliteren van de contacten tussen de Fryske Akademy en de Friese afdeling van de Universiteit van Groningen enerzijds en o.a. het Nordfriisk Instituut, de Ostfriesische Landschaft en de Christian-Albrechts-Universität zu Kiel. ⁷²²
14.b (steun decentrale overheden)	Fries: Ja , met kanttekening. Volgens COMEX vervult Nederland de verplichtingen ten aanzien van artikel 14.b. ⁷²³ Kanttekening. COMEX pleit wel voor de verdere versterking en institutionalisering van de inter-Friese samenwerking tussen de Provincie Fryslân en de Duitse deelstaten. ⁷²⁴

Er is geen maatregel op het Papiaments van toepassing verklaard.

Sociaal-maatschappelijke / sociolinguïstische overwegingen

1.5. Is de maatregel realistisch?

Maatregel	Grensoverschrijdende samenwerking
14.a (verdragen)	Ja , met kanttekening. Limburg maakt deel uit van een historisch verweven grensgebied. Al die verschillende historische invloeden zijn vandaag de dag nog hoor- en zichtbaar in de cultuur, religie en de Limburgse taal en dialecten. ⁷²⁵ Er is reeds sprake van veel grensoverschrijdend contact. Zo zijn er veel middelbare schoolleerlingen die in België studeren. Ook is er in België enige actuele interesse in de Limburgse taal. Zo zijn er in oktober 2025 “dialectdagen” in Hasselt georganiseerd die hebben geresulteerd in podcasts, ⁷²⁶ is een les in het Sint-Truidens dialect gegeven op een basisschool in januari 2026, ⁷²⁷ en zijn in gemeente Maaseik in april 2026 Limburgstalige plaatsnaamborden geplaatst. ⁷²⁸ Ook in Belgisch Limburg zijn er politieke initiatieven rondom de taal en voorstellen om het gebruik van het Limburgs in de gemeentelijke politiek

⁷²² Para 95 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands (2022), p. 16.

⁷²³ ECRML, Application of the Charter in the Netherlands (2022), p. 28.

⁷²⁴ Para 96 ECRML, Application of the Charter in the Netherlands (2022), p. 16.

⁷²⁵ Provincie Limburg. (2025).

⁷²⁶ VRT NWS. (2025, 31 oktober).

⁷²⁷ Basisschool De Fruitboom. (2025, 13 januari).

⁷²⁸ VRT NWS. (2026, 2 april).

	mogelijk te maken.⁷²⁹ De Belgische gemeente Beringen heeft zich bij 't Hoes veur 't Limburgs (aan de Nederlandse zijde) gemeld met de vraag om lesmateriaal. Limburgse dialecten in Belgisch Limburg spelen nog steeds een belangrijke rol speelt in de regionale identiteit, maar de traditionele dialecten maken geleidelijk plaats voor regiolectale en tussentalige varianten.⁷³⁰ Er zijn weinig cijfers bekend over aantallen sprekers van Limburgse dialecten in Belgisch Limburg. In een klein onderzoek in 2001 gaf 42% van de inwoners van Bilzen-centrum aan het Bilzers te spreken. Een onderzoek uit 2000-2002 liet zien dat 37,8% van de min-dertigjarigen een dialect spreekt.⁷³¹ Over het Limburgs in Wallonië en in Duitsland is minder bekend. Kortom, gelet op de reeds bestaande contacten en initiatieven is er ook buiten Nederlands Limburg interesse in de bevordering van het Limburgs, hetgeen samenwerking realistisch maakt.
14.b (steun decentrale overheden)	Ja. Uit de huidige bestaande samenwerkingsverbanden en verklaringen is een wil om samen te werken af te leiden. Hierbij valt o.a. te denken aan Euregio Maas-Rijn. Deze organisatievorm maakt mogelijkheden tot samenwerking op het gebied van de Limburgse taal ook realistisch. Hierbij dient wel te worden opgemerkt dat in andere landen een andere bevoegdheids- en taakverdeling kan gelden, hetgeen mogelijk een belemmering kan vormen. Hier kan gedacht worden aan het cultuurdomein dat bij de Vlaamse Gemeenschap ligt in plaats van bij de Belgische provincie Limburg.

Kanttekening. De attitudes over en de erkenning van het Limburgs op nationaal of bovenregionaal niveau in België en Duitsland verschillen. In Nederland is de Limburgse taal erkend, in België en Duitsland niet. Dit leidt tot verschillen.

Aan de Belgische zijde van de grens bestaat een andere visie op het Limburgs dan in Nederland. De Vlaamse Regering heeft een eentalige visie op taalbeleid, waarbij het Nederlands wordt beschouwd als de gemeenschappelijke onderwijs- en integratietaal. Thuis talen, regionale talen en dialecten krijgen daarbij geen expliciete plaats als pedagogische of didactische hefboom. De Vlaamse regering legt de nadruk op het versterken van de Nederlandse taalvaardigheid van alle leerlingen en beschouwt een beperkte blootstelling aan het Nederlands thuis als een belangrijke risicofactor voor taalachterstand.⁷³² Dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld de Onderwijsraad in Nederland die stelt dat thuis talen, waaronder regionale talen zoals het Limburgs, een waardevolle hulpbron zijn voor het leren van het Nederlands en breder schoolsucces, en die adviseert deze actief te benutten.⁷³³

Terwijl Nederland het Limburgs in 1997 erkende onder deel II van het Handvest, beschouwen België en met name de Vlaamse overheid het Limburgs nog steeds als een verzameling dialecten binnen het Nederlandse taalgebied. België heeft het Handvest niet ondertekend en geratificeerd. Een afzonderlijke erkenning van het Limburgs wordt gezien als mogelijk strijdig met de taalpolitieke eenheid van het Nederlands.⁷³⁴

⁷²⁹ Het Belang van Limburg. (2025, 4 juni).

⁷³⁰ Plevoets (2008); Belemans & Keulen (2004).

⁷³¹ Belemans (2009), p. 46-49.

⁷³² Vlaamse Regering. (2025, 8 juli).

⁷³³ Onderwijsraad. (2025). Zie ook para 2.5 Achtergrondrapporten deel III-agenda fase 1, Deeladvies 2: Prioritering maatregelen deel III van het Handvest, Artikel 8. Onderwijs.

⁷³⁴ Camps (2018; Belemans (2009); Belemans (2009a); Roders (2000).

Daarnaast speelt mee dat de Belgische staatsstructuur is gebaseerd op taalgemeenschappen. Een officiële erkenning van het Limburgs als regionale taal zou daarom niet alleen taalkundige, maar ook institutionele en staatkundige gevolgen kunnen hebben.⁷³⁵

De Vlaamse Gemeenschap is samen met Nederland en Suriname lid van de Nederlandse Taalunie. De Taalunie erkent dat het Limburgs in Nederland onder het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden wordt beschermd als regionale taal. Tegelijk beschouwt zij dialecten en andere vormen van taalvariatie binnen het Nederlandse taalgebied als onderdeel van haar eigen werkterrein. Daardoor is de Nederlandse Taalunie niet altijd even duidelijk in het afbakenen tussen het Limburgs als erkende regionale taal of het Limburgs als dialect van het Nederlands. De positie van de Taalunie kan daarom worden omschreven als pragmatisch. Zij houdt het midden tussen de politieke erkenning in Nederland en het Vlaamse standpunt. Zij houdt rekening met de bijzondere status van het Limburgs, zonder een scherpe institutionele scheiding te maken tussen regionale taal en dialect.⁷³⁶

Aan Duitse zijde is het Handvest wel van toepassing. In Noordrijn-Westfalen wordt binnen dat kader het Nederduits (Niederdeutsch) erkend en beschermd als regionale taal. Deze bescherming strekt zich echter niet uit tot onder meer de Nederfrankische of Ripuarische dialecten die verwant zijn aan de in Nederlands Limburg erkende Limburgse dialecten.

1.6. Is de maatregel al gangbaar?

Maatregel	Grensoverschrijdende samenwerking
14.a (verdragen)	Nee. Er bestaat geen verdrag dat specifiek gericht is op de ondersteuning van het Limburgs. Evenmin is bekend dat de Nederlandse overheid, samen met België, een Belgische gemeenschap of gewest, Duitsland of een Duitse deelstaat, actief grensoverschrijdende samenwerking voor de Limburgse taal bevordert op basis van de onder paragraaf 1.3 genoemde verdragen of op een andere grondslag.
14.b (steun decentrale overheden)	Ja, met kanttekening. De Provincie Limburg werkt structureel samen met Vlaanderen, Noordrijn-Westfalen en de Euregio Maas-Rijn om Limburgse belangen te behartigen op het gebied van onder meer economie, cultuur, mobiliteit en leefbaarheid. Dit gebeurt via bestuurlijke overleggen, de Grenslandagenda, samenwerking met Duitse ministeries en strategisch relatiebeheer. Deze samenwerking is een doorlopend proces. Voor grensoverschrijdende samenwerking is in 2026 een budget van € 0,71 miljoen beschikbaar. ⁷³⁷ Er bestaan enkele samenwerkingsafspraken gericht op de Limburgse taal, zoals het Limburgcharter (2009) en de Intentieverklaring (2025). Daarin spreken respectievelijk de Limburgse provincies en een aantal Maaslandse grensgemeenten de intentie uit om samen te werken aan de bevordering van het Limburgs. Daarnaast vinden er regelmatig verschillende grensoverschrijdende activiteiten plaats die georganiseerd worden door privaatrechtelijke

⁷³⁵ Veny & Warnez (2016); Hooghe (1993).

⁷³⁶ Cornips & Van Hout (2019, 18 november); Leerssen et al. (2018, 14 december).

⁷³⁷ Provincie Limburg. (2025).

	organisaties. Zo organiseren culturele en maatschappelijke organisaties evenementen zoals de Inter-Limburgdagen / Limburgdaag⁷³⁸, onderhouden de Belgische en Nederlandse afdelingen van de taalorganisatie Veldeke en hun lokale kringen nauwe contacten. Het Oud Limburgs Schuttersfeest brengt jaarlijks schutterijen uit Belgisch en Nederlands Limburg samen, en zijn daarmee goed voor een deelname van bijna 10.000 (voornamelijk Limburgstalige) schutters.⁷³⁹ Deze activiteiten dragen mede bij aan de contacten tussen sprekers van het Limburgs aan beide zijden van de grens.
--	--

Kanttekening. Er wordt uitvoering gegeven aan grensoverschrijdende samenwerking rond de Limburgse taal, maar momenteel vooral op het niveau van beleidsvoorbereiding, kennisuitwisseling en netwerkvorming. De stap naar structurele en concrete grensoverschrijdende projecten is aangekondigd, maar wordt van overheidswege nog niet gerealiseerd.⁷⁴⁰

1.7. 0-meting: geven bestaande projecten al uitvoering aan de maatregel?

Maatregel	Grensoverschrijdende samenwerking
14.a (verdragen)	Nee.
14.b (steun decentrale overheden)	Ja. Het Algemeen-Nederlands Verbond Regio beide Limburgen heeft jaarlijks Limburgdagen georganiseerd ter herdenking van de scheiding tussen Nederlands en Belgisch Limburg waarbij de Limburgse taal enige rol had zoals in poëzie en zang. De autoriteiten leverden een (financiële) bijdrage. ⁷⁴¹

1.8. Is de maatregel prioritair op basis van:

Uitvoeringsprogramma 'Same veur 't Limburgs'	Nee.
Berenschot rapport	Nee.
Beleidskader 'Cultuur en Erfgoed voor iedereen 2024-2027'	Nee.

Nadere overwegingen

Er lijkt een politieke interesse te zijn met betrekking tot grensoverschrijdende samenwerking op het gebied van de Limburgse taal getuige de vergadering van het Staatecomité op 26 september 2025 inzake kansen en bedreigingen voor de Limburgse taal in de Euregio.⁷⁴²

⁷³⁸ Veldeke Bels(j) Limburg. (2025, 19 april).

⁷³⁹ Oud-Limburgse Schuttersfederatie. (z.d.).

⁷⁴⁰ Provincie Limburg. (2025, 1 juli).

⁷⁴¹ Algemeen-Nederlands Verbond. (z.d.); Marnixring Land van Loon-Nieuw Eyck, Algemeen-Nederlands Verbond Regio beide Limburgen, & Orde van den Prince Maasland. (2024, 19 april).

⁷⁴² Provincie Limburg. (2025, 1 juli).

2. Samenvattend overzicht van maatregelen en beantwoording van de vragen

Leeswijzer bij de tabel

Onderstaande tabel geeft per maatregel uit het Handvest een beoordeling op basis van de acht door de Actiecommissie onderzochte vragen. Deze vragen helpen om te bepalen in hoeverre een maatregel kansrijk is voor toepassing op het Limburgs.

Maatregelen (eerste kolom)

In de eerste kolom zijn de maatregelen uit het Handvest opgenomen.

Beoordelvragen (kolommen 1 t/m 8)

De acht vragen hebben betrekking op de vraag of een maatregel:

1. volgt uit deel II van het Handvest;
2. van toepassing is op het Fries of Papiaments;
3. past binnen de bestaande wet- en regelgeving kan worden uitgevoerd;
4. past binnen de huidige wet- en regelgeving voor het Fries of Papiaments;
5. realistisch is voor het Limburgs;
6. in de praktijk al gangbaar is voor het Limburgs;
7. in bestaande projecten al uitgevoerd wordt;
8. prioriteit heeft op basis van bestaande provinciale beleidskaders.

Beoordeling

- K = kansrijke maatregel
- T = toekomstig mogelijke maatregel
- Advies = advies voor nader onderzoek

Overige aanduidingen

- F = Fries
- P = Papiaments
- nvt = niet van toepassing
- ? = onbekend
- ± = met kanttekening

Maatregel	1. Volgt uit Deel II?	2. Van toepassing op Fries / Papiaments?	3. Binnen bestaande wet-/regelgeving mogelijk?	4. Binnen wet-/regelgeving mogelijk voor Fries / Papiaments?	5. Realistisch voor Limburgs?	6. Al gangbaar?	7. Uitvoering in bestaande projecten?	8. Prioritair volgens beleid?	Prioritering		
									K	T	Advies
14.1.a (verdragen)	Ja	F	Ja	Ja	Ja±	Nee	Nee	Nee	Ja		Ja
14.1.b (steun decentrale overheden)	Ja	F	Ja	Ja	Ja	Ja±	Nee	Nee	Ja		Ja

Bijlage 9: Overzicht (geprioriteerde) deel III- maatregelen, afkortingen en bronnenlijst

Overzicht (geprioriteerde) deel III-maatregelen⁷⁴³

Artikel 8. Onderwijs

1. Met betrekking tot het onderwijs verplichten de Partijen zich ertoe, binnen het grondgebied waar deze talen worden gebruikt, overeenkomstig de situatie van elk van deze talen en zonder afbreuk te doen aan het onderwijs in de officiële taal of talen van de Staat:

a.

i. aan het onderwijs op school voorafgaand onderricht te bieden in de desbetreffende regionale talen of talen van minderheden; of

ii. een aanmerkelijk deel van het aan het onderwijs op school voorafgaand onderricht te bieden in de desbetreffende regionale talen of talen van minderheden; of

iii. een van de onder i en ii genoemde maatregelen althans toe te passen op de leerlingen wier gezin daarom verzoekt en wier aantal voldoende wordt geacht; of

iv. indien de autoriteiten geen directe bevoegdheid op het gebied van het aan het onderwijs op school voorafgaande onderricht hebben, de toepassing van de in i tot en met iii bedoelde maatregelen te begunstigen en/of aan te moedigen;

b.

i. primair onderwijs te bieden in de desbetreffende regionale talen of talen van minderheden; of

ii. een aanmerkelijk deel van het primair onderwijs te bieden in de desbetreffende regionale talen of talen van minderheden; of

iii. binnen het primair onderwijs te voorzien in het onderwijzen van de desbetreffende regionale talen of talen van minderheden als integrerend deel van het leerplan; of

iv. een van de onder i tot en met iii genoemde maatregelen althans toe te passen op de leerlingen wier gezin daarom verzoekt en wier aantal voldoende wordt geacht;

c.

i. voortgezet onderwijs in de desbetreffende regionale talen of talen van minderheden te bieden; of

ii. een aanmerkelijk deel van het voortgezet onderwijs te bieden in de desbetreffende regionale talen of talen van minderheden; of

iii. binnen het voortgezet onderwijs te voorzien in het onderwijzen van de desbetreffende regionale talen of talen van minderheden als integrerend deel van het leerplan; of

iv. een van de onder i tot en met iii genoemde maatregelen althans toe te passen op de leerlingen die, of waar passend wier gezin, dit wensen in een voldoende geacht aantal;

d.

i. technisch onderwijs en beroepsonderwijs te bieden in de desbetreffende regionale talen of talen van minderheden; of

ii. een aanmerkelijk deel van het technisch onderwijs en beroepsonderwijs te bieden in de desbetreffende regionale talen of talen van minderheden; of

iii. binnen het technisch onderwijs en het beroepsonderwijs te voorzien in het onderwijzen van de desbetreffende regionale talen of talen van minderheden als integrerend deel van het leerplan; of

iv. een van de in i tot en met iii bedoelde maatregelen althans toe te passen op de leerlingen die, of waar passend wier gezin, dit wensen in een voldoende geacht aantal;

e.

i. universitair en ander hoger onderwijs te bieden in regionale talen of talen van minderheden; of

ii. voorzieningen te verschaffen voor de bestudering van deze talen als vak in het universitair en hoger onderwijs; of

iii. indien de letters i en ii wegens de rol van de Staat met betrekking tot instellingen voor hoger onderwijs niet kunnen worden toegepast, het voorzien in universitair onderwijs of andere vormen van hoger onderwijs in regionale talen of

⁷⁴³ Hieronder zijn de artikelen van het Handvest nogmaals opgenomen met daarin aangegeven welke maatregelen kansrijk geacht worden en welke niet. Deze laatste zijn doorgestreept weergegeven.

~~talen van minderheden, dan wel voorzieningen voor de bestudering van deze talen als vak in het universitair en hoger onderwijs aan te moedigen en/of toe te staan;~~

~~f.~~

~~i. in het kader van volwassenenonderwijs en permanente educatie cursussen te bieden, die voornamelijk of geheel in de regionale talen of talen van minderheden worden gegeven; **of**~~

~~ii. deze talen aan te bieden als vak in het kader van volwassenenonderwijs en permanente educatie; **of**~~

~~iii. indien de autoriteiten geen directe bevoegdheid op het gebied van het volwassenenonderwijs hebben, het aanbieden van deze talen als vak in het kader van volwassenenonderwijs en permanente educatie te begunstigen en/of aan te moedigen;~~

~~g. regelingen te treffen om het onderwijs in de geschiedenis en cultuur die in de regionale taal of de taal van een minderheid haar weerspiegeling vindt, te waarborgen;~~

~~h. te voorzien in de basisopleiding en bijscholing van de docenten die nodig zijn voor de toepassing van die leden uit lid a tot en met g die door de Partij zijn aanvaard;~~

~~i. een of meer toezichthoudende organen in te stellen verantwoordelijk voor het volgen van de genomen maatregelen en de bereikte vooruitgang bij het tot stand brengen of ontwikkelen van het onderwijzen van regionale talen of talen van minderheden, alsmede voor het opstellen van periodieke verslagen inzake hun bevindingen, die zullen worden gepubliceerd.~~

~~2. Met betrekking tot het onderwijs en ten aanzien van andere gebieden dan die waar de regionale talen of talen van minderheden traditioneel worden gebruikt, verplichten de Partijen zich ertoe, indien het aantal gebruikers van een regionale taal of taal van een minderheid dit rechtvaardigt, het onderwijzen in of van de regionale taal of taal van een minderheid op alle passende onderwijsniveaus toe te staan, aan te moedigen of daarin te voorzien.~~

Artikel 9. Rechterlijke autoriteiten

1. De Partijen verplichten zich ertoe, ten aanzien van de gerechtssdistricten waar het aantal inwoners dat de regionale taal of taal van een minderheid gebruikt de onderstaande maatregelen rechtvaardigt, overeenkomstig de situatie van elk van deze talen en op voorwaarde dat het gebruik van de in dit lid geboden mogelijkheden door de rechter niet wordt geacht de goede rechtsbedeling te belemmeren:

a. in strafrechtelijke procedures:

~~i. te bepalen dat de rechters, op verzoek van een van de partijen, de procedure voeren in de regionale taal of taal van een minderheid; en/of~~

~~ii. de gedaagde het recht te waarborgen om zijn/haar regionale taal of taal van een minderheid te gebruiken; **en/of**~~

~~iii. te bepalen dat verzoeken en bewijs, schriftelijk dan wel mondeling, niet als niet-toelaatbaar worden beschouwd uitsluitend omdat zij in een regionale taal of taal van een minderheid zijn gesteld; en/of~~

~~iv. op verzoek documenten die verband houden met gerechtelijke procedures te overleggen in de desbetreffende regionale taal of taal van een minderheid, indien nodig door gebruik te maken van tolken en vertalingen, zonder extra kosten voor de betrokkenen;~~

b. in civiele procedures:

~~i. te bepalen dat de rechters, op verzoek van een van de partijen, de procedure voeren in de regionale taal of taal van een minderheid; en/of~~

~~ii. toe te staan, wanneer een procederende partij persoonlijk voor een rechter moet verschijnen, dat hij of zij zijn of haar regionale taal of taal van een minderheid kan gebruiken zonder daarbij extra kosten te moeten maken; **en/of**~~

~~iii. toe te staan dat stukken en bewijs worden overgelegd in de regionale taal of taal van een minderheid, indien nodig door gebruik te maken van tolken en vertalingen;~~

c. in procedures voor de administratieve rechter:

~~i. te bepalen dat de rechters, op verzoek van een van de partijen, de procedure voeren in de regionale taal of taal van een minderheid; en/of~~

- ii. toe te staan, wanneer een procederende partij persoonlijk voor een rechter moet verschijnen, dat hij of zij zijn of haar regionale taal of taal van een minderheid kan gebruiken zonder daarbij extra kosten te moeten maken; en/of
- iii. toe te staan dat stukken en bewijs worden overgelegd in de regionale taal of taal van een minderheid, indien nodig door gebruik te maken van tolken en vertalingen;
- d. stappen te ondernemen om te waarborgen dat de toepassing van i en iii van de letters b en c en de eventueel noodzakelijke gebruikmaking van tolken en vertalingen geen extra kosten voor de betrokkenen met zich brengt.

2. De Partijen verplichten zich ertoe:

- ~~a. niet te weigeren in de Staat opgestelde juridische documenten als geldig te erkennen, uitsluitend omdat deze zijn gesteld in een regionale taal of een taal van een minderheid; of~~
- b. niet te weigeren, tussen de partijen, in de Staat opgestelde juridische documenten als geldig te erkennen, uitsluitend omdat deze zijn gesteld in een regionale taal of taal van een minderheid, en te bepalen dat men zich op die documenten kan beroepen tegen belanghebbende derden die geen gebruiker van deze taal zijn, op voorwaarde dat de inhoud van het document door de persoon of personen die zich op deze documenten beroept/beroepen aan hen bekend wordt gemaakt; **of**
- c. niet te weigeren, tussen de partijen, in de Staat opgestelde juridische documenten als geldig te erkennen, uitsluitend omdat deze zijn gesteld in een regionale taal of taal van een minderheid.

~~3. De Partijen verplichten zich ertoe de belangrijkste nationale wetsteksten en de teksten die in het bijzonder betrekking hebben op de gebruikers van deze talen, beschikbaar te stellen in de regionale taal of taal van een minderheid, tenzij deze teksten op andere wijze worden verstrekt.~~

Artikel 10. Bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten

1. Binnen de bestuurlijke districten van de Staat waarin het aantal inwoners die gebruiker zijn van een regionale taal of taal van een minderheid de onderstaande maatregelen rechtvaardigt en overeenkomstig de situatie van elke taal verplichten de Partijen zich ertoe, voor zover dit redelijkerwijze mogelijk is:

a.

- ~~i. te waarborgen dat de bestuurlijke autoriteiten de regionale taal of taal van een minderheid gebruiken; of~~
- ii. te waarborgen dat hun ambtenaren die in contact met het publiek staan in hun betrekkingen met personen die zich tot hen wenden in de regionale taal of taal van een minderheid, deze taal gebruiken; **of**
- iii. te waarborgen dat gebruikers van een regionale taal of taal van een minderheid mondeling of schriftelijk hun aanvragen kunnen indienen in deze taal en daarin een antwoord kunnen ontvangen; **of**
- iv. te waarborgen dat gebruikers van een regionale taal of taal van een minderheid mondeling of schriftelijk aanvragen in deze taal kunnen indienen; **of**
- v. te waarborgen dat gebruikers van een regionale taal of taal van een minderheid rechtsgeldig een document in deze taal kunnen indienen;
- ~~b. algemeen gebruikte ambtelijke teksten en formulieren voor de bevolking in de regionale taal of taal van een minderheid of in tweetalige versies beschikbaar te stellen;~~
- c. toe te staan dat de bestuurlijke autoriteiten documenten opstellen in een regionale taal of taal van een minderheid.

2. Ten aanzien van de plaatselijke en regionale autoriteiten op het grondgebied waarvan het aantal inwoners die gebruiker zijn van een regionale taal of taal van een minderheid zodanig is dat de onderstaande maatregelen daardoor kunnen worden gerechtvaardigd, verplichten de Partijen zich ertoe toe te staan en/of aan te moedigen:

- ~~a. het gebruik van een regionale taal of taal van een minderheid binnen het kader van de regionale of plaatselijke autoriteit;~~
- b. de mogelijkheid dat gebruikers van een regionale taal of taal van een minderheid mondeling of schriftelijk aanvragen in deze taal indienen;

- ~~c. de publikatie door regionale autoriteiten van hun officiële documenten eveneens in de desbetreffende regionale taal of taal van een minderheid;~~
- ~~d. de publikatie door plaatselijke autoriteiten van hun officiële documenten eveneens in de desbetreffende regionale taal of taal van een minderheid;~~
- e. het gebruik door regionale autoriteiten van een regionale taal of taal van een minderheid in debatten tijdens hun vergaderingen, zonder evenwel het gebruik van de officiële taal of talen van de Staat uit te sluiten;
- f. het gebruik door lokale autoriteiten van een regionale taal of taal van een minderheid in debatten tijdens hun vergaderingen, zonder evenwel het gebruik van de officiële taal of talen van de Staat uit te sluiten;
- g. het gebruik of de aanneming van de traditionele en juiste vormen van toponiemen in de regionale taal of taal van een minderheid, indien noodzakelijk te zamen met de naam in de officiële taal of talen.

3. Ten aanzien van openbare diensten verleend door de administratieve autoriteiten of andere personen die namens deze optreden, verplichten de Partijen zich ertoe, binnen het gebied waar de regionale taal of taal van een minderheid wordt gebruikt, overeenkomstig de situatie van elke taal en voor zover dit redelijkerwijze mogelijk is:

- ~~a. te waarborgen dat de regionale taal of taal van een minderheid bij het verlenen van de dienst worden gebruikt; of~~
- b. gebruikers van een regionale taal of taal van een minderheid toe te staan dat zij een verzoek indienen en een antwoord ontvangen in deze taal; **of**
- c. gebruikers van een regionale taal of taal van een minderheid toe te staan dat zij een verzoek in deze taal indienen.

4. Ten einde de door hen aanvaarde bepalingen van het eerste, tweede en derde lid toe te passen verplichten de Partijen zich tot het nemen van een of meer van de volgende maatregelen:

- a. vertaling of tolkendiensten naar vereist;
- b. aanwerving en, waar nodig, opleiding van de vereiste ambtenaren;
- c. inwilliging voor zover mogelijk van verzoeken van ambtenaren die bekend zijn met een regionale taal of taal van een minderheid om te worden aangesteld in het gebied waar die taal wordt gebruikt.

5. De Partijen verplichten zich ertoe het gebruik of de aanneming toe te staan van achternamen in de regionale taal of taal van een minderheid op verzoek van de betrokkenen.

Artikel 11. Media

1. De Partijen verplichten zich ertoe, voor de gebruikers van de regionale taal of taal van een minderheid in de gebieden waar deze taal wordt gesproken, overeenkomstig de situatie van elke taal, voor zover de autoriteiten direct of indirect bevoegd zijn, bevoegdheden bezitten of een rol op dit terrein spelen en met eerbiediging van het beginsel van de onafhankelijkheid en autonomie van de media:

- a. voorzover radio en televisie een openbare dienst zijn:
 - ~~i. de oprichting te waarborgen van ten minste één radiostation en één televisiekanaal in de regionale taal of taal van een minderheid; of~~
 - ~~ii. de oprichting van ten minste één radiostation en één televisiekanaal in de regionale taal of taal van een minderheid aan te moedigen en/of te vergemakkelijken; of~~
 - iii. voldoende voorzieningen te treffen opdat zendgemachtigden programma's in de regionale taal of taal van een minderheid aanbieden;
- b.
 - ~~i. de oprichting van ten minste één radiostation in de streektaal of taal van een minderheid aan te moedigen en/of te vergemakkelijken; of~~
 - ii. het regelmatig uitzenden van radioprogramma's in de regionale taal of taal van een minderheid aan te moedigen en/of te vergemakkelijken;
- c.

- i. de oprichting van ten minste één televisiekanaal in de regionale taal of taal van een minderheid aan te moedigen en/of te vergemakkelijken; of*
- ii. het regelmatig uitzenden van televisieprogramma's in de regionale taal of taal van een minderheid aan te moedigen en/of te vergemakkelijken;*
- d.** de produktie en distributie van auditieve en audiovisuele werken in de regionale taal of taal van een minderheid aan te moedigen en/of te vergemakkelijken;
- e.**
 - i. de oprichting en/of instandhouding van ten minste één krant in de regionale taal of taal van een minderheid aan te moedigen en/of te vergemakkelijken;*
 - ii. de regelmatige publikatie van kranteartikelen in de regionale taal of taal van een minderheid aan te moedigen en/of te vergemakkelijken;*
- f.**
 - i. de extra kosten te dekken van de media die een regionale taal of taal van een minderheid gebruiken, wanneer de wet voorziet in financiële steun aan de media in het algemeen; of*
 - ii. bestaande maatregelen voor financiële steun ook toe te passen op audiovisuele produkties in de regionale taal of taal van een minderheid;*
- g.** de opleiding van journalisten en andere medewerkers voor media die een regionale taal of taal van een minderheid gebruiken, te ondersteunen.

2. De Partijen verplichten zich tot het waarborgen van de vrijheid van rechtstreekse ontvangst van radio- en televisieuitzendingen uit buurlanden in een taal die in identieke of soortgelijke vorm wordt gebruikt als een regionale taal of taal van een minderheid en zich niet te verzetten tegen de heruitzending van radio- en televisieprogramma's uit buurlanden in een dergelijke taal. Voorts verplichten zij zich ertoe erop toe te zien dat er geen beperkingen zullen worden opgelegd aan de vrijheid van meningsuiting en het vrije verkeer van informatie in de geschreven pers in een taal die in identieke of soortgelijke vorm wordt gebruikt als een regionale taal of taal van een minderheid.

De uitoefening van de bovengenoemde vrijheden kan, aangezien deze plichten en verantwoordelijkheden met zich brengt, onderworpen zijn aan formaliteiten, voorwaarden, beperkingen of sancties die door de wet zijn voorgeschreven en noodzakelijk zijn in een democratische samenleving, in het belang van de nationale veiligheid, de territoriale integriteit of de openbare veiligheid, voor de preventie van wanorde of misdrijven, voor de bescherming van de volksgezondheid of de goede zeden, voor de bescherming van de reputatie of rechten van anderen, voor de preventie van de onthulling van in vertrouwen ontvangen informatie, of voor de handhaving van het gezag en de onpartijdigheid van de rechterlijke macht.

3. De Partijen verplichten zich ertoe te waarborgen dat de belangen van de gebruikers van een regionale taal of taal van een minderheid vertegenwoordigd zijn of dat deze in aanmerking worden genomen binnen de overeenkomstig de wet ingestelde organen die verantwoordelijkheid dragen voor het waarborgen van de vrijheid en het pluralisme van de media.

Artikel 12. Culturele activiteiten en voorzieningen

1. Met betrekking tot culturele activiteiten en voorzieningen - met name bibliotheken, videotheken, culturele centra, musea, archieven, academies van wetenschappen, schouwburgen en bioscopen, alsmede letterkundige werken en filmprodukties, vormen van culturele uitingen in de volkstaal, festivals en de cultuurindustrie, met inbegrip van onder meer het gebruik van nieuwe technologieën - verplichten de Partijen zich ertoe, binnen het gebied waar deze talen worden gebruikt en voor zover de autoriteiten bevoegd zijn, bevoegdheden bezitten of een rol spelen op dit terrein:

- a.** soorten uitingen en initiatieven die eigen zijn aan een regionale taal of taal van een minderheid aan te moedigen en de verschillende mogelijkheden om toegang tot in deze talen geproduceerde werken te verkrijgen, te bevorderen;

- b. de verschillende mogelijkheden om in andere talen toegang te verkrijgen tot in een regionale taal of taal van een minderheid geproduceerde werken te bevorderen door vertaling, nasynchronisatie en ondertiteling, te steunen en te ontwikkelen;*
- c. de toegang in een regionale taal of taal van een minderheid tot in andere talen geproduceerde werken te bevorderen door vertaling, nasynchronisatie en ondertiteling, te steunen en te ontwikkelen;*
- d. erop toe te zien dat de organen die verantwoordelijk zijn voor het organiseren of ondersteunen van diverse vormen van culturele activiteiten, de kennis en het gebruik van een regionale taal of taal van een minderheid integreren in de activiteiten waartoe zij het initiatief nemen of waaraan zij ondersteuning bieden;*
- e. maatregelen te bevorderen om te verzekeren dat de organen die verantwoordelijk zijn voor het organiseren of ondersteunen van culturele activiteiten, beschikken over personeel dat de betrokken regionale taal of taal van een minderheid, alsmede de taal of talen van de overige bevolking, volledig beheerst;*
- f. te bevorderen dat vertegenwoordigers van de gebruikers van een bepaalde regionale taal of taal van een minderheid rechtstreeks deelnemen aan het bieden van voorzieningen en het plannen van culturele activiteiten;*
- g. de oprichting aan te moedigen en/of te vergemakkelijken van een of meer organen die verantwoordelijk zijn voor het verzamelen en het bewaren van een exemplaar van in de regionale taal of taal van een minderheid geproduceerde werken en het presenteren of publiceren daarvan;*
- h. indien nodig, diensten voor vertaling en terminologisch onderzoek in het leven te roepen en/of te bevorderen en te financieren, met name ten einde passende administratieve, commerciële, economische, sociale, technische of juridische terminologie in elke regionale taal of taal van een minderheid in stand te houden en te ontwikkelen.*

2. Ten aanzien van andere gebieden dan die waar de regionale taal of taal van een minderheid van oudsher wordt gebruikt, verplichten de Partijen zich ertoe, indien het aantal gebruikers van een regionale taal of taal van een minderheid dit rechtvaardigt, passende culturele activiteiten en voorzieningen in overeenstemming met het voorgaande lid toe te staan, aan te moedigen en/of te bieden.

3. De Partijen verplichten zich ertoe bij het voeren van hun buitenlandse cultuurbeleid een passende plaats te geven aan de regionale talen of talen van minderheden en de cultuur waarvan deze een uitingvorm zijn.

Artikel 13. Economisch en sociaal leven

1. Met betrekking tot economische en sociale activiteiten verplichten de Partijen zich ertoe in het hele land:

- a. uit hun wetgeving alle bepalingen te verwijderen waardoor zonder gerechtvaardigde redenen het gebruik van een regionale taal of taal van een minderheid wordt verboden of beperkt in documenten met betrekking tot het economische of sociale leven, met name in arbeidsovereenkomsten en in technische documenten zoals gebruiksaanwijzingen voor producten of apparaten;*
- b. te verbieden dat in de interne voorschriften van ondernemingen en in particuliere documenten clausules worden opgenomen die het gebruik van een regionale taal of taal van een minderheid, althans tussen gebruikers van dezelfde taal, uitsluiten of beperken;*
- c. zich te verzetten tegen praktijken gericht op ontmoediging van het gebruik van een regionale taal of taal van een minderheid in verband met economische of sociale activiteiten;*
- d. het gebruik van een regionale taal of taal van een minderheid met andere dan de in de voorgaande letters genoemde middelen te vergemakkelijken en/of aan te moedigen.*

2. Met betrekking tot economische en sociale activiteiten verplichten de Partijen zich ertoe, voor zover de autoriteiten daartoe bevoegd zijn, binnen het gebied waar de regionale taal of taal van een minderheid wordt gebruikt en voor zover dit redelijkerwijze mogelijk is:

- a. in hun financiële voorschriften en voorschriften betreffende het bankwezen bepalingen op te nemen waardoor, door middel van met de handelspraktijk verenigbare procedures, het gebruik van een regionale taal of taal van een*

~~minderheid wordt mogelijk gemaakt bij het opstellen van betalingsoopdrachten (cheques, wissels, enz.) of andere financiële documenten of, waar passend, de toepassing van zulke bepalingen te waarborgen;~~

b. in de rechtstreeks onder hun toezicht staande economische en sociale sectoren (overheidssector) activiteiten te organiseren ter bevordering van het gebruik van een regionale taal of taal van een minderheid;

c. te waarborgen dat sociale voorzieningen zoals ziekenhuizen, bejaardentehuizen en andere tehuizen de mogelijkheid bieden om personen die een regionale taal of taal van een minderheid gebruiken en die op grond van een slechte gezondheid, ouderdom of om andere redenen zorg behoeven, in hun eigen taal te ontvangen en te behandelen;

~~**d.** met passende middelen te verzekeren dat veiligheidsinstructies tevens in een regionale taal of taal van een minderheid worden gesteld;~~

~~**e.** ervoor te zorgen dat door de bevoegde autoriteiten verstrekte informatie betreffende de rechten van consumenten in de regionale taal of taal van een minderheid beschikbaar is.~~

Artikel 14. Grensoverschrijdende uitwisselingen

De Partijen verplichten zich ertoe:

a. de bestaande bilaterale of multilaterale overeenkomsten met de Staten waar dezelfde taal in identieke of soortgelijke vorm wordt gebruikt toe te passen, of indien nodig te streven naar het sluiten van zulke overeenkomsten, op zodanige wijze dat contacten tussen de gebruikers van dezelfde taal in de betrokken Staten op het gebied van cultuur, onderwijs, informatie, beroepsopleiding en permanente educatie worden bevorderd;

b. ten behoeve van regionale talen of talen van minderheden de samenwerking over de grens heen, met name tussen regionale of plaatselijke autoriteiten in wier gebied dezelfde taal in identieke of soortgelijke vorm wordt gebruikt, te vergemakkelijken en/of te bevorderen.

Afkortingen

Afkorting	Betekenis
Awb	Algemene wet bestuursrecht
BES	Bonaire (Sint) Eustatius Saba
BFTK	Bestuursafpraak Friese Taal en Cultuur
BSO	buitenschoolse opvang
BW	Burgerlijk Wetboek
BZK	Binnenlandse Zaken (ministerie)
CBB	Christelijke Blinden Bibliotheek
CEL	Coöperatie Erfgoed Limburg
COMEX	Comité van Experts van de Raad van Europa
CvdM	Commissariaat voor de Media
ECHR	European Court of Human Rights
ECRML	European Charter for Regional or Minority Languages
EU	Europese Unie
EVRM	Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens
GGD	Gemeentelijke Gezondheidsdienst
Handvest	Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden
HBO	Hoger beroepsonderwijs
HCL	Historisch Centrum Limburg
HKL	Huis voor de Kunsten Limburg
HKL	Huis voor de Kunsten Limburg
HOVO	Hoger Onderwijs Voor Ouderen
I.B.V.A.	Internationaal Bureau voor Auteursrecht
IBES-wet	Invoeringswet openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba
IND	Immigratie- en Naturalisatiedienst
LGOG	Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap
LIOF	Limburgse Investerings- en Ontwikkelingsmaatschappij voor Noord- en Midden-Limburg en Zuid-Limburg B.V.
mbo	middelbaar beroepsonderwijs
NPO	Nederlandse Publieke Omroep
NVAO	Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie
OCW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
OLB	Openbaar Lichaam Bonaire
OLS	Oud Limburgs Schuttersfeest
OU	Open Universiteit
OV	Openbaar Vervoer
pe	permanente educatie
PLT	Parkstad Limburg Theaters
ROC	Regionaal Opleidingen Centrum
RUG	Rijksuniversiteit Groningen
Rv	Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering
RVO	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland

RwgHof	Rijkswet Gemeenschappelijk Hof van Justitie
SAM	SAM
SBB	Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven
SFBO	Sintrum Frysktalige Berne Opfang
SHCL	Sociaal Historisch Centrum voor Limburg
Sr	Wetboek van Strafrecht
SRAL	Stichting Restauratie Atelier Limburg
Sv	Wetboek van Strafvordering
VAVO	Volwassenen Algemeen Voortgezet Onderwijs
vmbo	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
WEB	Wet Educatie en Beroepsonderwijs
Wgft	Wet gebruik Friese taal
WHW	Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek
Wko	Wet kinderopvang
WML	Waterleiding Maatschappij Limburg
WO	Wetenschappelijk onderwijs
WPO	Wet op het primair onderwijs
WPO BES	Wet op het primair onderwijs Bonaire Eustatius Saba
WVO	Wet op het voortgezet onderwijs

Bronnen

3MLimburg. (z.d.). *Homepage*, Geraadpleegd op 25 april 2026, van <https://sites.google.com/view/3mlimburg/homepage>.

Actiecommissie Limburgse taal van de Provincie Limburg (2025, 24 november). *Advies inzake: Het gebruik van de Limburgse taal in de kinderdagopvang. Wet- en regelgeving en de rol van de decentrale overheden*, Geraadpleegd op 8 maart 2026, van <https://www.limburg.nl/onderwerpen/cultuur-erfgoed-archeologie/limburgse-taal/actiecommissie-limburgse-taal/>.

Afûk. (z.d.). *Frysk yn 'e soarch*, Geraadpleegd op 5 april 2026, van <https://afuk.frl/nl/op-it-wurk/frysk-yn-e-soarch/>.

Afûk. (z.d.a). *Praat mar Frysk*, Geraadpleegd op 28 mei 2026, van <https://afuk.frl/nl/oer-de-afuk/projekten/praat-mar-frysk/>.

Alberts, W. J. (1974a). *Geschiedenis van de beide Limburgen. Deel 1: Tot 1632: Beknopte geschiedenis van het gebied omvattende de tegenwoordige Nederlandse en Belgische provincies Limburg, sedert de vroegste tijden* (2e herz. dr.). Van Gorcum.

Alberts, W. J. (1974b). *Geschiedenis van de beide Limburgen. Deel 2: Vanaf 1632 tot circa 1918: Beknopte geschiedenis van het gebied omvattende de tegenwoordige Nederlandse en Belgische provincies Limburg, sedert de vroegste tijden* (2e herz. dr.). Van Gorcum.

Algemeen-Nederlands Verbond. (z.d.). *Limburgdag*. Algemeen-Nederlands Verbond, Geraadpleegd op 9 juni 2026, van <https://www.anv.nl/wat-we-doen/limburgdag>.

AlleCijfers.nl. (z.d.). Duidelijke informatie in cijfers en grafieken, Geraadpleegd op 31 maart 2026, van <https://allecijfers.nl/>.

Ammon, U. (1995). *Die deutsche Sprache in Deutschland, Österreich und der Schweiz: Das plurizentrische Deutsch*. De Gruyter.

Arfsten, A., & Riecken, C. (2017). *Frasje, Frashe und Frasche: Die nordfriesische Rechtschreibung im nationalen Konflikt nach 1945. Nordfriesisches Jahrbuch*, 52, 67-74.

Assendelft, B. (2019). De codificatie van het Limburgs: Motieven en hun patronen. *Taal en Tongval*, 71(1), 1-30.

Bakkes, P. (1990). Limburgse dialecten en Limburgssprekenden. *Onze Taal*, 59(5), 100-102, Geraadpleegd op 8 juni 2026, van https://www.dbnl.org/tekst/taa014199001_01/taa014199001_01_0027.php

Bakkes, P., Crompvoets, H., Notten, J. G. M., & Walraven, F. (2003). *Spelling 2003 voor de Limburgse dialecten*. Veldeke Limburg, Geraadpleegd op 17 maart 2026, van <https://www.veldeke.net/wp-content/uploads/2024/02/Spelling-2003.pdf>.

Basisschool De Fruitboom. (2025, 13 januari). *Vandaag kreeg de 3de graad een bijzonder lesje streektaal. Peter Van Hoof, lid van 't Neigemènneke, kwam ons laten kennismaken met het prachtige dialect van Sint-Truiden* [Video], Geraadpleegd op 9 juni 2026, van Facebook. <https://www.facebook.com/share/v/19t53SqRcC/>

Bekkers, H. (2023, 31 mei). *Per streek nog maar één lokale omroep. Binnenlands Bestuur*, Geraadpleegd op 5 juni 2026, van <https://www.binnenlandsbestuur.nl/financien/informatiehuishouding/per-streek-nog-maar-een-lokale-omroep>.

Belemans, R. (2009). *Van (Limburgse) dialecten naar Europees erkende streektaal en/of immaterieel cultureel erfgoed? De invloed van nationale taalpolitiek en van internationaal erfgoedbeleid op de perceptie van en op de overheidszorg voor endogene taalvariatie in Vlaanderen* (Proefschrift, KU Leuven).

Belemans, R. (2009a). *Taal of tongval? De gespleten Limburgse kus, oraal erfgoed en taalpolitiek*. Brussel: Pharo Publishing. ISBN 978-90-8992-006-5.

Belemans, R. (2002). *Eindrapport over de Limburg-enquête (periode 1/8/2001 - 30/4/2002)*. KU Leuven, Instituut voor Naamkunde en Dialectologie.

Belemans, R., & Keulen, R. (2004). *Belgisch-Limburgs*. Lannoo. (Taal in stad en land, deel 1).

Benedictus-van den Berg, S. W. & Kalsbeek, T. W. A. (red.), Riemersma, A. M. J., & de Jong, S. (2010). *Frisian: The Frisian language in education in the Netherlands*. (4th ed.) (Regional dossiers series). Mercator European Research Centre on Multilingualism and Language Learning, p. 13-14.

BES(t) 4 kids. (z.d.). *BES(t) 4 kids: programma voor versterking van de kinderopvang in Caribisch Nederland* Geraadpleegd op 8 maart 2026, van <https://www.best4kids.nu/>.

Bibliorura. (z.d.). Leef Limburgs, Geraadpleegd op 25 april 2026, van <https://bibliorura.nl/leeflimburgs>.

Bonaire.nu. (2022, 8 maart). *Studie moet basis vormen voor toekomstig taalbeleid Bonaire*, Geraadpleegd op 29 april 2026, van <https://bonaire.nu/2022/03/08/studie-moet-basis-vormen-voor-toekomstig-taalbeleid-bonaire/>.

Briggs, S., Green, L., Travers, M., & Uri, A. (Eds.). (n.d.). *Scots works: Support and guidance for writing in Scots*. Scots Language Centre, Geraadpleegd op 3 januari 2026, van https://d3lmsxlb5aor5x.cloudfront.net/library/document/Scots%20Works_support%20and%20guidance%20for%20writing.pdf

Buurteams Heerlen. (z.d.). Buurtbemiddeling, Geraadpleegd op 27 april 2026, van <https://www.buurteamsheerlen.nl/wat-we-doen/buurtbemiddeling/>.

Camps, D. M. J. (2018). Legitimizing Limburgish. The Reproduction of Heritage, in Lane, P. Costa, J. & H. De Korne, *Standardizing Minority Languages. Competing Ideologies of Authority and Authenticity in the Global Periphery*. Routledge New York/London, 79-80.

Cathomas, B. (2005). Rumantsch Grischun and the dynamics of pluricentricity in Romansh. *Babylonia*, 1, 20-25.

Cedin. (2026). *Klasse Frysk*. Geraadpleegd op 24 april 2026, van <https://cedinonderwijs.nl/cursus/klasse-frysk/>.

Centraal Bureau voor de Statistiek. (2025). *Wat spreken mensen thuis vooral? In Nederland in cijfers 2025*, Geraadpleegd op 20 mei 2026, van <https://longreads.cbs.nl/nederland-in-cijfers-2025/wat-spreken-mensen-thuis-vooral/>.

Chaignon, J. (2025, 10 maart). *Basque, breton, créole, corse, catalan... : avez-vous pensé à faire une licence en langue régionale ?* L'Étudiant Geraadpleegd op 25 april 2026, van <https://www.letudiant.fr/etudes/fac/basque-breton-creole-corse-catalan-avez-vous-pense-a-faire-une-licence-en-langue-regionale.html>.

Cohen, A. (2017). Standardisation and variation in North Sámi orthography. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 38(7), 613-627.

Colaris Hinzen, L. (2025). Nederlands leren = Duits leren = Frans leren [LinkedIn-bericht], Geraadpleegd op 25 april 2026, van https://nl.linkedin.com/posts/lizette-colaris-hinzen-0a607810_nederlandsleren-duitsleren-fransleren-activity-7395016601093431296-uxTy.

College voor de Rechten van de Mens. (z.d.). *College voor de Rechten van de Mens*. Geraadpleegd op 4 juni 2026, van <https://www.mensenrechten.nl/>.

Commissariaat voor de Media, Besluit inzake de bekostigingsbijdrage aan de regionale publieke media-instellingen voor 2025, 19 december 2024, Geraadpleegd op 5 juni 2026, van <https://www.cvdm.nl/documents/3403/Besluit-inzake-de-bekostigingsbijdrage-aan-de-regionale-p.pdf>.

Commissie betreffende het gebruik van de Friese taal op het gebied van het rechtsverkeer. Commissie-Kingma Boltjes (1953). *Rapport van de Commissie betreffende het gebruik van de Friese taal op het gebied van het rechtsverkeer, ingesteld door de Ministers van Binnenlandse Zaken en van Justitie*. N.V. voorheen De Coöperatieve Handelsdrukkerij.

Cornips, L. (2024, mei 29). *Plat praten op de peuterspeelzaal*. Observant Geraadpleegd op 25 april 2026, van <https://www.observantonline.nl/Home/Artikelen/id/61865/plat-praten-op-de-peuterspeelzaal>.

Cornips, L. (2020). *De staat van het Limburgs: Subtiële verschillen weerspiegelen taalpolitieke opvattingen over het Limburgs 2020*. In *Jaarboek Veldeke* (pp. 115-124).

Cornips, L. (2020). The impact of preschool attendance on children's bidialectism in The Netherlands: Why toddlers may stop speaking a regional language (Limburgish) at home. *Language in Society*, 49(3), 333-355. <https://doi.org/10.1017/S0047404520000275>

Cornips, L. (2016). *Projectvoorstel Limburgs als schrijftaal, reagerend op Motie 779 op verzoek van de gedeputeerde Cultuur van de Provincie Limburg* (dhr. G. Koopmans) [Ongepubliceerd projectvoorstel, Provincie Limburg].

Cornips, L. (2013). Recent developments in the Limburg dialect region. In Hinskens & Tældeman (Eds.), *Language and Space: Dutch* (pp. 378–399). De Gruyter, Geraadpleegd op 24 april 2026, van https://pure.knaw.nl/ws/portalfiles/portal/458448/recent_developments_in_the_Limburg_region.pdf

Cornips, L., De Rooij, V., Stengs, I., & Thissen, L. (2016). Dialect and local media: Reproducing the multi-dialectal space in Limburg (the Netherlands). In J. Thøgersen, N. Coupland, & J. T. Mortensen (Eds.), *Style, media and language ideologies* (pp. 189–216). Novus.

Cornips, L., Klatter-Folmer, J., Schils, T., & Roumans, R. (2022). A longitudinal comparison of spelling and reading comprehension of bidialectal and monolingual Dutch-speaking children in primary school. In E. Saiegh-Haddad, L. Laks, & C. McBride (Eds.), *Handbook of literacy in diglossia and in dialectal contexts* (Vol. 22, pp. 219–245). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-80072-7_11.

Cornips, L., & Knotter, A. (2016). *De uitvinding van Limburg: De territorialisering van geschiedenis, taal en identiteit*. Studies over de sociaaleconomische geschiedenis van Limburg / Jaarboek van het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg, 61, 136–163. <https://shcl-jaarboek.nl/article/view/12432>.

Cornips, L., Makkinga, J., Pecht, N., & van de Weerd, P. (2022). *Examining multilingual practices in a peripheral region: Social categorization and belonging*. In Swinnen et al. (Eds.), *Engaged Humanities: Rethinking art, culture, and public life*. Taylor & Francis. https://doi.org/10.4324/9781003694779_CH03.

Cornips, L., & Van Hout, R. (2019, 18 november). *De staat van het Limburgs*. Neerlandistiek, Geraadpleegd op 8 juni 2026, van <https://neerlandistiek.nl/2019/11/de-staat-van-het-limburgs>.

Council of Europe. (2026). *Study on certain aspects of regional or minority language protection and identification of good practices in member States* (CM(2025)180-add5final) Geraadpleegd op 6 april 2026, van <https://search.coe.int/cm/eng?i=09125948802ad239>.

Council of Europe. (2025). *Romani and the European Charter for Regional or Minority Languages, Factsheet November 2025*, Geraadpleegd op 29 november 2025, van <https://rm.coe.int/factsheet-romani-and-the-ecrml-english/4880292c5a>.

Council of Europe. (n.d.). Preparing ratification of the European Charter for Regional or Minority Languages: 68 options to promote your regional or minority language in public life. Worksheets for NGOs, Geraadpleegd op 9 december 2025, van <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806d2047>.

Davies-Deacon, M. (2023). *Breton in the online context: A new speaker community?* In *Breton orthographic variation and use* (Doctoral dissertation, Queen's University Belfast) Geraadpleegd op 11 januari 2026, van https://pureadmin.qub.ac.uk/ws/portalfiles/portal/541894046/chapter_mdd_20230711.pdf.

De Limburger. (2026, 12 juni). *Limburgse revolutie: wat is jouw favoriete Limburgse woord?* [Video]. YouTube, Geraadpleegd op 19 juni 2026, van <https://www.youtube.com/watch?v=INvInVPcQ48>.

De Limburger. (z.d.). VIA – digitale weekkrant. Geraadpleegd op 19 april 2026, van <https://www.limburger.nl/service/via/21816630.html>.

De Nieuwe Ster Maastricht. (z.d.). De Nieuwe Ster Maastricht. Geraadpleegd op 19 april 2026, van <https://www.denieuwestermaastricht.nl/>.

Dienst Toeslagen, Ministerie van Financiën. (z.d.). *24 Bezwaar: 1.2.3.3 Bezwaar in vreemde taal*. In *Handboek Dienst Toeslagen* Geraadpleegd op 2 juni april 2026, van <https://handboek.toeslagen.nl/htsn/24-bezwaar-bezwaar/>.

DINGtiid. (2025). *Aan het werk met het Fries: Adviesrapport over de positie en de versterking van het Fries in het middelbaar beroepsonderwijs*. Orgaan foar de Fryske taal Geraadpleegd op 3 juni 2026, van <https://dingtiid.frl/wp-content/uploads/2025/07/2025-DINGtiid-advies-Aan-het-werk-met-het-Fries-Adviesrapport-over-de-positie-en-de-versterking-van-het-Fries-in-het-middelbaar-beroepsonderwijs.pdf>.

DINGtiid. (2022). *Fries in de voorschoolse fase* Geraadpleegd op 14 april 2026, van https://dingtiid.frl/wp-content/uploads/2023/01/2023-DINGTIID_ADVYS_BW_NL_V04-LR.pdf.

DINGtiid. (2022, december 30). *Adviesbrief universitaire frisistiek* Geraadpleegd op 9 maart 2026, van <https://dingtiid.frl/wp-content/uploads/2023/01/20230106-DINGtiid-oan-BZK-advys-universit%C3%AAre-frisistyk-pdf-ferzje.pdf>.

DINGtiid. (2020, 5 februari). *Advies: Friese taal draagt bij aan kwaliteit van de rechtspraak* Geraadpleegd op 28 maart 2026, van <https://dingtiid.frl/nl/advys-fryske-taal-draacht-by-oan-kwaliteit-fan-de-rjochtspraak/>.

DINGtiid. (2020). *Op zoek naar nieuwe dynamiek: Adviesnotitie betreffende de kennisinfrastructuur van het Fries* Geraadpleegd op 12 maart 2026, van <https://dingtiid.frl/wp-content/uploads/2020/12/KYS-notitie-Nederlands.pdf>.

Dols, C. (Red.). (2023). *De nieuwe canon van Limburg*. Boom.

Dongen, van, J. (2023). Limburgse taal in de kinderopvang. In F. Bakker, P. Klein, G. Urlings, B. Vissers, & T. van de Wijngaard (Red.), *Veldeke Jaarboek 2022/2023* (pp. 96-117). Veldeke Limburg.

Duijff, P., Van der Kuip, F. (Eds. in chief), De Haan, R., & Sijens, H. (Eds.). (2008). *Frysk hânwurdboek*. Fryske Akademy & Afûk.

Education Scotland. (2015). *Curriculum for Excellence: Scots language (CfE Briefing 17)*. Scottish Government, Geraadpleegd op 31 januari 2026, van https://dera.ioe.ac.uk/id/eprint/24928/2/CfE17ScotsLanguage_tcm4-873442_Redacted.pdf.

Eisma, R. (2020). *Attitudes towards Dutch subtitling and dubbing in the Netherlands: A case study* (Masterproef, Universiteit Leiden). Leiden University, Geraadpleegd op 27 mei 2026, van <https://studenttheses.universiteitleiden.nl/access/item%3A2711269/view>.

Erfgoedhub. (z.d.). *Tresoar* Geraadpleegd op 27 mei 2026, van <https://www.erfgoedhub.nl/lemma/tresoar-62762>.

Euregio Maas-Rijn. (2022). *EMR2030: Een strategie voor de toekomst van de Euregio Maas-Rijn*. Europese Groepering voor Territoriale Samenwerking (EGTS) Euregio Maas-Rijn, Geraadpleegd op 9 juni 2026, van <https://euregio-mr.info/nl/ueber-uns/strategie/>.

European Court of Human Rights. (2025, 31 augustus). *Guide on the case-law of the European Convention on Human Rights: Minority rights* (1e ed.). Council of Europe, Geraadpleegd op 3 juni 2026, https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_minority_rights_eng

Fontys. (2025, 17 november). *Benoeming lector 'Taalbewust en inclusief opleiden'*, Geraadpleegd op 25 april 2026, van <https://www.fontys.nl/nieuws/benoeming-lector-taalbewust-en-inclusief-opleiden/>.

Fontys. (2025, 9 mei). *Uitstekende arbeidsmarktpositie hbo-afgestudeerden*, Geraadpleegd op 25 april 2026, van <https://www.fontys.nl/nieuws/uitstekende-arbeidsmarktpositie-hbo-afgestudeerden/>.

Gemeente Maastricht. (2025). *Raadsvoorstel 44-2025: Advies aanwijzing lokale publieke omroep*. Maastrichtbeleid, Geraadpleegd op 7 juni 2026, van <https://www.maastrichtbeleid.nl/beleidsinformatie/Raadsvoorstel/2025/Raadsvoorstel%2044-2025%20-%20Advies%20aanwijzing%20lokale%20publieke%20omroep/Raadsvoorstel%2044-2025%20-%20Advies%20aanwijzing%20lokale%20publieke%20omroep>.

Gemeente Roermond. (2025). *Brief van de gemeenteraad aan het Commissariaat voor de Media inzake het voorkeursadvies voor de aanwijzing van de lokale publieke omroep* (bijlage bij het raadsvoorstel aanwijzing lokale publieke omroep). Bestuurlijke Informatie Roermond, Geraadpleegd op 7 juni 2026, van <https://roermond.bestuurlijkeinformatie.nl/Agenda/Document/653d5b14-1432-4d5d-8a20-c4a89b232d79?agendaltemId=f8607524-1870-489a-bb68-c095d3f45ba5&documentId=3e33e994-9377-4d6c-a404-1d6586737a7c>.

Geurts, P. A. M., & Janssen, A. E. M. (1989). *Ruim een eeuw geschiedschrijving met betrekking tot de Nederlandse provincie Limburg. Enige historiografische aspecten*. Publications de la Société Historique et Archéologique dans le Limbourg, 125, 47-99.

Gibbons, J. (2003). *Forensic linguistics: An introduction to language in the justice system*. Blackwell.

Giles, H., Coupland, N., & Coupland, J. (1991). *Accommodation theory: Communication, context, and consequence*. In H. Giles, J. Coupland, & N. Coupland (Eds.), *Contexts of accommodation* (pp. 1-68). Cambridge University Press.

Goodreads. (z.d.). *Literair Limburg (5 books)*. Geraadpleegd op 27 mei 2026, van https://www.goodreads.com/list/show/21243.Literair_Limburg.

GRIP. (z.d.). Evaluaasjesysteem Frysk, Geraadpleegd op 25 april 2026, van <https://grip.frl/>.

Gruffydd Jones, E. H., Lainio, J. (red.), Moring, T., & Resit, F. (2019). *New technologies, new social media and the European Charter for Regional or Minority Languages: Report for the Committee of Experts*. Council of Europe.

Haemers, R., & Cornips, L. (2026). *The politics of Limburgish: Provincial debate and bottom-up practices of belonging*. *Taal & Tongval*, 78(1), 1–25. <https://doi.org/10.5117/TET2026.1.001.HAEM>.

Haugen, E. (1966). Dialect, language, nation. *American Anthropologist*, 68(4), 922–935. <https://doi.org/10.1525/aa.1966.68.4.02a00040>

Het Juridisch Loket. (z.d.). *Huis van het Recht Heerlen*. Geraadpleegd op 27 april 2026, van <https://www.juridischloket.nl/huis-van-het-recht/>.

Het Belang van Limburg. (2025, 4 juni). *Jan Peumans vraagt aandacht voor dialecten: "Riemst mag daar financiële inspanningen voor doen"*. Het Belang van Limburg, Geraadpleegd op 19 juni 2026, van <https://www.hbvl.be/regio/limburg/riemst/jan-peumans-vraagt-aandacht-voor-dialecten-riemst-mag-daar-financiele-inspanningen-voor-doen/154771257.html>.

Het Limburgs Leed. (z.d.). *Een unieke feestavond van voor en door Limburgers*, Geraadpleegd op 27 mei 2026, van <https://hetlimburgsleed.nl/>.

Hinskens, F. (1996). *Dialect levelling in Limburg: Structural and sociolinguistic aspects*. Max Niemeyer Verlag. <https://doi.org/10.1515/9783110929683>

Hinskens, F., Grondelaers, S. & D. van Leeuwen (2021). "Sprekend Nederland, a multi-purpose collection of Dutch speech" *Linguistics Vanguard*, vol. 7, no. s1, pp. 20190024. <https://doi.org/10.1515/lingvan-2019-0024>

Hinskens, F. L. M. P., Rys, K., Heeringa, W. J., Balesar, U., De Caluwe, J., Doerga Misier, S., & Sif Rutten, J. (2021). *Staat van het Nederlands: Over de verschuivende taalkeuzes van Surinamers, Vlamingen en Nederlanders in het dagelijks leven*. Meertens Instituut / Nederlandse Taalunie, Geraadpleegd op 30 april 2026, van <https://taalunie.org/publicaties/206/staat-van-het-nederlands-onderzoeksrapport-2021>.

Hoes veur 't Limburgs. (2026, 27 januari). *Veel enthousiasme voor Zjuulke onder ouders en pedagogisch professionals*, Geraadpleegd op 24 april 2026, van <https://hoesveurtlimburgs.nl/nieuws/2026/01/veel-enthousiasme-voor-zjuulke-onder-ouders-en-pedagogisch-professionals>.

Hoes veur 't Limburgs. (2026). *Subsidieregeling zichtbaarheid Limburgse taal 2026*, Geraadpleegd op 15 mei 2026, van <https://hoesveurtlimburgs.b-cdn.net/uploads/Downloads/Subsidieregeling-zichtbaarheid-Limburgse-taal.pdf>.

Hoes veur 't Limburgs. (z.d.). *Limburgs als tweede taal*, Geraadpleegd op 25 april 2026, van <https://hoesveurtlimburgs.nl/limburgs-als-tweede-taal>.

Hoogeveen, M., & Snetselaar, M. (2022). *Leerlijnen Papiamentu 1F–2F*. SLO, Geraadpleegd op 8 maart 2026, van <https://www.slo.nl/publish/pages/21275/leerlijnen-papiamentu-1f-2f.pdf>.

Hooghe, L. (1993). *Belgium: From regionalism to federalism*. *Regional Politics and Policy*, 3(1), 44–68. <https://doi.org/10.1080/13597569308420858>.

HOVO Nederland. (z.d.). HOVO Nederland, Geraadpleegd op 25 april 2026, van <https://hovonederland.nl/>.

Huis voor de Kunsten Limburg. (z.d.). *Nachtegaalreeks: een serie boekjes over Limburgstalige literatuur*. Geraadpleegd op 27 mei 2026, van <https://hklimburg.nl/projecten/nachtegaalreeks>.

Huisman, L. M. (2021). *Limburgs in 't oonderwies: kwatsj of zjus nuudig? A study on the attitudes of primary school teachers towards using Limburgish in the classroom* (Master's thesis, Radboud University Nijmegen), Geraadpleegd op 24 april 2026, van <https://theses.ubn.ru.nl/bitstreams/b6d36593-9006-45a5-9711-b2ef0990cc91/download>.

I.B.V.A. Holland. (z.d.). *Auteurs informatie*. Geraadpleegd op 27 mei 2026, van <https://ibva.nl/auteurs/auteurs-informatie/>.

Inspectie van het Onderwijs. (2022). *Doorlichting van het Arubaanse onderwijsstelsel – tussenrapportage*, Geraadpleegd op 9 maart 2026, van

<https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2022/04/05/doorlichting-van-het-arubaanse-onderwijsstelsel---tussenrapportage>.

Inspectie van het Onderwijs. (z.d.-a). *Primair onderwijs*, Geraadpleegd op 24 april 2026, van <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwijssectoren/primair-onderwijs>.

Inspectie van het Onderwijs. (z.d.-b). *Voortgezet onderwijs*, Geraadpleegd op 24 april 2026, van <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwijssectoren/voortgezet-onderwijs>.

Inspectie van het Onderwijs. (z.d.-c). *Toezicht op het middelbaar beroepsonderwijs*, Geraadpleegd op 24 april 2026, van <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/middelbaar-beroepsonderwijs>.

Jensma, G. (2022). *Exit Fryslân: Plaats, taal en verbeelding in Friesland (1800–2022)*. Uitgeverij Noordboek.

Jones, E. H. G., Lainio, J. (Ed.), Moring, T., & Resit, F. (2020). *New technologies, new social media and the European Charter for Regional or Minority Languages: Report for the Committee of Experts*. Council of Europe, Geraadpleegd op 19 juni 2026, van <https://rm.coe.int/new-media-report-web-en/168098dd88>.

Jongbloed-Faber, L. (2021). *Frisian on social media: The vitality of minority languages in a multilingual online world* (Doctoral thesis, Maastricht University). LOT Publications. <https://doi.org/10.26481/dis.20210903lj>

Jongbloed-Faber, L., Van de Velde, H., Van der Meer, C., & Klinkenberg, E. (2016). *Language use of Frisian bilingual teenagers on social media*. *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 26, 27–54. <https://revistes.iec.cat/index.php/TSC>

Jongbloed-Faber, L., Van Loo, J., & Cornips, L. (2017). *Regional languages on Twitter: A comparative study between Frisian and Limburgish*. *Dutch Journal of Applied Linguistics*, 6(2), 174–196. <https://www.researchgate.net/publication/322146115>

Jordaan, H. R. (2006). *Het beleidsterrein Friese taal 1937–2002* (Concept, 14 december 2006) [Rapport Institutioneel Onderzoek (RIO), PIVOT].

KinderopvangGids. (z.d.). *Kinderopvang in Limburg: 916 locaties in 31 gemeentes*, Geraadpleegd op 25 april 2026, van <https://kinderopvanggids.nl/provincie/limburg>.

Koninklijk Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap. (2024). *Truuk nao Hoes 2024: De Nieuwe Canon van Limburg* [Symposiumprogramma], Geraadpleegd op 6 juni 2026, via <https://d1tx3ame4y5rtu.cloudfront.net/Uitnodiging-Truuk-nao-Hoes-2024-volledig.pdf>.

Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. (2025, 10 juli). *Volwaardige bachelor Friese taal en cultuur keert terug*, Geraadpleegd op 25 april 2026, van <https://www.knaw.nl/nieuws/volwaardige-bachelor-friese-taal-en-cultuur-keert-terug>.

Konstali, M. (2010). *Lëtzebuergesch – vom Dialekt zur Nationalsprache* (Masterarbeit). Universitetet i Oslo, Institutt for litteratur, områdestudier og europeiske språk.

Krefeld, T. (2019). *Materialien zum Konzept ‘Ausbau’*, Geraadpleegd op 24 april 2026, van <https://www.dh-lehre.gwi.uni-muenchen.de/?p=38092>.

Kroon, S., & Vallen, T. (2004). *Dialect in Limburg*. In S. Kroon & T. Vallen (Eds.), *Dialect en school in Limburg* (pp. 11–32). Aksant Academic Publishers.

Kurrikulum.frl. (2025). *Kerdoelen Friese taal en cultuur: Herziene versie 2025*, Geraadpleegd op 2 maart 2026, van https://kurrikulum.frl/wp-content/uploads/2025/12/20251125_Kerdoelenboekje-FTC_herziene-versie-2025_NED.pdf.

L1 Nieuws. (2026, 12 juni). *‘Limburgse Revolutie’ op social media: waarom Limburgs opeens zo goed scoort op TikTok en Instagram*. L1 Nieuws, Geraadpleegd op 19 juni 2026, van <https://www.l1nieuws.nl/nieuws/3177068/limburgse-revolutie-op-social-media-waarom-limburgs-opeens-zo-goed-scoort-op-tiktok-en-instagram>.

L1 Nieuws. (2026, januari 9). *Kleine stoeltjes tijdens vergadering Staotecomité Limburgse taal in peuteropvang*, Geraadpleegd op 24 april 2026, van <https://www.l1nieuws.nl/nieuws/3072623/kleine-stoeltjes-tijdens-vergadering-staotecomite-limburgse-taal-in-peuteropvang>.

L1 Nieuws. (2025, 18 oktober). *Plat op je diploma: primeur voor Vista-studenten, die les krijgen in het Limburgs*, Geraadpleegd op 24 april 2026, van <https://www.l1nieuws.nl/entertainment/3012464/plat-op-je-diploma-primeur-voor-vista-studenten-die-les-krijgen-in-het-limburgs>.

L1 Nieuws. (2025, 20 oktober). Meijelse les op de basisschool: "Je merkt dat het bij kinderen leeft" , Geraadpleegd op 25 april 2026, van <https://www.l1nieuws.nl/entertainment/3013829/meijelse-les-op-de-basisschool-je-merkt-dat-het-bij-kinderen-leeft>.

L1 Nieuws. (2025, 16 mei). Helje, Thoeur en Sjetekove: gemeenten kiezen steeds vaker voor Limburgse komborden, Geraadpleegd op 8 april 2026, van <https://www.l1nieuws.nl/nieuws/2911027/helje-thoeur-en-sjetekove-gemeenten-kiezen-steeds-vaker-voor-limburgse-komborden>.

Lai, R. (2019). "Arrègulas": Oral poetry and minority language standardisation. *Quaderni di Linguistica e Studi Orientali*, 5, 477–495. <https://doi.org/10.13128/QULSO-2421-7220-25978>.

Lai, R. (2018). Problèmes sociolinguistiques de la normalisation du sarde. *Annali Online di Ferrara - Sezione Lettere*, 13, 61–80. <https://annali.unife.it/lettere/article/view/2089>.

Lai, R. (2017). Orthography development in Sardinia: The case of *Limba Sarda Comuna*. In M. C. Jones & D. Mooney (Eds.), *Creating orthographies for endangered languages* (pp. 176–189). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781316562949.010>.

Langer, N. (2021). *Pluricentricity and minority languages: The difficult case of North Frisian*. *Sociolinguistica*, 35(1), 73–90. <https://doi.org/10.1515/soci-2021-0005>.

Leerssen, J., Bloemhoff, H., Cornips, L., van Hout, R. W. N. M., & Jensma, G. T. (2018, 14 december). *De Nederlandse Taalunie en het wegmoffelingseffect: Waar zijn de streektalen (regionale talen)? De overheid moet streektalen als het Limburgs en Nedersaksisch vrijwaren van centralistisch ontmoedigingsbeleid*. *Neerlandistiek*, Geraadpleegd op 9 juni 2026, van <https://www.neerlandistiek.nl/2018/12/de-nederlandse-taalunie-en-het-wegmoffelingseffect-waar-zijn-de-streektalen-regionale-talen-de-overheid-moet-streektalen-als-het-limburgs-en-nedersaksisch-vrijwaren-van-centralistisch-ontmoedigen/>.

Levende Talen Limburgs. (2026, 1 mei). *Profielwerkstukprijs*, Geraadpleegd op 2 juni 2026, van <https://limburgs.levendetalen.nl/2026/05/01/profielwerkstukprijs/>.

Levende Talen Nedersaksisch. (2025, 19 november). *Nieuwe nascholingscursus Klasse Nedersaksisch in februari van start*. Geraadpleegd op 24 april 2026, van <https://ltnedersaksisch.nl/nieuwe-nascholingscursus-klasse-nedersaksisch-in-februari-van-start/>.

Limburg Film Office. (z.d.). *Limburg Film Fonds*, Geraadpleegd op 27 mei 2026, van <https://limburgfilmoffice.nl/film-fund/>.

Limburgs Museum. (2026, 16 april). *Ons Limburgs Museum lanceert innovatieve online dialectfunctie voor Limburgse taal*, Geraadpleegd op 27 mei 2026, van <https://www.limburgsmuseum.nl/nieuws/ons-limburgs-museum-lanceert-innovatieve-online-dialectfunctie-voor-limburgse-taal/>.

Limburgse Academie. (z.d.). *Corpus*, Geraadpleegd op 15 april 2026, van <https://www.limburgs.org/li/corpus/>.

Limburgse Academie. (z.d.). *D'n Dictionair*, Geraadpleegd op 15 april 2026, van <https://www.limburgs.net/>.

Lotte uit Limburg. (2025, november 24). *Machinist vs buschauffeur: wae haet de bèste rit?* [Video]. YouTube, Geraadpleegd op 30 april 2026, van <https://www.youtube.com/watch?v=QNAtVk6m51k>.

Lotte uit Limburg. (2024, november 27). *Plat in de Ploog: dé Limburgse serie mèt kwatsj op de wèrkvloer* [Video]. YouTube, Geraadpleegd op 24 april 2026, van YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=Zei3j4rplcg>.

Lotte uit Limburg. (2025). *Verslage door de keenderopvang - #3 S1 Plat in de Ploog* [Video]. YouTube, Geraadpleegd op 30 april 2026, van <https://www.youtube.com/watch?v=kAfO1Tj3E>.

Lotte uit Limburg. (2025). *Wat doen ze bie ein gemeente? - #1 S1 Plat in de Ploog* [Video]. YouTube, Geraadpleegd op 30 april 2026, van <https://www.youtube.com/watch?v=xHkMlgqkil>.

Lowling, K. (2017). The Scots language and its cultural and social capital in Scottish schools: A case study of Scots in Scottish secondary classrooms. *Scottish Language*, 36, 1–20, Geraadpleegd op 3 januari 2026, van https://strathprints.strath.ac.uk/62705/1/Lowling_SL_2017_Scots_language_and_its_cultural_and_social_capital_in_Scottish_schools.pdf.

Maastricht University. (2025, 24 februari). *Kan het Limburgs overleven en zelfs floreren?*, Geraadpleegd op 24 april 2026, van <https://www.maastrichtuniversity.nl/nl/nieuws/kan-het-limburgs-overleven-en-zelfs-floreren>.

Marnixring Land van Loon–Nieuw Eyck, Algemeen–Nederlands Verbond Regio beide Limburgen, & Orde van den Prince Maasland. (2024, 19 april). *Uitnodiging conferentie Limburgdag 19 april te Maaseik*, Geraadpleegd op 9 juni 2026, van <https://www.marnixring.org/nl/site/kalender/3794>.

Meertens Instituut. (2025, juli 3). *Dialect van belang in verpleeghuizen*, Geraadpleegd op 30 april 2026, van <https://meertens.knaw.nl/2025/07/03/juli-2025-dialect-van-belang-in-verpleeghuizen/>.

Mercator European Research Centre on Multilingualism and Language Learning. (z.d.). *Limburgish in the Netherlands*, Geraadpleegd op 24 april 2026, van https://wiki.mercator-research.eu/languages:limburgish_in_the_netherlands.

Minasyan, A. (2011). UNESCO's language vitality and endangerment methodological guideline: Review of application and feedback since 2003. UNESCO, Geraadpleegd op 19 mei 2026, van https://www.academia.edu/35753965/UNESCOs_Language_Vitality_and_Endangerment_Methodological_Guideline_Review_of_Application_and_Feedback_since_2003.

Ministerie van Buitenlandse Zaken, Ministerie van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, & Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2024). *Beleidskader Internationaal Cultuurbeleid 2025–2028*. Rijksoverheid, Geraadpleegd op 4 juni 2026, van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2024/01/24/beleidskader-internationaal-cultuurbeleid-2025-2028-nederlands>.

Ministerie van Buitenlandse Zaken, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, & Ministerie van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp. (2024). *Beleidskader internationaal cultuurbeleid 2025–2028*. Rijksoverheid, Geraadpleegd op 4 juni 2026, van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2024/01/24/beleidskader-internationaal-cultuurbeleid-2025-2028-fries>.

Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk (CRM). (1970). *Rapport van de Commissie Friese Taalpolitiek*, Geraadpleegd op 28 december 2025, van https://repository.overheid.nl/frbr/sgd/19691970/0000232345/1/pdf/SGD_19691970_0004519.pdf.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2025, 21 november). *Kerndoelen en toelichting mens en maatschappij*, Geraadpleegd op 25 april 2026, van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/11/21/kerndoelen-en-toelichting-mens-en-maatschappij>.

Morillo Morales, G., & Cornips, L. (2023). *Minoritising a regional language in multilingual preschools in Dutch Limburg: Teachers' and toddlers' choices between Dutch and Limburgish*. *International Journal of Bilingualism*, 27(3), 275–292. <https://doi.org/10.1177/13670069221079335>

Mulder, L. (2024). *Selecteren voor de toekomst: Iedereen een huisarts. De regionale herkomst van geneeskundestudenten tussen 2000–2024, regionale huisartsentekorten en de potentie van een nieuw selectiebeleid voor een toekomstbestendige huisartsenzorg*. Health Equity Research / UMC Utrecht, in opdracht van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Nationale Onderwijsgids. (2026, 5 februari). *Vertaalacademie Maastricht start cursus tolken Limburgs*, Geraadpleegd op 25 april 2026, van <https://www.nationaleonderwijsgids.nl/cursussen/vertaalacademie-maastricht-start-cursus-tolken-limburgs/>.

Nederlands Letterenfonds. (z.d.). *Projectsubsidies voor makers van boeken*, Geraadpleegd op 27 mei 2026, van <https://www.letterenfonds.nl/subsidies/projectsubsidies-voor-makers-van-boeken>.

Needler, C. (2025). Learning to write Scots: A school ethnography of Scots literacy development. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 46(3), 524–539. <https://doi.org/10.1080/01434632.2024.2357719>

Nguyen, D., Trieschnigg D. & L. Cornips (2015). Audience and the use of minority languages on Twitter. *Proceedings of the Ninth AAAI International Conference on Web and Social Media (ICWSM-2015)* p. 666–669.

Nieuws.nl. (z.d.). *Voorlezen in het Limburgs in bieb Echt*. Echt-Susteren.nieuws.nl, Geraadpleegd op 24 april 2026, van <https://echt-susteren.nieuws.nl/kinderactiviteiten/voorlezen-in-het-limburgs-in-bieb-echt>.

NOS. (2026, april 18). *Dialecten in de lift: geen 'aap-noot-mies' maar 'aai-laauw-bien'* Geraadpleegd op 24 april 2026, van <https://nos.nl/artikel/2610951-dialecten-in-de-lift-geen-aap-noot-mies-maar-aai-laauw-bien>.

NOS. (2026, 25 januari). *Duizenden Limburgers in Amsterdam voor 'grootste dialectpopconcert ooit'*. NOS, Geraadpleegd op 27 mei 2026, van <https://nos.nl/artikel/2599625-duizenden-limburgers-in-amsterdam-voor-grootste-dialectpopconcert-ooit>.

NOS. (2026, 31 maart). *Recordaantal leerlingen in Friesland maakt dit jaar eindexamen Fries*, Geraadpleegd op 24 april 2026, van <https://nos.nl/artikel/2608489-recordaantal-leerlingen-in-friesland-maakt-dit-jaar-eindexamen-fries>.

NPO Radio 2. (z.d.). *Frans Pollux en Lex Uiting met dialectpopconcert naar de Ziggo Dome*, Geraadpleegd op 27 mei 2026, van <https://www.nporadio2.nl/nieuws/npo-radio-2/e0efd380-a26f-4d07-b134-4751833149f7/frans-pollux-en-lex-uiting-met-dialectpopconcert-naar-de-ziggo-dome>.

Omrop Fryslân. (2024, 23 januari). *Het vuur aansteken voor het Fries: Het begint bij bewustwording* Geraadpleegd op 24 april 2026, van <https://www.omropfryslan.nl/nl/nieuws/16204879/het-vuur-aansteken-voor-het-fries-het-begint-bij-bewustwording>.

Onderwijsraad. (2025). *Talige diversiteit benutten*, Geraadpleegd op 24 april 2026, van <https://www.onderwijsraad.nl/documenten/2025/09/04/talige-diversiteit-benutten>.

Oud-Limburgse Schuttersfederatie. (z.d.). *OLS-feest*, Geraadpleegd op 9 juni 2026, van <https://www.olsfederatie.com/ols/>.

Parkstad Limburg Theaters. (z.d.-a). *Show bij PLT | Agenda | Voorstellingen* Geraadpleegd op 27 mei 2026, van <https://www.plt.nl/programma/show>.

Parkstad Limburg Theaters. (z.d.-b). *Het StreekTheater – D'r bókseboam*, Geraadpleegd op 27 mei 2026, van <https://www.plt.nl/programma/het-streektheater-dr-b%C3%B3kseboam/28-05-2026-20-00>.

Pauwels, A. (1994). *Diglossic communities in transition: The cases of the Limburgs and Swabian speech communities in Australia*. SOAS, University of London, Geraadpleegd op 19 april 2026, van <https://soas-repository.worktribe.com/OutputFile/409009>.

Peel en Maas TV. (2024, december 27). *Muuske Mila vertaalt in dialect* [Video]. Peel en Maas Venray Geraadpleegd op 27 mei 2026, van <https://www.peelenmaasvenray.nl/video/video/106295/muuske-mila-vertaalt-in-dialect-video->.

Plevoets, K. (2008). *Tussen spreek- en standaardtaal: Een corpusgebaseerd onderzoek naar de situationele, regionale en sociale verspreiding van enkele morfo-syntactische verschijnselen uit het gesproken Belgisch-Nederlands* (Proefschrift). Katholieke Universiteit Leuven, Geraadpleegd op 9 juni 2026, van <http://hdl.handle.net/1854/LU-1168055>.

Podiuminfo. (2025, 20 januari). *Groots Limburgs dialectpopconcert met Lex Uiting, Frans Pollux en Metropole Orkest in Ziggo Dome*, Geraadpleegd op 27 mei 2026, van <https://www.podiuminfo.nl/news/55772/Groots-Limburgs-dialectpopconcert-met-Lex-Uiting-Frans-Pollux-en-Metropole-Orkest-in-Ziggo-Dome/>.

Popkema, J. (2006). *Grammatica Fries: De regels van het Fries*. Utrecht/Leeuwarden: Het Spectrum & Fryske Akademy.

Provinciale Staten Limburg. (2025, 7 november). *G-25-016 Statenvoorstel inzake advies aanwijzing regionale publieke omroep* (GS DOC-00825347). Provincie Limburg, Geraadpleegd op 7 juni 2026, van <https://limburg.bestuurlijkeinformatie.nl/Agenda/Document/2a7b1cbf-8272-4b07-96de-ddf2a85716db?documentId=4bf913c2-6077-4483-b4b1-fec08200b275&agendatItemId=ddfa0f47-cda9-4cd9-9aa4-8970cf02ce9c>.

Provinciale Staten van Overijssel. (2021, 3 maart). *Vergadering Provinciale Staten 03-03-2021* [Vergaderpagina]. NotuBiz, Geraadpleegd op 30 april 2026, van <https://overijssel.notubiz.nl/vergadering/757254/Provinciale%20Staten%2003-03-2021>.

Provinciale Staten van Overijssel. (2025, 26 maart). *Vergadering Provinciale Staten 26-03-2025* [Vergaderpagina], Geraadpleegd op 30 april 2026, van Stateninformatie. <https://overijssel.stateninformatie.nl/vergadering/1260158>.

Provincie Fryslân. (2026, 18 februari). *Nieuwe kerndoelen Friese taal en cultuur 1 augustus van kracht*, Geraadpleegd op 2 maart 2026, van <https://taalplan.frl/nl/nieuwe-kerndoelen-friese-taal-en-cultuur-1-augustus-van-kracht/>

Provincie Fryslân. (2026). *Subsydzjeregeling Sichtberens Fryske taal*. Lokale wet- en regelgeving, Geraadpleegd op 2 juni 2026, van <https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR756353>.

Provincie Fryslân. (2024). *Fansels Frysk: Taalnota 2025–2028*. Leeuwarden: Provincie Fryslân, Geraadpleegd op 15 maart 2026, van https://cuatro.sim-cdn.nl/fryslan/uploads/1390_taalnota_nl_digi.pdf?cb=JeLx87_1.

Provincie Fryslân. (2024). *Programmabegroting 2025: subsidiestaat*, Geraadpleegd op 15 maart 2026, van <https://www.provinciale-begroting.frl/begroting-2025/programma/bijlage-11-subsidiestaat-begroting-2025>.

Provincie Fryslân. (2023, 7 maart). *Programma van Eisen concessie openbaar vervoer Fryslân 2024–2034*, Geraadpleegd op 3 juni 2026, van https://cuatro.sim-cdn.nl/fryslan/uploads/programma_van_eisen_concessie_openbaar_vervoer_fryslan_2024-2034.pdf.

Provincie Fryslân. (2023). *It is mei sizzen net te dwaan: Taalplan Frysk 2030* [Rapport], Geraadpleegd op 2 maart 2026, van <https://taalplan.frl/wp-content/uploads/2023/01/Rapport-It-is-mei-sizzen-net-te-dwaan-Taalplan-Frysk-2030-NL.pdf>.

Provincie Fryslân. (z.d.). *Fries in het onderwijs*. Geraadpleegd op 24 april 2026, van <https://www.fryslan.frl/fries-in-het-onderwijs>.

Provincie Limburg. (2025, 1 juli). *Mededeling portefeuillehouder inzake nadere analyse kansen en bedreigingen op het gebied van Limburgse taal in de Euregio – Toezegging 9611* (DOC-00790776). Provinciale Staten Limburg, Geraadpleegd op 9 juni 2026, van <https://limburg.bestuurlijkeinformatie.nl/Reports/Document/afff8f71-1168-449a-b44f-b1d6f5564251?documentId=946f707b-40fa-468a-b13a-5ddf69d04a34>.

Provincie Limburg. (2025). 8.2.2. *Grensoverschrijdende samenwerking*. Programmabegroting 2026, Geraadpleegd op 9 juni 2026, van <https://limburg.begrotingsapp.nl/programmabegroting-2026/project/822-grensoverschrijdende-samenwerking>

Provincie Limburg. (2024). *Cultuur en erfgoed voor iedereen: Beleidskader 2024–2027*, Geraadpleegd op 24 april 2026, van https://www.limburg.nl/publish/pages/7863/cultuur_en_erfgoed_voor_iedereen_beleidskader_2024-2027_1.pdf.

Provincie Limburg. (2024a). *Samen leven en bestaanszekerheid: Beleidskader 2024–2027*, Geraadpleegd op 4 mei 2026, van https://www.limburg.nl/publish/pages/7863/samen_leven_en_bestaanszekerheid_beleidskader_2024-2027_1.pdf.

Provincie Limburg. (2024b). *Werken aan een toekomstbestendige economie: Beleidskader 2024–2027*, Geraadpleegd op 4 mei 2026, van https://www.limburg.nl/publish/pages/7863/werken_aan_een_toekomstbestendige_economie_beleidskader_2024-2027_1.pdf.

Provincie Limburg. (2024c). *Nadere subsidieregels Cultuur 2025–2027*. Lokale wet- en regelgeving, Geraadpleegd op 27 mei 2026, van <https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR725760/>.

Provincie Limburg. (2024d). *Nadere subsidieregels Culturele Infrastructuur 2025–2028*. Lokale wet- en regelgeving, Geraadpleegd op 27 mei 2026, van <https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR694145>.

Provincie Limburg. (z.d.). *Subsidie cultuur 2025–2027*, Geraadpleegd op 27 mei 2026, van <https://www.limburg.nl/@9989/subsidie-cultuur-2025-2027/>.

Provincie Limburg. (z.d.a). *Subsidie bovenlokale evenementen 2025–2027*, Geraadpleegd op 27 mei 2026, van <https://www.limburg.nl/@10108/subsidie-bovenlokale-evenementen-2025/>.

Provinsje Fryslân. (2021). *Taalplan Frysk 2030*. Provincie Fryslân, Geraadpleegd op 4 april 2026, van <https://www.ffu-frl.eu/PDF/Taalplan-Provinsje-211224-TF20301.pdf>.

R&M|Matrix. (2021). *Verslag van een onderzoek naar de stand van de Limburgse taal* (in opdracht van Veldeke Limburg), Geraadpleegd op 9 april 2026, van <https://www.veldeke.net/wp-content/uploads/2021/06/Eindrapport-compleet.pdf>.

Rechtbank Limburg. (2025, 6 juli). *Beantwoording vragen Limburgse taal* (brief). In: Provincie Limburg (2025, 19 december), Agenda en stukken Statencommissie Economie en Samenleving (ESA).

Regering van Aruba, Openbaar Lichaam Bonaire, & Regering van Curaçao. (2025). *Samenwerkingsovereenkomst voor de ontwikkeling en promotie van Papiamentu/Papiamentu*, Geraadpleegd op 9 maart 2026, van <https://www.ea.aw/pages/wp-content/uploads/p/papiamento/Samenwerkingsovereenkomst-ABC-ontwikkeling-promotie-Papiamento-Papiamentu-2025-07-14.pdf>.

Regionale Publieke Omroep. (z.d.). *Financiering*. Geraadpleegd op 5 juni 2026, van <https://rpo.cms.lionhead.nl/Dossiers/Financiering.htm>

Rickert, M. (2024). *Shaping participation: children's and teachers' language practices in linguistically diverse early childhood education and care*. Maastricht University. <https://doi.org/10.26481/dis.20240229mr>.

Rijksoverheid. (z.d.). *Hoe wordt de kwaliteit van het hoger onderwijs bewaakt?*, Geraadpleegd op 11 mei 2026, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/hoger-onderwijs/vraag-en-antwoord/hoe-wordt-de-kwaliteit-van-het-hoger-onderwijs-bewaakt>.

Rodgers, E. (2000). *Europees Taalbeleid. Een onderzoek naar de totstandkoming, de inhoud en de implementatie van het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden* (Doctoral dissertation, Katholieke Universiteit Brabant), Geraadpleegd op 8 juni 2026, van https://web.archive.org/web/20110512172425/http://www.limburghuis.nl/Archief/SCRIP_TIL.htm.

Rondom Vandaag. (2019, 3 april). *Fries leren met online cursus voor zorgprofessionals*, Geraadpleegd op 4 mei 2026, van <https://www.rondomvandaag.nl/leeuwarden/14743/fries-leren-met-online-cursus-voor-zorgprofessionals>.

Rouschop, H. (Maker). (z.d.). *KEENDERBEUK* [Podcast]. LIMx, Geraadpleegd op 27 mei 2026, van <https://www.limx.nl/podcast/>.

Schmeets, H., & Cornips, L. (2022). *Taaldiversiteit in Nederland: Language diversity in the Netherlands*. *Taal en Tongval*, 74(1), 75–106. <https://doi.org/10.5117/TET2022.1.004.SCHM>.

Schmeets, H., & Cornips, L. (2022). *Taaldiversiteit in Nederland*. *Taal & Tongval*, 74(1), 75–106. <https://doi.org/10.5117/TET2022.1.004.SCHM>.

Schmeets, H., & Cornips, L. (2021). *Talen en dialecten in Nederland*. Centraal Bureau voor de Statistiek. <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2021/talen-en-dialecten-in-nederland>
Scottish Government. (2011). *Scots Language Working Group report: Response from the Scottish Government*, Geraadpleegd op 3 januari 2026, van <https://www.gov.scot/publications/scots-language-working-group-report-response-scottish-government/>.

SCHUNCK. (2025, maart 12). *Vandaag start de Boekenweek met het thema ...* [LinkedIn-bericht]. LinkedIn, Geraadpleegd op 30 april 2026, van https://nl.linkedin.com/posts/schunck-_vandaag-start-de-boekenweek-met-het-thema-activity-7305515454943383552-GKW7.

SCHUNCK. (z.d.). *Top 7 Limburgse dialect boeken voor kinderen*. Geraadpleegd op 27 mei 2026, van <https://schunck.nl/bibliotheek/nieuws-en-verhalen/top-7-dialect-boeken-bij-de-bieb>.

Sevagram Zorg. (2024, februari 5). *Maak elke dag bijzonder: Dieren | Werken bij Sevagram* [Video]. YouTube, Geraadpleegd op 30 april 2026, van <https://www.youtube.com/watch?v=me9YZKZD2JQ>.

Simons, A. J. C. (2024). *Status of Limburgish Corpus* (Limbörgse Academie) (Versie 23-10-2024).

Simons, A. J. C. (2023). *Natural language processing on Limburgish: A non-standardized, low-resource language* (Master's thesis), Geraadpleegd op 9 april 2026, van <https://github.com/AndreasCSimons/LimburgishNLP/blob/main/Natural%20Language%20Processing%20on%20Limburgish%20a%20non-standardized%2C%20low-resource%20language.pdf>.

Slaats, I. (2020). *Codificering in Brabantse, Limburgse en Nedersaksische dialecten* [Masterscriptie, Universiteit Utrecht]. Utrecht University Student Theses Repository, Geraadpleegd op 9 april 2026, van <https://studenttheses.uu.nl/handle/20.500.12932/37390>.

SLO. (z.d.). *SLO: Nationaal expertisecentrum voor het curriculum*, Geraadpleegd op 8 maart 2026, van <https://www.slo.nl/>.

SLO. (2025a). *Definitieve conceptkerndoelen Nederlands: Toelichtingsdocument (herziene versie 2025)*, Geraadpleegd op 24 april 2026, van https://www.slo.nl/publish/pages/22236/definitieve-conceptkerndoelen-nederlands-toelichtingsdocument_1.pdf.

SLO. (2025b). *Conceptexamenprogramma Nederlandse taal en literatuur – vwo (versie 2)*, Geraadpleegd op 24 april 2026, van <https://www.slo.nl/publish/pages/22900/conceptexamenprogramma-nederlandse-taal-en-literatuur-versie-2-vwo.pdf>.

SLO. (2025c). *Conceptexamenprogramma Italiaanse taal en cultuur – vwo (versie 2)*, Geraadpleegd op 24 april 2026, van <https://www.slo.nl/publish/pages/22931/conceptexamenprogramma-italiaanse-taal-en-cultuur-versie-2-vwo.pdf>.

Spronck, L., Van Melick, B., & Kusters, W. (red.). (2016). *Geschiedenis van de literatuur in Limburg*. LGOG / Vantilt, Geraadpleegd op 26 april 2026, van <https://lgog.nl/publicaties/overige-publicaties/geschiedenis-van-de-literatuur-in-limburg>.

Statenvoorstel G-24-038 inzake Uitvoeringsprogramma Limburgse taal Same veur 't Limburgs 2025-2027, brief GS van 5-11-2024 (GS DOC-00709718), Geraadpleegd op 15 maart 2026, van <https://limburg.bestuurlijkeinformatie.nl/Agenda/Index/8fab599e-aa5f-4265-a9df-7bd7af5b433a#afd4a822-014e-4ac5-843d-852ccde88d51>.

Statenvoorstel G-24-038 inzake Uitvoeringsprogramma Limburgse taal Same veur 't Limburgs 2025-2027, Rapport Berenschot (73377 – 21 oktober 2024) Niet langer 'n kwestie van geduld (GS DOC-00709718), Geraadpleegd op 15 april 2026, van <https://limburg.bestuurlijkeinformatie.nl/Agenda/Index/8fab599e-aa5f-4265-a9df-7bd7af5b433a#afd4a822-014e-4ac5-843d-852ccde88d51>.

Stefan, M. H. (2022). *Spoken Frisian: Language contact, variation and change* (Doctoral dissertation, Universiteit van Amsterdam). LOT. <https://doi.org/10.48273/LOT0625>

Stichting Halt. (z.d.). Informatie & contact, Geraadpleegd op 27 april 2026, van <https://www.halt.nl/>.

Stichting Kabelomroep Zuid-Limburg. (2012). Statuten van Stichting Kabelomroep Zuid-Limburg (RTV Maastricht). Bijlage 4 bij Raadsvoorstel 44-2025: Advies aanwijzing lokale publieke omroep. Gemeente Maastricht, Geraadpleegd op 7 juni 2026, van [https://www.maastrichtbeleid.nl/beleidsinformatie/Raadsvoorstel/2025/Raadsvoorstel%2044-2025%20-%20Advies%20aanwijzing%20lokale%20publieke%20omroep/Raadsvoorstel%2044-2025%20-%20Bijlage%204%20-%20Stukken%20Stichting%20Kabelomroep%20Zuid-Limburg%20\(RTV%20Maastricht\)%20-%20geanonimiseerd](https://www.maastrichtbeleid.nl/beleidsinformatie/Raadsvoorstel/2025/Raadsvoorstel%2044-2025%20-%20Advies%20aanwijzing%20lokale%20publieke%20omroep/Raadsvoorstel%2044-2025%20-%20Bijlage%204%20-%20Stukken%20Stichting%20Kabelomroep%20Zuid-Limburg%20(RTV%20Maastricht)%20-%20geanonimiseerd).

Stichting Audio. (z.d.). *Mia*. Geraadpleegd op 28 mei 2026, van <https://stichtingaudio.nl/project/mia/>.

Stichting LIMx. (z.d.). *LIMx*, Geraadpleegd op 27 mei 2026, van <https://www.limx.nl/>.

Stichting Omrop Fryslân. (2025). *Jierferslach 2024* [Jaarverslag]. Omrop Fryslân, Geraadpleegd op 5 juni 2026, van https://static.omropfryslan.nl/pdf_algemeen/Jierferslach_2024_stichting_Omrop_Frysl%C3%A2n.pdf.

Sumien, D. (2006). *Normes lingüistiques de l'occitan: Per una estandardizacion moderna* [Normatieve spellingstudie]. CREO.

Tik Ondertitelservice. (z.d.). *Ondertiteling voor uw video*, Geraadpleegd op 27 mei 2026, van <https://www.tikondertitelservice.nl/>.

Uitgeverij Zuid. (z.d.). *Uitgeverij Zuid*, Geraadpleegd op 27 mei 2026, van <https://www.uitgeverijzuid.shop/>.

UNESCO Ad Hoc Expert Group on Endangered Languages. (2003). *Language vitality and endangerment*. UNESCO, Geraadpleegd op 19 mei 2026, van <https://ich.unesco.org/doc/src/00120-EN.pdf>.

UNESCO. (z.d.). Linguistic vitality and diversity questionnaire. Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology, Geraadpleegd op 19 mei 2026, van https://www.eva.mpg.de/lingua/tools-at-lingboard/pdf/Unesco_Vitality_Diversity_%20Questionnaire1.pdf.

Université de Perpignan Via Domitia. (z.d.). *Licence Langues, littératures et civilisations étrangères et régionales – Parcours Catalan*. Geraadpleegd op 12 juni 2026, van <https://formations.univ-perp.fr/licences/licence-langues-litteratures-et-civilisations-etrangees-et-regionales/licence-langues-litteratures-et-civilisations-etrangees-et-regionales>.

Université Toulouse Jean-Jaurès. (z.d.). *Licence LLCER – Parcours Occitan*. Geraadpleegd op 12 juni 2026, van <https://www.univ-tlse2.fr/accueil/formation-insertion/licence-occitan>.

Université Rennes 2. (z.d.). *Licence Langues, littératures et civilisations étrangères et régionales – Parcours breton et celtique*. Geraadpleegd op 12 juni 2026, van <https://formations.univ-rennes2.fr/formations/licence-22/licence-langues-litteratures-et-civilisations-etrangees-et-regionales-parcours-breton-et-celtique-enseignement-a-distance-JEA4G4DE.html>.

Schmeets, H. & L. Cornips (2022). Taaldiversiteit in Nederland. "Language diversity in the Netherlands". *Taal en Tongval* 74(1): 75-106.

Tummers, P., Berkvens, L., Bijsterveld, A. J. A., Hermans, F., Knotter, A., Wessels, L., & Van Royen, E. A. (Red.). (2015). *Limburg. Een geschiedenis*. Koninklijk Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap.

University of Curaçao Dr. Moises da Costa Gomez. (z.d.). *Teacher education in Papiamentu*, Geraadpleegd op 9 maart 2026, van <https://www.uoc.cw/academics/bachelor-programs/bachelor-in-applied-sciences/teacher-education-in-papiamentu>.

University of Aruba. (z.d.). *Papiamento course: Bo ta cla pa combersa?*, Geraadpleegd op 9 maart 2026, van <https://www.ua.aw/events/papiamento-course-bo-ta-cla-pa-combersa/>.

Van de Velde, H., van de Wijngaard, T., Schrier, M., Swanenberg, J. & de Tier, V. (2008). "Limburgs kalle, wie sjteit 't d'r mit?" *Jaarboek Veldeke* 2007: 56-72, Geraadpleegd op 30 april 2026, van <https://www.researchgate.net/publication/254874826>.

Van de Wier, M. (2026, 11 maart). *Streektaal maakt opmars in het onderwijs: 'Mooi da'j der bint'*. Trouw, Geraadpleegd op 24 april 2026, van <https://www.trouw.nl/onderwijs/streektaal-maakt-opmars-in-het-onderwijs-mooi-da-j-der-bint~b44bfa4e/>.

Van Gool, E., Fanchamps, N., & Van Dongen, J. (2025). *Gebruik van Limburgse taal in de kinderopvang: Onderzoeksrapport*. Innovatiewerkplaats MIK & PIW Groep en Radar, in opdracht van Hoes veur 't Limburgs.

Van Laer, C. J. (2021). Towards a Legal Dictionary Dutch–Limburgish: Preferences and Opportunities. *Lexikos*, 31(1), 146–158. <https://doi.org/10.5788/31-1-1633>.

Van Reydt, A. (2017). *Het Limburgs als schooltaal*. Veldeke Limburg, Geraadpleegd op 24 april 2026, van <https://www.veldeke.net/dr-aime-van-reydt-het-limburgs-als-schooltaal/>.

Van Roij, D. (2026, 25 maart). *Provincie Limburg steunt onderzoek en onderwijs ter versterking van het Limburgs*. Omroep P&M, Geraadpleegd op 25 april 2026, van <https://www.omroepenm.nl/nieuws/provincie-limburg-steunt-onderzoek-en-onderwijs-ter-versterking-van-het-limburgs>.

Van Wijk, H. D., Konijnenbelt, W., & Van Male, R. M. (2014). *Hoofdstukken van bestuursrecht* (16e druk). Wolters Kluwer.

Van Wezenberg, P. (2023, 19 mei). *Een 10 voor werkstuk in plat Limburgs, Finn vecht voor zijn dialect*. RTL Nieuws, Geraadpleegd op 12 juni 2026, van <https://www.rtl.nl/nieuws/nederland/artikel/5385321/limburg-dialect-taal-brunssum>.

Veldeke Bels(j) Limburg. (2025, 19 april). *Limburgdag om de scheiding van Belgisch en Nederlands Limburg te gedenken*, Geraadpleegd op 9 juni 2026, van <https://www.veldeke.net/agenda/limburgdag-om-de-scheiding-van-belgisch-en-nederlands-limburg-te-gedenken/>.

Veldeke Limburg. (z.d.-a). *Cursus Limburgs spreken*, Geraadpleegd op 25 april 2026, van <https://www.veldeke.net/cursus-limburgs-spreken/>.

Veldeke Limburg. (z.d.-b). *Dialect cursussen*, Geraadpleegd op 25 april 2026, van <https://www.veldeke.net/taal/dialect-cursussen/>.

Veldeke Limburg. (z.d.-c). *Welkom bij Veldgewas*, Geraadpleegd op 27 mei 2026, van <https://www.veldeke.net/welkom-bij-veldgewas/>.

Velden, van der, B. D. (2004). *Waar gaan wij heen met het Fries? Het gebruik van de Friese taal in het juridische en in het bestuurlijke verkeer in de laatste twee eeuwen* (Proefschrift, Universiteit van Amsterdam). Wolf Legal Publishers.

Venner, J. G. C. (2000). *Geschiedenis van Limburg. Deel 1*. Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap.

Venner, J., Mostert, L., & anderen. (2024). *De nieuwe canon van Limburg: Vensters op een veelkleurig verleden*. Boom, Geraadpleegd op 6 juni 2026, via <https://www.canonvannederland.nl/nl/limburg/limburg-nieuw>.

Veny, L., & Warnez, B. (2016). *Techniques for protecting minority languages under Belgian federalism*. *International Journal on Minority and Group Rights*, 23(2), 211–236. <https://doi.org/10.1163/15718115-02302002>.

- Vereniging Hogescholen. (2023). Terug naar de kern: Landelijk opleidingsprofiel journalistiek 2023, Geraadpleegd op 21 maart 2026, van https://www.verenighogescholen.nl/system/profiles/documents/000/000/296/original/Landelijk_Opleidingsprofiel_Journalistiek_2023_-_versie_online.pdf.
- Vereniging van Nederlandse Gemeenten. (2024, 15 april). *Bekostiging van de lokale publieke omroep: Richtbedrag 2025 bekend*, Geraadpleegd op 5 juni 2026, van <https://vng.nl/artikelen/bekostiging-van-de-lokale-publieke-omroep-richtbedrag-2025-bekend>.
- Visit Zuid-Limburg. (z.d.). *PLT – Theater Kerkrade*, Geraadpleegd op 30 april 2026, van <https://www.visitkerkrade.nl/te-doen-in-zuid-limburg/cultuur/detail/plt---theater-kerkrade/10781>.
- Vlaamse Regering. (2025, 8 juli). *Conceptnota: Ieder kind taalheld* (419 (2024–2025), nr. 1). Vlaams Parlement, Geraadpleegd op 19 juni 2026, van <https://www.vlaamsparlament.be/nl/parlementaire-documenten/parlementaire-initiatieven/1930455>.
- VRT NWS. (2026, 2 april). *Maaseik plaatst plaatsnaamborden in dialect om lokaal taalerfgoed zichtbaar te maken*, Geraadpleegd op 9 juni 2026, van VRT NWS. <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2026/04/02/maaseik-borden-dialect/>.
- VRT NWS. (2025, 31 oktober). *Hasseltse dialectdagen duren langer en lanceren podcasts: “Erfgoed dat bewaard moet worden”*. VRT NWS, Geraadpleegd op 5 juni 2026, van <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2025/10/31/hasseltse-dialectdagen-duren-langer-en-lanceren-podcasts-erfgoed/>.
- Watbleef?!. (z.d.). *LIMx*, Geraadpleegd op 27 mei 2026, van <https://watbleef.nl/limx/>.
- Welsh Government. (2017). *Cymraeg 2050: A million Welsh speakers*. Geraadpleegd op 9 juni 2026, van <https://www.gov.wales/sites/default/files/publications/2018-12/cymraeg-2050-welsh-language-strategy.pdf>.
- Werkgroep Erkenning Limburgs. (1996). *Advies inzake de erkenning van het Limburgs als streektaal*, Geraadpleegd op 27 januari 2026, van <https://leerssen.nl/publications/advies>.
- Weusten, S., Grondelaers, S.A. & R.W.N.M. van Hout (2013). De herkenning en waardering van zes Limburgse ‘stadse’ dialecten, in *Veldeke Jaarboek 2013*, 55–69, Geraadpleegd op 30 april 2026, van <http://www.veldeke.net/wp-content/uploads/2017/01/jaarboek-2013-Veldeke-Limburg.pdf>.
- Winkelmolen, S. (2024). *Nederlands-Limburgse vastelaovesmuziek: Een computationele analyse van de rol van de Limburgse taal en het katholicisme (1950–2010)* [Masterscriptie, Katholieke Universiteit Leuven]. Torna Cultura.
- Woehrling, J.-M. (2005). *The European Charter for Regional or Minority Languages: A critical commentary*. Council of Europe.
- Wolf, H. (2021, 19 oktober). *Het Fries is als bestuurstaal niet beter beschermd*. *Friesch Dagblad*.
- Woolard, K. A. (2016). *Singular and plural: Ideologies of linguistic authority in 21st-century Catalonia*. Oxford University Press, Geraadpleegd op 30 april 2026, van <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780190258610.001.0001>.
- Wy binne mbû. (z.d.). *Wy binne mbû*. Geraadpleegd op 24 april 2026, van <https://wybinnembu.frl/>.
- Ziggo Dome. (z.d.). *Frans Pollux & Lex Uiting + Metropole Orkest*, Geraadpleegd op 27 mei 2026, van <https://ziggodome.nl/events/83579231-fb8d-4fc3-913c-b8ff775a30e9/>.
- Zuyd Hogeschool. (2026, 5 februari). *Vertaalacademie in Maastricht gaat cursus tolken Limburgs aanbieden*, Geraadpleegd op 17 maart 2026, van <https://www.zuyd.nl/nieuws/vertaalacademie-maastricht-gaat-cursus-tolken-limburgs-aanbieden>.
- Zuyd Hogeschool. (z.d.). *Lectoraat Communication in a digitalizing society*, Geraadpleegd op 25 april 2026, van <https://www.zuyd.nl/onderzoek/lectoraten-communication-in-a-digitalizing-society>.

Nederlandse rechtspraak

Hoge Raad

HR 24 juni 2022, ECLI:NL:HR:2022:943.
 HR 15 januari 2016, ECLI:NL:HR:2016:65.
 HR 26 april 2011, ECLI:NL:HR:2011:BP9336.

HR 12 december 2008, ECLI:NL:HR:2008:BD5493.

Conclusies procureur-generaal / advocaat-generaal

Conclusie A-G IJzerman 25 maart 2021, ECLI:NL:PHR:2021:291.

Conclusie A-G 31 maart 2020, ECLI:NL:PHR:2020:300.

Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State

ABRvS 20 januari 2021, ECLI:NL:RVS:2021:105.

ABRvS 18 november 2015, ECLI:NL:RVS:2015:3578.

College van Beroep voor het bedrijfsleven

CBb 19 januari 2009, ECLI:NL:CBB:2009:BH0436.

Centrale Raad van Beroep

CRvB 27 juni 2012, ECLI:NL:CRVB:2012:BX1183.

CRvB 6 november 2002, ECLI:NL:CRVB:2002:AF1655.

College voor de Rechten van de Mens

College voor de Rechten van de Mens 15 mei 2015, oordeel 2015-78.

Gerechtshof

Gh. 's-Hertogenbosch 13 oktober 2023, ECLI:NL:GHSHE:2023:3646.

Rechtbanken

Rb. Den Haag

Rb. Den Haag 18 juni 2018, ECLI:NL:RBDHA:2018:7781.

Rb. Limburg

Rb. Limburg 16 mei 2025, ECLI:NL:RBLIM:2025:4720.

Rb. Limburg 26 februari 2024, ECLI:NL:RBLIM:2024:867.

Rb. Limburg 6 februari 2024, ECLI:NL:RBLIM:2024:583.

Rb. Limburg 1 maart 2022, ECLI:NL:RBLIM:2022:1609.

Rb. Limburg 31 maart 2021, ECLI:NL:RBLIM:2021:2813.

Rb. Limburg 23 juli 2019, ECLI:NL:RBLIM:2019:6832.

Rb. Limburg 29 maart 2018, ECLI:NL:RBLIM:2018:3022.

Rb. Limburg 28 september 2016, ECLI:NL:RBLIM:2016:8360.

Rb. Limburg 8 februari 2016, ECLI:NL:RBLIM:2016:992.

Rb. Limburg 22 oktober 2014, ECLI:NL:RBLIM:2014:9209.

Rb. Noord-Holland

Rb. Noord-Holland 12 januari 2021, ECLI:NL:RBNHO:2021:574.

Rb. Roermond

Rb. Roermond 18 september 1995, ECLI:NL:RBROE:1995:1.

Nederlandse wet- en regelgeving

Nationale wetgeving

Mediawet 2008, *Stb.* 2008, 583.

Mediawet BES, *Stb.* 2010, 389.

Wet educatie en beroepsonderwijs, *Stb.* 1995, 501.

Wet educatie en beroepsonderwijs BES, *Stb.* 2010, 848.

Wet gebruik Friese taal, *Stb.* 2014, 193.

Wet kinderopvang BES, *Stb.* 2025, 429.

Wet op de expertisecentra, *Stb.* 1998, 228.

Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek, *Stb.* 1992, 593.

Wet op het primair onderwijs, *Stb.* 1981, 468.

Wet primair onderwijs BES, *Stb.* 2011, 34.

Wet telecommunicatievoorzieningen BES, *Stb.* 2010, 389.

Wet voortgezet onderwijs 2020, *Stb.* 2020, 437.

Algemene maatregelen van bestuur

Besluit geslachtsnaamswijziging, *Stb.* 1997, 463.

Uitvoeringsbesluit WVO 2020, BWBR0045787.

Ministeriële regelingen

Gemeenschappelijke regeling Tresoar, *Stcrt.* 2021, 32234.

Regeling van de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van 30 september 2025, nr. MBO/54417587, houdende wijziging van de Regeling vaststelling keuzedelen, *Stcrt.* 2025, 34558.

Regeling Wet kinderopvang, *Stcrt.* 2004, 250.

Beleidsregels

Beleidsregel aanwijzingsprocedure lokale publieke media-instellingen 2025, *Stcrt.* 2025, 44440.

Beleidsregel aanwijzingsprocedure regionale publieke media-instellingen 2024, *Stcrt.* 2024, 32660.

Beleidsregels Toezicht en Handhaving kinderopvang 2025, CVDR742661.

Procesreglementen

Landelijk procesreglement civiele dagvaardingszaken gerechtshoven 2025, *Stcrt.* 2025, 20915.

Landelijk procesreglement kort gedingen rechtbanken 2025, *Stcrt.* 2025, 20911.

Landelijk Strafprocesreglement 2019, *Stcrt.* 2018, 64607.

Procesreglement familie- en jeugdrecht rechtbanken 2025, *Stcrt.* 2025, 20714.

Procesreglement verzoekschriftprocedures familiezaken gerechtshoven 2024, *Stcrt.* 2024, 38427.

Parlementaire stukken

Kamerstukken I 2009/10, 31 989, E.

Kamerstukken I 2009/10, 31 989, C (Nadere memorie van antwoord).

Kamerstukken I 2008/09, 31 356, D.

Kamerstukken II 2025/26, 36 917, nr. 2 (Voorstel van wet)

Kamerstukken II 2025/26, 36 917, nr. 3 (MvT)

Kamerstukken II 2024/25, 36 600 VIII, nr. 123 (Mediabegroting 2025).

Kamerstukken II 2025/26, 2026D27036 (Wijziging van artikel 3.29f Mediawet 2008 inzake de definitie van een Nederlands cultureel audiovisueel product)

Kamerstukken II 2025/26, 25 408 (Wetsvoorstel versterking lokale publieke omroep).

Kamerstukken II 2024/25, 33 836, nr. 123 (Beleidsreactie doorlichting Besluit geslachtsnaamswijziging).

Kamerstukken II 2012/13, 33 355, nr. 7.

Kamerstukken II 2011/12, 33 335, nr. 3 (MvT Wet gebruik Friese taal).

Kamerstukken II 2008/09, 31 356, nr. 44.

Kamerstukken II 1993/94, 23 543, nr. 3.

Kamerstukken II 1953/54, 3321, nr. 1 (Kabinetbesluit van 9 december 1953).

Parlementaire geschiedenis / literatuur

PG Awb Digitaal, hoofdstuk 2.2 'Gebruik van de taal in het bestuurlijk verkeer'.

Adviezen

Raad van State 24 november 2025, W05.25.00173/I (advies wijziging Mediawet 2008).

Raad van State, adviesaanvraag inzake Wetsvoorstel versterking lokale publieke omroep, K-1, 10 juli 2026,

Wetgevingskalender Overheid.nl, Geraadpleegd op 10 januari 2026, van

<https://wetgevingskalender.overheid.nl/regeling/WGK025408/documenten/Raad%20van%20State/Adviesaanvraag%20aanhangig%20bij%20Raad%20van%20State/1>

Bestuursafspraken en convenanten

Bestuursafpraak Friese taal en cultuur 2024–2028, bijlage bij Kamerstukken II 2023/24, 36 410 VII, nr. 107.

Bestuursafpraak Friese taal en cultuur 2019–2023, *Stcrt.* 2018, 70797.

Bestuursafspraken Fries in de media 2016, *Stcrt.* 2016, 68855.

Bestuursovereenkomst Friese taal, *Stcrt.* 1989, 133.

Bestuursafpraak voor het Papiaments op Bonaire, *Stcrt.* 2021, 14681.

Overheidsdocumenten (Woo-stukken)

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Brief van 27 juni 2011, kenmerk 11081900, inzake de eventuele opwaardering van het Nedersaksisch onder het Europees Handvest, met bijlage *Resultaten betreffende de eventuele opwaardering van het Nedersaksisch onder het Europees Handvest*. (openbaar gemaakt bij besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe van 4 februari 2025, kenmerk 202402424-01147069)

Provinciale regelgeving

Provinciaal Blad Friesland 1985, nr. 82.

Provinciale Staten Limburg. (2026, 8 mei). *2e gewijzigde motie vreemd 3299 inzake verkenning inzet Limburgs (streektaal) in omroepberichten openbaar vervoer*. Bestuurlijke Informatie Provincie Limburg.

Subsydzijeregeling Frysk foar no en letter, CVDR718259.

Subsydzijeregeling Sichtberens Fryske taal, CVDR756353.

Gemeentelijke regelgeving

Subsidieregeling Mestreechter taol en cultuur 2024–2026, CVDR722047.

Taalverordening Fries gemeente Achtkarspelen 2017, CVDR449092.

Verordening Fries in het schriftelijk verkeer gemeente Boarnsterhim, CVDR297104.

Verordening Fries in het schriftelijk verkeer gemeente Gaasterlân-Sleat, CVDR127970.

Beleidsdocumenten van decentrale overheden

Euroderaad 23 juni 2022, agendapunt 5.6 "Bewegwijzering in het Duits en Nederlands voor openbare gebouwen".

Fries taalbeleid 2025–2028 gemeente De Fryske Marren, CVDR739439.

Gemeenteraad Voerendaal. (2024, 19 december). Motie gebruik van het Limburgs dialect. Raadsvergadering 19 december 2024.

Nota Frysk taalbeleid Achtkarspelen 2023, CVDR698371.

Provinsje Fryslân, Tosken yn in nije tiid: Mei-inoar foar in ryk kultureel lânskip yn Fryslân 2025–2028 (2024).

Romte foar Taal: Taalbeleid Frysk gemeente Opsterland 2021–2025.

Taalbeleid gemeente Kerkrade (raadsbesluit 25Rb059).

Waadhoeke, Lân fan Taal: Nota taalbeleid gemeente Waadhoeke.

Europese regelgeving

Verordening (EU) 2018/302 betreffende ongerechtvaardigde geoblocking (PbEU 2018, L 60/1).

Richtlijn 2010/13/EU van het Europees Parlement en de Raad van 10 maart 2010 betreffende audiovisuele mediadiensten (AVMD-richtlijn).

Buitenlandse wetgeving (Noorwegen)

Lov 17 juli 1998 nr. 61 om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova).

Lov 9 juni 2023 nr. 30 om grunnskoleopplæringa og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova).

Raad van Europa

ECRML, Application of the Charter in Austria, Report of the Committee of Experts on the Charter, Initial monitoring cycle, Strasbourg, 19 January 2005, ECRML (2005) 1.

ECRML, Application of the Charter in Austria, Report of the Committee of Experts on the Charter, 2nd monitoring cycle, Strasbourg, 12 March 2009, ECRML (2009) 1.

ECRML, Application of the Charter in Croatia, Report of the Committee of Experts on the Charter, Strasbourg, 20 September 2001 ECRML (2001) 2.

ECRML, Application of the Charter in Croatia, Report of the Committee of Experts on the Charter, 2nd monitoring cycle, Strasbourg, 7 September 2005, ECRML (2005) 3.

ECRML, Application of the Charter in Cyprus, Report of the Committee of Experts on the Charter, Initial monitoring cycle, Strasbourg, 27 September 2006, ECRML (2006) 3.

ECRML, Application of the Charter in the Czech Republic, Report of the Committee of Experts on the Charter, 2nd monitoring cycle, Strasbourg, 30 January 2013, ECRML (2013) 2.

ECRML, Application of the Charter in Denmark, Report of the Committee of Experts, Strasbourg, 26 May 2004, ECRML (2004) 2.

ECRML, Application of the Charter in Finland, Report of the Committee of Experts on the Charter, 3rd monitoring cycle, Strasbourg, 21 November 2007 ECRML (2007) 7.

ECRML, Application of the Charter in Finland, Report of the Committee of Experts on the Charter, 6th evaluation report, adopted on 7 March 2024, MIN-LANG (2024) 3.

ECRML, Application of the Charter in Germany, Report of the Committee of Experts on the Charter, Strasbourg, 4 December 2002, ECRML (2002) 1.

ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, Report of the Committee of Experts on the Charter, Strasbourg, 20 September 2001 ECRML (2001) 1, Appendix II Comments of the Dutch authorities. Correction of certain factual points in the draft report, p. 31.

ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, Report of the Committee of Experts on the Charter, Initial monitoring cycle, Strasbourg, 20 September 2001, ECRML (2001) 1.

ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, Report of the Committee of Experts on the Charter, 2nd monitoring cycle, Strasbourg, 16 December 2004, ECRML (2004) 8.

ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, Report of the Committee of Experts on the Charter, 3rd monitoring cycle, Strasbourg, 9 July 2008, ECRML (2008) 3.

ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, Report of the Committee of Experts on the Charter, 4th monitoring cycle, Strasbourg, 24 October 2012, ECRML (2012) 6.

ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, Report of the Committee of Experts on the Charter, 5th monitoring cycle, Strasbourg, 14 December 2016, ECRML (2016) 4.

ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, Report of the Committee of Experts on the Charter, 6th monitoring cycle, Strasbourg, 5 November 2019, MIN-LANG (2019) 15final.

ECRML, Application of the Charter in the Netherlands, Report of the Committee of Experts on the Charter, Seventh periodical report, Adopted on 18 November 2022.

ECRML, Application of the Charter in Poland, Report of the Committee of Experts on the Charter, Initial monitoring cycle, Strasbourg, 7 December 2011, ECRML (2011) 5.

ECRML, Application of the Charter in Serbia, Report of the Committee of Experts on the Charter, 1st monitoring cycle, Strasbourg, 6 May 2009, ECRML (2009) 2.

ECRML, Application of the Charter in Serbia, Report of the Committee of Experts on the Charter, 2nd monitoring cycle, Strasbourg, 11 June 2013, ECRML (2013) 3.

ECRML, Application of the Charter in Sweden, Report of the Committee of Experts on the Charter, 5th monitoring cycle, Strasbourg, 14 January 2015, ECRML (2015) 1.

ECRML, Recommendation CM/RecChL(2023)1 of the Committee of Ministers on the application of the European Charter for Regional or Minority Languages by the Netherlands (Adopted by the Committee of Ministers on 19 April 2023 at the 1464th meeting of the Ministers' Deputies).

Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden, Straatsburg, 5 november 1992, *Trb.*, 1998, 20.

Kaderverdrag inzake de bescherming van nationale minderheden, *Trb.* 1995, 197.

The Netherlands, Initial Periodical Report presented to the Secretary General of the Council of Europe in accordance with Article 15 of the Charter, MIN-LANG/PR (99) 2.

The Netherlands, 2nd Periodical Report presented to the Secretary General of the Council of Europe in accordance with Article 15 of the Charter, MIN-LANG/PR (2003) 6.

The Netherlands, 3rd Periodical Report presented to the Secretary General of the Council of Europe in accordance with Article 15 of the Charter, Strasbourg, 4 September 2007, MIN-LANG/PR (2007) 7.

The Netherlands, 4th Periodical Report presented to the Secretary General of the Council of Europe in accordance with Article 15 of the Charter, Strasbourg, 15 September 2011, MIN-LANG/PR (2011) 5.

The Netherlands, Appendix 1 to the 5th Periodical Report presented to the Secretary General of the Council of Europe in accordance with Article 15 of the Charter, Strasbourg, 16 November 2015, MIN-LANG (2015) PR 8.

The Netherlands, 6th Periodical Report presented to the Secretary General of the Council of Europe in accordance with Article 15 of the Charter, Strasbourg, 18 June 2019, MIN-LANG (2019) PR 3.

The Netherlands, 7th Periodical Report presented to the Secretary General of the Council of Europe in accordance with Article 15 of the Charter, Strasbourg, 31 May 2021, MIN-LANG (2021) PR 2.

Toelichting Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden, ETS 148.

